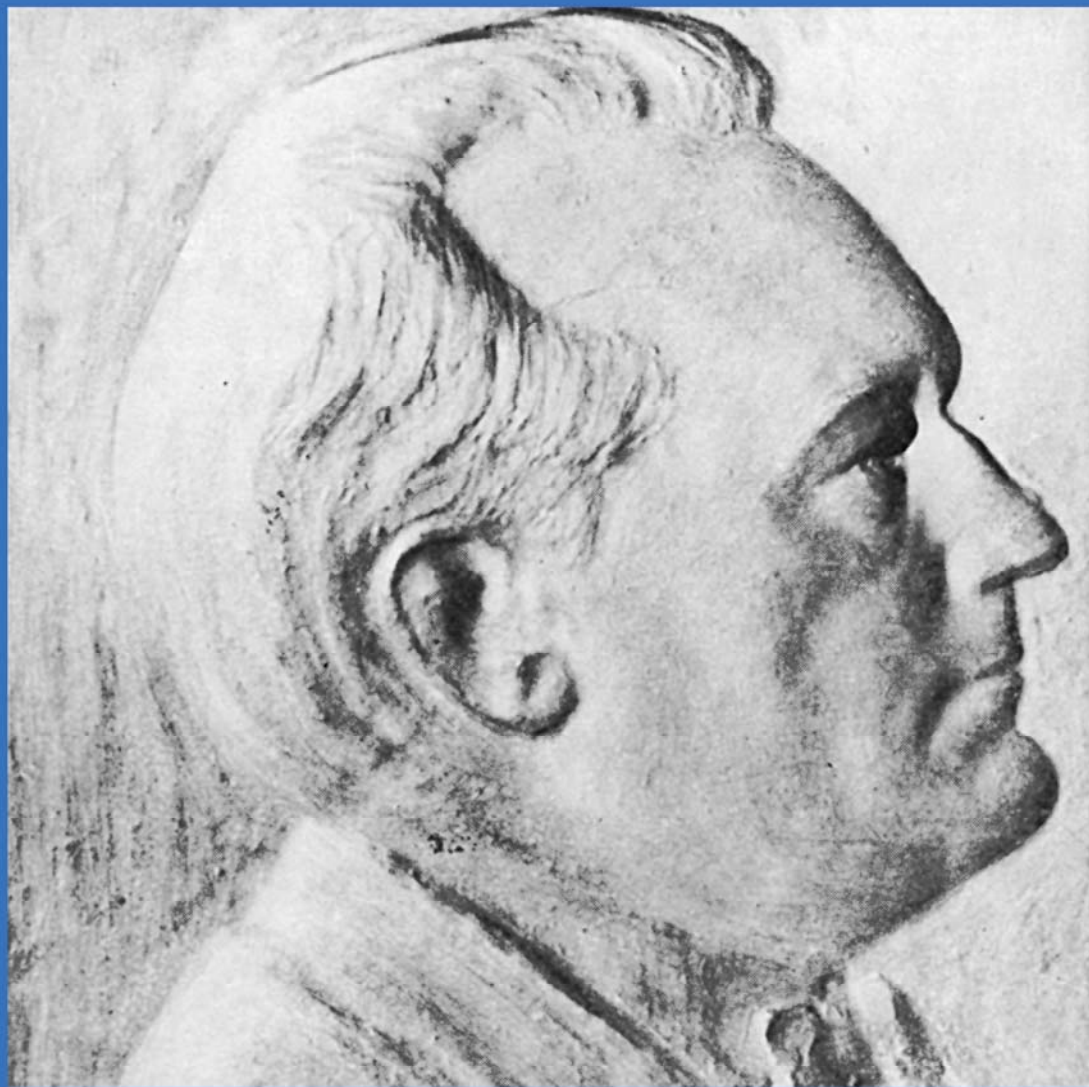

Nimo Mela

Pekka Ervast

KIRJAILIJA—

TEOSOFIAN TUTKIJA—KRISTILLINEN MYSTIKKO

Pekka Ervastin

kirjallista tuotantoa

Suuret uskonnot

Tekijä osoittaa meille miltä uskonto — nykyinen ja muinainen — näyttää ja tuntuu, kun sitä lähestyy myötämielisesti ja kunnioittavasti, ilman ennakkoluuloja.

4. painos, 302 sivua. Hinta 450/550:—.

Ihmisen synty

Teos antaa havainnollisen vastauksen kysymykseen: mistä on ihminen ja miten hänen eri ruumiinsa ovat kehittyneet.

244 sivua. Hinta 300/400:—

Kirkko - ekleesia

Selvittelee kristillisen kirkon alkuperäistä tarkoitusta ja tehtävää, johon kuuluu poistaa tietämättömyys, köyhyys, sairaus, synti ja kuolema.

152 sivua. Hinta 200/300:—

Uusi uskonpuhdistus

Tekijä esiintyy tässä »huutavana äänenä» uuden uskonpuhdistuksen puolesta. Kun se joskus toteutuu, tulee se päivä olemaan kirkas koko kristikunnalle: saavutetaan takaisin usko rakkauden Jumalaan ja usko siihen, että Hän on oikeudenmukaisesti ja suurella rakkautella järjestänyt koko elämän kaikille ihmisille.

191 sivua. Hinta 300/400:—

(jatkoa takakannen kielekkeessä.)

PEKKA ERVAST

kirjailija -

teosofian tutkija - kristillinen mystikko

Pekka Ervast

AIMO MELA

PEKKA ERVAST

kirjailija -

teosofian tutkija - kristillinen mystikko

HELSINKI 1956

Copyright by
Ruusu-Ristin Kirjallisuusseura r.y.
Helsinki

Hyvinkään Kirjapaino Oy.
Hyvinkää 1956.

Digitalisoitu näköispainos 2006

SISÄLLYSLUETTELO

Johdanto	9
----------------	---

I LAPSUUS JA NUORUUS

1. Syntyperä	13
2. Lapsuusvuodet	21
3. Isä lasten huoltajana	27
4. Kesiä maalla	33
5. »Kirjailija» herää	41
6. Uskonnollista mietiskelyä	47
7. Pekka Ervast kohtaa teosofian	54
8. Lapsuuden leikkiveroita	56

II MÄÄRÄTIE TOISTA ETSINTÄÄ

9. Haaveilu aika	65
10. Merkillinen näky	70
11. Matka Kuolan Lappiin	73
12. Epäilyksien yössä	77
13. »Tiedon portille»	82
14. »Haaveilija»-elämää	85
15. Jälleensynty misoppi kristinuskossa	87

III MESTARIN ETSIMINEN

16. Vuorisaarna	92
17. Syvempää tietoa kohti	98
18. Suuri kokemus	100

IV ELÄMÄNTEHTÄVÄÄ SUORITTAMAAN

19. Tolstoilaisena	107
20. »Salainen oppi»	112
21. Isän kodista häädettyinä	115
22. Oliko madame Blavatsky 'pakana'?	125
23. Uusia kokemuksia	128
24. Teosofien suuntariitoja	132

V OMAA SUUNTAÄ ETSIMÄSSÄ

25. Tietäjän luona	140
26. Stipendin hakija	146
27. Isän kuolema	149
28. Vanha koti hajaantuu	152
29. Toimintaa Ruotsissa ja Suomessa	160
30. Suomi, vaiko Ruotsi	173
31. Suomi kutsuu	185
32. Suurlakko ja P. E:n työ	189

VI TEOSOFINEN KAUSI

33. Suomen Teosofisen seuran alkutaipale	193
34. Toimintaa Tuonenkylän suojissa	199
35. Uutta aikaa kohti	207

VII RISTIRIIDASSA TEOSOFISEN SEURAN KANSSA

36. Kristus-kysymys	211
37. Teosofinen seura jakautuu	218
38. 'Veljeyden' romahdus sodan sytyessä	223

VIII KALEVALA JA KRISTINUSKO

39. Kalevalatutkimuksia	227
40. »Kalevalan avain» ilmestyy	232
41. Mietteitä vallankumouksen aikana	237
42. Ero ylishteerin toimesta	243
43. Pekka Ervastian yhteiskuntaihanne	246

IX KRISTINUSKON SELITYSTÄ

44. »Mitä on usko?»	251
45. Muutto Epilään	257
46. Syviä mietteitä — vaikeita ristiriitoja	263
47. P. E:n teosofinen työ romahtaa	273

X UUTTA USKONPUHDISTUSTA KOHTI

48. Ruusu-Risti-seuran perustaminen	277
49. Vapaamuurariuden tulo	281
50. Kodittomana	285
51. Kiertokirje maailman teosofeille	289
52. Viisikymmenvuotias Pekka Ervast	293
53. Muutamia Pekka Ervastian auttajia	298
54. Terveyttä hakemassa Gallsbachissa	302

55. Pariisiin	306
56. Työssä yksinäisenä	307
57. Point Loman tarjous	315
58. Vastustavat voimat hyökkäävät	317
59. Lauantai-ilta Saarenmaassa	323

XI TYÖ PÄÄTÖKSEEN

60. Pekka Ervastian julistus	328
61. Kalifornian matkan suunnittelua	332
62. Matkalla	337
63. Ojai, Amerikan helmi	348
64. Kirja syntyy	353
65. Koti-ikävää.....	355
66. Lähtö Kaliforniasta	357
67. Kotona	360

XII TYÖN JÄLKEEN

68. Pekka Ervastian poislähtö	365
69. Jäähyväisjuhlallisuudet	368
70. »Suuri seikkailu»	371

XIII LIITTEITÄ

Henkilöhakemisto	385
Lähdeviittauksia	391
Lähdeluettelo.....	400
Pekka Ervastian kirjoitukset ja teokset	403

Kaikille niille monille kymmenille yksityisille henkilöille, kirjastoille, arkistoille ja museoille, jotka ovat minulle olleet avullisina tätä elämäkertateosta laatiessani, pyydän lausua vilpittömän, sydämellisen kiitokseni mainiten heistä ainoastaan kuvattavani lähimmät omaiset, sisarvainajan, rouva Gerda Ugglan ja tämän pojat Georg ja Sven Ugglan sekä varsinkin veljen, varakonsuli Geo E. Ervastian sekä rouva Rakel Ervastian, joitten kaikkien työlleni niin suuriarvoinen myötämielisyys ja monet arvokkaat tiedonannot ovat minua yrityksessäni rohkaisseet.

Olkoon kaikille parhaimpana kiitoksena tietoisuus siitä, että itse kukin näin on työskennellyt arvokkaan kulttuurihistoriallisen aineiston talteensaattamiseksi, joskin minun nöyrästi on tunnustettava, että tämä kunnioitettava innostus olisi ansainnut pätevämmätkin puitteet, kuin mitkä minä olen pystynyt aikaansaamaan.

Helsingissä 9. päivänä helmikuuta 1955.

Tekijä.

J o h d a n t o

”Eikö Ervastian perhe asunut siinä sedän talossa Antinkadun puolella?”

Nämä olivat vanhan isäni sanat, kun olimme keskustelleet tuosta äskettäin manalle menneen kirjailijan Pekka Ervastian kuoleman jälkeen ilmestyneestä romaanista ”Suuri seikkailu”.*)

Kirjasta oli tulla milteipä vuoden 1934 kirjallisten joulumarkkinoiden sensatio, sillä sanomalehdistö otti sen varsin suopeasti vastaan,¹⁾ vaikka voi olettaa, etteivät arvostelijat yleensä päässeet tekijän koko tarkoituksen perille. Kuitenkin monet havaitsivat kirjan symbolisen luonteen eivätkä suinkaan käsittäneet sitä vain tuon Kalifornian matkan ulkonaisesti melko tavallisia vaiheita kuvaavaksi. Teos siis kuitenkin kykeni vakuuttamaan lukijalle, että tässä on kysymys tekijän koko elämän ”suuresta seikkailusta” ja ehkäpä enemmästäkin.

Kuinka olenkaan nyt, kaksikymmentä vuotta myöhemmin, ryhdyttyäni kuvailemaan ”Suuren seikkailun” kirjoittajan elämänvaiheita joutunut katumaan, etten silloin tullut kiinnittäneeksi enemmän huomiota noihin isäni alussamainittuihin sanoihin, sillä hänessähän minulla olisi ollut lähelläni kertoja, joka varmaankin olisi voinut antaa mainion muistikuvan Pekka Ervastista tämän nuorukaisvuosina, isänikin kun oli kouluvuosinaan monen vuoden ajan asunut setänsä, rehtori A. W.

*) WSOY 1934.

Mélartin luona tuossa talossa, Antin- ja Albertinkadun kulmassa, jossa asessori Ervastinkin perhe viimeksi asui.

Senaikuisen helsinkiläisen puutalon vuokraisännän ja muutamien harvojen, tarkoin valittujen vuokralaisperheitten suhdehan oli aivan toinen kuin nykyään.

Tässä oli sitäpaitsi kysymyksessä aivan erikoislaatuinen talo. Juuri siihen taloon oli keskittyneenä viime vuosisadan fennomaanisen liikkeen toiminta.

Siitä saammekin mainion eloisan kuvan Arvid Järnefeltin ”Vanhempieni romaanista”.²⁾ Järnefelt kirjoittaa:

”Asuimme siihen aikaan rehtori Mélartin talossa — hänkin fennomaani ja suurten summien uhraaja. Missä vain oli fennomaaneja, siellä kyllä aina näkyi Mélartkin. Hän oli ylen äveriäs . . . Tämän kulmatalon toinen pitkä puurakennus kulki Antinkatua (Lönnotinkatua) pitkin. Siinä oli kaksi huoneistoa, joista toisessa asui joku näyttelijätär, muistaakseni neiti Stenberg ja toisessa tirehtööri Avellan kahden tyttärensä Kaarolan ja Titin kanssa. Kolmas hänen tyttäristään oli naimisissa Suomettaren päätoimittajan Viktor Löfgrenin kanssa.

Saman talon Albertinkadun puoleisessa puurakennuksessa oli myös kaksi suurta huoneistoa. Toisessa asuimme me, pitkän pihan ollessa yhteisenä. Toisessa asuivat Koskiset” (Yrjö-Koskinen).

Sitten Järnefelt väläyttelee mainioita pikakuvia noista lauantaisista herrainkutsuista, joista muistan isäni toisinaan kertoilleen, vaikkei niihin koulupoikien juuri ollutkaan menemistä. Toisinaan niitä pidettiin Yrjö-Koskisen tahti Aleksanteri Järnefeltin kodissa tahti jossakin muussa perheessä, mutta tavallisimmin juuri rehtori Mélartin luona. Olipa silloin tuon vanhanapoikana elelevän rehtorin emännöitsijällä, Rosbergin matamilla, kiirettä.

Aluksi keskustelu sisähuoneissa kävi harvakseen, mutta vähitellen puhe muuttui äänekkäämmäksi ja tupakansavu tiheni.

Puheenjohtajana toimi tietenkin itse fennomaanien pää Yrjö-Koskinen ja mukana nähtiin, paitsi talossa asuvia Alek-

santeri Järnefeltiä ja isäntää, rehtori Méhartia, joka tavallimmin ääneti seurasi miesten puheita, usein myöskin Agaton Meurman, K. F. Ignatius, Viktor Löfgren, Valdemar Eneberg, Otto Donner, A. O. Kihlman, O. S. Gripenberg, Antti Alberg, Kaarlo Bergbom ja monia muita yhtä nimekkäitä, ja näissä keskusteluissa laadittiin suunnitelmia, jotka niin ratkaisevalla tavalla tulivat vaikuttamaan tämän maan suomalaisen kansan kohtaloihin.

Yllätyin melkolailla todettuani, että Pekka Ervastkin oli viettänyt muutamia ja sängen merkityksellisiä vuosia juuri tässä samassa talossa. Johdonmukaistahan oli silloin myöskin kysyä: Kuuluiko asessori Ervastkin noihin suomalaisuusmiehiin?

Tämä kysymys alkoikin kohta rakentaa taustaa sille merkittävälle kaksinaisuudelle, mikä on havaittavissa Pekka Ervastissa. Hän, ruotsinkielisen kodin kasvatti, joka nuoruutensa aikana sai tehdä paljon työtä virheettömän suomenkielentaidon saavuttamiseksi, kuitenkin juuri tällä kielellä loi koko valtavän kirjallisen tuotantonsa ja suoritti muun elämäntyönsä.

Tämä seikka luonnollisesti myöskin heti raottaa tuota problemaa, että Pekka Ervastista tuli sellaisten teosten kuin ”Suuri seikkailu” ja ”Kalevalan avain” tekijä.

Ervastin perhe asui tosin siinä talossa noin vuosikymmentä myöhemmin kuin mainitut tapaukset pääasiassa sattuiivat, mutta asessori Ervast ennättää kuitenkin vielä mukaan innokkaana puuhaamaan suomalaista alkeisopistoa, jolle asuintalon isäntäkin uhrasi viimeiset voimantäyteiset vuotensa.

Ei näinollen ole epäilystäkään siitä, että asessori Ervastinakin paloi tuo viime vuosisadan jälkipuoliskon isänmaallinen tuli. Eikä tätä seikkaa suinkaan voida jättää huomioimatta kuvailtaessa hänen poikansa kehittymistä erikoislaatuiseen elämäntehtäväänsä.

Muuten kirjailija Pekka Ervastin nimi herättää yleisessä tietoudessa hieman yksipuolisen muistikuvan hänen henkilöllisyydestään. Varsin monet nimittäin tietävät tämän nimen

merkitsevän meidän maamme kaikkein huomatuinta teosofia, joka sellaisena monelle on vain vaivoin suvaittu. Mutta kuitenkin tähän nimeen liittyy tietty kunnioitus.

Pekka Ervast onkin maamme teosofisen liikkeen suuri nimi, joka suorastaan symbolisoi teosofiaa. Kun tässä maassa puhutaan teosofiasta, voidaan tuskin jättää mainitsematta Pekka Ervastian nimeä, joka tässä suhteessa lienee ainoa kansainvälisestäikin tunnettu ja arvostettu.

Mutta jos nyt tahdomme puhua Pekka Ervastista eräänä aikamme kaikkein merkittävimmistä kristillisistä mystikoista joutunee moni lukija ymmälle.

Jos lukija tässäkin suhteessa tulee vakuuttuneeksi, onkin tämän teoksen laatiminen tullut täysin perustelluksi, ja on siis tullut aika merkitä muistiin elämäkerralliset tiedot tästä lahjakkaasta ja hienostuneesta kulttuuripersonallisuudesta, yksinäisestä vaeltajasta, joka suuriin kykyihinsä ja mahdollisuuksiinsa nähden tyytyi niin peräti vaatimattomiin ulkonaisiin puitteisiin.

I LAPSUUS JA NUORUUS

1. Syntyperä

Tapaninpäivä, joulukuun 26. 1875, oli Pekka Ervastin syntymäpäivä. Syntymäpaikka oli huvila Holmnäs n:o 3 Siltasaarella Helsingissä.¹⁾ Huvilan omisti Suomen Pankin kamreeri F. Stenius.

Siihen aikaan oli Siltasaari vielä hiljaista maaseutua, jonne oli noussut vain muutama huvila. Luonnonkauneus houkutteli sinne, sillan pohjoispuolellekin, muutamia säätyläisperheitäkin.²⁾ Ikkunoista avautui kaunis näköala Töölönlahdelle, vai nimitettiinkö sitä silloinkin vielä Töölön järveksi. Kaislikkoiset rannat uimahuoneineen olivat vehmaat ja huviloitten tontit suuret, joten niille mahtui puutarhaa ja varsinkin Rieksin huvilalla kasvoi komeita lehmuksia. Eteläisellä rannalla levittäytyi kaunis kasvitieteellinen puutarha.

Sinne olivat myöskin Pekka Ervastin nuoret vanhemmat, filosofian maisteri, sittemmin kolleegiasessori Petter Edvard Ervast ja hänen vaimonsa Hilma Nathalia Törnroos rakentaneet ensimmäisen yhteisen kotinsa.

Tällä syntymäkodilla tuskin kuitenkaan tuli olemaan mitään vaikutusta Pekka Ervastin varhaislapsuudenkaan kehitykseen, sillä aivan pian perhe muutti Rautatiehallituksen taloon Hakasalmenkadun 6:een (nykyään Keskuskatu 8), mistä se sai käyttöönsä viiden huoneen ja keittiön huoneiston talon neljänestä kerroksesta.

Aessori Ervast kuului vanhaan pohjoissuomalaiseen virkamiessukuun. Sennimisiä sukuja on useita, eikä niitten keskinäistä suhdetta ole selvitetty.³⁾ On tarina ruotsalaisesta

Ornfast nimestä ja tämännimisen henkilön siirtymisestä jolloinkin Ruotsista Suomeen.⁴⁾ Voisi otaksua Pekka Ervastin antaneen tälle tarinalle jotakin arvoa, koska hän toisinaan käytti siitä ehkä mukailtua kirjailijanimimerkkiä Kotka. Mutta tälle seikalle voidaan löytää toinenkin selitys. On siis suh-
tauduttava varautuen kertomukseen suvun ruotsalaisesta alkuperästä, sillä ainakin yksi Ervast suku polveutuu Haukiputaan Martinniemen Ervastin talosta. Samannimisiä taloja tavataan sitäpaitsi monissa Pohjois-Suomen pitäjissä, Oulunsalossa, Pudasjärvellä, Puolangalla, Kuusamossa ja etelässäkin Espoossa ja Perniössä.

Eräs Ervast suku on elänyt Raahessa ja sieltä tapaammekin Pekka Ervastin esi-isän, Raahen lukkarin Sakari Simonpoika Ervastin, jonka kuolinvuodeksi mainitaan vuosi 1758. Tämän poika oli Gabriel Ervast, joka oli naimisissa Kristina Olavintytär Laureuksen kanssa ja näillä oli poika Petter, joka syntyi 5. 11. 1778. Tästä tuli tervahovin isännöitsijä Kalajoelle. Hänen vaimonsa Brita Johanneksentytär Frosterus oli syntynyt 1. 2. 1779. Näitten pojan nimi oli myöskin Petter ja tämä Petter syntyi Kalajoella 28. 1. 1814. Hänestä tuli filosofian maisteri ja lääketieteen ja kirurgian tohtori.⁵⁾

Tohtori Petter Ervast meni naimisiin Augusta Vilhelmina Basilierin kanssa Kokkolan maalaiskunnan Närvilän kylästä. Augusta Basilier oli syntynyt 14. 5. 1815. Basilier on ranskalainen hugenottisuku, jonka eräs jäsen, Adam Basilier Nantesin ediktin lakkauttamisen johdosta, vainoja peläten, pakeni Suomeen. Hän oli kultaseppä. Hänen jälkeläisensä palvelivat enim-
mäkseen tulli- ja verovirkamiehinä. Eräs, seitsemännessä polvessa, oli kruununvouti Fredrik Basilier. Tämän pojantytär oli kuuluisa oopperalaulajattaremme Ida Basilier ja tyttärenpoika Petter Edvard Ervast, Pekka Ervastin isä.

Isoisä Petter Ervast tuli piirilääkäriksi Kajaaniin Elias Lönnrotin jälkeen ja ennen Lönnrotia oli siinä virassa ollut Zakris Topelius vanhempi, runonkerääjä ja samannimisen runoilijan isä. Kajaanin piirilääkärin talolla oli siis jo kolmen miespolven ajan ollut lujat siteet Kalevalan laulumaihin.

Tohtori Ervastian pojista Petter Edvard oli vanhin, syntynyt 13. 3. 1841. Nuorempia poikia olivat Johan Fredrik, josta tuli Lapinmaan tuomiokunnan tuomari, ja August Wilhelm, filosofian maisteri, tutkimusmatkailija ja Karjalan kävijöistä ensimmäinen Lönnrotin jälkeen, suuri Vienan kansan ystävä ja auttaja, ”yksi fennomaaneista”, kuten Antti Jalava mainitsee.⁶⁾ Tyttäriä oli yksi, Marie Augusta, ”faster Marie”.

Tohtori Ervastian kuoltua varhain, 19. 6. 1857, hänen leskensä Augusta muutti ensin Ouluun, jossa asui tyttärensä Marien ja poikansa August ”Wilhelmin kanssa, mutta vuosisadan loppupuolella he muuttivat Helsinkiin, jossa asuivat Vuorimiehenkatu 9:ssä. Äiti Augusta kuoli vasta 4. 1. 1900 ja Marie v. 1914.

Pekka Ervastian äiti Hilma Nathalia Törnroos syntyi Helsingissä 7. 1. 1848.

Espoon pitäjän Kockbyn ja Smedsbyn kylien Morelius nimisestä rusthollarisuvusta lähtee viime vuosisadan alussa kaksi sisarusta Helsinkiin. Vanhempi, Lovisa, oli syntynyt v. 1792 ja nuorempi, Margareta Elisabet, v. 1798. Kumpikin tuli huomattavalla tavalla vaikuttamaan Hilma Törnroosin kasvatukseen, vaikeivät varsinaisesti olleetkaan verisukulaisia.⁷⁾

Lovisa ryhtyy pitämään ruokatarjoilua, joka näyttää menestyvän hyvin. Margareta menee naimisiin merimies Erik Törnroosin kanssa. Tällä on aikaisemmasta avioliitosta tytär Ulrika Amalia, josta tuli Hilma Nathalian äiti.

Vanha täti Lovisa varsinaisesti näyttää adoptoineen Hilman, vaikka kasvatusäidin tehtäviä jakavat myöskin Lovisan tytär Adelaide Charlotte, ”täti Charlotte” ja Lovisan sisarkin, Hilman äidin äitipuoli Margareta Törnroos. Hilmalla oli myöskin kuusi vuotta vanhempi sisar Vivika, ”täti Vivique”. Kaikki nämä asuivat vanhan Lovisan taloudessa Aleksanterinkadun 46:ssa, Mikonkadun kulmassa. Sieltä tapaamme myöskin Hilman nuoren tädin Maria Charlotta Törnroosin eli ”Mimmy tädin”, Hilmaa seitsemän vuotta vanhemman Margaretan tyttären. Myöhemmin vuosisadan lopulla tämä perhe hajaantui. Tädit Charlotta ja Vivika asuivat omistamassaan Taipaleen huvilassa n:o 3, Töölössä, jossa elivät naimattomina ja

kuolivatkin samoihin aikoihin vuosina 1908 ja 1909. Mimmy muutti v. 1895 Fabianinkadun 8:aan, jossa jatkoi vanhan Lovisa tädin perinteellistä ruokatarjoilua monen vuosikymmenen ajan.⁸⁾ Mimmy kuoli vasta 1920 alussa.

Mimmy joutui olemaan suorastaan äidin sijaisena ensin Hilmalle ja sitten tämän lapsille, joille hänen kotinsa aikajoin muodostuu kodiksi ja suojapaikaksi. Hän näyttää olleen suurenmoisen sydämellinen ja uhrautuva ihminen, joka oli syvästi kiintynyt Pekkaankin. Mimmyn kanssa asui eräs etäisempi sukulainen Emelie Sofie Törnroos, ”Eli täti” aina vuoteen 1901, jolloin hän kuoli.

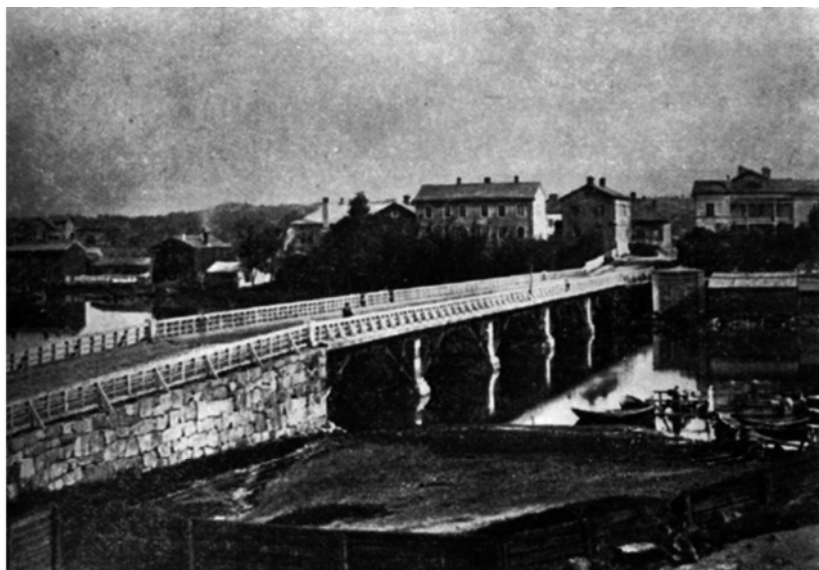
Tämän laajempi Pekka Ervastin lähin sukulaispiiri tuskin on ollutkaan.

Hilma Törnroos vihittiin avioliittoon lokakuun 25. päivänä 1874 Edvard Ervastin kanssa. Vihkiminen tapahtui tuossa vanhassa kodissa Aleksanterinkadun 46:ssa syksyisen sunnuntai- tai päivän iltana. Vanha Margareta siinä esiintyy Hilman naittajana, ⁹⁾ sillä sekä Lovisa että Hilman äiti Ulrika olivat molemmat kuolleet viisi vuotta aikaisemmin.

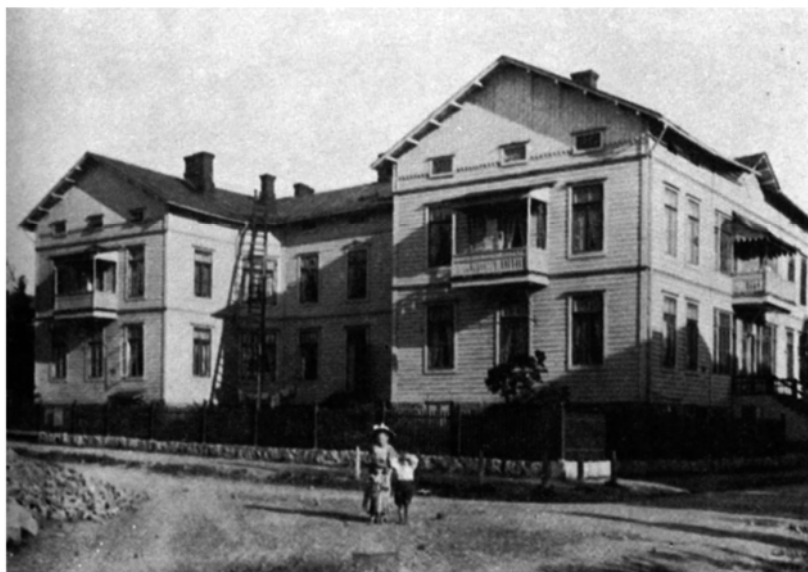
On aivan luonnollisesti oletettavissa, että tuo vanha ruokatarjoilu kaupungin aivan keskeisimmässä osassa oli pääasiassa ylioppilaitten ja maisterien suosima ja siinä varmaankin nuori Edvard Ervastkin on joutunut ruokailemaan. Senaikuinen ruokatarjoilu ei ollut mikään ravintola nykyisessä mielessä, vaan pikemminkin yksityiskoti, jossa kävi tietty ruokavierasjoukko pitemmän ajan. Istuttiin yhteisissä pöydissä ja siinä ruokavieraat luonnollisestikin tutustuivat toisiinsa ja myöskin talonväkeen.

Hilman ei ilmeisestikään tarvinnut ottaa osaa varsinaisiin taloustoimiin, sillä hänestä oli kasvatettu hieno neiti. Aluksi hänet pantiin neiti Thuresonin yksityiseen tyttökouluun ja hän on opiskellut mm. ranskankieltä. Sitten hän opiskeli piirustusta Ateneumissa.¹⁰⁾

Hilma Törnroos näyttää olleen yksinäisyyteen vetäytyvä luonne ja hänellä oli monenlaisia, mm. kirjallisia, taipumuk-

Siltasaari 1870-luvulla.
(*Helsingin kaupungin museo*)

Huvila Holmnäs n:o 3 nykyisen Saarniemenkadun 3:n ja Paasivuoren puiston paikalla. Pekka Ervastin syntymäkotinä.
(*Helsingin kaupungin museo*)

Rautatiehallituksen talo Keskuskatu 8. Talossa Ervastian perhe asui vuosina
1877—1884.

Yrjönkadun ja Bulevardin kulmaus 1880-luvulla. Toinen talo oikealla on Yrjönkatu 7, johon Ervastian perhe muutti v. 1884.

(Helsingin kaupungin museo)

Ervastien asunnon sisäänkäynti Yrjönkatu 29:ssä, jonne perhe muutti Bulevardin kulmatalosta.

sia. Näytteeksi siitä esitämme hänen nuorena tyttönä vuonna 1870 kirjoittamansa runon. Se on onnitteluruno Mimmy tädille Marian päivänä:

*”Jag vet ett par de skönaste blommar som jorden har.
Den ena är glädjen, den önskar jag dig.
Den andra är blomman förgät ej mig.*

*Hvart steg, Maria, som vi tage,
Oss närmare till himlen för;
Men tung blir vägen, om vi klage;
Nöjd sinne honom treflig gör.*

*Låt oss med glada blickar stanna
Mot rymden af försvunna är;
Låt oss med styrka oss bemanna,
att gå den väg oss förestår.*

*Låt oss med lättad sinne glömma
Hvart intryck af de mörka dar,
Och för vår framtid endast gömma
Den lärdom, som oss nyttig var.*

*De lärde oss att varsamt vandra
Den väg som vi ej pröfvat än,
Att räcka handen åt hvarandra,
Och dubbelt troget hålla den.*

*Om solskensdar vår framtid hugna,
Sä glädjoms utan öfvermod!
Men blida mulna, varom lugna;
Och sök kom vännen — tålamod!*

*Allt går dock väl, blott vi förvara
Den ljufva samvetsfridens tröst,
Och lefva så, att vi bespara
Också en glädje åt vår höst.*

3. 8. 1870.
Din sanna vän Hilma,¹¹⁾

(Minä tiedän parin kauneinta kukkaa mitä maassa on.
On toinen ilo, jota toivon sulle.
Toinen on lemmikki-kukkanen.

Joka askel, Maria, jonka astumme,
Meitä lähemmäksi taivasta vie;
Mutta raskaaksi käy tie, jos valitamme;
Tyytynyt mieli sen hauskaksi tekee.

Pysähtykäämme iloisin katsein
Menneitten vuosiemme avaruuden eteen;
Vyyöttäkäämme itsemme voimalla,
Kulkeaksemme sen tien, mikä jäljellä on.

Keventynein mielin unohtakaamme
Joka vaikutelma pimeiltä päiviltä,
Ja tulevaisuutta varten kätkekäämme vain
Oppi, mikä meille hyödyksi oli.

Ne opettivat meitä varoen kulkemaan
Tietä, mitä emme ole koetelleet vielä,
Ojentamaan kätemme toisillemme,
Ja kaksinverroin uskollisina pitämään siitä.

Jos aurinkoiset päivät meitä kohtaa,
Niin ilotkaamme ilman ylimielisyyttä!
Mutta hetki pilvistäkin rauhallisina kokekaamme;
Ja etsikäämme ystävät — kärsivällisyyttä!

Kaikki käyhän hyvin kun säilytämme
Suloisen omantunnonrauhan lohdun,
Ja elämme niin, että säästämme
Myös iloa syksyymme.)

Todistaahan tuo kaksikymmentäkaksivuotiaan tytön runo mainiota kykyä käyttää kieltä ja myöskin runollista tajua. Mutta erikoisesti hämmästyttää nuoren yksinäisen tytön ajatuksen kulku.

Voimmehan koettaa mielikuvituksemme avulla seurailta neidon askeleita kun hän tuon elokuun 2. päivän iltana vuonna 1870 astuu ulos asuntonsa ovesta. Kluuvinlahti oli silloin jo

täytetty ja kaalimaatkin Aleksanterinkadun kahden puolen olivat rakennetut. Ne olivat matalia puurakennuksia enimmäkseen ja jotenkuten saattoi jo astua yli kuoppaisen Kluuvikadun. Neito suuntaa retkensä kohti Senaatintoria.

Ilta on ihana ja lämmin. Hän uskaltautuu yhä pitemmälle, Unioninkatua, Kauppatoria ja Etelärantaa aina Tähtitorninmäen luo, jossa on vain joku mökki ja saunarakennus. Mutta muuten pikkukaupungin syvä hiljaisuus vallitsee ympärillä ja tähtikirkas taivas kaartuu yllä.

Neito tajusi raskaana katoavaisuuden painon rinnassaan. Hän kohotti katseensa kohti säkenöivää tähtitaivasta.

Jumala! puristui sanaton huokaus hänen rinnastaan. Miten voisin minä tajuta Sinua, joka kuitenkin olet minussa, sillä minä tunnen Sinut, koska rakastan.

Niinpä hänen henkensä kohosi avaruuden äärettömyksiin ja tajusi sellaista, jota yksikään ei kertomaan kykene.

Kun hän sitten jälleen astui kotiin, hän muisti: Huomenna on Marian päivä. Mitä sanon minä Marialle? Enkö juuri sitä, mitä olen tajunnut ja ymmärtänyt! Niin syntyi tämä runo.

Nuo säkeethän puhuvat avarasta maailmankatsomuksesta, itsenäisestä ja omintakeisesta, joka on sukua suurten ajattelijojitten käsityksille.

Pekka Ervastian isä Edvard Ervast oli syntynyt Raahessa, käynyt yläalkeiskoulua Oulussa, kymnaasia Kuopiossa ja tullut ylioppilaaksi vuonna 1858 sekä filosofian kandidaatiksi vuonna 1869. Jo nuorena ylioppilaana hän joutui kirjallisiin töihin ”Suomen Julkisten Sanomain” toimitukseen, toisinaan suorittaen toimitustyön yksinkin. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimesta hän oli mukana toimittamassa suomeksi sanakirjaa ”Svenskt—finskt Handelslexikon” ja itse hän suomensi vuonna 1863 Palmbladin maantieteen oppikirjan, toimitti vuonna 1867 ”Kirjallista kuukausilehteä”, suomensi muutamia tilastollisia julkaisuja ja K. F. Ignatiuksen toimittaman ”Suomen Suuriruhtinaskunnasta” ja hän oli mukana toimittamassa Suomen valtiokalenteria. Ervast toimi myöskin valtio-

päivien kielenkääntäjänä vuosina 1863—64. Varsinaisessa virassaan Rautatiehallituksen tilastollisen osaston johtajana hän vuosittain joutui laatimaan laajat tilastolliset kertomukset. Kun tähän vielä lisätään, että hän vuosina 1882, 1885 ja 1888 valtiopäivillä edusti Kajaanin kaupunkia porvarissäädyssä,¹²⁾ riittää tämä kaikki toteamukseen, että Pekka Ervastian isä oli mies, joka joutui paljon käyttämään sanaa ja myöskin kykeni siihen.

Perinnölliset tekijät kuvattavamme suhteen ovat ilmeisesti-kin olleet varsin edulliset myöskin kirjailijauraa silmälläpitäen.

Kuitenkaan ne tuskin riittävät selittämään kaikkea sitä, mitä hänessä tulemme tapaamaan.

Ervast suku kyllä jatkuu edelleenkin jakaantuneena moneen varsin elinkelpoiseen haaraan. Mutta Pekka Ervastian suhteen on olemassa sama probleema, mikä tunnetaan ns. ihmelasten suhteen, kun yksi lapsiparvesta yllättää maailman aivan poikkeuksellisella lahjakkuudellaan, jota mitkään perinnölliset tekijät eivät pysty riittävästi selittämään, vaikkapa suku muuten olisi yläpuolella keskinkertaisen lahjakkuuden. Pekka Ervast oli sellainen.

2. Lapsuusvuodet

Olemme todenneet, että Pekka Ervast syntyi mitä valoisimpaan kotiin, joka saattoi tarjota edulliset olosuhteet rikkaasti kehittyneelle ihmishengelle.

Aivan pian lapsukaisen elämään kuitenkin suuntautuivat kohtalon kovatkin iskut, mitkä tuota kaunista elämänaamua sumensivat.

Pieni Petter Elias, joksi hänet oli ristitty, oli vielä sylivauva ja makasi sänkykamarissa lastenvaunuissa kun Amanda Sundelin,¹⁾ palvelustyttö, tuli ilmoittamaan, että ovikello soi. Äiti meni vierasta vastaan ja varoitti tyttöä huolehtimaan lapsesta. Lieneekö jokin kattila kuohunut yli, kun tyttö juoksi keittiöön. Sitten kuului vain kirkaisu ja onnettomuus oli tapahtunut. Kun Amanda palasi lapsen luo, oli tämä jotenkin kohohtautunut vaunuissaan, pudonnut ja jäänyt riippumaan. Ymmärtämätön tyttö salasi tapahtuman isäntäväeltään peläten nuhteita, mutta kun lapsi yhä valitti, vietiin hänet vasta parin viikon kuluttua lääkäriin, jolloin tapaus tuli ilmi. Selkävamma oli jo rustottunut eikä silloinen lääketiede tiennyt sille parannuskeinoa. Niin sai Pekka Ervast koko elämänsä ajaksi kärsimyksen, joka ei ollut niinkään vähäinen, mutta koskaan hän ei sitä valittanut.²⁾

Toinenkin suru kohtasi viiden vuoden iässä pientä ”Peppiä”, joksi häntä lapsena nimitettiin.

Poika oli sekä isän että äidin suvusta perinyt musikaalisuuden, joka puhkesi sellaisella voimalla, että sai hänet vapisemaan kun kuului vaikkapa pihaposetiivin soittoa. Hänessä heräsi kiihkeä halu oppia soittamaan, mutta isä jyrkästi kieltäytyi hankkimasta soittonetta. Isä kyllä itsekin rakasti mu-

siikkia, olihan hän innostuksella kertoillut lapsilleen tuosta 1870-luvun oopperakaudesta, jolloin hän oli hartaasti käynyt oopperassa, mm. kuulemassa lempioopperaansa, Verdin ”Trubaduuria”, kokonaista kaksikymmentäyksi kertaa. Mutta hänellä oli pelko, että lapsensa voisivat pyrkiä taiteilijan uralle, jota siihen aikaan pidettiin taloudellisesti kovin epävarmana.

Itkien poika rukoili äidiltään saada oppia soittamaan.

”Kyllä minun puolestani, mutta isä ei salli!” lohdutteli kyynelsilmin äitikin.

Vain sellaisen pienen kuusikulmaisen harmonikan Peppi sai. Sillä hän sitten soitteli ja säesti itseään laulaessaan heleällä äänellään lempilauluaan, joka oli tuo Collanin Runebergin sanoihin säveltämä ”Otaliga vågor vandra på hafvets glänsande ban”.³⁾

Pepin harrastus suuntautui näihin aikoihin — olisiko se tapahtunut tuon kiellon seurauksena — aivan uusille urille. Hänelle oli alettu opettaa ruotsinkielen sisälukua, mutta silloin hänen käsiinsä osui ranskankielinen kirja, jolla oli vallan merkittävä vaikutus lapseen. Mistään muusta kirjasta hän ei halunnut kuulla puhuttavankaan, vaan tahtoi, että häntä opetettaisiin lukemaan juuri siitä kirjasta. Niin merkittävästi tapahtuikin, että äiti ryhtyi opettamaan pojalle ranskankieltä ja Peppi oppi lukutaidon ensin tällä kielellä. Hän oppi ranskaa lapsena jo jonkin verran puhumaan ja ymmärtämään. Hänen intonsa kohdistui yleensäkin kaikkeen ranskalaiseen.⁴⁾

Perheeseen syntyi toinenkin poika, Edvard Johan Wilhelm, joka kuoli aivan pienenä, sekä kaksi tytärtä, Gerda ja Hilja Siviä Rosina, joista jälkimmäinen myös kuoli pienenä. Senjälkeen syntyi vielä poika Georg Edvard, joka oli kuusi vuotta Pekkaa nuorempi.

Lasten menetykset synkensivät perheen onnea. Näihin aikoihin alkaa myöskin perheenäidin riuduttava sairaus kehittyä uhkaavaan suuntaan. Sinä kesänä, jolloin hän odotti nuorimman poikansa syntymää, hän perheen mukana lähti pitkälle laivamatkalle Ouluun kiertäen koko Suomen rannikon. Mutta se matka kävi kovin hänen voimilleen.

Oulussa siihen aikaan asui isoäiti Augusta tyttärensä Marien ja poikiensa Fredrikin ja Villen kanssa. Sinne oli kovasti odoteltu vanhinta poikaa perheineen ensikäynnille.

Matka Helsingistä Turkuun sujui miellyttävästi pilvisestä säästä huolimatta. Voitiin kuitenkin oleskella kannella ja nauttia luonnonkauneudesta ja meri-ilmasta, sillä oli melko tyynä. Tätä ihanuutta riitti Uuteenkaupunkiin saakka. Mutta sitten, kun juuri oli syöty päivällinen, alkoi Rauman meri möyrytä. Vaikka matkustajat riensivät hytteihinsä pelastaakseen päivällisensä, ei se auttanut. Arveluttavinta oli, että perheenäidin ylenantaessa tuli myöskin verta. Peppi voi paljon huonommin kuin Gerda, joka oli pienempi. Isä ei tullut sairaaksi ollenkaan ja onneksi saattoi hoidella toisia.

Tätä kauheata matkaa riitti aina seuraavaan aamuun, jolloin saavuttiin Vaasaan. Siellä koetettiin nousta vuoteista. Ja pienokaiset olivat heti paikalla entisellään. Mutta toisin oli äitiraukan laita.

Aiottiin jo pysähtyä Vaasaan ja jatkaa vasta seuraavalla laivalla. Vähäinen illallinen kuitenkin virkisti ja kun tohtori Boden oli kirjoittanut ison pullollisen lääkettä ja pillereitä ja antanut matkustusluvan, päätettiin kuitenkin jatkaa matkaa.

Pietarsaareen saavuttiin seuraavana aamuna jo kauniin sään vallitessa ja sitten edelleen Raaheen ja Ouluun.

Vastatuulen vuoksi matka oli paljon viivästynyt. Poikansa sähkösanoman saatuaan isoäiti oli turhaan saapunut vastaan ja tuskaisena odotellut. Ilo oli sitten kaksinkertainen kun matkalaiset lopultakin saapuivat. Kolme hevosta oli Fredrik järjestänyt satamaan vastaan, mutta kumpaakaan veljeä ei ollut näkyvissä kun laiva lopultakin saapui, sillä he olivat monta kertaa käyneet turhaan merta tähyilemässä.

Isoäiti otti heidät kodissaan mitä sydämellisimmin vastaan. Hilma Ervast aivan hämmästyi hänen hienoa ja kaunista olemustaan. Hän liikkui vielä keveästi ja nuorekkaasti ja oli säteilevän iloinen.

Myöskin käly Marie oli erinomaisen ystävällinen ja ilountoinen, niinkuin koko Edvardin suku.

Sitten alkoi yhtämittäinen vierailujen kausi sekä aamu-että iltapäivisin. Ei yleensä tarjottu päivällisiä, ainoastaan kahvia ja teetä sekä viiniä ja keksejä.

Lapset viihtyivät suurenmoisesti. Peppi olikin jo moneen kertaan ennättänyt vakuuttaa, että hän jää isoäidin luo. Päivät päästään Peppi ja Gerda leikkivät kauniissa pihapuistossa, jonne isoäiti heitä varten oli antanut ajaa hiekkakuorman.

Aika lensi kuin siivin. Hilma rouva toipui matkan raskuudesta, mutta menikö se kokonaan jättämättä jälkeä hänen heikkoon terveydentilaansa? Nyt hän kuitenkin huolehtii vain siitä kuka hoitaisi taloutta sillä aikaa kun hän oli poissa nuorinta lastaan odottamassa.

Tällä matkalla oltiin myöskin mukana Franzenin patsaan paljastustilaisuudessa ja Oulun kaupungin tarjoamalla loistavilla päivällisillä.⁵⁾

Äitiin lapset, varsinkin Peppi, olivat suuresti kiintyneet. Hän näyttääkin olleen monessa suhteessa erikoinen nainen.

Avioliiton onnellisuudesta ei ollut epäilystäkään. Olihan Edvard Ervast sivistynyt maailmanmies, hyväsydäminen ja jaloluontoinen, huumorintajuinen ja hilpeä.

Mutta Hilma Nathalian elämänkaari oli ollut semmoinen, että se antoi vakavan ja syvällisen suhtautumisen asioihin.

Näyttää kuin syvä masennuksen tunne enimmäkseen olisi vallannut hänet. Sellaista kenties tavataan jokaisessa, joka on joutunut kasvattilapiseksi. Se lienee jokin kompleksi, jota parhainkaan kohtelu ei täysin kykene torjumaan. Mutta Hilmahan sitäpaitsi oli luonteeltaan arka, sulkeutunut ja helpposti säikkyvä.

Niinpä hän näki elämän koko vakavuuden edessään. Ja eikö hänellä siihen olisi ollut syytä, kantoihan hän pian lähestyvää kuolemaa rinnassaan. Varmaankin hän vaistosi, että hänen olisi pian jätettävä tämä onnellinen, ihana elämä, puolisonsa ja nuo suloiset lapsukaiset.

Ja kuinka hän olisikaan halunnut elää näiden lasten kanssa!

Hilma Ervast oli hellä, valistunut ja syvästi aatteellinen nainen.

Mutta tavalliset käsitykset elämästä saivat hänen mielestään väistyä. Uskonnollinen sanan varsinaisessa merkityksessä hän ei ollut. Jumala — tietenkin Hän oli olemassa! Sisimmässään Hilma oli aivan varma siitä, että Jumala oli olemassa, mutta pitikö hänen senvuoksi pienelle pojalleen kertoa pahasta ja sen kristillisistä vertauskuvista, helvetistä, Belsebubista jne! Sitä hän ei tehnyt.

Pepin lempikirja oli Hübnerin ruotsinkielinen raamatunhistoria, koska siinä oli paljon kuvia. Siinä oli myöskin temppeleihin harjalla seisovaa Jeesusta esittävä kuva. Paholainen koetti viemällä Jeesusta, ja paholaiselle taiteilija oli antanut vanhojen traditioiden mukaisen ulkomuodon. Toinen jalka oli kaviot ja päässä sarvet.

”Mikä se semmoinen olento on?” tiedusteli pieni Peppi.

Mutta äiti ei selittänyt. ”Se on ruma olento, emmekä sitä huoli katsella.”

Myöhemmin kun poika sitä kirjaa katseli, alkoi pieni sydän vavahdella sen paikan lähestyessä, ja kuuliaisena hän hyvin tarkoin käänsi kaksi lehteä samalla kertaa, ettei se ruma kuva näkyisi. Eikä poika saanut kuulla mitään paholaisesta, ennenkuin siitä opetettiin koulussa.

Kesällä Peppi käyskenteli äidin kanssa metsässä. Noustiin kukkulalle. Äiti näytti tulevan aivankuin eloisammaksi ja onnellisemmaksi. Hän kohotti käsivartensa ja osoitti luonnon ihannuuksia tai kiinnitti lapsen huomion aivan pienen pieniin seikkoihin, hyönteiseen tahi kukkaan, missä vaan oli elämää, jopa kivenmurskaleittenkin ihmeelliseen säännöllisyyteen ja kauneuteen.

”Katso, Peppi!” hän sanoi. ”Siinä asuu Jumala. Jumala asuu kaikkialla. Ei ole mitään, missä Jumala ei olisi. Ja Jumala on hyvä!”

Ja pieni Peppi taisi ymmärtää tätä merkillistä puhetta. Se painui syvälle lasten mieliin. Oikeastaanhan vain Peppi oli niin suuri, että saattoi käsittää.

Äiti puhui elämän henkisistä voimista, rehellisyydestä, hyvydestä, rakkaudesta, auttamishalusta.

Se olikin Pepille aivan ymmärrettävää. Ja äiti osasi kädenkäänteessä tekaista sadun taikka muuten jokapäiväisestä elämästä otetun esimerkin avulla havainnollisesti osoittaa, kuinka elämässä oli meneteltävä. Niin hän pienissä lapsissaan aivan erikoisella tavalla osasi herättää kiintymyksen kauniiseen, hyvään ja oikeaan.

Toisinaan äiti lauloi lapsille pieniä herttaisia laulelmia, muun soittokoneen puutteessa, säestäen itseään tuolla kuusikulmaisella harmonikalla.

Joskus tuntui kuin äiti olisi tiennyt enemmän kuin muut. Hän saattoi aavistella asioita ja tuntea sellaista, jota ei oikeastaan voinut tietää. Meidän päivinämme sitä kenties sanottaisiin selvänäköisyydeksi. ⁶⁾

Tietenkin hän aavisti — ja senhän voi päätelläkin — tuon asian, joka lähestyi. Hän olisi ollut niin onnellinen lastensa kiintymyksestä häneen. Varsinkin Peppi oli kuin kiinnikasvanut äitiin. Sitä peloittavammalta tuntui tuon asian ajattelemisen. Mikä olisi oleva pienen Pepin kohtalo, hän kun jo ymmärsi?

Oli helmikuun kolmannen päivän iltapäivä vuonna 1884. ⁷⁾ Pakkanen paukkui ulkona. Lumi oli peittänyt huurteisiinsa puiston puut Ateneumin nurkalla. Nikolainkirkon tornikello näkyi ikkunasta. Se osoitti kohta puolikolmea.

Isä lähestyi vakavana lapsia, keräsi heidät kaikki äidin vuoteen luo, ja siihen nämä polvistuivat. Äiti oli siinä maannut jo pitkän aikaa ja tullut yhä kalpeammaksi ja laihemmaksi.

Nyt äiti tahtoi suorittaa hyvästijättönsä pienille lapsilleen. Hän laski heikon kätensä vuoroon kunkin pään päälle jaksamatta sitä itse siirtää.

Sitten kuuluivat heikosti hänen viimeiset sanansa:

”Täytyy aina olla kiltti!”

Näin yksinkertainen oli rakastetun äidin viime henkäyksellään lausuma opetus, mutta se painui syvälle pienen pojan sieluun eikä lähtenyt sieltä koskaan.

3. Isä lasten huoltajana

Perheessä oli kaksi, toisinaan kolmekin palvelijaa, sillä Edvard Ervast oli ankara järjestyksen mies. Itse hän oli erinomaisen huolellinen ja täsmällinen.¹⁾

Hauskan näytteen tarjoavat tästä hänen kimmastiajallaan Kuopiossa vuonna 1857 pieneen almanakkaan miltei päivittäin huolellisella sirolla käsialallaan tekemänsä muistiinpanot vuoden tapahtumista.

Siksipä hän myöskin vaati, että kodin oli oltava erinomaisessa kunnossa. Ja tämä huolellisuus ja täsmällisyys näyttää, ei vain kasvatuksen tuloksena, vaan myöskin periytymisen kautta siirtyneen Pekkaan.

Mutta mikään kotityranni ei Edvard Ervast ollut, hermostunut yksinvalti, joka olisi vaalinut vain omia mielitekojaan. Päinvastoin hänen lapsensa muistelivat häntä leikillisenä, huumorintajuisena ja herttaisena ihmisenä, hyvänä ja jalona, ja tätä kaikkeahan häneltä nyt kysyttiin kun hän joutui olemaan äidittömiksi jääneille lapsilleen sekä isänä että äitinä.²⁾

Toisinaan hän sunnuntaisin otti lapset mukaansa ja lähti vuokra-ajurilla kiertämään Eläintarhan ympäri. Siinä oli pieni mökki, ja eräänä talvipäivänä kun jälleen oltiin ajelulla, isä sanoi pienimmälle, Geolle: ”Siinähan se joulupukki taitaakin asua!”

Kesäiseen aikaan noilla ajeluretkillä poikettiin Hesperiaan taihi Kaivopuistoon. Kummassakin oli varieteeteatteri. Yleisö istui pikku pöydissä ja sellainen myös etsittiin. Lapsille tilattiin teetä ja pikkuleipiä, mutta isä taisi saada sen ajan vanhojen herrojen mieliuomaa, totia.

Kun Siltasaarella vieraili Cinicellin sirkus Pietarista, vei isä lapset sinne.

Sunnuntaisin käytiin säännöllisesti keskipäivävisiitillä isoäiti Augustan luona ja isäkin oli aina mukana silloin kun vielä oli terve.

Lauantai-iltaisain sensijaan käytiin Mimmy ja Eli tätien luona Fabianinkatu 8:ssa. Siellä Pekka usein luki ääneen jotakin huvittavaa kirjaa ja tädit tarjoilivat makeisia.³⁾

Pekka Ervastin elämä äidin kuoleman jälkeenkin jatkui varsin edullisissa olosuhteissa. Jo varhain alkaa pojassa ilmetä psykologisesti mielenkiintoisia seikkoja. Hän kertoo siitä itse myöhemmin:

”Olin leikkimässä nuoremman veljeni kanssa kun yhtäkkiä huomaan tajuntani olevan jossakin korkealla, aivan kuin katon rajassa, ja sieltä minä katselen leikkivää lasta ja ajattelen: tuo lapsi olen minä. Ja sitten näen myöskin pienen veljeni ja ajattelen: tuokin olen minä. Ja sitten se laajenee ajatukseksi: kaikki ihmiset ovat ‘minä’.”⁴⁾

Varhaislapsuudessaan Pekka aivan erikoisesti viihtyi rakennuspalikoittensa parissa. Hän valmisteli niistä temppeleitä ja oli niin innostunut, että kun kutsuttiin ruualle, hän vastasi: ”En minä jouda, minun täytyy rakentaa kirkkoa.” Vanhana miehenäkin hänellä vielä oli tuollaisia palikoita, joitten ääressä hän toisinaan lepuutti ajatustaan.⁵⁾

Äidin kuoleman jälkeen vuonna 1884 perhe muutti Rautatiehallituksen talosta Bulevardin ja Yrjönkadun kulmataloon, Yrjönkadun 7:ään, jossa silloin oli yksikerroksinen puutalo. Siinä oli viisi huonetta ja keittiön käsittävä huoneisto.

Parhaansa mukaan isä koetti viihdyttää lapsia ja seurata heidän kehitystään. Geo vieläkin muistelee kuinka isä siinä Bulevardin kodissa aamuisin ennen virastoonsa menoa usein nosti hänet olkapäilleen ratsastamaan ja sitten mentiin huoneesta huoneeseen jutellen kaikenlaista.

Kerran siinä talossa lapset olivat pihamaalla leikkimässä. Peppi oli silloin yhdeksänvuotias. Talossa asui myöskin häntä

vuotta nuorempi poika Harald, joka kiinnosti Peppiä siitä syystä, että hän puhui ranskaa. Poika oli syntynyt Pariisissa, mutta äiti oli suomalainen, jonka vuoksi Harald ymmärsi vähän ruotsiakin.

Harald ja joukko muita lapsia, mukana Gerda ja Geo, oli kerääntynyt Pekan ympärille, sillä tämä tapansa mukaan kertoi heille satua.

Kertomuksen päätyttyä lapset jäivät ihmettelemään ja totesivat: ”Niin, kyllähän sitä pitäisi olla kiltti!”

Mutta Harald ei ollut tyytyväinen. ”Minkätähden pitää olla kiltti?” hän intti.

Oli se kyllä käynyt ilmi siinä sadussakin, mutta Peppi ryhtyi jälleen selittämään:

”Katsos, Harald, se on sillä tavalla, että vuorella hyvin korkealla, missä lumi ei koskaan sula, asuu hyvin viisaita enkeleitä. He ovat aivan ihmisen näköisiä, kuin setiä. Ja siellä valkoisella vuorella he asuvat. He seuraavat ihmisten tekoja ja katsovat meidän sydämiimme. Jos emme ole kilttejä, he itkevät. Mutta jos olemme, he ovat niin iloisia, suojelevat ja siunaavat meitä.”

Tällaisen pienen sadun improvisoi Peppi kädenkäänteessä. Myöhemmin kun hän itse sitä muisteli, hän totesi, että tuo sadun tekeminen oli tapahtunut aivan kuin itsestään, kuin olisi hän ollut transsissa. ⁶⁾

Äidin vaikutusko siinä putkahti esiin alitajunnasta?

Jo siinä iässä siis voi panna merkille eräänlaisten metafyyllisten asioitten harrastuksen ja korkean eettillisen katsantokannan, sekä samalla tavallista uskonnollisuutta vieroksuvan asenteen aivan nuorena Pekka Ervastissa. Tämän selventämiseksi vieläkin muuan kertomus näiltä samoilta ajoilta.

Pekalla oli leikkiveri, häntä neljä vuotta vanhempi. Eräänä sunnuntaina tämä sanoi:

”Lähdetäänpä vapaakirkollisten kokoukseen Allianssitalolle.” Vähän Pekka tuota ehdotusta ihmetteli, mutta ei vastaanakaan pannut.

Väkeä oli paljon ja pidettiin useita puheita. Muuan herra puhui epäilemättä sangen kauniisti ja vakuuttavasti. Hänen lopetettuaan ihmisiä alkoi kävellä lavalle rukoilemaan ja jotakin todistamaan.

Sitten saarnaaja, pitkähäkö, laiha mies, melko ystävällisen näköinen, lähti kiertämään salia ja saapui lopulta poikienkin luo. Hän katsoi pitkään Pekkaan ja lausui:

”Tahtooko tämä pieni poika tulla Jeesuksen luo?”

Ja Pekka kertoo, että hän aivan tärähti, pelostako, vaiko muusta syystä, sitä hän ei myöhemmin muistanut. Kun lapsi katseli tuota miestä, teki tämä häneen sanomattoman oudon vaikutuksen, sellaisen vaikutuksen, että tämä uskonto, tämä hartaus, tämä rukoileminen oli sanomattoman tympäisevää, mautonta ja äitelää.

Hetken poika tuijotti ja vastasi sitten: ”En!” Hän oli kerrassaan pelästynyt ja tunsi koko sielunsa voimalla, ettei hän sillä tavalla tahtonut mennä rukoilemaan. Eikä hän tiennyt mitä hänen olisi pitänyt tunnustaa.

Ja sisimmässään Pekka päätti, että ikinä hän ei sillä tavalla mene Jeesuksen luo.

Pettyneen ja surullisen näköisenä poistui hyväntahtoinen saarnamies. Mutta Pekka kuiskasi toverilleen: ”Lähdetään kotiin!”⁷⁾

Tämä ikäkausi, seitsemästä neljääntoista vuoteen, oli varsin merkityksellinen pojan sisäiselle kehitykselle. Erikoisen voimakkaana hänessä ilmeni oikeudenvaatus. Syvästi hän loukkaantui huomattessaan, etteivät ihmiset olleet hyviä, vaan usein ilkeitä ja väärämielisiä. Se sai hänet sisimmässään raivostumaan siihen määrään, että hän tuli aivan sairaaksi suuttumuksesta.

Kerran sitten tapahtui muutos. Hän oli jälleen tuollaisen vääryyden johdosta joutunut kuohuksiin. Silloin hän sisimmässään aivankuin kuulee äänen, joka sanoo: ”Minkätähden sinä raivostut? Ei sinun tarvitse suuttua. Anna sinä ihmisten olla sellaisia kuin ovat, mutta ole itse hyvä ja tosi!”

Sillä oli valtava vaikutus poikaan. Rauha laskeutui hänen sieluunsa eikä kiihtymys enää saanut häntä valtoihinsa.⁸⁾

Paitsi ranskankieltä tutki Pekka lapsena myös italian-, espanjan- ja latinankieliä.

Tuntunee kummalliselta kun kaksitoistavuotias poikanen tavataan kirjoittamassa yhdeksän eri kielen vertailevaa kieliooppia. Ja siinä sivussa hän vielä laatii oman keinotekoisien kielen aikana, jolloin hän ei vielä ollut tutustunut volapiikiin eikä esperantoa ollut olemassakaan.

Ranskankieltähän hän oppi lukemaan jo viisi-kuusivuotiaana. Latinaa hän oppi aloitettuaan koulunkäyntinsä ja piti siitäkin kielestä paljon, vaikka se tuntui kuolleelta kieleltä. Mutta kerran hän sai suklaalaatikon, joka oli sveitsiläisen Suchard tehtaan tuotteita. Laatikon sisällä oli selostus tehtaista italiantekoisillä. Poika sitä tarkastelemaan ja ennenpitkää hän joutuu aivan haltioihinsa. Siinä se nyt oli, ranskan ja latinan tapainen kieli, jota hän oli kaivannut ja sitä aivankuin rakastanut.

Hän ryhtyy sitä analysoimaan ja mielessään luomaan. Italiankieliset sanat alkavat kuin itsestään kaikua hänen korvissaan. Hän on jopa tietävinään missä suhteessa ne ovat niin latinaan kuin ranskaan. Isä, sehän on latinaksi pater, ablatiivi siitä patre — hän ei vielä tiennyt, että kielitieteellinen johto kulki akkusatiivin kautta — mutta hän kuitenkin muodosti italialaisen vastineen padre, joka ranskassa oli pere. Tahni kun roomalainen sanoi cantat (laulaa), siitä italiassa putoaa päätte pois ja italialainen sanoo canta, mutta ranskalainen chante.

Tämäntapainen kielitieteellinen harrastelu huvitti tavattomasti Pekkaa. Neljään vuoteen hänellä ei italiasta ollut kuin pari kolme lyhyttä tekstiä, mutta niittenkin avulla hän muodosteli joltisenkin sanavaraston ja sommitteli kieliopin. Kun hän vihdoinkin neljätoistavuotiaana sai käsiinsä oikean italiankielen kieliopin, hän väittää parissa päivässä oppineensa sen. Kaikki tuntui vanhalta ja tutulta ja ilokseen hän havaitsi vält-

tyneensä suurista erehdyksistä, ja kun hän joitakin sellaisia havaitsi, esim. verbien taivutuksessa, hän melkein häpesi.

Käytännöllistä harjoittelua italiankielessä hän oli saanut ainoastaan silloin tällöin puhellessaan posetiivinsoittajien kanssa pihalla.

Pekka Ervastian kielilahjakuus tulee sitten myöhemmin monella tavalla esiin.⁹⁾

Isä
asessori Edvard Ervast.

Äiti
Hilma Ervast os. Törnroos.

Pieni Peppi äitinsä sylissä.

P. E. 5-vuotiaana.

69.

— Bonjour, messieurs!

— Bonjour! svarade lorden.

— Ah! c'est bien! Vous parlez français?

— Oui, monsieur!

— Cette dame-là ne me comprend pas, quand
je suis allé au juif
pour honorer de la saluer. Je vous prie de lui
faire mes complimens!

— Avec plaisir, monsieur! svarade lorden,
 hvorefter han framförde ^{sin anstalt} främlingens hälsning
 till Mrs Janis.

Intagen hade märkt den ^{sin rörelse, som sigade} främlingens
 lordens ansikte, då deras blickar först möttes. In-
 ligetvis var det nägon gammal bekantskap, ehuru
 ingendera parten ville lägga den i dagen. Det
 fanns vissa ^{stöt} käftföt-lamtalet fotteatres på fram-
 ka, ehuru vi sig vilja troffa läsaren med detta. En
 Admoy, genom mylord, som tolkade gästens fråga,
 fick gästgärdaren och hans hustru kända för sig
 att han begärde ett rum, hvorefter främlingen af-
 lägnade sig till rummet mot granallien äfjöts af
 Mrs Janis.

Strax därefter sig mylord på sitt, och om-
 lade: "Joff. Bäst att man ges sig i väg. Det var han
han sig så hotfullt ut, den gamle narren! Ah

Fotostaattijäljennös Pekka Ervastin 12-vuotiaana (1888) kirjoittaman seikkailuromaanin »Röfvarbandet'in» käsikirjoituksesta.

Men jag ska lura dig, gamle gosse! "Järpå" tillade han om sin häst åt gästgiveraren, gick till sitt rum och ^hKrappsäcken, samt återvände till skänkermäst, hvarst värden underrättade honom om att "hästen stos till myllorens" "disponion". En stund därefter affor Bosegnormand.

Vårdstunen, eller gästgiveriernas års belägningsförligen en dag resa från hvarandra på den en sträcka, så att Bosegnormans alla om affnorm antände till följande gästgiverijårs res om morgonen affor därifrån.

IV.

Bosegnormans är någon annan, än han synes vara.

Bosegnormand fortfarande salunda sin ferd som kallades klockan fyra om morgonen den 28 Sep. Femtas det ställe där öfverfallet skett.

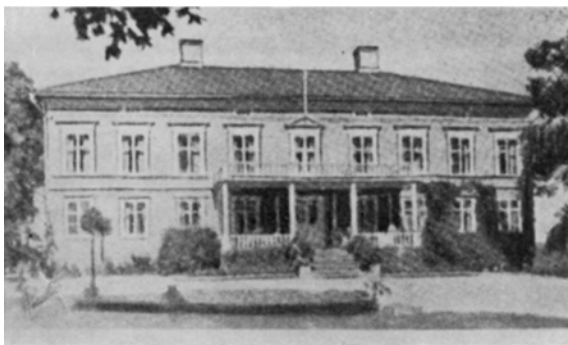
Klockan är redan fyra. Klockan 3½ skulle jag ha bort se en ombudsperson diligens, enligt fjerdens uppgift. Men man kan ju låta en laga sig på en hjälptimmis. Och för resten... men, se här är ju diligensen. Ett hjul tycks ha trillat bort från sin steln. Det måste vara här, minskade Bosegnormand och steg ned från

Kilpiälä
Janakkalassa, Ervas-
tien kesäviettopaik-
ka vv. 1888—1889.
(*Teoksesta »Suomen
maatilat»*)

»Kartano»
Hausjärven Puujaan
kylässä. Täällä Er-
vastit viettivät kesä
1890—1899.
(*Teoksesta »Suomen
maatilat»*)

Saustilan kartano
Sauvossa, jossa Pek-
ka Ervast useaan
otteeseen asui.
(*Teoksesta »Suomen
maatilat»*)

4. Kesä maalla

Kesänvietosta maalla ensimmäisinä vuosina ei paljon tiedetä. Pari kesää oltiin Malmilla rouva von Essenin luona ja vuosina 1886—87 Mäntsälän pappilassa.¹⁾ Pappila sijaitsee suuren puiston keskellä ja siitä laskeutuu peltoaukea jokeen.

Mäntsälässä oli paljon herraskartanolta ja niitten herrasväellä oli tapana ratsastaa joukolla kirkolle. Se oli komea näky kun niitä saapui milloin Saaren, Sälinkään tahi Nummisten tietä, taikka koko Linnaisten joukko, herrat ja naiset hienoissa ratsastuspuvuissa, kannukset välkehtien ajaa karauttaen kylän risteyksessä yli sillan kirkonmäkeä ylös,²⁾ usein poiketen myöskin pappilaan. Siitä pieni Peppi oli aivan haltioissaan. Sehän oli kuin sadun ritariaikaa, joka sai sydämen väräjä-mään.³⁾

Kaikki pitivät pienestä Pepistä, sillä hän oli niin tavattoman kiltti. Pappilassa kävikin paljon vieraita. Tuli uudenaikaisillakin kulkuneuvoilla, niinkuin Nummisten Ylikartanosta runoilija von Qvanten ajaen kummallisella laitteella, jossa oli kaksi pyörää, mutta toinen hirmuisen iso edessä ja toinen aivan pieni perässä. Siellä se setä istui korkealla ja potki. Polkupyöräksi sitä laitetta sitten ruvettiin nimittämään.

Vanha rovasti Aspelund oli hyväluontoinen mies ja kiltti lapsille, eikä häntä tarvinnut säikkyä kun hän asteli heidän luokseen ainainen musta kalotti päässään.

Rovastinna sensijaan oli ankaran asiallinen. Hänen mielestään lasten ei ollut hyvä olla toimettona. Pienet kesävie-

raatkin ohjattiin kasvitarhamaalle kitkemään rikkaruohoa. Ajanmittaan se ei ollut mitään innostuttavaa hommaa. ⁴⁾

Mutta olihan pappilassa myöskin omia lapsia. Irene oli jo iso neiti. Mutta hän oli sentään mukana kaikessa. Ja Gustaf eli ”Venni” oli iso poika. Sisarukset olivat juuri palanneet huvimatkalta Kangasalta, Haralan harjulta. Pepin mielestä se oli vallan suurenmoista, sillä siitähän hänen mielirunoilijansa setä Topelius lauloi.

Toisinaan isäkin pistäytyi pappilassa. Mutta varsinaisesti tädit, Mimmy ja Eli huolehtivat siitä, ettei lapsilta puuttuneet leivokset ja luumut ja muut hyvät. Peppi oli kyllä vakavasti sitä mieltä, että Gerda, joka tosin oli aloittanut kiitoskirjeen tädeille, mutta oli ilmoittanut, ettei hän viitsi jatkaa sitä loppuun, ei ollut ansainnut osaa tätien herkuista.

Silloin tällöin toimeenpantiin oikein reippaita pukuesityksiä niinkuin Malin Vikmanin syntymäpäivillä. Irene esitti pääosaa vanhaan krinoliiniin pukeutuneena, Hilda Vinqvist oli posetiivari, Anna nuori ylioppilas, Irenen poika, ja mitä kaikkea kukin oli kiskonut päälleen. Pepistä oli tehty tapisoija tappettirullineen, maalipurkkeineen ja pensseleineen. ⁵⁾

Pari kesää, 1888-89, vietettiin Janakkalan Kilpiälässä. Se oli mainio paikka, varsinkin kun nuo mestarikokit, Mimmy ja Eli täti, jälleenalitukseen varustivat pienet kesävieraat makeisilla, piparikakuilla, vieläpä vasikanpaisteilla, kurkulla ja monenlaisella muulla hyvällä, mistä kaikesta Peppi osaa kyllä tätejään kiittää käyttäen suorastaan tähtitieteellisiä ja lausuttavaksi liian suuria numeroita lähettäessään terveisiä. Niitä saavat paitsi tietenkin täti Mimmyä ja Eliä, myöskin Taipaleen tädit, Vivique ja Charlotte, joka makaa Diakonissalaitoksella ja setä Anton, merikapteeni Ekblad, oikea merikarhu, joka kuljetti laivaa Helsingin ja Viipurin välillä, niin ja luonnollisesti isä. ⁶⁾

Oli kesäkuun 20. päivä vuonna 1888. Valmistuttiin viettämään keskikesän juhlaa. Varmaankin lähestyvän Pekan päi-

vän johdosta tädit olivat taas lähettäneet Pepille valtavan korillisen kaikenlaista hyvää. Siinä oli appelsiineja, karamellejä, leivoksia, suklaata, hienoja hirvensarvipiparikakkuja, rinkilöitä, ilotulitusraketteja, mitä kaikkea nuo rakkaat tädit olivatkaan lemmikilleen keksineet.

Mutta Peppi ei saanut rauhaa missään. Mikään ei häntä huvittanut. Käväisiköhän hän jo ”sadannen” kerran metsäsäkin, mutta siellä vain mansikan kukat nostivat valkeata päätänsä. Niin, isänhän piti tulla pian! Mutta voi! Nyt oli vasta perjantai ja saisi odottaa vielä lauantaihin.

Ja sitten lauantainakin meni aina yli yhdeksän illalla, ennenkuin hän tuli. Mutta hänellä oli myöskin mukanaan se, mitä niin kiihkeästi oli odotettu — Pepin oma ensimmäinen polkupyörä. Kukapa poika ei tietäisi kuinka pitkältä sellaisen odotus tuntuu!

Isä viipyi Kilpiälässä koko viikon ja ilmatkin olivat kauniit. Muuta vikaa ei maailmassa tuntunut olevan kuin sääsket.⁷⁾

Sitten heinäaikaan tapahtui jotakin jännittävääkin. Talon väki oli mennyt heinänsä ja taloon syöksyy vankkurillinen mustalaisia, jotka esiintyvät hyvin röyhkeästi vaatien ruokaa, jota heille annettiin. Pienet kesävieraat ja talon omatkin lapset säikähtävät kovin noita villinnäköisiä ihmisiä. Pekka, joka oli ainoa ”mies” paikalla, puhui mustalaisille ja varsinkin heidän johtomiehelleen levollisesti ja ystävällisesti. Seikkailu päättyikin sitten onnellisesti kutsumattomien vieraitten jatkettua matkaansa.⁸⁾

Niinpä nämä Kilpiälän kesät muodostuivatkin huomattaviksi elämyksiksi. Vuonna 1888 Pekka siellä todellakin aloitti ”kirjailijatoimintansa”. Hän kirjoittaa seikkailuromaania ”Röfvarbandet”, joka kiinnostaa erikoisesti sekä Gerdaa että Guggua, se on Georg veljen lempinimi. Mutta myöskin isä innostuu sitä toisinaan lukemaan.⁹⁾

Kaksi kesää vietettiin sitten Saimaan kanavalla, Nuijamaan pitäjän Räihän hovissa, joka sijaitsee järven rannalla korke-

alla kummulla. Talon omisti entinen Lapinlahden sairaalan ta-
loudenhoitaja Forsblom ja tämän herttainen ja vieraanvarainen
vaimo, täti Natalie.

Siellä seurustelu oli sangen vilkasta, ja Pekka kertoilee
siitä eloisasti tädille monta hauskaa kaskua. Eräässä kirjees-
sä tämä nuori gentlemanni pahoittelee kirjeen viipymistä ja
ilmoittaa siihen pätevän syynkin: Hänellä kun ei ole ollut
paperia, kuoria eikä postimerkkejä, ennenkuin isä tuli, ja
yksi hänen periaatteistaan on, ettei lainaa vierailta ihmisiltä.

Räihässä oli kahdeksantoista henkilöä pöydässä silloin kun
isäkin oli mukana. Olihan siellä tapahtunut yhtä ja toista.

Erään kesävieraan, herra Coranderin piti matkustaa Vii-
puriin, mutta kun hän ei ennättänyt aamulaivaan, piti ajaa he-
vosella Rättijärvelle, sillä iltapäivän laiva ei pysähtynyt Räu-
hässä.

Pekka määrättiin kyytipojaksi ja hänet oikeutettiin otta-
maan mukaan kenet halusi. No, siellä oli kolme daamia, neiti
Norrning, Ines ja Gerda. Hän kutsui heidät kaikki ja Guggu
pääsi kaupanpäällisiksi.

Kuusi henkeä siis pakattiin noille karjalaisille nelipyöräi-
sille vankkureille, jotka epäilyttävästi muistuttivat venäläi-
siä lantakärriä.

Mutta mikään ei häirinnyt iloista mielialaa parin virstan
aikana. Sitten ”taivaan akkunat aukesivat” ja kohta he kaikki
olivat läpimärkiä. Ei auttanut muu kuin kääntyä takaisin.

Mieliala ei siitä kuitenkaan laskenut. Naurettiin koko mat-
kan ajan. Tosin neiti Norringilta meni atlassillkinen sateen-
varjo ja pumpulileninki piloille. Ineksen upean hatun koko
kukkatarha alkoi värjätä alempana olevia vaatekappaleita,
eikä siitä sitten enää tullutkaan mitään. Pekankin solmio, kau-
lus ja manshetit sekä hattukin olivat aivan piloilla ja Gerdan
kappa värjäytyi, mutta saatiin sitten ammoniakilla pahimmat
läikät lähtemään.

Kun saavuttiin kotiin, syöksyi jokainen muuttamaan vaat-

teita. Pekankin paita oli kuin tiskirasu ja koko poika kuin järjestä nostettu.

Seuraavalla viikolla kokeili Pekka jälleen kyytipaikana. Herra Järveläistä piti mennä noutamaan Rättijärveltä ja neiti Norring ja Gerda olivat taaskin mukana.

Jostakin syystä — Pekka ei tunnusta sitä syytä omakseen — hevonen pillastui ja Aino Norring ja Pekka viskautuivat tienoheen, mutta Gerda jatkoi matkaa irtaimena laukkaavan hevosen rattailla. Kuitenkin Gerda pääsi pelkällä säikäyksellä. Aino ja Pekka saivat muutamia naarmuja ja Aino menetti kovanonnan sateenvarjonsa varren ja Pekka sai suut silmät täyteen maantien hiekkaa. Huutoa oli ja naurua ja laulua. Onnellisesti saavuttiin Rättijärvelle.

Kaupunkilaisillehan tietenkin pari käärmettä metsässä oli jo seikkailu. Vain toinen saatiin tapetuksi.

Pekalle näyttää tuon tuostakin tulleen pulmallisia tilanteita tuon naisjoukon kanssa. Oltiin vesillä, vene täynnä naisia. Rantaan saavuttaessa jouduttiin tietenkin matalikolle. Ja lähemmäksi ei päässyt. Mikäpä siinä kun oli kaksi kavaljeeriä, Pekka ja muuan toinen poika, Matti. Pojat siis pois veneestä, jotta lasti kevenisi.

Viiden kyynärän loikkaus veneestä vesikivelle ja siitä maalle ottaa onnistuakseen hyvin harvoin. Pojatkaan eivät tavoittaneet kiveä.

Seuraavakin kesä oltiin Räihässä ja Pekka jatkaa lennokkaita kuvauksiaan tädeilleen.

Räihän emäntä, tati Forsblom viipty yhä Helsingin matkallaan eikä talous Pekan mielestä ole voittanut mitään taloudenhoitajattaren käsissä. Mutta seuraa kuitenkin on. On Krokin perhe ja kaksi ylioppilasta, joista toinen lienee Pekan varoituksista huolimatta suudellut Gerdaa. Näin Pekka tätien kauhuksi kiusottelee sisartaan, joka on vasta 11-vuotias ja tarkoin kasvatettu, joten juttu on tietysti Pekan kujeilua kuten koko kirjekin.

Sitten siellä on ”postiyli tarkastajaeverstiluutnantti” Elis

Edvard Lindfors (äiti syntyään Standertskjöld), ja tämä huvittaa kovin seuruetta sanomalla ”ei aivan tarkoin, mutta katso” ja usein hyvin sukkelilla ja purevilla vastauksillaan. Asia on nimittäin niin, että ukkelilla eivät kaikki ruuvit ole paikallaan, vaan hän on hukannut jonkin aivokoneistostaan, näin Pekka, ja jatkaa:

Tämä korkea herra, joka on itse omavaltaisesti ottanut tittelinsä, asuu Räihässä täysihoidossa. Hän maksaa 60 markkaa kaikesta sanan laajimmassa merkityksessä: ruuasta huoneesta, vaatteista, rahasta ym.

Hän vallitsee korkeata virka-asemaa Räihässä kirjeitten noutajana laivoilta. Jokaista — myöskin ”Pontus” koiraa — hän nimittää sedäksi, vaikka itse on täyttänyt 27 vuotta.

Hän on Räihän suursyömäri. Hän juo viisi kuppia kahvia, syö kolme aamiaista yhteen menoon, ja kuitenkin se hänen mielestään on aivan luonnollista: ”Ei ole tarpeen syödä kovin paljon, mutta katso, ottaahan sitä kaiken minkä saa”. (Ohimennen sanottuna, hän ei milloinkaan sano ”ei”, vaan aina ”otetaan”).

Tänään sain kaksi kirjettä, isoäidiltä ja tädeiltä. Luonnollisesti Elis oli ne ottanut laivalta ja tunkenut taskuunsa. Mutta siellä ne saivat levätä pitkän matkansa jälkeen aivan liian kauan. Vasta tunnin kuluttua Elis sanoi minulle: ”Pekka, tule tänne, olet saanut kirjeen — mutta se ei liene Lappeenrannasta.” ”Vai niin,” minä vastasin, ”millä laivalla se näin myöhään tuli?” ”Katsos! ei se tullut juuri nyt, mutta eihän ole kiirettä vastauksella, ‘filantrooppi’,” ja sitten hän ojentaa minulle isoäidin kirjeen. Tunti, pari! aikahan kuluu hiin hitaasti maalla. Olimme juuri menossa uimaan kun Elis huusi: ”Pekka, tule heti tänne!” ja hän vei minut huoneen nurkkaan. Lopun sitten arvaakin. . . Pitääkin olla sellainen posteljooni!

Näin lennokkaasti ja humoristisesti Pekka kuvailee oloa Räihässä. Siinä on todella tyyliä, eikä Pekka ollut vielä täyttänyt viittätoista vuotta.

Vielä hän kertoo, että Gerda ja hän itse ovat mainehik-

kaita uimareita paikkakunnalla. Nyt juuri oli Gustaf Aspelund Mäntsälästä saapunut käymään Räihässä.¹⁰⁾

Sitten tulee pysyväksi kesänviettopaikaksi Kartanon talo Hausjärven pitäjän Puujaan kylässä.

Sielläkin oltiin täysihoidossa. Isäkin nyt helposti lauantaisin saapui sinne. Ensimmäistä kesää oltiin siellä vuonna 1892.

Taaskin Pekka mainiosti kuvaa Puujaan päiväjärjestystä. ”Ollaan erinomaisen tyytyväisiä täällä maalla, lukuunottamatta säätä, joka ei ole ollut kauneimpia.

Mutta onhan niin monta varakeinoa tehdä elämä sisälläkin miellyttäväksi: omat kirjat, pelejä. Ja sitten säännöllinen päiväjärjestys onkin täällä seuraava: Kello 8 sängystä, aamukahvi (ohne Brod!), kello 10 aamiainen, kello 11 aamupäiväkahvi, kello ½ 3 päivällinen, kello 5 iltapäiväkahvi (rakasta S-kahvia, joka muistuttaa menneitä aikoja), kello ½ 9 illallinen — tarjoilu hyvää, kohtelu ystävällistä. Kaunis seutu, ihania näköaloja, suuret huoneet, harmaa taivas, lääkkeitä — kahvia, toisinaan teetä, joskus kylmää, joskus takkatuli, joskus ohukaisia jne.”

Ja Pekka allekirjoittaa ensimmäisen kerran tämän eloisian kuvauksensa kirjailijanimimerkillään: ”Signor Elia”.¹¹⁾

Pekka oli tänä kesänä tehnyt laivamatkan ”Sven Dufvalla” Loviisaan, jossa tädit nyt viettivät kesää ja hän oli hyvin ihasnutun tuohon romanttiseen pikkukaupunkiin. Helsinkiin palatua oli isä laivarannassa vastassa ja sieltä mentiin suoraan Vuorimiehenkadulle isoäidin luo ja aamulla varhain sitten Hausjärvelle. Mutta sielläkin hän viihtyi hyvin.

Sekä Pekalle että Gerdalle oli hyvin tervetullut se seurallisä, mikä Kartanoon tällä välin oli tullut. Sinne oli saapunut nuori tyttö Amanda Ylöstalo, jonka kanssa Pekka jo sanoo tulleensa ”sinuksi”. Tyttö oli reipas ja mukana kaikessa, kulkee paljain jaloin rankkasateessa kyynärän syvyisessä savi-liejussa, mutta on valmis hienosti puettuna hienoihin kävelyretkiin, pelaamaan korttia, lukemaan tai tanssimaan. Gerda,

joka on yhtä ihastunut tuohon tyttöveriin, toimii tanssinopettajana. Naisten mielestä ”Signor Elia” onkin aivan erinomainen tanssikavaljeeri, varsinkin ihastuttava valssissa.¹²⁾

Nämä kesäpaikat varmaankin suuremmissa määrin kuin kaupunkikotien lastenkamarit tahi pihamaat muodostuivat niitten vauhdikkaitten esitysten näyttämöiksi, joita lapset alinomaan panivat toimeksi Pepin ollessa itseoikeutettu johtaja.

Hän se kirjoitti näytelmät, suoritti lavastukset, esiintyi ohjaajana ja näyttelijänä, olipa sitten kysymyksessä rosvoritarin tahi taikaprofessorin osa. Saattoipa hän esittää kuningattarenkin osaa elähyttäen sitä taitavasti temmatulla pöytäliinalla, onnistuneesti jäljitellen naisellista pyörtymiskohdasta, niin, että toisilla oli täysi työ ”pyörtyneen” virvoittamisessa.

Myöhemminä vuosina Pekka Kartanon navetan vintillä toimeenpani kansanhuvit ja sinne rakennettiin esityksiä varten näyttämökin.¹³⁾

Isän sairaus alkoi kuitenkin pahentua. Jonkun lapsista vuorotellen oli oltava hänen kanssaan kaupungissa kesäaikaanakin.

Sitten kun Pekka oli muuttanut pois kotoa ja Gerda oli tullut konttoriharjoittelijaksi Rautatiehallitukseen, oli vain Geolla enää tilaisuus viettää Kartanossa kesää, mutta se ei enää häntä huvittanut ja viimeistä kesää hän oli siellä vuonna 1899.¹⁴⁾

5. ”Kirjailija” herää

Olemme siis kertomuksemme edetessä pitkin matkaa saaneet runsaasti todisteita nuoren Pekka Ervastin kirjallisen ja muun ilmaisukyvyn olemassaolosta, joka aivan kuin työntää häntä aloille, joilla tällaiset taipumukset tulevat kysymykseen.

Pekka itsekin näyttää tästä olleen selvillä aivan pienestä lapsesta saakka ja hänen ihanteenaan olikin tulla kaunokirjailijaksi.

Oikein vakavassa mielessä hänen kirjailijauransa on laskeutunut tuosta Janakkalan Kilpiälän kesästä, jolloin hän kaksitoistavuotiaana kirjoittaa seikkailuromaaniaan ”Röfvarbandet, (Berättelse af Pierre d’Ervais)”. Sillä käsikirjoitus, joka on keskeneräinen, sisältää kuitenkin 204 sivua.

Pekan veli Geo muistelee kuinka Pekan oli tapana lukea sitä heille. Kuulijakunnan muodostivat sisar Gerda, veli Geo ja kotiopettajatarpalvelija. Pekka luki luvun kerrallaan sikäli kuin sitä valmistui ja lopetti juuri jännittävimpään kohtaan. Onnettomina kuulijat vaativat lisää, mutta Pekka vain hymyili ja vastasi: ”Jatko tulee seuraavassa luvussa, jota ei ole vielä kirjoitettu.”¹⁾

Tämä jännitysromani on kielenkäyttöönä nähden aivan hämmästyttävässä määrin kehittyntä, erinomaista mielikuvitusta ja ehkäpä jo psykologista havaintokykyäkin todistava. Siinä vilisee ranskan-, saksan-, englannin-, italian-, latinan- ym. kielisiä lauseita.²⁾

Noihin aikoihin nuori Pekka Ervast jo tutki kaunokirjalli-

suuttakin. Muuan teos oli lähtemättömästi vaikuttanut häneen. Se oli Victor Hugon ”Kurjat”, jonka Jean Valjean muodostuu hänen ihanteekseen.³⁾

Olihan se suorastaan liikuttavaa innostusta kun tuo pieni poikanen kaupunkikodissaankin, jolloin oli koulutehtävät, jotka hän kuitenkin luki parissakymmenessä minuutissa, aamuvarhain muitten vielä nukkuessa, nousee kirjoittamaan. Oli pa hänellä noihin aikoihin oma käsinkirjoitettu lehtensäkin ”Hemvannen”, jota hän pitkät ajat toimitteli.⁴⁾

Hän oli kaikessa niin suunnattoman etevä, lausui sisar, ja meillä toisilla lapsilla oli tavaton respekti häntä kohtaan. Kuusi vuotta nuorempi Geo velikin vaistomaisesti tunsi, että Pekka oli aina oikeassa, jos sitten sisimmässä joskus tuntuikin vastustamisen halua.

Vaikka vilkas ja mielikuvitusrikas, ei Pekka kuitenkaan ollut mikään villi lapsi. Mutta erikoinen hän oli. Parhaiten hän viihtyi kirjojensa ja papereittensa parissa. Poikien raju ja epähieno telmiäminen oli hänelle vastenmielistä. Milloin hän leikkeihin otti osaa, hän ei koskaan osallistunut poikien riitoihin.⁵⁾

Koulussa Normaalityönsä ensimmäisellä luokalla oli muuan villi poika. Opettaja oli kieltänyt nousemasta tikapuita katolle, mutta poika ei totellut. Pekka kutsui häntä alas ja silloin poika totteli. Kerran taas muuan iso poika hyökkäsi hänen kimppuunsa. Pekka oli pieni ja hintelä. Mutta silloin hän sisimmässään tunsi, että tämä poika ei voi tehdä hänelle pahaa. Eikä poika tehnytäkään, vaikka poikajoukko oli jo kerääntynyt piiriin seuraamaan näytelmää.⁶⁾

Tällainen vaikutus hänellä oli lähimmäisiinsä jo lapsena.

Kerran keskiyöllä lapset herätettiin. Ulkoa kuului palotorven toivotus. Ruokasalin ikkunoista näkyi koko Erottajan puoli olevan tulella. Brobergin yhteiskoulun kivitalon yläkerta paloi. Kauhun vallassa lapset sitä katselivat. Mutta Pekka kertoi myöhemmin, että hän näki itsensä ja erään toisen, joka talutti häntä.⁷⁾

Kerran jälleen kun lamppu putosi ja pikkuveli oli vähällä jäädä tuleen, Pekka tunsu kuinka jokin voima vaikutti niin, ettei tuli tarttunut pikkuveljeen. Jollakin erikoisella tavalla hän sen havaitsi.⁸⁾

Poikana Pekka myöskin mielellään piirteli. Hän oli kai äidiltä perinyt piirustustaidonkin. Ainakin Geon mielestä hän piirsi hyvin ja maalasi pastelleilla.

Talvi-iltoina perhe usein istui salissa korkeajalkaisen öljylampun ääressä. Isä luki ääneen noita ”Tuhannen ja yhden yön tarinoita” ja lapset kuuntelivat hiiskahtamatta. Sitten olttiin tyytymättömiä kun isä lopulta sanoi: ”Nyt se riittää tänksi illaksi”. Isän lukeminen tuntui niin merkillisen viihdyttävältä. Hän oli rauhallinen kuin sadun kuningas. Vain Pekka myöhemmin saattoi sillä tavalla lukea.⁹⁾

Sen ajan säätyläisperheitten kotikielihan oli ruotsi. Äiti osasi suomea vain hyvin puutteellisesti eikä käyttänyt sitä kuin palvelijoitten kanssa, jos ei muuten selvinnyt.¹⁰⁾ Isä sensijaan Raahessa syntyneenä ja Kajaanissa kasvaneena luonnollisestikin täydellisesti osasi suomea. Ja isä piti huolen siitä, että lapset pantiin suomalaisiin kouluihin, tytär Gerda Lydia Stenbäckin valmistavaan kouluun ja pojat Suomalaiseen normaalilyseoon.

Gerda muistelee koulunkäyntiään, että se aluksi oli ollut sängen vaikeata, mutta parin lukukauden perästä alkoi sentään mennä, opettajat kun olivat varsin herttaisia ja auttoivat hädän tullen.

Mutta isä oli kerta kaikkiaan sanonut: Suomessa täytyy osata suomea. Olemmehan jo todenneet, että se hänessä oli tuota sen ajan suomalaiskansallista innostusta, joka oli alkanut jo Snellmanin aikana ja jatkunut fennomaanien aallonousuna. Nuo ruotsinkielisetkin perheet, joitten monet jäsenet¹¹⁾ eivät osanneet suomea, puhuivat ”suomalaisesta äidinkielestään”, ja tunnettua on kuinka niissä piireissä toisinaan tehtiin uhkarohkeita yrityksiä käyttää koko illan aikana seurustelukielenä vain suomea.

Aessori Ervast oli luonnollisesti saanut ruotsinkielisen kasvatuksen hänkin, ja sitä kieltä pääasiassa puhuttiin hänenkin lapsuudenkodissaan. Mutta osattiin myöskin hyvin suomeakin. Isoäiti Augusta osasi mainiosti suomea¹²⁾ ja Edvardin veljet Fredrik ja Ville Oulun aikoina käyttivät paljonkin suomenkieltä. August Wilhelm Ervasti, kuten hän nimensä kirjoitti, oli enimmin eläytynyt Vienan Karjalan vanhaan kalevalaiseen henkeen. Tuo kansa oli hänelle jotenkin erikoisen rakas. Tiedetään hänen useampaan otteeseen nälkävuosien sattuessa Vienassa ryhtyneen keräämään viljaa Pohjanmaan maanviljelijöiltä ja toimittaneen sen pitkinä hevoskaravaaneina rajan yli Vianaan, joka oli tullut hänelle kuin toiseksi kotimaaksi monien matkojen kautta.¹³⁾

Voi kyllä päätellä, etteivät toisetkaan veljet, myöskään Pekan isä, olleet kylmiä Karjalalle. Tuo kalevalainen innostus eli perinteenä Ervastin suvussa.

Senvuoksi aessori Ervastkin kuului niihin, jotka vaativat, että suomenkieli saisi sille kuuluvan arvon ja aseman ja, että siitä tulisi opetuksen ja sivistyksen kieli.¹⁴⁾

Mutta vaikeaksikin se hänen lapsilleen kävi. Pekka muistelee tuota kamppailuaan suomenkielen kanssa ja mainitsee, että tämä kaunis ja ihana suomen kieli oli hänelle vieras. Ja hän kävi sielussaan kovat kamppailut, uskaltaisiko vaillinaisen kielitaitonsa vuoksi ollenkaan ryhtyä työhön Suomen kansan hyväksi. Ensimmäiset kirjalliset yritykset ja ystävien arvostelut eivät suinkaan olleet rohkaisevia. Hän sanoo, ettei vaillinainen kielitaito hänellä ollut kieliopillista laatua, sillä kieliopin säännöt hänellä olivat päässä. Mutta häneltä puuttui suomenkielen korva.

Hänen herättäjänsä tässä suhteessa oli Aleksis Kivi. ”Seitsemän veljestä” avasi Pekan silmät näkemään ja sydämen tajuamaan suomenkielen aavistamattomia ihanoituksia. Näin hän kertoo itse.

Hän piti kyllä isänsä menettelyä kouluasiassa viisaana, mutta huomauttaa, että se suuresti vaikeutti lasten koulun-

käyntiä. Vaikka Pekka joka päivä kuuli suomenkieltä, talvella koulussa ja kesällä maalla ja kotonahan oli suomenkielisiä palvelijoita, hän ei päässyt kiinni kielen sisäisestä rakenteesta. Kalevalasta hän ei ymmärtänyt yhtään mitään, mutta suomenkielen opettaja koulussa ei tahtonut saattaa häntä, joka oli luokan parhaimpia oppilaita, häpeään tekemällä kysymyksiä, joihin hän ei olisi voinut vastata.¹⁵⁾ Asia muuttui monien vuosien varrella.

Näihin aikoihin perhe muutti Yrjönkadun 29:ään. Sama yksikerroksinen puutalo Koiton talon vieressä on siinä vieläkin paikallaan. Ervastian perheen asuntona oli kadun puoleinen rakennus. Täältä käsin Pekka jatkoi koulunkäyntiään ja myöskin Geo veli, jota nyt nimitettiin suomalaisittain Yrjöksi.

Rouva Kyllikki Ignatius, valtioneuvos J. R. Aspelinin tytär, josta myöhemmin tuli P. E:n pitkäaikainen aatetoveri, muistaakin Pekan näiltä koulupoikavuosilta. Neiti Aspelin itse kävi Suomalaista yhteiskoulua ja usein näki Pekan kulkevan Yrjönkatua kouluun. Hän oli myöskin läsnä Normaalityökeväntutkinnossa silloin kun Pekka pääsi ylioppilaaksi. Pekan tutkintokysymys oli logiikan alalta. Varsinainen tutustuminen tapahtui vasta ylioppilasmaailmassa. Neiti Aspelinin setä, Eliel Aspelin oli Pohjalaisen osakunnan inspehtorina ja oli osakuntalaisille pitänyt perinteellisiä inspehtoripäivällisiä. Siellä oli myöskin Pekka Ervast. Kyllikki Aspelin ei itse vielä silloin ollut ylioppilas, mutta setä oli kutsunut hänet mukaan auttamaan emännyyden hoitamisessa. Näin hän tuli tuntemaan Pekka Ervastian. Tämä oli ollut perin vaatimaton ja hiljainen ja oli enimmäkseen itsekseen.¹⁶⁾

Yrjönkadulla Ervastian perhe muutti vielä kaksikin kertaa asuntoa, ensin kivitaloon n:o 25:een ja kun sitä epäiltiin kosteaksi, saman talon puiseen osaan.¹⁷⁾

Koulussa Pekka oli menestynyt erinomaisesti. Hänellä ei ollut mitään kunnianhimoisia tavoitteita, vaan hän piti tuollaista tietojen päähän pönttämistä usein miltei hukkaan heitettyinä aikana, mutta suoriutui niistä aivan lyhyessä ajassa

haluamatta vähääkään loistaa. Toukokuun 19 päivänä 1893 hän tuli ylioppilaaksi.¹⁸⁾ Kerrotaan hänen tuon kuuden tunnin aikana, mikä oli varattu pakollista latinan koetta varten, ylimääräisesti suorittaneen kokeet myöskin saksan-, ranskan- ja venäjänkielessä.¹⁹⁾ Tätä ei kuitenkaan ole kokonaan voitu tarkistaa, koska ylioppilastutkintolautakunnan arkisto tältä kohdalta on puutteellinen, mutta sen verran on saatu varmistetuksi, että hänen ylioppilastutkintonsa arvosanat olivat seuraavat:

Äidinkieli (suomi)	laudatur
Ruotsinkieli	laudatur
Saksankieli	laudatur
Matematiikka	laudatur
Latinankieli	cum laude approbatur
Venäjänkieli	approbatur

Yleisarvosana on siis ollut hyvä laudatur ja kaksi ylimääräistä ainetta on tutkinnossa ollut. Ranskan kielen suoritukselta ei tiedetä varmuudella.

Päästötodistus koulusta on ollut seuraava: Käytös, ahkeruus ja tarkkaavaisuus kukin 10, uskonto 10, kirkkohistoria 9, ainekirjoitus 10, ruotsinkieli 10, latina 9, latinan kielioppi 9, saksankieli 10, ranskan kieli 10, venäjänkieli 10, maantiede 8, historia 6, laskuoppi ja algebra 8, geometria ja trigonometria 7, eläinoppi 9, kasvioppi 8, psykologia ja logiikka 10.²⁰⁾

Kaiken kaikkiaan siis erinomainen todistus. Se, ettei hän ollut luokkansa primus, vaan kolmas oppilas, aiheutuu tuon ”helpon” aineen, historian, välttävästä arvosanasta. Matematiikka oli hänelle helppoa, se olikin hänen toinen lempiaineensa, historia taas, sellaisena kuin sitä opetettiin, nimittäin sota-historiana, oli hänelle suorastaan poistyyntävää.

Mutta tuo poikkeuksellinen kielilahjakkuus herätti kyllä opettajien huomiota.

6. Uskonnollista mietiskelyä

Sitten jälleen lähdettiin kesää viettämään Hausjärvelle.

Pekka oli tullut tutuksi kyläläisten kanssa. Mummot kutsuivat häntä sisään ja kahvia piti juoda joka mökissä.

Pienet pojat ja tytöt parveilivat hänen ympärillään. Pekkaa liikuttivat nuo viattomat suuret silmät kun ne katsoivat häneen. Lapset nimittivät häntä ”Petteriksi”, ”Petteri herraksi” tai vain ”herraksi”. Pieni nelivuotias Maunukin aina tervehti häntä: ”Petteri, tule meille!”

Ja Pekka puhkeaa lausumaan: ”Ihmisen korkein halu onkin juuri levittää rakkautta ja iloa ympärilleen. Ja täällähän ovat nuo rakastetut ystävät, kuten sanomme. Pessimisti sanoisi: ‘Niin, sinä olet vain itserakas, tahdot olla ihailtu ja pidetty.’ Mutta minä uskallan itse vakuuttaa: Se on nuoruuden sydämenpuhtautta. Eikä kaikki tämä suinkaan tule kerrotuksi itsensä ylistämiseksi. Jumala varjelkoon meitä sellaiselta.”

Tästähän me huomaamme, että Pekka on ryhtynyt pohtimaan elämänkysymyksiä ja on jo saavuttanut semmoisen ajattelutavan, mikä hänessä sitten yhä vakiintuu.

Hän kertoo tämänkesäisestä Kartanon päiväjärjestyksestä, johon kuuluvat monet ruokailut ja kahvihetket. Mutta päivällä yritetään tehdä hyödyllistäkin, joskus pelloilla, keittiössä tai postinhakumatkalla, toisinaan puutarhassa. Nuoret Ervastit ovat talossa kuin kotonaan. Isäntä ja emäntä ovat erikoisen ystävällisiä, kuin omaisia. Amanda Ylöstalo pistäytyi talossa,

mutta matkusti jälleen ja ennen lähtöään kutsui Pekkaa käymään heidän maatilallaan Turun puolessa. ¹⁾

Olemme jo hiukan saaneet pilkistää nuorukaisen sielunelämään. Pekan mieli oli ilmeisesti kohdistunut hartaaseen uskonnollisuuteen. Nuorukaisella ei ollut mitään ns. synnintuntoa. Jeesus kuvastui hänelle vain rakkaana ystävänä, vanhempana veljenä, opettajana. ²⁾

Syntisten vapahtajaa hän ei kaivannut, mutta sensijaan hänen järkensä vaati tietää, mikä oli elämän tarkoitus, mitä varten hän itse oli olemassa?

Tämä oli nuorukaisen itsestään herännyt suuri ristiriitainen kysymys ja siihen liittyi kohta toinenkin.

Pekka rakasti suuresti isäänsä ja joutui monien vuosien aikana hoitelemaan tätä kun isä oli vuoteeseen kytkettynä. Professori Ali Krogius oli kirurgisessa sairaalassa tehnyt potilaalle leikkauksen poistaen rakkokivet, mutta lopulta sairaus kehittyi myrkytykseksi. Toisin ajoin se oli sängen tuskallista.

Isä koetti ottaa huumorintajunsa avuksi ruumiillisissa kärsimyksissään. Se muodostui tuollaiseksi ”kuivaksi” leikillisyydeksi. ³⁾

Pekka hoiti mielellään pojanvelvollisuuksiaan. Mutta ristiriita aiheutui muusta. Isä oli seurannut lahjakkaan poikansa edistymistä, eikä hän ollut tälle keksinyt sopivampaa elämänuraa kuin yliopiston opettajan, josta hän itse oli ollut pakotettu kieltäytymään. Tuo ala tarjoaisi riittävän liikkuma-alan Pekan suurille kyvyille, olisi epäilemättä saavutettavissa ja olisi ollut arvokas sekä taannut toimeentulon. Näin luonnollisia olivat huolehtivan isän laskelmat.

Mutta Pekka itse oli toista mieltä. Pitäisikö hänen tulla joksikin, mennä ehkä naimisiin ja kasvattaa lapsia. Sitäkö varten vain oli elämä. ⁴⁾

Syksyllä hän kyllä kirjoittautui historialliskielitieteelliseen tiedekuntaan toivoen, että hänelle siellä julistettaisiin tuota hänen kaipaamaansa totuutta, sillä hänestä oli aina tuntunut, että täytyihän olla olemassa viisaita oppineita, jotka voisivat

Aessori Ervast lastensa ke-
ra. Takana Gerda ja Pek-
ka, edessä Georg.

Aessori Sirénin lapset:
(Vasemmalta) Emma, Ing-
rid ja Osvald. — Lattialla
Ilo koira.

Yrjönkatu 25 (vasen) kulma, jossa Ervastin perhe asui vuoteen 1895.

Rehtori Mélarin talo Antin- (nykyään Lönnrotin-) ja Albertinkadun kulmassa.
Ervastin perhe asui talossa vv. 1895—1900.

(Helsingin kaupungin museo)

Maisteri August Wilhelm Ervasti,
Pekka Ervastian setä.

Augusta Ervast, os. Basilier,
Pekka Ervastian isoäiti.

Maria Charlotta Törnroos,
Mimmy tati.

Fabianinkatu 8 (keskimmäinen talo),
jossa Mimmy Törnroos piti ruokatar-
joilua.

Pekka Ervast
ylioppilaana.

(Vasemmalta lukien): Anto Söderman, Pekka Ervast ja Oskar Liljefors-Parma.

noihin hänen kysymyksiinsä vastata, ja tietenkin niitä oli juuri yliopistossa.

Mutta aivan pian hän koki pettymyksen. Siellähän harrastettiin hänen kannaltaan aivan pinnallisia totuuksia.⁵⁾

Syksyllä ennen joulua vuonna 1893 hän alkoi käydä rippikoulua. Perheen pappina oli pääkaupungissa hyvin tunnettu, vilkkaana ja eloisana saarnamiehenä laajalti pidetty pastori Emil Murén.⁶⁾ Hän osasi todella herättää Pekka Ervastian ajattelemaan uskonnollisia asioita ja koetti selitellä niitä loogillisesti, kuten oppia Jumalan kolminaisuudesta. Siihen asti Pekka ei koskaan ollut ajatellut, kuinka sellainen olisi mahdollista, että yksi Jumala oli kolmiyhteinen, mutta rippipappi rupesi johdattamaan: Ajatelkaa niin ja niin, Isä vastaa sitä, Pyhä Henki sitä jne. Tämä opetus oli niin tuloksellista, että Pekka tunsu kristillisen uskonsa varsin lujaksi.

Isä ei varsinaisesti ollut uskonnollinen ja äidin kuoleman jälkeen lapset tässä suhteessa olivat saaneet kasvaa omassa vapaudessaan. Uskonoppia ei epäilty, mutta tuskin mihinkään erityisesti uskottiinkaan. Kun koulussa sitä selitettiin, se hyväksyttiin enempiä ajattelematta. Olipa Pekalla viisitoistavuotiaana ollut uskonnollinen puuska. Ehkäpä uskonnonopettajan puhe kadotuksesta oli järkyttänyt hänen mieltään. Se laukesi siihen, että hän kirjoitti pari täriseyttävää kertomusta nuorten poikain harha-askelista varkauden ja murhan teille.

Mutta nyt hän itse kuvaa ripillepääsyään:

”Jouluna 1893 kävin ensimmäisen ja toistaiseksi ainoan kerran Herran ehtoollisella. Olin juuri päässyt ripille ja uskoin vahvasti Kristuksen lunastukseen ja hänen kärsimyksiensä ristinpuulla. Uskoin, että tämän uskoni piti olla elämäni a ja o ja että silloin olin autuas ja hyvä ja täydellinen. Olin kyllä hieman levoton yhdestä seikasta, siitä nimittäin, että tiesin, etten ollut hyvä, täydellinen ja autuas. Mutta otaksuin sen riippuvan uskoni puutteellisuudesta ja lohdutin itseäni sillä, että kunhan tässä nyt oikein pääsee uskosta kiinni. . .

Urkujen mahtava soitto taukosi, kirkossa kuului vain hiljaisia nyyhkytyksiä. Liikituksen vallassa seurasin toisia alttarille. Laskeuduin polvilleni oudon tunnelman valtaamana. Katsettani kohtasi komea alttaritaulu, joka esitti Kristuksen ottamista alas ristipuulta ja josta en koskaan ollut pitänyt, mutta taulu peittyi kuin sumuun enkä siihen huomiotani kiinnittänyt. Papit, jotka ehtoollista jakoivat, sanelivat jotakin ja tarjosivat jotakin — minäkin sain osani, — urut taas hiljaa soivat, mutta minun huomioni oli poissa tästä maailmasta. Silmäni tähtäsivät ylöspäin sitä pilveä kohti, joka peitti alttaritaulun. Äkkiä pilvi repesikin, se aivan kuin aukeni ja sen lomasta näin — niin, kuinka osaan selittää, mitä näin? 'Jeesus Kristus', kuiskasi silloin sydämeni. Näin ihmisen kasvot, Mestarin kasvot, loistavat, ihanat, jumalalliset, näin myös puolet hänen vartaloaan. Ei se ollut näköhäiriö eikä kuva, vaan elävä olento, jonka syvät ja lempeät silmät katsoivat suoraan minuun. Ei hän mitään sanonut, hän katseli vain. Mutta hänen katseessaan oli semmoinen voima, että minä, joka olin aivan kuin kadottanut itseni tunnelman valtaan, aloin toipua ja tulla yhä tietoisemmaksi itsestäni — vaikken vanhasta, vaan jostakin uudesta itsestä. Suomukset putosivat silmistäni. Mestarin katseessa oli niin läpitunkeva tieto, että minäkin aloin nähdä totuuden. Ja hänen majesteettinsa oli niin ylivuotava, että minäkin sain siitä osan.

Minkä totuuden sitten näin? Näin ja tunsin ja tiesin, että uskonto ei ollut siinä, että uskoin olevani pelastettu ja täydellinen, vaan siinä, että toden teolla pyrin täydellisyyttä kohti. Kuinka selittäisin? Minun ei tullut uskoa, että olin hyvä, vaan minun piti todella olla hyvä. Koko elämä oli siinä. Se oli elämän tärkein kysymys. 'Tästä lähtien minä olen hyvä, voitän itseni, en pahastu, en suutu, en hermostu. Olen aina iloinen ja palvelevainen ja auttavainen.' Näin sillä hetkellä tiesin, että elämäni oli ja että sen piti olla.

Kun sitten nousin ja läksin kotiin, tuntui aivan kuin olisin kantanut Kristuksen kuvan sydämässäni. Tiesin, kuka hän oli.

Pidin häntä tietysti jumalana, mutta tiesin, että hän oli täydellinen ja hyvä ja että hän sanoi minulle: 'seuraa minua ja ole sinäkin täydellinen, niinkuin taivaallinen isäsi on täydellinen'. Kaikki teologiset kysymykset olivat minulle tietysti vielä hämääriä, mutta uskonnon käytännöllinen puoli oli tullut ratkaistuksi. Minulle persoonallisesti ei ollut muu tarpeen kuin seurata Mestarin jälkiä. Kun sen tein, oli kaikki hyvin. En tarvinnut mistään olla levoton enkä epä tietoinen.

Tuo joulukuu 1893 oli käännekohta elämässäni."

Mutta olihan hänellä materialismin puuskansakin. Se oli silloin kun hän omalta uskonnoltaan kysyi elämän tarkoitusta ja hänelle sanottiin: "Sinä elät sitä varten, että saisit kuoltuasi joko iankaikkisen elämän tahi ikuisen kadotuksen. Jotta saisit iankaikkisen elämän, tulee sinun uskoa Jumalan armoon Vapahtajassa."

"Järkeä nousi heti vastarintaan", kertoo Pekka Ervast.

"Voisinko minä olla luotu inhimilliseksi olenoksi sitä varten, että mahdollisesti joutuisin iankaikkiseen kadotukseen! Voisinko olla luotu sitä varten, että kuoltuani joutuisin ikuisen piinaan!

Silloinhan Luoja, Jumala, joka itse on minun olemassaoloni alkuperäinen syy, olisi paholainen! Hänhän olisi julmempi kuin yksikään ihminen. Minä en koskaan loisi olentoa sitä varten, että tämä ikuisesti kärsisi. Tuollainen Jumala olisi hirviö, enkä ikinä minä semmoiseen Jumalaan usko!"

"Ja minä tunsin", hän jatkaa, "etten uskonut enkä tahtonut uskoa semmoiseen rangaistukseen Jumalaan. Ja niin heitin Jumalan menemään. En ajatellut häntä, en uskonut häneen. Niin jouduin hetkeksi materialismin pyörteeseen. Luin materialistista kirjallisuutta ja tunsin aivan kuin vapautuvani. Tunsin itseni iloiseksi siitä, ettei ollut olemassa tuollaista korkeampaa olentoa, joka voisi ihmisiä piinata. Olin vapaa ja itsenäinen. Elin elämäni, kuolin ja sitten haihtuisin olemattomiin. Kuinka vapauttavaa ja suurta! Ei tarvinnut uskoa mihinkään. Kuljeskelin Helsingin katuja kuiskaillen itsekseni: 'Olen va-

paa! Jospa tietäisitte, kuinka vapaa olen! Ei pelkoa, ei uskoa! Täällä ihminen elää onnellisena, kuolee aikanaan, eikä ole mitään elämää synkistyttävää tarkoitusta!

Mutta tuota materialistista kautta ei kestänyt kauan.

Kun ajatus kerran oli päässyt vapaaksi, se työskenteli kiihkeästi ja lakkaamatta.

Kummallinen ääni ihmisen sisimmässä lakkaamatta toisti: Elämällä täytyy olla jokin tarkoitus. Materialismi ei kykene selittämään asioita. Jotkut atomit muka sattumalta ovat törmänneet yhteen. Mutta mitä se semmoinen olisi?

Ja vaikkapa tuommoisesta yhteentörmäyksestä olisikin sitten syntynyt hyvin järjestynyt aineellinen maailma — tässä kohdin materialismi kyllä saattoi olla oikeassakin — niin kuitenkin ikuisesti jää selittämättä kuinka tajunta on syntynyt noista pyörivistä ja tanssivista atomeista.

Tajunta ei ole ainetta, vaan sen vastakohta. Minä olen se, joka kärsin, iloitsen, kysyn ja vaadin vastausta. Mitä on tajunta?

Mutta yksikään materialistinen kirja ei pysty antamaan tähän kysymykseen vastausta. Mitä on se tajunta, joka punnitsee hyvän ja pahan välillä ja antaa enemmän arvoa hyväile kuin pahalle? Mistä on kotoisin siveellinen vaatimus, joka sanoo: Sinun ei pidä tehdä pahaa? Mikä on tuo ääni, joka sanoo ihmisessä itsessään: Sinun tulee olla kunnan ihminen?

Ei se ole mitään atomien pyörretanssia. Jos tajunta olisi aineesta syntynyt, se myöskin tottelisi aineellisuuden lakeja. Se ei voisi punnita, mikä on hyvää tahi mikä pahaa.

Mutta nyt tuo tajunta tuntee itsensä riippumattomaksi aineellisen elämän lakisiteisyydestä. Se aivan kuin asettuu sen yläpuolelle ja kykenee sitä arvostelemaan ja aine silminnähtävästi onkin sen palvelija. Ja ainoastaan tässä mielessä sillä on jokin tarkoitus.⁷⁾

Näin nuori Ervast päätteli ja tuli taas siihen lopputulokseen, että elämällä on sittenkin jokin tarkoitus. Tuota tarkoitusta hän luonnollisesti kysyi ensin kirkolta. Tarkoitus on sii-

nä, että ihminen uskoisi ja tulisi autuaaksi kuoleman jälkeen, oli kirkon vastaus.

Mutta nuori etsijä kysyi heti vastaan: Mitä minun sitten on tehtävä tässä elämässä? ⁸⁾ Papit, joille hän sen kysymyksen teki, vähän hämmästyivät, eikä vastaus ollut heillä heti valmiina. Sellainen kysymys tuntui heistä luonnottomalta. He elivät mukana elämässä vaivaamatta itseään turhilla kysymyksillä. Tuli vain uskoa ”lapsellisesti”.

Mutta Pekan mielestä elävältä elämältä tuli riisutuksi merkitys kun sijaan otettiin kuolemantakainen haaveilu ja sellainen tuntui hänestä pikemminkin Jumalan pilkkaamiselta.

Juuri tässä kohdassa tapahtui odottamatonta.

7. Pekka Ervast kohtaa teosofian

Oli tammikuu vuonna 1894. Pekka Ervastin luo tulee muuan ylioppilastoveri, jonka kanssa hän oli jo kouluaikana vähän seurustellut. Oli juteltu kaikenlaisista asioista ja tällä kertaa puhe kääntyi uskonnollisiin kysymyksiin.

”Uskotko siis”, kysyi tuo toveri, ”että itse Jumala on astunut alas maan päälle Jeesuksen persoonassa?”

”Tietysti! Se on salaperäistä, mutta järkeni ei tee vastarintaa”, myönsi Ervast,

”Hm!” mumisi toveri katsoen pitkään.

”Sinä olisit kai mies uskomaan senkin, että Jumala on monta kertaa ilmestynyt maan päälle. Niitä on ihmisiä, jotka uskovat semmoistakin. Lontoossa on joitakin. He nimittävät itseään teosofeiksi. He väittävät, että Jumala aina kuudensadan vuoden päästä ruumiistuu maan päälle.”

No, sehän oli kovin omituinen esitys teosofiasta. Mutta nuoren Ervastin mielestä leikki oli kaukana. Hän suorastaan ällistyi, niinkuin jokin peite olisi reväisty silmiltä, ja melkein värittömästi hän tokaisi:

”No, niin, mitä mahdotonta siinä olisi! Mikä on kerran tapahtunut, voi kaikesti tapahtua useamminkin!”

Pekka ei huomannut, että hän noilla ajattelemattomilla sanoillaan työnsi kumoon koko kristillisen jumaluusopillisen rakennelman.

Ja toveri jatkoi — hänen ivansa oli kuitenkin jossain määrin tekaistua, sillä hän itsekin oli hiukan innostunut:

”Arvasinhan sen!”

”Heti luettuani nuo kirjat ajattelin, että tuossahan on jokin Ervastille!

”Kuuleppas nyt! Näitten teosofien mukaan Jumala ei olekaan ilmestynyt ainoastaan Jeesuksessa, vaan häntä ennen jo Buddhassa, Zoroasterissa, Krishnassa ja hänen jälkeensä vielä Muhamedissa ja Fransiscus Assisilaisessa, ja nyt taas teosofiassa. Ja noitten ilmestymisien väliä on 600 vuotta.”

Pekka muisteli nopeasti: Todellakin! Buddha eli noin 600 vuotta ennen Kristusta, Muhamed 600 vuotta hänen jälkeensä, Fransiscus taas 1200 vuotta jälkeenpäin ja nyt siitä on kulunut suunnilleen 1800 vuotta. Sellainen väliaikojen säännöllisyys aluksi todellakin hämmästytti häntä, ja niinpä hän antoi toverin kertoa kaiken mitä tämä tiesi tuosta teosofiasta.

Lopuksi toveri neuvoi häntä lukemaan Sinnetin kirjat ”De invigdes lära” ja ”Den dolda världens” sekä Marien ”Tidehvarfvens mysterier eller den hemliga läran i alla religioner”, jotka olivat ainoat kirjat teosofiasta siihen aikaan ruotsinkaan kielellä.

Tutusta kirjastosta Ervast saikin käsiinsä nuo kirjat. Hän saapuu kotiin, avaa Sinnetin kirjan ”De invigdes lära” (Vi-hittyjen oppi), lukee muutamia lauseita ensimmäisestä luvusta, jossa puhutaan adeptien veljeskunnasta ja selitetään, että aina on ollut olemassa ihmisiä, joilla on enemmän tietoa luonnon ja elämän salaisuuksista kuin ainoallakaan tiedemiehenä.

Enempää hän ei voinut lukea. Vaikutus oli suorastaan räjähdysmäinen. Nuorukaisen valtasi niin suuri riemun vavistus, että hänen täytyi heittäytyä pitkälleen sohvalle ja koko hänen olemuksensa soi yhteen ääneen: Tämä on totta, tämä on totta!

Hän ei voinut sinä päivänä enempää lukea, ei ajatella mitään muuta. Aivan kuin ilmestyksessä hän sai varmuuden, että on olemassa tuollaisia tietäjähmisiä ja että ihminen siis voi päästä jumalalliseen tietoon.¹⁾

8. Lapsuuden leikkivereita

Ervastien asunnon vastakkaisella puolella Yrjönkadun 34:ssä asui tuttava asessori Sirenin perhe. Siren suku polveutuu Sääksmäeltä ja eräs suvun jäsen tuli suomalaisen seurakunnan papiksi Pietariin ja Inkerinmaalle. Tällä oli poika Bruno, sittemmin varatuomari ja Tie- ja vesirakennushallituksen asessori, joka jo kauan oli asunut Yrjönkatu 34:ssä silloin kun Ervastit muuttivat vastapäiseen taloon.

Molempien perheenisien yhtäläinen virka-asema ei ollut perheitten tutustumisen aiheena, vaan se aiheutui aivan toisista syistä.

Hilma Ervast-vainajan sisar Vivika Törnroos asui yhdessä Charlotte Moreliuksen kanssa ensin nykyisen Kammion sairaalan lähellä sijaitsevassa Kammion huvilassa ja senjälkeen omistamassaan Taipaleen huvilassa, joka sijaitsi lähellä Taivallahtea, nykyisen Hesperiankadun päässä. He pitivät myöskin lehmä, mihin kai Töölön mainiot laiduntamisolosuhteet tarjosivat tilaisuuden. Kummassakin paikassa lapset kävivät mielellään, sillä siellä oli paljon mielenkiintoista, kun esimerkiksi lehmä lypsettiin. Siellä myös tarjottiin lämmintä, vaah-toavaa vastalypsettyä maitoa, mikä oli kovin haluttua.

Mutta eihän Vivikan ja Charlotten pieni talous tarvinnut karjan koko tuottoa, vaan vanha uskottu taloudenhoitajatar Tilda, koko nimeltään Mathilda Indrenius, joka leikillisyytensä vuoksi oli kovin pidetty ja oli lapsilta saanut lempinimen ”Tilliliiri”, tämä Tilda sai sitä kantaa paitsi Ervastin perheelle,

myöskin muutamille muille lähellä asuville, joista asessori Sirenin perhe oli yksi.

Tarkan toden sentään sanoaksemme, molempien perheitten tutustumisesta olivat sitäkin ennen pitäneet huolen niitten lapset. Sattui niin hauskasti, että kummassakin oli kolme lasta. Kun toisessa perheessä oli tyttö, niin toisessa oli samanikäinen poika ja päinvastoin. Pekan ikätoveri, vuotta nuorempi oli Ingrid Siren ja Gerda Ervastian ikäinen taas oli Osvald Sirén ja lopuksi Guggulla oli samanikäinen leikkitoveri pienessä Emma Sirénissä.¹⁾

Nämä kolme leikkiparia tapasivat alinomaan toisensa. Mutta kyllä usein sentään oltiin kaikki yhdessäkin, sillä Pekkahan oli kaikkien leikkien itseoikeutettu johtaja. Hän kertoi niin peloittavia kummitusjuttuja pimeässä huoneessa, että pieni Emma oli hyytyä kauhusta paikalleen, mutta hauskaa oli, varsinkin kun Pekka esitteli toisille lahjaksisaamaansa lokomobiilia.

Näin tämä lapsijoukko oli kasvanut yhdessä molemmissa kodeissa ja aika oli rientänyt niin, että Pekasta oli jo tullut ylioppilas. Ingrid oli solakka nuori koulutyttö. Niinpä he ennenpitkää joutuivat irroittautumaan nuorempien lasten leikeistä ja heidän välilleen näyttää solmiutuneen lämmin ystävyys.²⁾

Tietenkin Pekka suuresti ihaili kaunista leikkitoveriaan eikä liene mitään epäilystä siitä, että tuo haaveellinen, syvämietteinen ylioppilas, nuori gentlemanni, oli mieluisa seuralainen koulutyttölle. Mutta tässä iässä ei luonnollisestikaan voitu mennä toinen toisensa kotiin leikkimään kuten ennen.³⁾

Voi hyvin kuvitella kuinka Pekka kävelee Esplanaadit, niin Pohjois-Esplanaadin, jota myöten ”svekomaanien” lapset kävelivät, kuin Etelä-Esplanaadin, jota myöten taas ”fennomaanien” vesat marssivat, toivoen, että Ingridkin tulisi vastaan. Ja kaipa hän toisinaan tulikin.⁴⁾

Ingridissä oli se miellyttävä piirre, että hän osasi kuunnella, vaikka Pekka usein puhui elämän vakavista asioista.

Eräänä päivänä Pekka kovin vakavana astuu isän luo. Satuu olemaan sellainen hetki, ettei isällä juuri ole tuskia.

”No, mitähän on mielessäsi, poikani?” tiedustelee isä.

Pekka havahtuu. Astuu vielä pari askelta lähemmäksi ja miltei kiihkeästi lausuu: ”Isä, minä haluan mennä naimisiin Ingridin kanssa!”

Isän kulmakarvat vasemmalla nousevat hieman tavanmu-
kaisesti ja oikea silmä siristyy veitikkamaisesti. Eikä Pekka huomaa tuota hieman viekasta piirrettä isän vastatessa rauhallisesti:

”Kyllähän se sopii! Oletkos sinä jo kosinutkin?”

Pekka aivan säikähtää. ”Eihän toki! Ingridhän on vielä koulutyttö, kuusitoistavuotias. Mutta olemmehan me niin hyviä ystäviä. Kyllähän hän sen ymmärtää!”

”Siinä olet ajatellut viisaasti. Sinähän ymmärrät, että kun ottaa vastatakseen vaimosta ja perheestä, täytyy olla vakava toimeentulo. Mitenkäs sinun opintosi edistyvät?”

Siinä se oli taas se vanha kysymys, mutta tällä kertaa se ei Pekkaa kiusannutkaan. Sehän oli aivan luonnollinen kysymys. Onneksi ei ollut mitään kiirettä. Tuntui kuitenkin ihanalta, että se asia oli järjestyksessä. Eikä siitä sen enempää puhuttukaan.

Isä näytti tyytyväiseltä kaiketi toivoen, että tämä asia nyt kenties saisi Pekan tosissaan tarttumaan lukuihin.^{s)}

Niin teki tuloaan tuo hurmaava kevät. Kahden nuoren ihmisen ystävyys jatkui ilman soraääniä vienona ja romanttisena. Pekka ei voinut ollenkaan käsittää kuinka toinen ihminen voi niin kokonaan täyttää jokaisen hetken ajatuksen.

Pekan omituiset harrastukset olivat tulleet tuttavapiirissä tunnetuiksi. Hyvät ystävät taisivat niistä Ingridillekin vihailla. Mutta toiselta puolen ei Sirenin perhekään ollut aivan vastaanottamaton noille Pekan löytämille aatteille. Poika Osvald, josta sittemmin tuli taidehistorian professori Tukholman korkeakouluun, oli omalla tahollaan myöskin tutustunut teosofiaan ja puhellut siitä Pekka Ervastinkin kanssa. Osvald

liittyi sittemmin tuon liikkeen amerikkalaiseen haaraan ja harrastus näyttää hänessä säilyneenkin, koska Oswald myöhemmin lähetti lapsensa Krotonan kurseille. ⁶⁾

Pekkakin oli innostuneena tarttunut Sanskritinkielen opiskeluunsa, mutta tuskin sai vakuuttuneeksi Ingridin perhettä siitä, että hänen pääsytensä kunnolliseen asemaan olisi taattu. Hän oli tosin miellyttävä ja hieno poika ystäväperheestä, mutta olihan siinä Ivar Gadd, Ingridin serkku, lyseon lehtorin poika Hämeenlinnasta, joka oli tullut opiskelemaan pääkaupunkiin ja hänen pyrkimyksensä näytti olevan määrätietoista. Siksipä ei salattu sitä, että Ivar serkku olisi ollut suosittu kosija.

Ja mitä mietti Pekka Ervast? Näyttää melkein siltä, että kohtalo tässä tarttui hänen elämänsänsä tehden sen aivan toisenlaiseksi kuin jo oli alkanut hahmottua. Hän vaan miettii ja lukee noita teosofisia kirjojaan.

Sillä aikaa Ivar Gadd alituisen on Ingridin seurassa. Ja nämä nuoret menivät naimisiin. Ingrid häipyi Pekan elämästä. Vasta vuonna 1930 joulukuussa kun Pekka oli luentomatalla Hämeenlinnassa, hän kävi tervehtimässä Sirenejä. Ingrid oli silloin leski.

Pekka Ervastissa kypsyi tuona nuoruuden keväänä ajatus naimattomuudesta. ⁷⁾ Hänen silmänsä oli avoin naiskau-
neudelle ⁸⁾ ja hänen tunteensa Ingridiä kohtaan oli suuri ja hehkuva, aivan ihmeellinen, ja se oli vallannut hänet kokonaan, ⁹⁾ mutta samalla hänessä alkoi kehittyä tuo toinen ihanne. Miksipä hän ei sille omistaisi elämänsä. Hän kuvaa elämänsä näihin aikoihin: Se on viatonta kuin nuoren tytön elämä. Hänellä ei ole mitään kiusauksia. Mikään ei niitä hänessä herätä. ¹⁰⁾ Hänessä alkaa aavistuksena nopeasti kypsyä ajatus tehtävästä, jonka hän ennenpitkää huomaa omakseen. Siitä antaa parhaan käsityksen eräs hänen kirjeensä tädeilleen 12—17 päiväiltä heinäkuuta 1894, josta seuraava ote:

— — — ”Niin, kirjeenkirjoittaminen tuntuu käyvän päinsä tänään — sensijaan ei tahdo tulla mitään romaanikirjoittamisesta. Hirveän laiska minä olen ja erityisesti täällä maalla.

Yliopistoa en ajattele muuta kuin kauhulla. Mutta niinhän se on kaikki suuret miehet ovat olleet vastahakoisia ja laiskoja. Eikä suinkaan se minussa ole vain matkimishalua ja jäljittelyä ja että kuvittelisin olevani nero — en suinkaan, usein toivon, että olisin keskinkertainen, kuten ihmiset yleensä, jotka ottavat lusikan kauniisti käteen ja seuraavat esimerkkiä. Mutta tällä kertaa en toivo sitä, mieluummin olen erilainen kuin muut, itsenäinen ja kokenut, eli mitenkä täti Eli minua nimitääkään? Ja kuitenkin minä tunnen maailman paremmin kuin täti Eli, sen vakuutan ilman lyhytnäköistä ylimielisyyttä. . . . Sillä mitä voimme kokea maailmassa, ellemme mitään vaadi siltä — vain silloin kun onnettomuudet tulevat, vain silloin kun kiinnitämme itsemme niihin. Jos me nostamme itsemme kaiken yläpuolelle, emme ajattele muuta kuin, että meillä aina on jälellä Jumala — mitä meitä silloin liikuttaa kaikki ulkonainen katoava? Oi, minä tiedän kyllä, että on kauhon vaikeata saavuttaa sellainen näkökanta — minä olen vielä kaukana siitä, sillä tuhannet asiat sitovat minua maailmaan . . . ‘Teidän tulee elää maailmassa, mutta ei maailmasta.’ . . . On mittaamaton viisaus näissä sanoissa kun ymmärrämme ne oikein.

Oi, mikä filosofi olenkaan. Ja Topelius sanoi kuitenkin: ‘Filosofi kaksikymmenvuotiaana, sehän on kuin lunta vihreällä lehdellä . . . Sjung om studentens lyckliga dar . . . nautti koon hän elämästä ajattelematta suurta kysymystä, miksi? . . . ja minä olen vasta kahdeksantoista vuotta! En voi ajatella kuin Topelius ja monet muut. Minun täytyy saada vastaus ‘miksi?’ Elämä on niin lyhyt, miksi tuhlata sitä turhuuteen, sehän on sitä varten, että tultaisiin totuuden tietoon. Ja totuutta on vaikea löytää. Sen tie on pitkä. ‘Sillä taivasten valtakunnan tie on ohdakkeinen ja kapea ja sen portti on ahdas.’ Jos astumme leveälle tielle, mukavalle, ajattelemattomuuden tielle, niin joudumme vain etäämmäksi päämäärästä.

Ajattelepas, minä, joka puhun näin viisaasti, en varmaankaan elä kauan. Ja se ajatus lahjoittaa minulle sellaisen loh-

dutuksen. Ei siksi, että olisin väsynyt elämään, minähän olen vasta sen kynnyksellä, vaan siksi, että on niin suloista kaivata parempaa elämää, korkeampaa, täydellisempää, ja ajatella, että kenties piankin on koonnut riittävästi kokemusta, niin että sen portti avataan.

Oi, jospa minulla olisi kieli kullasta, kaunopuheisuus vailla vertaa, niin matkustaisin minä maailmaan, tempaisin sen irti vaelluksestaan pahuudessa, avaisin sen silmät kauneudelle hyveissä ja opettaisin sitä pyrkimään kohti totuutta. Oi, nämä eivät ole mitään nuoruuden mielikuvia. Se on ennustus, sillä se aika lähestyy, niinkuin se on ollut ennenkin, silloin kun Jeesus saarnasi. . . Mikä sitoo meidän henkemme aikaan ja tilaan? Sehän on kuitenkin ikuisuudesta mahtava ja murtaa kaikki esteet. Ulos, ulos! Tunne, kuinka se vyöryy rinnassa, kuule, mikä musiikki korvissa!

Oi, kuinka kaukana vielä onkaan aika, jolloin me ihmiset liikumme ympäri kirkastettuina, tietoisina itsestämme, kaikkeudesta ja olemattomuudesta, uiskennellen onnellisuudessa, suuressa rakkaudessa! Se on Kristus, joka tulee lunastamaan meidät synnin siteistä — antaa meille puhdistetun, ihanan asunnon, temppelin, jossa meidän Isämme kätöksessä asuu. . .

Meillä on jokaisella Isä taivaissa, ja kuitenkin hän on yksi. Minun Isäni, rukoili Jeesus, mutta me olemme alempana, meitä hän opetti rukoilemaan: Isä meidän. Me olemme kaikki hänen lapsiaan. Kaikki, kaikki ihmiset olemme me Yhtä, on Yksi, joka on ottanut asuntonsa monessa ruumiissa, tätähän Jeesus opetti meille, ja sitä emme koskaan ymmärrä . . . Kuinka olemme sokeita? Sen tekee synti. Me itsehän olemme syntiä tehneet, Adam ja Eva, he ovat me, eivät he ole joitakin ihmisiä, joita ei enää ole olemassa ja joitten takia meidän täytyisi kärsiä, ei, minä sanon vielä kerran, me itse olemme kauan, kauan sitten tehneet syntiä ja siksi meidän nyt täytyy kärsiä. 'Mitä olemme kylväneet, sitä saamme niittää'. . . 'Sille, joka uskoo, tulee paljon selvitettäväksi'. . . Oi, korkea suuri Totuus, milloin tulet kokonaan luoksemme?'

Mahtoivat vanhat tädit hämmästyä tämän kahdeksantoistavuotiaan nuorukaisen ajatuksenkulkua, jos sitä kykenivät seuraamaan.

Tekisi mieli määritellä, että tämä nuorukaisen henkinen itsetilitys on semmoinen, että se hyvin voitaisiin sijoittaa hänen elämänsä loppupäähänkin, niin kypsää, syvästi elettyjä käsityksiä se ilmentää.

Pekka Ervastian mielikirjoja oli paitsi Hugon ”Kurjat” Rydbergin ”Prometeus ja Ahasverus”, hänen mielifilosofojaan sellaiset kuin Leibniz ja Spinoza. Nyt tänä kevätkautena tutkitut pari kolme teosofista kirjaa ja keskustelut muutamien harvojen teosofiaa harrastavien henkilöitten kanssa ovat jo ilmeisesti noitten filosofien lisäksi alkaneet muovata hänen maailmankatsomustaan. Mutta heti näin alusta alkaen voi nuorena Ervastissa ja hänen teosofiassaan panna merkille erään piirteen, jonka kautta hän suuresti eroaa muista alkuaikojen ja myöhempienkin teosofisten aikojen kaikista harrastajista ja tutkijoista. Se on seuraava:

Kun ihmiset tutustuvat teosofiaan ja tulevat teosofeiksi, voi miltei aina huomata eräänlaisen loitontumisen kristinuskosta, jopa kristinuskon perustajastakin. Sijaan astuu Buddha ja itämaiset opit. Se lienee ymmärrettävä jonkinlaisena vastavaikutuksena kirkon opin suhteen koetun pettymyksen vuoksi. Mitään järjellistä perustaa sille tuskin on olemassa.

Mutta, niinkuin edelläesitetty kirje vastaansanomattomasti todistaa, Pekka Ervast ei luopunutkaan kristinuskosta. Hänen kokemuksensa ripillepääsyttilaisuudessa vain laajenee ja kehittyy kun hän, saatuaan nuo teosofiset kirjat, tutustui niihin. Hänen ei tarvitse hyljätä mitään, mutta sensijaan hän rikastuu suunnattomasti. Meidän on ymmärrettävä tämä mahdolliseksi vain siten, että edessämme on aivan erikoislaatuinen, suurempaan tietoon omassa sisätajuisessa elämässään vihitty ihminen, joka oman henkensä uumenista kykeni vetämään esiin ratkaisut kristinuskon moniin probleemoihin juuri sillä tavalla kuin kristilliset mystikot sen ovat tehneet. Tuo teosofinen filo-

sofia tässä toimii pikemminkin jonkinlaisena katalysaattorina, elvyttäjänä, tämä sanottuna silläkin uhalla, että seuraava kehitys lukijan mielestä kenties osoittaa Pekka Ervastian edustavan tyypillisintä teosofia meidän maassamme. Sentähden edelläesitetty kirje tutkimuksellemme on niin arvokas, koska se vastaansanomattomasti todistaa Pekka Ervastian alusta alkaen olleen kristillisessä mielessä uskonnollinen.

Näitä kysymyksiä hän nyt pohtii ollessaan kesää viettämässä Hausjärvellä.

Siellä oli taaskin koolla vakinainen piiri, mutta talon tytär Sigrid Karlstedt ja Amanda Ylöstalo olivat matkustaneet Turkuun ja Gerda viipyi Helsingissä, josta pian odotetaan tulevaksi. Pekka ja Guggu saivat nyt tyytyä toistensa seuraan.

Päiväjärjestys olikin muodostunut ankaran karuksi: Pekka nousee ylös kello viiden tai puoli kuuden aikaan seinäkellon herättämänä, peseytyy ja pukeutuu. Sitten hän lukee kappaleen Raamatusta. Sulkumerkeissä hän mainitsee tädeilleen: ”Niin, en ole mikään Jumalanarmahtama (Gudsnädelig) pietisti — mutta jumalaton en ole milloinkaan ollut.”

Tämän jälkeen Pekka ryhtyy kirjoittamaan romaaniaan. Se oli hänen esikoisromaaninsa ”Haaveilija”, jota hän oli aloittanut jo 1893 vuoden keväällä.

Tällä välin tyttö tuo kahvia ja Guggu herätetään ja tämä suoriutuu lopullisesti ylös vuoteesta. Kello 8 on aamiainen ruokasalissa. Siinä ovat läsnä isäntä itse, ystävällisempänä kenties kuin ennen, sillä hän ryypiskelee silloin tällöin, vaihtaa kultakellonsa, mikä sitten on vaihdettava takaisin kun hiprakka on haihtunut, tekee toisinaan pieniä kaupunkimatkoja, joilta palaa säteilevän iloisena taskut täynnä leninkinkan-kaita, hienoja käsilaukkuja ja kaikenlaisia lahjoja eukolle ja lapsille, jotka kursailematta ottavat ne vastaan. Pohjimmaltaan isäntä on hyväsydäminen ihminen ja keskinkertaisen älykäs.

Näin Pekka jatkaa humoristiseen tapaansa kuvaustaan ke-

sänvietostaan. Huumorista hän ei milloinkaan luovu, vaikka samanaikaisesti on menossa kiihkeä kirjallinen luomistyö ja vakavat uskonnolliset mietiskelyt.

Ja Pekka jatkaa päiväjärjestyksensä kuvailemista: Aamiaisen jälkeen kullakin on vapautensa. Hän itse tavallisesti jatkaa kirjoittamistaan päivälliseen asti kello yhteen. Sitten hän antaa ranskankielen opetusta ja kello viiden aikaan jatkaa kouluaineitten opetusta Penttilässä, jonka poika aikoo lukea luokan yli. Vasta kello 8 illalla päättyy tämä kiinteä työpäivä. Silloin palataan Kartanoon, jonne koko seurue on kokoontunut illalliselle. Huvitellaan vielä, säästä riippuen joko ulkona tai sisällä aina kello kymmeneen, yhteentoista. Uimassa käydään 18 asteen vedessä joka päivä.

Pekka Ervast v. 1898.

Näyttelijä Knut Weckmanin huvilan piharakennus Oulunkylässä. Tässä Pekka Ervast kirjoitti kirjaansa »Valoa kohti».

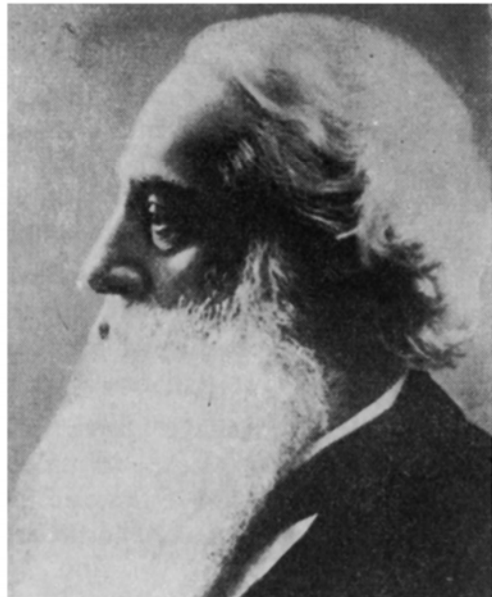
Ruotsissa otettu kuva
Pekka Ervastista.

Pekka Ervast vuosisadan
vaihteessa.

Helena Petrovna Blavatsky.

Henry Steel Olcott.

II MÄÄRÄTIETOISTA ETSINTÄÄ

9. ”Haaveiluaika”

On aihetta tässä kohdassa luoda katsaus tuon teosofisen liikkeen esiintymiseen maassamme.

Liikkeen perustaja madame Blavatsky oli kuollut toukuun 8. päivänä 1891. Samana vuonna teosofia saapui Suomeen. Sen esiinmarssi Ruotsissa oli tapahtunut vähän aikaisemmin ja seuran ruotsalainen osasto oli sitten perustettu vuonna 1889.

Liikkeen ensimmäinen esittäytyminen Suomessa tapahtui sanomalehti ”Nya Pressenissä” kun se julkaisi A. FuUertonin artikkelisarjan ”Hvad är teosofien?”, jonka Tukholmassa oli ruotsintanut J. F. Rossander.

Ruotsinkielisiä kirjoja teosofiasta alettiin myydä Suomessakin ja muutamat suomalaiset liittyivät Ruotsin teosofiseen osastoon. Kolme vuotta myöhemmin, jolloin Pekka Ervast tuli kosketukseen liikkeen kanssa, tuollaisia jäseniä oli kolmekymmentä, niistä helsinkiläisiä kaksitoista.

Viimeksimainitut kokoontuivat kahdesti kuukaudessa ja 14. päivänä lokakuuta vuonna 1894 muodostivat epävirallisen yhdistyksen ”Helsingfors teosofiska förening”, jonka puheenjohtajaksi tuli arkkitehti A. Wendell. *)

Tuona syksynä Pekka Ervast todellakin lueskeli yliopistossa, juoksi luennoilla ja harjoituksissa, tutki sanskritinkieltä, Platonin dialogeja, Intian uskontoja ja keskiajan mystikoita, jolloin hänen kielitaitonsa oli hänelle suureksi avuksi. Jouto-

hetkinään hän seurusteli noitten uusien teosofisten ystäviensä kanssa.

Pekka itse nimittää tätä aikaa haaveiluajaksi. Sitä kesti toista vuotta.

Koti oli synkkä. Se johtui isän sairaudesta, jota kesti toistakymmentä vuotta. Jo kaksitoistavuotiaana Pekka joutui tutustumaan siihen hivuttavaan tuskaan, minkä myötätunto herättää, kun ei voi auttaa muulla tavalla kuin rukouksella, niinkuin hän itse kertoo, ja jatkaa: ylioppilaaksi tultuani sain edes palvella isää sairaanhoitajana. Vaikka kodissamme ei harjoitettu mitään uskonnollista muodollisuutta, oli kuitenkin elämä itse aina vakavana todellisuutena silmien edessä kun rakkain olento, isä, oli sairaana ja silloin tällöin kärsi koviakin tuskia. Me lapset emme voineet heittäytyä iloiseen leikillisyyteen. Ainoastaan silloin naurettiin kun isä sattui olemaan virkeämmällä tuulella ja luki ääneen jotakin mielikirjaansa, Stinden tai Sigurdin humoristisia kertomuksia. Muuten oli lapsellinen ilomme aina hillittyä.

Sitten isä ja sukulaiset, vieläpä vieraatkin, alkoivat kysellä miksi Pekka aikoo tulla, kuinka pian kandidaattitutkinto on valmis jne.

Kun taas puhe kääntyi teosofiaan, selitettiin yksimielisesti, että se on pelkkää haaveilua. Siihen ei kannattanut syventyä. Onhan ihmisellä elämässään parempaakin tekemistä.

Mutta Pekka teki vastakysymyksen: ”Mikä sitten on ihmisen velvollisuus elämässään?”

Aina tuli kuin yhdestä suusta:

”Ihmisellä on velvollisuuksia sen mukaan mihin yhteiskuntaluokkaan hän kuuluu. Sinun velvollisuutesi on syventyä yliopistolukuihisi antautumatta tuommoisiin teosofisiin haaveiluihin.”

Sen mukaan siis Pekan velvollisuutena oli kulkea sitä samaa tietä mitä suku oli kulkenut. Piti lukea yliopistossa, kun nyt oli sattunut syntymään ns. yläluokkaan, piti suorittaa tutkintoja, tulla ehkä professoriksi jne.

Mutta ei Pekka saanut rauhaa siltä erikoiselta uskoltaan, että oli olemassa sellaisiakin ihmisiä, jotka tiesivät paljon enemmän kuin kaikki nuo maisterit, tohtorit ja professorit.

Kuinka hän näinollen olisi saattanut tyytyä yliopistokirjoihinsa ja hartaaseen luentojen kuuntelemiseen. Sillä niistä hän ei löytänyt kaipaamaansa elämäntietoa, ja yhä enemmän hänen mielensä alkoi loitota niistä, yhä elottomammiksi ne hänen mielestään kävivät ja kaikki henki niistä katosi.

Toisinaan Pekka pani isänsä ja omaisensa tiukalle kysymällä: ”Sanokaa nyt, minkätähden muutamat ihmiset opiskelevat yliopistoissa, tulevat virkamiehiksi, saavat hyvää palkkaa, kun toiset taas, jotka tekevät työtä käsillään, eivät saa mitään oppia, vaan raatavat ja ahertavat koko ikänsä? Minkätähden? Mikä on sen kaiken tarkoituksena?”

Ja ihme kyllä, kun hän teki tällaisia kysymyksiä oikein vakavissaan, ei kukaan kyennyt vastaamaan.

Isä puhui ”historiallisesta kehityksestä”. Se oli hänen keppihevossensa: Jotkut ihmiset ovat nousseet etuoikeutettuun asemaan ja muodostaneet erityisen ihmisluokan. Heidän velvollisuutensa on kehittää itseään kouluissa ja yliopistoissa, tulla eteviksi ja viisaiksi ja sitten palvella kansaa kuka minäkin virkamiehenä. Kansan tehtävänä sensijaan oli tehdä ruumiillista työtä ja jättää johtaminen toisille. Kun ihminen johonkin kansanluokkaan syntyy, merkitsee se sitä, että hän myöskin siihen luokkaan kuuluu. Ei tullutkaan nousta luokasta toiseen. Jos rahvaasta joku halusi nousta ylemmille yhteiskuntaasteille, ei nykyinen yhteiskunta sitä kuitenkaan estänyt. Mutta sen täytyi tapahtua joko rahan avulla taikka erinomaisen luontaisen lahjakkuuden nojalla, niinkuin esimerkiksi Elias Lönnrotin elämästä näemme.

Mutta sellainen selitys Pekan mielestä ei ollut suora vastaus kysymykseen. Pikemminkin se oli kuin ihmisten itsekkyyden puolustelemista. Sellaiseen yläluokkaan Pekka ei tuntenut kuuluvansa, ja sen hän sanoi sekä itselleen että toisille. En tahdo nousta ”rahvaan” yläpuolelle, hän lausui, ja jotenkin

homerisesti katsella ihmisten raatavan puolestani, että minulla sitten olisi kunnia rikastuttaa maatani joillakin tieteellisillä havainnoilla, tehden itseni kuuluisaksi maailman silmissä ”etevyyteni” avulla. En tunne olevani kuin ihminen, ja kuinka voisi yksityinen ihminen olla niin erilainen kuin muut ihmiset ja elää niin peräti erilaisissa olosuhteissa.

Juuri näissä sisäisissä pulmissaan Pekka sai lohdutusta tuosta vakaumuksestaan, että oli olemassa viisaita ja jaloja ihmisiä, suuria tietäjiä. Ja se usko vahvistui päivä päivältä. Olivathan olleet olemassa Buddha, Zarathustra, Pythagoras ja nuo monet muut ns. teosofiset mestarit ja ennenkaikkea oli olemassa Jeesus Kristus, kuiskasi hänen oma sydämensä. ²⁾

Kuten on mainittu, Pekka Ervast oli jo keväällä 1893 ryhtynyt kirjoittamaan ensimmäistä varsinaista romaaniaan ”Haaveilijaa”.

Ylioppilaaksi tultuaan hänen itseluottamuksensa oli kasvanut ja hän ajatteli: ei tässä vain seinille kirjoiteta, painettava se on, sillä olihan hän nyt ylioppilas ja kohta kahdeksantoistavuotias.

Sitten syksyllä 1894 isä oli tavallista huonommissa voimissa. Miltei päivät pääksytysten Pekka oli hänen luonaan, eikä hänellä ollut tilaisuutta kirjoittamiseen, mutta paremmin sensijaan lukemiseen.

Siinä istuskellessaan hän tuli pohtineeksi asioita ja itsekriittikki heräsi. Pian hän havaitsi olevansa yhä tyytymättömämpi romaaninsa moniin kohtiin ja se masensi häntä siinä määrin, että hän lopulta arvosteli romaanin mihinkään kelpaamattomaksi ja samoin koko tuotantonsa mitättömäksi.

Sydän verta vuotaen hän tunnusti itselleen, ettei hänestä ollut kaunokirjailijaksi. Kaikki nuo unelmat olivatkin siis olleet turhia. Sanomattomasti hän häpesi turhamaisuuttaan ja itserakkauttaan, jollaiseksi hän yrityksensä tuomitsi.

Mutta hän tuli ajatelleeksi asiaa myöskin uuden maailman-katsomuksensa valossa. Jos hän tahtoi Mestaria palvella, hä-

nen oli myöskin luovuttava ajatuksesta ”tulla joksikin” sil-
läkään tavalla.

Se oli nyt tällä hetkellä nuoren Pekka Ervastian uhri.

Mutta kirjoittamista hän ei sentään jättänyt. Oli toki
palveltava totuutta niillä kyvyillä, jotka omisti.

Niinpä hän yritti panna paperille jotakin vakavampaakin.
Se oli hänelle suomenkielellä ylen vaikeata. Mutta hän oli
ymmärtänyt, että hänen oli puhuttava Suomen kansalle suo-
menkielellä. Niinpä ”Valoa kohti” näihin aikoihin alkoi hah-
mottua, mutta vaati valmistuakseen viisi vuotta.³⁾

10. Merkillinen näky

Kesäkuussa 1895 tapahtui jälleen asunnonmuutto, nyt tuohon rehtori Méartin taloon Antinkadun 26:een, josta tulikin perheen viimeinen yhteinen koti. Vuokralaiset näyttävät olleen vuokraisännälle hyvin toivottuja, koska tuo jäyhä vanha ja kukkaronnauhoista tarkasti kiinnipitävä mies omasta aloitteestaan tarjoutui laitattamaan Gerdan huoneeseen uudet tapetit.^{x)}

Juuri ennen muuttoa, toukokuussa nuori yhdeksäntoista-vuotias Pekka Ervast koki niin merkillistä, että sen voi kertoa vain hänen omilla sanoillaan:

”Oli kaunis aurinkoinen päivä. Olin vastikään astunut ulos Edlundin kirjakaupasta, jossa säästörahoillani olin hankkinut itselleni uutta teosofista lukemista: Annie Besantin ‘Människans sju principer’ ja ‘Döden — och sedan?’ sekä Nizidan ‘Astralljuset’ ynnä pari vuosikertaa Teosofisk Tidskriffiä. Iloiten hengessäni niistä ihanista hetkistä, joita ostamani kirjat minulle kesän kuluessa valmistaisivat, astuin hiljalleen Pohjois-Esplanadinkatua pitkin Fabianinkadulle päin. Ihmisiä oli paljon liikkeellä, nuoremmat jo kesäpukimissaan, sillä ilma oli lämmin. Keskustelua ja naurua kuului ympärilläni.

Silloin tulee yhtäkkiä vastaan outo olento. Hän on pitkä ja kookas, puettuna mustanruskeaan munkkiviittaana, joka ulottuu jalkoihin saakka ja jonka huppukaulus on vedettynä pään yli. Jaloissa on puiset kengät, jotka kuuluvasti kolisevat as-

falttikäytävällä astuessaan. Hän on niin merkillisen näköinen, että katseeni kiinnittyy häneen jo matkan päästä.

Arvokkain askelin hän lähestyy minua. Mahtavaa varmuutta ja itsenäisyyttä säteilee koko hänen olemuksestaan. Hänen tummat verettömät kasvonsa ilmaisevat ankaran lujaa itsehillintää ja valtaa ihmisten yli ja hänen mustat silmänsä tuijottavat minuun syvällä, tutkivalla, mutta samalla oudon rohkaisevalla katseella.

Hän kulkee ohitseni sanaakaan sanomatta, mutta minun ajatukseni askartelevat: 'kuka sinä olet keskiaikainen alkemisti? . . . Ah, ollapa semmoinen opettaja . . .'

Samassa käännäyksen seurauksena häntä katseellani, pari silmänräpäystä hänet vielä näin ja kuulin hänen puukenkien kolinaa, mutta sitten hän hävisi näkyvistä. Silloin vasta aivan kuin heräsin ja ihmettelin, että yleisö kulki ohitseni sekä toiseen että toiseen suuntaan, keskustellen ja nauraen, ikään kuin ei se olisi mitään välittänyt; ja olisihan kuitenkin niin oudosti puetun henkilön pitänyt herättää mitä vilkkainta huomiota keskellä kaunista kevätpäivää Helsingin kadulla.

Mutta kukaan ei ollut nähnyt, ei kuullut tuota majesteeittillista ihmisolentoa. Minulle yksin oli suotu se ihmeellinen etuoikeus. Enkä voinut ymmärtää muuta kuin että näkymättömän maailman asujain oli minulle ilmestynyt. Ensin ajattelin madame Blavatskya, koska muistin sanomalehdistä lukeeneeni, että huhuiliin hänen kuolemansa jälkeen näyttäneen Lontoossa muutamille teosofeille, mutta heitin ajatuksen kohta, sillä äsken näkemäni 'munkki' ei ollut vähääkään madame Blavatskyn näköinen. Ja saattoi hän olla 'elävä' yhtä hyvin kuin 'kuollutkin'. Jokainen adepti kykeni jättämään fyysillisen ruumiinsa ja siirtymään 'maajaaviruupassa' eli 'harharuumiissa' minne hän tahtoi, sen olin lukenut ja uskoin. Ja jos adepti tarpeelliseksi näki, saattoi hän myös tehdä itsensä aistillisesti havaittavaksi kelle hän tahtoi.

Tietysti minusta tuntui melkein käsittämättömältä, että korkea adeptiolento olisi minulle ilmestynyt, enkä oikein us-

kaltanut sitä ajatusta loppuun ajatella, vielä vähemmin kellekään kokemuksestani kertoa. Mutta sen tunsin sisässäni, että totuuden puolesta tahdoin elää ja kuolla. Tuon ihmisen syvä katse oli antanut minulle merkillisen voiman ja varmuuden.”²⁾ Varmaankin teemme viisaimmin kun emme yritä analysoida tahi kommentoida tätä kertomusta. Sen vaan panemme muistiin, että hän kokemuksensa aikana ei ollut transsissa.

Kesän alussa jälleen mentiin Hausjärvelle ja juhannuksena Pekka lähettää tädeilleen hämmästyttävän eloisan ja kujeilevan kirjeen, joka todistaa hänen suurenmoista sanataituruuttaan myöskin humoristisessa mielessä. Jätämme kuitenkin tuon pitkän kirjeen esittämisen.

11. Matka Kuolan Lappiin

Heti heinäkuun alussa Pekan setä August Wilhelm Ervasti ottaa hänet mukaansa pitkälle tutkimusmatkalle Kuolan niemimaalle ja Vienan Karjalaan.

Siitä tuli nuorukaiselle harvinaisen kiintoisa tilaisuus tutustua Suomen luontoon ja kansaan Kalevalan laulumailla.

Matkan alkukuvaukseksi sopii hänen kirjeensä tädeille, jonka seuraavassa esitämme:

”Kemijärvi, 12 heinäkuuta 1895.

Rakkaimmat Tädit!

Tervehdys Pohjolasta! Täällä nyt olemme napapiirin pohjoispuolella, keskiyönauringon maassa, seitsemänkymmentä peninkulmaa linnuntietä Helsingistä ylöspäin, vaikkakin matkan pituus oli tuhatyhdeksänsataaneljä kilometriä.

Se oli hyvin mielenkiintoinen matka. Ensin junassa Ouluun, 753 kilometriä, sieltä höyrylaivalla Kemiin, 126 kilometriä; edelleen hevosella Rovaniemen komeaan kirkonkylään, 126 km; ja lopulta kieverikyydillä tänne Kemijärven kirkonkylään, 89 km — niin että kyllä saa sanoa matkustaneensa. Täältä kulkee tiemme pohjoiseen. Tämä on kuitenkin viimeinen postiasema, joten emme voi kirjoittaa useampaan viikkoon. Jos jollakin on halua kirjoittaa meille, osoittakoon kirjeen Kuusamoon, poste restante, jonne otaksuttavasti saavumme muutaman viikon perästä.

Täällä Kemijärvellä näkyy aurinko läpi vuorokauden kahden, kolmen viikon aikana; se aika on kuitenkin ohi, eilen se

laski kello 11,5 min. ja nousi kello 12,55. . . Yön aikana on yhtä valoisaa kuin päivällä. Lämmintä on kovasti, kunhan ei tuule, mutta tuuli tavallisesti on kylmää. Sääskiä on suhteellisen vähän.

No niin, nyt voin sanoa terveiset myöskin rouva Elise Sandbergiltä ja Elli ja Alli neideiltä. Täti Mimmy on kiltti ja sanoo terveiset myöskin Lindborgin tädeille. Istuin tänä iltana Sandbergeillä melkein kolmen tunnin ajan, meillä oli hyvin hauskaa, tuntui kuin olisimme olleet vanhoja tuttuja, rouva Elise oli erikoisen ystävällinen, ja Alli, villikko, entinen uneksisjatar, laiskamato jne. oli suuresti minun makuuni. Hänessä oli jotakin reipasta ja yhdentekevää, mikä miellytti minua ja jotakin syvää ja kysyvää loistavissa silmissään. Heillä on siellä ylhäällä upea asunto. Me oleskelimme ruokasalissa ja salissa, seuruetta täydensi herra Sandbergin sisar, rouva Hjärpe ja apulaismetsänhoitajan rouva, vapaaherratar von Willebrand. Aamuksi kutsui rouva Elise meidät aamiaiselle (myöskin sedän), mutta en tiedä, ennätämmekö, meidän täytynee lähteä matkaan. Minä menen joka tapauksessa siitä ilmoittamaan. Heillä ei ole ollenkaan niin yksinäistä ja kuivaa, kuin olisi taipuvainen luulemaan. Kylä on kaunis ja suuri, on monta kauppaa, sitäpaitsi täällä asuu aika monta säätyläistä, pappi, nimismies, kaksi metsänhoitajaa jne. (papinperhe luonnollisesti on suuri). Posti lähtee kaksi kertaa viikossa ja viipty matkalla Helsinkiin 5 ä 6 päivää. Lauantaina saadaan tiistain lehti. Tämä kirje tulee tätien käsiin luultavasti lauantaina.

Kuten tädit kertoivat, Elli on seitsemäntoista ja Alli neljäntoista vuoden ikäinen. Alli on pitkä ja hoikka — mutta kynä särkyi, joten nyt on lopetettava. Tuhat tervehdystä ja terveyttä ja tyytyväisyyttä!

Terveiset myöskin Charlotta ja Vivika tädeille ja T:lle.

Petter.

Tässä kirjeessä en voi kirjoittaa sydämenasioista!”

Tämän Kemijärven keitaan jälkeen oli matka kuitenkin suunnattava erämaahan. Se kävi soutaen ja sauvoen Kemijo-

kea ja sen sivuhaaraa Vouhtujokea pitkin Maanselälle. Maanselän yli astuttiin jalan ja sitten taas Kuolan puolella jatkettiin veneellä pitkin Sotajokea ja Nuortijokea myötävirtaa ja Nuortijärven halki Kuolan kaupunkiin.

Paluumatka vesitse ja jalan suunnattiin Kuolajärven kautta Kuusamoon, josta pistäydyttiin Vienan puolella ihailemassa Kivakkavaaraa. Lopuksi palattiin hevoskyydillä Ouluun.

Matka kesti kaikkiaan seitsemän viikkoa. Oppaana oli muuan kemijärveläinen suutari, hiljainen ja lujaluontoinen mies, ja tämän apuna vilkas ja puhelias Vienan mies, Paavo Ahava, jota nimitettiin Karjalan Paavaliksi.*)

Pekka oli ruumiinrakenteeltaan heikko, sillä lapsena saatu selkävamma asetti rajat ruumiilliselle ponnistelulle. Mutta tätä hän varoi ilmaisemasta matkatovereilleen. Kuitenkin kaikki hänen yrityksensä ottaa osaa veneen sauvomiseen raukesivat, ja senhän ymmärtää jokainen, joka on koettanut tuota taitoa kysyvää veneen kuljetustapaa vuolasta koskea ylös, että Pekka sietämättömiksi käyneitten kärsimysten vuoksi pyrki istuskelemaan veneen perässä toisten ponnistellessa. Se taas herätti närkästystä sauvojissa, ja Pekka itse siitä kärsi eniten, mutta ei voinut asialle mitään.

Oli toinenkin asia, mistä Pekka kärsi vieläkin enemmän. Se oli ruuan ja astioitten käsittelyssä vallitseva tavaton li-kaisuus. Astioita miehet eivät yleensä pesseet koskaan.

Lopulta Pekka keksi ratkaisun. Kun hän ei kyennyt sauvomaan, voi hän toki pestä astioita. Itsestään siitä seurasi, että ruuan valmistuskin tuli hänen osakseen. Ja hän oli nyt tyytyväinen saadessaan kaiken suorittaa puhtaasti. Ennenpitkää tämä työnjako sai matkatoverienkin hyväksymisen. Kiitollisena Pekka myöhemmin muisteli noita molempia apumiehiä.²⁾

Koskaan hän ei niin lyhyessä ajassa ollut tavannut niin monta erilaista ja erikoista ihmistyyppiä, kuin sillä matkalla. Oli Savukosken körttieukko, jonka kanssa saattoi keskustella uskonnollisista asioista. Oli Nuortijärven arven Nivavaaran suoma-

laislappalainen uudisasukas, ukko, joka tiesi kertoilla lappalaisista tietäjistä, heidän loveenlankeamisistaan ja noitatempuistaan. Ja oli Nuortijärven iloinen ja ystävällinen venäläinen pappi, jonka kodissa ei juuri ollut huonekaluja ja lusikotakin vain yksi, mutta syötiin sittenkin, juotiin teetä ja pelattiin korttia. Pappi ei nähtävästi ottanut uskonnollisuutta kovin raskaasti. Ja olipa Kuolajärvellä isäntä, jolla oli laajat tiedot ja suuri kirjasto ja useampia lehtiä ja aikakauskirjoja tilattuina ja jonka kanssa keskusteleminen oli niin älykästä ja henkevää, ettei sitä voinut lakata ihmettelemästä. Panemme merkille, että viimeksimainitusta Pekka Ervast ilmeisesti on saanut esikuvan ”Haaveilija” romaanin erääseen henkilötyyppiin. Sama tyyppi vilahtelee silloin tällöin muuallakin hänen tuotannossaan.³⁾

Olihan Pekka Ervast ennenkin maaseudulla joutunut tekemisiin kansanihmisten kanssa, mutta vasta tämän matkan kestäessä hän paremmin joutui kosketukseen heidän kanssaan kun elettiin yhdessä, syötiin ja nukuttiin, niinkuin näillä oli tapana.

Kuinka paljon heistä opinkaan, Pekka Ervast huudahtaa. Näin heidän olevan kärsivällisiä ja tyytyväisiä puutteellisimmissakin oloissa. Näin kuinka ilo voi vallita köyhimmissä ja ahtaimmissakin kodeissa, kun ihminen on ymmärtänyt elämän.

Pekan mielestä kansa ymmärsikin elämää paremmin kuin ns. yläluokka. Kansanihmisen otti sen luonnolliselta kannalta. Elämä oli välttämättömyys, siihen oli mukauduttava. ”Kuinka kaukana tuon maalaiskansan sallimususko olikaan kaupunkilaisen nautintofilosofiasta”, lausui hän.

Ja hän vahvistui suuresti uudessa elämänuskossaan, siinä, että ihmisen tehtävä maan päällä oli henkistä laatua. Henkisesti virkistyneenä hän palasi tuolta kiintoisalta matkaltaan.⁴⁾

12. Epäilyksien yössä

Niinpä kohta kotiin palattuaan Pekka isältään pyysi lupaa saada liittyä Ruotsin Teosofiseen seuraan, sillä hän oli vielä alaikäinen, ja isä antoikin suostumuksensa. *)

Mutta pitkää aikaa ei mennyt kun hänen intonsa teosofiaan joutui kovalle koetukselle.

Tuossa vielä varsin nuoressa teosofisessa liikkeessä tapahtui nimittäin jälleen mullistus, joka vaikutuksiltaan oli sille yhtä tuhoisa kuin Lontoon Psykkisen seuran hyökkäys madame Blavatskya vastaan kymmentä vuotta aikaisemmin. Ja seuran jäsenenä Pekka Ervast nyt sai siitä tiedon ruotsalaisesta ”Teosofisk tidskriftistä”, lentolehtisistä ja kiertokirjeistä, joita hänelle nyt alkoi tulla.

Eikä kuva suinkaan ollut nuorelle teosofille lohdullinen. Siitä jonkinlaisen käsityksen saamiseksi on tarpeen edes suppea katsaus noitten monenkirjavien vaihteitten yksityiskohtiinkin, jotka tähän aikaan järkyttivät teosofista maailmaa.

Perustaja, madame Blavatsky, oli ennen kuolemaansa jättänyt ns. esoteriset paperit Annie Besantin huostaan ja sitten lahjoittanut hänelle sinettisormuksensa. Kreivitär VVachtmeisterille oli ”vanha rouva” sanonut: ”Ken sitä minun kuoltuani sormessaan kantaa, on minun seuraajani.”

Mutta Annie Besant ei saanutkaan jäädä yksin johtamaan tuon esoterisen osaston eli sisäisen koulun asioita, vaan kohta samana vuonna tuon piirin neuvosto Lontoossa valitsi hänen rinnalleen toisenkin johtajan, Amerikan ylishteerin W. Q.

Judgeen, joka alusta alkaen oli ollut madame Blavatskyn uskottu Yhdysvalloissa.

Judge'in ansiota olikin ollut liikkeen jälleenelpyminen siellä senjälkeen kun se madame Blavatskyn ja eversti Olcottin muuttettua Intiaan oli ollut kokonaan sammuneena.

Ei siis ihme, että William Judge'illa oli ihailijoita ja kannattajia, jos niitä oli kuuluisalla Mrs. Besantillakin.

Kolme, neljä vuotta sentään elettiin rauhassa. Mutta sitten marraskuussa 1894 maailma äkkiä lyötiin hämmästyksellä kun englantilainen sanomalehti "Westminster Gazette" julkaisee artikkelisarjan, jossa Judge'ia syytetään petoksista ja väärennyksistä. Hänen väitettiin väärentäneen mestarin nimikirjoituksen ja tämän nimessä antaneen omia käskyjään ja tiedoituksiaan vetäen teosofeja nenästä.

Mutta myöskin Mrs. Besant joutui tässä yhteydessä omituiseen valoon, sillä hänkin oli julkisesti vakuuttanut saaneensa noita mestarikirjeitä Blavatskyn kuoleman jälkeen ja hänkin oli saanut monen vakuuttuneeksi, sillä hänen sanoihinsa uskottiin. Mutta nyt kaikki osoittautuikin humbugiksi.

Besant ja muut johtavat teosofit koettivat noita petoksia salailta, vaikka olivat niistä tienneet jo joulusta 1893 lähtien.

Joulukuussa 1894 samassa lehdessä julkaistiin Judge'in vastine, jossa hän myönsi muutamille henkilöille lähettäneensä tiedonantoja mestarien nimessä, ja hän selitti, että ne olivatkin mestareilta saatuja. Jos Mrs. Besant luuli, että ne olivat mestareitten omakätisiä kirjoituksia, niin sille hän ei voinut mitään. Hän ei koskaan ollut puhunut niitten muodosta, mutta sisältö oli mestarilta.

Mrs. Besant sattui olemaan esitelmämatkalla Uudessa Seelannissa ja lehti ennätti julkaisemaan koko sarjan, joten Mrs. Besant sai siihen tutustua vasta paluumatkallaan Colombossa joulukuun 18. päivänä.

Hän kirjoitti kohta vastineen ja lausuu siinä:

Hän, Mrs. Besant, ei suinkaan ole perustanut tietoaansa mestarien olemassaolosta Judge'in mestarikirjeisiin, hänhän

tuli tuntemaan Judge'in vasta huhtikuussa 1891, mutta ensi kerran hän sai todistuksen mestarin olemassaolosta jo vuonna 1889.

Hän ei siis ollut vienyt yleisöä harhaan vakuuttaessaan, että mestareita on olemassa. Ainoastaan tässä yhdessä tapauksessa, vakuuttaessaan, että Blavatskyn kuoleman jälkeenkin oli saapunut mestarin omalla käsialalla kirjoitettuja kirjeitä, hän tietämättään ja tahtomattaan oli tullut eksyttäneeksi kuulijoitaan.

Mitä taas siihen tulee, että häntä syytettiin Judge'in petoksen salaamisyrityksestä, niin oli kaksi nuorta seuran jäsentä, jotka tahtoivat asian julkaistavaksi viipymättä, mutta hän, Besant, oli halunnut ottaa itse vastuun ja vaatia Judgeen tilille seuran edessä sitä ennen yksityisesti tiedusteltuaan tältä asiaa. Eversti Olcott ja muutkin olivat mielellään suostuneet tähän.

Suunniteltu tutkimuskomitea sitten kokoontuikin Lontoossa ja Judge'kin oli siinä läsnä. Ensi töikseen Judge kiisti tuon komitean laillisuuden, mikä komitean jäsenten oli myönnettävä muodollisesti katsoen oikeaksi.

Siihen tämä tutkinto raukesi.

Mrs. Besant oli lähdössä Australiaan ja hän jätti erään henkilön tehtäväksi toimittaa kirjoitelma lehdelle. Jostakin syystä sitä ei julkaistu.

Mrs. Besant oli kyllä vakuuttunut siitä, että Judge muutamissa tapauksissa oli menetellyt, vaikkapa itsetiedottomasti, petollisesti persoonallisista syistä. Mutta hän ei tahtonut kieltää Judge'n psyykkistä herkkyyttä, joka teki tälle mahdolliseksi sisäisessä tajunnassaan vastaanottaa näitä tiedonantoja.

Kenties tämä juttu ei olisi näin kärjistynyt, ellei Mr. Judge syksyllä 1894 kiertokirjeessään kaikille tuon sisäisen piirin jäsenille, niin Mrs. Besantin, kuin omille oppilaineenkin, olisi selittänyt, että Mrs. Besant oli mustien maagikkojen kätyri, mutta hän itse ainoa mestarin asettama opettaja.

Luonnollisesti tämä riita riitti jakamaan Teosofisen seuran kahtia. Sanomalehdistön kautta skandaali levisi ympäri maailman. Tietenkin pilkkaajat ja vainoojat käyttivät tilaisuutta hyväkseen. Oli helppoa saada ihmiset nauramaan koko teosofialle. Koko tuo vanha vastenmielisyys sitä kohtaan ja vanhat Hodgsonin syytöksetkin vedettiin taas esille.

Ja kaikki tämä saapui myöskin Suomeen juuri kun Pekka Ervast oli tullut teosofiksi.

Koko nuoruutensa innolla ja mitä vakavimmalla vilpittömyydellä hän oli sitä tutkinut ja siihen uskonut. Ja nyt tuli tällainen romahdus!

Jos Judge on sillä tavalla menetellyt, niin mitä totuudentsemistä se semmoinen teosofia on?

Judge'in syyllisyys ei ollut kuitenkaan aivan selvästi käynyt ilmi. Mutta jos hän ei ollut syyllinen, kuten hän itse vakuutti, niin kuinka olisi mahdollista, että Annie Besant taas sillä tavoin saattoi unohtaa teosofisen veljeyden ja syyttää toista? Oliko sellainen totuutta ja lähimmäisenrakkautta?

Ervastin mielestä kuitenkin tuntui enemmän mahdolliselta, että ihminen saattoi erehtyä rakkaudessa ja Annie Besant siis olisi voinut erehtyä ja sentähden hän sydämessään ensin asettui Judge'in puolelle.

Se seuraus tästä oli Pekan suhteen, että hän katsoi velvollisuudekseen tutustua kaikkiin niihin vanhoihin syytöksiin, joita oli tehty madame Blavatskya vastaan.

Ruotsalainen insinööri Karl af Geijerstam oli julkaissut kirjan ”Modern vidskepelse” ja eräässä aikakauskirjassa lisäksi artikkelisarjan, jossa hän myöskin kertoi noista edellä selostetuista uusista jutuista. Kirja leimasi madame Blavatskyn teosofian kerrassaan humbugiksi. Myöhemmin niistä kasvoi kirja, joka julkaistiin suomeksikin nimellä ”Teosofia paljastetuna”.

Hän lausuu, että tällaisiin kirjoihin teosofin on hyvä tutustua. Kun noihin vanhoihin syytöksiin tutustuu, on niitä

verrattain helppo sulattaa myöhemmin kun osaa tehdä eron henkilön ja asian välillä.

Mutta toista oli alkuaikoina. Ei ollut täällä Suomessa teosofisia auktoriteetteja. Pekan omaiset isästä alkaen olivat häntä vastaan. Päätävästi isä sanoikin: ”Kyllä kaikki taitaa olla pelkkää fantasiaa, parempi kun lopetat kaikki nuo lukemiset ja harrastukset!”

Ja Pekka Ervast jäi yksin muutaman harvan kirjansa kera ja hän tunnustaa, että tuo vasta saavutettu teosofinen vakuumus alkoi horjua ja hän joutui sielussaan suureen ristiriitaan.

Hän oli ollut niin innostunut, niin varmasti sisimmässään uskonut, että oli olemassa vilpittömiä totuudentietäjiä. Ja siinä uskossaan hän oli elänyt.

Mutta nyt alkoi epäily voittaa. Eikö maailmassa ollutkaan vilpittömiä ihmisiä, vilpittömiä etsijöitä! Jospa madame Blavatsky todellakin oli petturi, niinkuin nuo oppineet miehet väittivät, sillä saattoivathan hänen oppilaansakin, Mrs. Besant ja Mr. Judge tuolla tavalla syytellä toinen toistaan kavaluudesta ja tietämättömyydestä.

Kaikki saattoi todellakin olla humbugia, koko teosofia, mestarit, tuo totuudenetsintä ja luuloteltu epäitsekäs elämä!

Ja mikä hölmö hän oli itse ollut antaessaan tuolla tavoin vetää itseään nenästä! Tuo ilmestyskin keväällä Edlundin kirjakaupan luona, eikö se ollut vain harha-aistimus, hallusinatiota? Taikka jospa olikin luonnollinen elävä ihminen, joka hänen hupsuudessaan oli saanut niin oudon muodon. Ja hän pyyhkäisi koko tapauksen pois mielestään kelvottomana mitään todistamaan.

Näin nuori Pekka Ervast jälleen joutui juurta jaksain miettimään tilaansa ja kokonaan riisumaan itsensä henkisesti, tutkimaan itseään, mitä hän oikeastaan oli ja mitä tiesi.

Hän oli jälleen vain epäilyksien yössä kamppaileva ihmisielu, joka oli tullut siihen tulokseen, että elämän ollessa tämmöistä, olemattomuuskin olisi ihanampaa.²⁾

13. Tiedon portille

”En tiennyt”, lausuu Pekka Ervast, ”että ensimmäinen askel tiedon tiellä astutaan sitten kun ihminen tietää, ettei hän mitään tiedä. En tiennyt, että seisoin kolkuttamassa tiedon portilla.” *)

Moni ihminen jääkin epäilijäksi ainiaaksi kun hänen ihanteensa tulee lyödyksi pirstaleiksi. Sydän jäätyy. Sivistyneessä maailmassa on paljon semmoisia ihmisiä, jotka ovat siihen kohtaan tulleet, mutta eivät ole päässeet eteenpäin. Ja heidän mielestään kulttuurin viimeisin saavutus sitten onkin viisaan epäilijän kanta. Elämähän on vain humbugia, ei siinä mitään järkeä ole, ei mitään henkistä sisältöä, ihminen ei voi mistään sellaisesta tietää.

Näin ajatteli Ervast, mutta jatkoi: ”Siihen ei tule pysähtyä. Minä itse sain kiittää hyvää kohtaloani, etten siihen jäänyt. Minun kohdallani se kohtalo aluksi pukeutui Leo Tolstoin hahmoon.”

Hän tutustui Tolstoin kirjoihin ja niitten kautta hänen maailmankatsomukseensa. Hän luki Tolstoin epäilyksistä ja taisteluista ja huomasi riemukseen Tolstoin läpikäyneen samat sieluntuskat, joissa hän itse parhaillaan oli.

Tuossapa on suuri ja kuuluisa henkilö, joka ajatteli samoin kuin minä, ymmärsi minua, mikä merkillinen ja ihana lohdutus!

Ei Tolstoi auttanut Ervastia varsinaisesti tiedolla, mutta

hän antoi tukea tuossa uskossa, että ehdottoman totuuden etsiminen oli sekä oikeutettua että mahdollista.

Näihin aikoihin tapahtui sitten Pekan kotioloissa käänne kireään suuntaan. Isä antoi jo Pekan selvästi ymmärtää, että tämän oli ajateltava toimeentuloaan. Jokin järjellinen elämän-ura oli valittava.

Pekka kyllä opiskeli yliopistossa, mutta isä tiesi, ettei hänellä siihen mitään intoa ollut. Kirjailijan uraa Pekka ei uskal-
tanut enää ajatellakaan, sillä kaikesta kokemastaan hän oli
saanut sellaisen käsityksen, että tässä köyhässä maassa kir-
jojen kirjoittaminen voi tulla kysymykseen ainoastaan sivu-
työnä. Eikä hän enää uskonutkaan omiin kykyihinsä.

Mihinkä hän nyt sitten ryhtyisi?

Kerran hänen mieleensä muistui lapsuutensa suuri suru ja
koko nuoruutensa kaiho, musiikki, säveltaide. Sitä hän oli ai-
na niin sanomattamasti rakastanut. Miksikä ei voisi tulla soit-
tajaksi nyt kun elämän kaikki tiet näyttivät olevan umnessa?
Miksikä ei voisi tulla pianistiksi ja säveltäjäksi? Silloin olisi
vapaa ihminen eikä kenenkään määrättävissä. Saisi olla oma
itsensä, rehellinen totuudenetsijä ja saisi kirjoittaa.²⁾

Hänhän oli nuoruudessaan opiskellut pianonsoittoa Edvard
Fazerin³⁾ johdolla ja kehittynyt hyväksi pianistiksi. Tuo aja-
tus hurmasi hänet. Menenpä musiikkiopistoon Martin Wege-
liuksen puheille.

Ilmoitettuaan aikeestaan isälleen hän lähti tapaamaan ti-
rehtööri ”VVegeeliusta. Tämä oli erittäin kohtelias ja ystävälli-
nen.

”Te olette soitellut?”

”Olen kyllä vähän — pianoa.”

”Tulkaa sitten kello kolme opistoon ja ottakaa nuotit mu-
kaan.”

Pelokkaana nuorukainen määräaikana istuutui flyygelin
ääreen ja soitti joitakin kappaleita, sielussaan tuntien, että se
oli epätodellista.

”Kuinka kauan olette soittanut?” kysyi herra Wegelius.

”Minulla ei ollut tilaisuutta aloittaa, ennenkuin kuudentoistavuotiaana.”

”Ai, ai, ai! Teistä olisi voinut tulla pianisti, jos olisitte aloittanut seitsenvuotiaana. Nyt ei ole enää toivoakaan siihen suuntaan. Ainoa, mikä teistä voi tulla, on esimerkiksi soitonopettaja, ‘ein tuchtiger Musiker’, kyllä, mutta ei konsertteja antavaa pianistia. Tulkaa opistoon heti, jos aiotte tälle alalle antautua.”

Kiitin ja poistuin, kertoo Pekka Ervast. En ollut hämmästynyt herra Wegeliuksen tuomiosta, sillä sisimmässäni tiesin hänen olevan oikeassa. Taiteellinen turhamaisuuteni oli saanut lopullisen iskun ja elämäni tie oli joka kohdasta ummessa.

Jos olisin voinut, jatkaa Pekka muistelmiaan, ilahduttaa isän mieltä semmoisella tulevaisuudentoiveella, että minusta tulisi suuri taiteilija, hän ehkä olisi hyväksynyt suunnitelmani ja auttanut minua. Nyt oli luonnollista, että kerrottuaani hänelle johtaja Wegeliuksen lausunnosta ja kysytyäni, saisinko aloittaa musiikkiopinnot, hän vastasi kylmästi: Tee kuten haluat, mutta minä ainakaan en kustanna opintojasi.⁴⁾

14. ”Haaveilija”-elämää

”Onneksi minulla oli muutamia ystäviä, ajattelevia nuorukaisia”, kertoo Pekka Ervast, ”joiden kanssa saatoin jutella teosofisista asioista ja joista tuli innokkaita kuuntelijoita.”

”Olisinkin muuten tuntenut itseni kovin yksinäiseksi tuona ‘naaveiluajanani’! Tovereitteni seurassa minulle lankesi jonkinlainen opetustoimi, koska aina sain tehdä selkoa ja kertoa asioista puolustellen teosofista näkökantaa ollen itse kuin vanha teosofi.”¹⁾

Yksi näistä tovereista oli Anto Frans Alarik Söderman. Hän oli syntynyt Tallinnassa kesäkuun 16 päivänä 1880 ja oli siis viisi vuotta Pekka Ervastia nuorempi. Hän tuli ylioppilaaksi Helsingin suomalaisesta yhteiskoulusta, valmistui filosofian maisteriksi, teki opintomatkoja ulkomaille ja toimi sitten Viipurin ruotsalaisen lyseon suomen- ja ruotsinkielen kollegana ja myöhemmin sanomalehti ”Karjalan” toimittajana kuolemaansa asti vuoteen 1918. Pekka Ervastin esikoisromaanin ”Haaveilijan” henkilöistä hän on ollut Aarnon mallina.

Toinen toveruksista, joka on ollut ”Haaveilijan” Tuomon mallina, oli Oskar Anders Parma, ent. Liljefors. Hän oli syntynyt Nurmijärvellä 11. päivänä marraskuuta 1876. Hän suoritti filosofian kandidaatti- ja oikeustutkinnon, toimi mm. henkikirjoittajana Itissä ja kuoli ilmapommituksessa talvisodan aikana. Hän oli myös toiminut ”Helsingin Sanomien” teatteriarvostelijana. Hänen kynästään oli lähtöisin myötämielinen muistokirjoitus Pekka Ervastista tässä lehdessä.²⁾

Neljäs toveruksista oli Karl Robert Brotherus, sittemmin

yliopiston rehtori. Hän vuorostaan on ollut ”Haaveilijan” Harryn mallina.

Brotherus kertoo tutustuneensa Pekka Ervastiin kahden edellämämainitun välityksellä. Hän itse oli silloin kuusitoista-vuotias. Pekka Ervast oli herkästi innostuva, lämpenevä ja sytyttävä persoonallisuus. Joka ilta toverukset tapasivat ja Brotherus muistaa kuinka hekin seurasivat Ervastin esimerkkiä ja tulivat kasvissyöjiksi.³⁾

Ervas ihaili suuresti maalaiselämää ja ihanoi ruumiillista työtä. Eipä siis ihme, että nuo neljä toverusta alkoivat haaveilla omasta mökistä, jonne he saisivat vetäytyä maailman hyörinästä ja elää yhdessä pohtien suuria elämäkysymyksiä, välillä tehden puutarha- ja peltotöitä.

Kädenkäänteessä sellaisen mökin hankkiminen ei pojille kuitenkaan ollut mahdollista. Mutta kerran he kävelyllään olivat saapuneet Oulunkylän aseman lähelle. Pekka sai päähänpiston: Vuokraamme pari huonetta tuosta punaisesta huvilasta radan vierestä ja muutamme sinne asumaan.⁴⁾ Sinne oli asemalta vain kivenheiton matka ja tarvittavat huoneet löytyivätkin. Pekka sai toisetkin innostumaan. Vain Brotherus, joka vielä oli koulupoika, katsoi parhaaksi asua kotonaan, ja sen toisetkin ymmärsivät.

Nuo kolme muuta asuivat huvilassa kevääseen asti. Kovasti romantisoiden on Ervast sitten kuvannut tätä elämää tekeillä olleessa romaanissaan ”Haaveilijassa”.

Nuorukaiset opiskelivat yliopistossa. Vaikka innostus tuohon elämään olikin ollut suuri, laimeni se toisilta ennenpitkää. Pekalle se oli ankara pettymys.

Brotherus, muistelllessaan edelleen tuota aikaa, kertoo, että tieteelliseen ajatteluun taipuvana ja yliopistoluvut aloitetuana, hän omasta puolestaan itsenäistyi niin ajattelussaan kuin toiminnassaan ja hänen tiensä johti eroon Pekka Ervastista. Myöskin Söderman ja Liljefors-Parma loittonivat hänestä.

15. Jälleensyntymisoppi kristinuskossa

Pekka Ervastin kiihkeä totuudenetsintä, oli avannut hänen ymmärrykselleen oman kristillisen uskonnon uudella tavalla.

Tähän näkemykseen kuului myöskin sen seikan oivaltaminen, että maailmassa oli paljon muitakin arvokkaita uskontoja ja elämänkäsityksiä.

Jotakin niistä oli koulussa opetettu, mutta se oli aina tapahtunut tuollaisessa ylpeän ylemmyyden hengessä ja surkuttellen pakanain tietämättömyyttä. Niinpä Ervast, samoin kuin muutkin, oli sivuuttanut kaikki tuollaiset ikävät ja tarpeettomat koulutiedot maailman uskonnoista ja hänkin oli tottunut ajattelemaan, niinkuin oli opetettu, että ennen Kristusta uskonnollinen elämä oli ollut varsin pintapuolista ja hengetöntä.

Mutta nyt saatu uusi maailmankatsomus avasi hänen silmänsä näkemään, että maailman uskonnot, joita oli ollut olemassa niin kauan kuin saatoimme historiallisesti mennä ajassa taaksepäin, olivatkin olleet suuria ja ihmeellisiä.

Kaikki ne olivat pohtineet ja selvitelleet niitä samoja asioita, joita meidän kristinuskomme esitti. Kaikissa uskonnoissa oli tehty ero hyvän ja pahan välillä. Ja mikä hämmästyttävintä, kaikissa oli myöskin puhuttu ihmisen kuolemanjälkeisestä elämästä ja pelastuksesta, mikä ihmiselle oli välttämätön ja tuli hänelle jumalanpelon, siveellisen elämän, uskonnollisten muutomenojen yms. kautta.

Hän ei enää ihmetellytkään, että oppineet, jotka olivat tutustuneet maailman muihinkin uskontoihin, olivat ajatelleet, että uskonnot, kristinuskokin mukaanluettuna, olivat pelkkiä

satuja, tietämättömien ihmisten yrityksiä selitellä moninaisia elämänilmiöitä.

Mutta samalla hänelle selvisi, että päähuomio on kiinnitettävä asian siihen puoleen, että kaikki uskonnot puhuvat ihmiselämästä samalla tavalla, rohkaisevasti, nuhtelevasti, avartavasti. Missään uskonnessa ei opetettu, että ihmisen tuli heittäytyä syntiin ja elää itsekästä elämää, vaan kaikissa niissä teroitettiin, että ihmisen tuli olla kunnollinen ja välttää pahaa. Ja yhtäpitävästi uskonnot opettivat, että ainoastaan silloin kun ihminen elää kunnollisesti, hän valmistaa itselleen onnellisen olotilan kuoleman jälkeen.

Tämä pakanamaailman yleinen usko tuntuikin Pekka Ervastista paljon järkevämmältä kuin kristillisen kirkon opettama usko. Mutta kun hän sitten tarkemmin ajatteli ja tutki Raamattuakin hän huomasi, että samaanhan oikeastaan kristinuskossakin tähdätään, sillä eihän kirkko käytännössä riistänyt arvoa siveelliseltä elämältä, vaikkakin nuo teologiset saivartelut kovin kammoksuivat kaikkia ”omia” pyrkimyksiä.

Ervast siis päätyi siihen, että kaikki uskonnot ovat opettaneet samaa.

Nyt alkoikin hänen kiihkeä opiskelukautensa.

Hän tutki Intian suuret uskonnot ja huomasi niitten olevan selvillä luonnossa vallitsevasta suuresta kehityksen laista sillä tavalla, että se vastasi aivan tieteemme saavutuksia, joihin Darwin ym. olivat tulleet. Materialistisessa maailmankatsomuksessa niihin yhtämittaa vedottiin. Kristinoppi niitä joko vastusti taikka vaikenä niistä. Aikaisempina vuosisatoina kirkko oli poltattanut tai hirttänyt sellaiset ihmiset, jotka uskalsivat esittää vapaampia ajatuksia.

Buddhanoppi taas ja myöskin vanha hindulainen uskonto nimenomaan teroittivat, että ihminen saattaa kehittyä. Noissa suurissa uskonnoissa myöskin selitettiin, kuinka tuollainen kehitys saattoi tapahtua. Niissä ajateltiin, että ihminen oli ruumiiseen puettu sieluolento, joka kuolemassa jättää ruumiinsa, viettää jonkin ajan henkimaailmassa ja palaa taas maailmaan syntymällä uuteen ruumiiseen. Hänen ikuinen kohtalonsa ei

siis suinkaan tullut ratkaistuksi vain yhden elämän perusteella, vaan hän oli tuollainen jälleensyntyvä olento, joka täällä elämässä kävi kuin koulu.

Miettiessään ihmiskunnan historiaa Ervast saattoi oppineitten lailla sanoa: Katsokaa kuinka pitkälle ihmiskunta jo on kehittynyt! Verratkaa Euroopan sivistyskansoja hottentotteihin, bushmanneihin, dravidakansaan tahi muihin villikansoihin! Valitkaa sitten eurooppalaisten joukosta suuria neroja, filosofeja, kuninkaita, sotapäälliköitä, taiteilijoita, runoilijoita ja verratkaa niitä noihin primitiivisiin ihmisiin. Eikö kehitys ole silmiinpistävä? Paljon luonto on saanut työskennellä, ennenkuin on syntynyt Spinoza, Napoleon, Shakespeare tahi Beethoven.

Mutta Ervast lisäsi: Kehityksen laki on oikeudenmukainen. Jälleensyntymisajatus avaa ihmeellisiä näköaloja. Sehän selvittää, että kaikki onkin oikeudenmukaisesti järjestetty. Ei koskaan tapahdu mitään vääryyttä. Ihminen niittää mitä on kylvänyt. Eivätkä ihmisen elämänsä aikana tekemät ponnistukset menekään hukkaan, sillä ne kantavat hedelmää seuraavassa elämässä. Kärsimyksetkin ovat siis vain seurausta edellisestä elämästä, sen erehdyksistä ja synneistä. Mikä vapauttava ja suurenmoinen ajatus, ajatteli Ervast!

Hän tunsii itsensä aivan kuin uudella tavalla pelastetuksi. Eihän hänen tarvinnutkaan vuodattaa kyyneleitä ajatellessaan omia ja toisten kärsimyksiä, sillä tuskat eivät olleet toivottomia, kärsimykset olivat vain salapukuista siunausta, koska ne ovat meidän tilaisuuksiamme maksaa vanhoja velkojamme. Tuollaista valoa saattoi itä luoda lännen pimeyteen.¹⁾

Oivallettuaan tämän hän hämmästyneenä kysyi: Kuinka on mahdollista, ettei kristinusko puhunut ihmishengen uudelleen ruumiistumisesta, vai puhuiko se?²⁾

Nuo teosofit väittivätkin, että kristinuskossakin aluksi oli opetettu jälleensyntymistä. Hän siis ryhtyi tutkimaan Uutta Testamenttia tässä mielessä. Ja tosiaankin, Jeesus sanoillaan ja vertauksissaan selvästi viittasi jälleensyntymiseen. Jeesus esimerkiksi kysyi opetuslapsiltaan: ”Kenen ihmiset sanovat

minun olevan?” ja opetuslapset vastasivat: ”Toiset sanovat, että sinä olet Johannes Kastaja, toiset taas, että sinä olet Elias tai joku muu profeetta.” Juutalaiset siis otaksuivat, että Jeesus oli jälleensyntynyt Elias tai joku muu profeetta. Mutta Jeesus ilmoitti, ettei hän ollut mikään noista profeetoista. ”Elias on jo tullut”, hän sanoi, ja myöhemmin opetuslapset saivat tietää, että Elias oli tullut Johannes Kastajana. Tässä Raamatun kohdassa puhuttiin siis selvästi jälleensyntymisestä.

Ervast sai edelleen tietää, että jälleensyntymisoppi oli ollut yleinen kristinuskon alkuaikoina gnostilaisissa piireissä, ja hän tuli ymmärtämään, että hänellä oli ollut aivan nurinkurinen käsitys kristinuskon alkuajoista, että se, ensin katolisena kirkkona, oli perin sievästi syntynyt ensimmäisenä helluntaina ja siitä sitten suoraan polveutunut aina meidän aikoihimme, eikä muuta tunnustettua kirkkoa ole ollutkaan. Mutta perehtyminen kirkon historiaan osoittikin, että kristinuskon alkuaikoina oli vallinnut suuri hajaannus ja vaihtelu. Oli ollut taistelua opista ja elämästä. Oli monia seurakuntia ja kirkkoja ympäri silloista tunnettua maailmaa, ja kullakin oli oma kristinuskonsa, joka opin puolesta suurestikin saattoi poiketa toisesta. Vasta pitkien aikojen perästä Rooman seurakunta saavutti ylivallan.

Tämä hämmästytti suuresti häntä ja vielä enemmän se, että kristityt papit ja piispat silloin tällöin kokoontuivat kirkolliskokouksiin määrittelemään, mitä piti uskoa ja mitä ei saanut uskoa. Nämä siis vähitellen olivat laatineet ne opinkappaleet, joita nyt nimitettiin kristinuskoksi. Mutta silloinhan kristillinen maailmankatsomus pääosiltaan olikin juuri noitten keski-ajan tietämättömien ja uskonkiihkoisten kirkonmiesten työtä.

Ei näinollen ollutkaan niin suuri ihme, että he eräässä kirkolliskokouksessa, Konstantinopolissa vuonna 553 tuomitsivat jälleensyntymisopinkin vääräksi.

Tarvitsinko enää, huudahtaa Ervast, parempaa todistusta siitä, että jälleensyntymistä oli alkuaan opetettu kristillisissä piireissä, myöskin niissä, jotka eivät olleet gnostilaisia.

Tätä oppia oli alkuseurakunnissa pidetty salaisena eikä

siitä puhuttu osaksi siitäkään syystä, että koko maailmahan oikeastaan uskoi jonkinlaiseen jälleensyntymiseen, kreikkalaiset, intialaiset ja monet juutalaiset. Mutta käsitykset tästä asiasta olivat sangen kirjavat ja puutteelliset. Kristityt taas, jotka Mestariltaan olivat saaneet oikean käsityksen jälleensyntymisestä, opettivat sitä omalla pätevällä tavallaan. Julkisesti he eivät sitä opettaneet siitä syystä, että jokapäiväiset ihmiset eivät olleet tottuneet ajattelemaan filosofisesti, mitä jälleensyntymisopin oikea ymmärtäminen kuitenkin edellytti. Alkuseurakuntien katekumeenit eli uskonkokelaat koulutettiin tuolla älyllisellä ja siveellisellä tavalla. Mutta se, joka ei ollut selvillä ihmisen kaksinaisesta minästä, ei voinut ymmärtää jälleensyntymisen salaperäistä tosiasiaa.

Tästä, pääasiassa Pekka Ervastian omin sanoin esitetystä kuvauksesta, voimme päätellä, että hänelle itselleen oli mitä suurin merkitys sillä seikalla, että hän löysi tuon vapauttavan jälleensyntymisopin itseään tyydyttävällä tavalla myöskin omasta uskonnostaan, kristinuskosta.³⁾

Varmaankin olisi noussut uusi ja vaikea ristiriita, jos hänen olisi täytyntä myöntää, että hänen jo lapsuudestaan asti omien kokemustensa ansiosta kaikkein merkityksellisimmäksi muodostunut oma kristinuskon noitten muitten uskontojen rinnalla ei olisikaan riittänyt tyydyttämään hänen maailmankatsomustaan. Mutta ellemme ota lukuun tuota lyhytaikaista materialismin puuskaa, jollaista sattuu jokaiselle kiihkeälle totuudenetsijälle, voimme sanoa, että Pekka Ervastian ei koskaan ole tarvinnut luopua kristillisestä uskostaan. Tuolta teosofiselta filosofialta hän oli saanut vastaukset niihin kysymyksiin, joita hänen järkensä hänelle asetti, ja hänen älyllinen etsintänsä oli näin päässyt sopusointuun sen syvän uskonnollisen tunteen ja sisäisen kokemuksen kanssa, joka hänessä eli myötäsytntyneenä.

III MESTARIN ETSIMINEN

16. Vuorisaarna

Oli luonnollista, että Pekka Ervast nyt teki itselleen uuden kysymyksen: ”Olenko minä itse nyt määrätty olemaan vaan mukana tässä elämässä ja rauhallisesti odottamaan mitä tulee tapahtumaan, vai olisiko olemassa tilaisuutta nopeampaankin kehitykseen?”

Madame Blavatsky kirjoissaan vastasi, että nopeampikin kehitys ihmiselle oli mahdollinen ja hän voi kulkea kuinka nopeasti tahansa tarvitsematta kulkea suuren joukon mukana.

Ja Ervast kysyi: ”Millä perusteilla ja minkä nojalla? Mitkä ovat edellytykset?”

Madame Blavatskyn vastaus kuului:

”Ihmiskunnan takana on suuri yhteistajunta. Sille on annettu monenlaisia nimityksiä: Jumala, Maailmansielu eli Aalaja, Logos, Jumalan Poika, Kristus. Tämä kosmillinen Kristus on ihmiskunnan takana kaikkien ihmisyksilöidenkin yhteishennessä. Ja tämä henkitajunta eli Kristus on kaikkien uskontojenkin takana niiden yhteisenä runkona, joten uskonnot eivät sattumalta opeta samankaltaisia asioita. Eihän ole olemassa kuin yksi ainoa totuus. Se totuus on ollut olemassa aikojen alusta asti. Se henkitajunta on aina ollut olemassa. Se se myöskin ilmenee ihmisten sisäisenä omanatuntona. Se on se mystillinen Kristus, joka on jokaisen ihmisyksilön Vapahtaja. Ihmisen kehitys ja täydelliseksi tuleminen on juuri siinä, että hän hengessään yhtyy tuohon suureen tajuntaan, joka Jumalana on meidän kaikkien sisäisessä taivaassamme. Kun se tapahtuu, ihminen tulee osalliseksi iankaikkisesta, äärettömästä yh-

teiselämästä ja sitten tuo jumalallinen yhteistajunta nostaa hänetkin askel askeleelta ylöspäin, puhdistaan, kehittäen ja henkeväittäen.

Ihminen ei siis nouse yksistään omin voimin, vaan Kristustajunta, joka on täydellinen, aivan kuin sisästäpäin 'pesee' hänet puhtaaksi synneistä. Kysymys onkin vain siitä, että ihminen yhtyy tuohon Kristustajuntaan, jossa hän tietämättään kyllä onkin, liikkuu ja elää, niinkuin Paavali sanoi.

Mutta kun ihminen siitä tulee tietoiseksi, hän ottaa Vapahtajan vastaan omaan henkeensä.

Silloin on aivan kuin Jumala hänessä syntyisi ja hän tulisi Jumalan Pojaksi. Silloin hänen on verrattain helppoa kasvaa ja edistyä hyvässä ja luopua itsekkyydestä ja pahasta. Hän on todella lunastettu'."

Tällä tavalla Ervast tunsikin saaneensa ratkaisun elämän suuriin kysymyksiin ja hän tiesi nyt, mikä oli elämän tarkoitus.

Mutta kaksikymmenvuotiaan nuorukaisen terävä äly asetti yhä uusia kysymyksiä.

Jos kerran tuo täydellisyyden ihanne on noin korkealla, niin onko minun pakko astua kaikki elämän harha-askeleet löytääkseni oikean tien? Eikö ole olemassa entuudestaan tunnettua ja varmaa tietä, jota voisi turvallisesti kulkea?

Olen löytänyt Kristuksen tuossa suuressa kosmisessa merkityksessä ja olen myös löytänyt Kristuksen ihmisyksilön Vapahtajana, mutta onko minun nyt jättäydyttävä tuon sisäisen Kristuksen varaan ja turvauduttava yksinomaan oman tunteeni inspiratioon?

Taaskin hän löysi vastauksen kysymyksiinsä noista madame Blavatskyn kirjoituksista. Niissä oli tuo oppi ilmenneestä Logoksesta, joka on jakautunut lukemattomiksi tajuntayksilöiksi, ns. monaadeiksi. Niissä kuvattiin kuinka maapallon ihmiskuntaa oli autettu jumalallisen elämän nimessä. Oli toisista kiertotähdistä tullut viisaita olentoja, jotka saavutettuaan jo ennen täydellisyyden, olivat tulleet antamaan meidän ihmiskunnallemme ensimmäisen viisauuskonnon, perustamaan koulua ja valvomaan ihmiskuntamme henkistä kehitystä. Tämän

koulun avulla monet olivat kehittyneet sangen pitkälle henkisesti ja yhdessä noiden muualta tulleitten kanssa he olivat perustaneet ns. salaisen veljeskunnan. Tähän veljeskuntaan — Raamatussammeikin puhutaan pyhien yhteydestä — kuuluvat kaikki maan päällä esiintynyt suuret ihmiset.

Ja Pekka Ervast päättää uskontunnustuksensa lausumalla: ”Siihen kuuluu myös oma Jeesuksemme.”

Hänen ratkaistavakseen tuli nyt, ketä tuollaista suurta opettajaa hän lähtisi seuraamaan. Hänen vakaumuksensa mukaan oli monta, jotka kykenivät häntä auttamaan.

Buddhan oppia hän oli paljon tutkinut eikä voinut kieltää sitä, että sen lempeä, nöyrä ja viisas uskonto suuresti miellytti häntä. Kerjäläismunkin yksinkertainen ja vaatimaton elämä oli aina häntä houkutellut.

Mutta sitten hänen järkensä sanoi hänelle, että Jeesus Natsarealainenkin luonnollisesti oli kulkenut tuon tien. Mutta mitkä olivat hänen neuvonsa, joita hän varmaankin oli antanut?

Nuori Ervast katseli kristittyjen elämää ympärillään näissä meidän yhteiskunnissamme, joissa vähän väliä kävimme sotia ja joka päivä teimme paljon syntiä. Ja hän ajatteli: Eikö Jeesus olekaan antanut yksityiskohtaisia neuvoja rakkaudenelämää varten? Hän ihmetteli kuinka ihmiset, jotka nimittivät itseään kristityiksi ja myönsivät, että rakkaus on kristinuskon sisältö, kuitenkin elivät itsestä elämää maailman hekumassa.

Mutta kuitenkin hänestä tuntui itsestään selvältä, että kristikunnassa elävänä ja kristittynä hän valitsisi opettajakseen Jeesuksen.

Tämän päätöksen ensimmäiseksi käytännölliseksi ratkaisuksi tuli se, että hän eräänä päivänä ollessaan sielullisessa ahdingossa umpimähkään avasi Uuden Testamenttinsa. Hänelähän oli kysytty, miksi hän aikoi tulla, millä ansaita toimentulonsa maailmassa. Mutta tämä kaikki oli syvästi loukannut hänen sisintään ja hän oli järkeillyt siihen tapaan, että en suinkaan ole maailmassa sitä varten, että tulisin toimeen täällä, söisin, joisin, nukkuisin, menisin naimisiin ja lisäisin sukua-

ni. Sellainen ajatus oli hänelle vastenmielinen. Oli tosin olemassa sellaisia taiteellisia työaloja, jotka häntä viehättivätkin, mutta hän oli niittenkin suhteen päätyneet ajatukseen, että nekin kaikki ovat tarkoituksettomia, jos niitten tehtävänä ainostaan oli huvittaa ihmisiä.

Tämmöiset tunnelmat nuorella iällä ovat sangen vakavia, jatkaa Pekka Ervast ja lisää: ”Vaatii todella itsensä voittamista, jos ei riistä henkeä itseltään.”

Tällaisessa raskaassa mielentilassa Ervast tuona kertana avasi Uuden Testamenttinsa ja luki. Hänen silmiinsä sattui jotakin sellaista, mikä aina ennen oli liukunut hänen silmiensä ohi:

”Älkää siis murehtiko sanoen: mitä syömmme? tahi: mitä juomme? tahi: millä itsemme vaatetamme? Sillä kaikkea tätä pakanat tavoittelevat. Taivaallinen Isänne kyllä tietää teidän tätä kaikkea tarvitsevan. Vaan etsikää ensin Jumalan valtakuntaa ja hänen vanhurskauttaan, niin tämäkin kaikki sen ohessa teille annetaan.”

”En voinut eikä minun tarvinnut muuta lukea. Jotkut lähteet menivät sisässäni auki, silmäni kyyneltyivät ja minä itkin”, kuvaa Pekka Ervast itse.

”Tuo evankeliumin lause tuli minulle ilmestykseksi. Teosofia, joka oli tuonut minulle kosmillisen Kristuksen, vei minut nyt Jeesuksen luo.”

Ja Pekka Ervast lähti tutkimaan Jeesuksen elämää ja oppia mistään dogmeista välittämättä. Ja tässä hän sanoo saaneensa suurta apua Leo Toistoilta.

Tolstoi oli vuorisaarnasta löytänyt nuo Jeesuksen viisi käskyä, jotka ovat jääneet niin huomaamattomiksi kristikunnassa.

Älä koskaan vihastu, älä ulkonaisesti äläkä sisäisesti.

Tunsin koko olemukseni riemastuvan, kertoo Ervast. Siinä hän nyt oli vahvistus lapsuuteni uskolle ja kokemukselle. Ja P. E. kuvaa tulleen tämän käskyn saatuaan sanoin kuvaamattoman onnelliseksi.

Älä koskaan ole epäpuhdas, ei ajatuksissakaan.

Kokonaisuudessaan käsky tosin kuului: Älä koskaan kat-

so naista himoitaksesi häntä, sillä silloin olet jo tehnyt sydämessäsi aviorikoksen hänen kanssaan.

Sitä käskyä, jatkaa P. E., en kukaties silloin olisi ymmärtänytkaan, sillä nuori ihminen ei semmoista ymmärrä kun ei ole ennättänyt tehdä syntiä siinä suhteessa, kaikkein vähimmin aviorikosta, koska ei ole avioliitossa. Mutta Leo Tolstoin selitys avaa tämän ehdottoman puhtaudenkäskyn. Se on erinomaisen käytännöllinen ja selvä nuorelle ihmiselle ja tämä juuri saattaa siitä innostua. Hän juuri asettaa sen ihanteekseen, jota tahtoo seurata. Myöhemmin elämässään kun hän ymmärtää mitä syntisyys sukupuolisessa merkityksessä on, hän myöskin ymmärtää, että avioliittokin on puhdas, ellei ihminen itse sitä saastuta.

Tämä Jeesuksen toinenkin käsky on otettu jokapäiväisestä elämästä ja se opastaa ja näyttää meille mihin meidän on kuljettava.

Kolmas käsky, että meidän ei pidä koskaan vanhoa, vaan puheemme olkoon aina totta, samalla tavalla koskee tulevaisuutta kuin nykyhetkeä ja menneisyyttä.

Jos olemme rehellisiä ihmisiä, emme valehtele puhuessamme nykyisyydestä ja menneisyydestä, kaikkein vähimmin, jos olemme Jeesuksen opetuslapsia.

Mutta Jeesus opettaa tässä, että yhtä tärkeätä kuin meille on pysyä rehellisinä nykyhetken tahi menneisyyden suhteen, yhtä luonnollista on, että olemme sitä myöskin tulevaisuuden suhteen. Se taas merkitsee sitä, että emme voi pyhästi luvata semmoista, josta emme voi tietää, mihin se meidät johtaa.

Neljäs Jeesuksen käsky kuului: Älä vastusta pahaa! Älä vastusta sitä, joka on paha ja käyttää väkivaltaa, vaan jos joku lyö sinua oikealle poskelle, niin käännä hänelle vasemman.

Tämä neljäs käsky tuntui minusta, kertoo Pekka Ervast, nuorena hyvin salaperäiseltä. Siinä oli jotakin uutta. Kauan sitä mietiskelin ja minulle selvisi, että paha ei lakkaa maailmasta muuten kuin, että minä ja jokainen muu ihminen lakkaa tekemästä pahaa. Jos aina kostamme, teemme taas vuorostamme

pahaa. Paha voitetaan ainoastaan hyvällä. Ja mieleeni muistui taas Jean Valjeanin hahmo Victor Hugon romaanista.

Jeesuksen viides käsky: Rakastakaa kaikkia ihmisiä, älkää nimittäkö vieraita kansoja viholliseksenne, älkää sulkeko sydäntänne edes persoonallisilta vihamiehiltänne, vaan tehkää heille hyvää, se on ainoa tapa, millä Kristuksen opin mukaan voi ratkaista kansojen hirvittävät ristiriidat.

Mutta Jeesus puhui tässäkin etupäässä yksilölle.

Näin Ervast oli ymmärtänyt, että nämä olivat ne viisi käskyä, joita hänen tuli noudattaa elämässään, ja hengessään hän tunsu suurta riemua siitä, että Jeesus Kristus oli tehnyt arvokkaiksi juuri ne asiat, joita maailma hänen ympärillään piti epäkäytännöllisinä.

Se olikin Pekka Ervastille täydellinen ”Umwertung aller Werte”. Elämällä oli siis arvoa! ¹⁾)

17. Syvempää tietoa kohti

Ensimmäiseksi tehtäväkseen tämän jälkeen katsoi Pekka Ervast nyt lähteä ns. salatieteellisen tutkimuksen tielle.

Suurella yleisöllä on okkultismista eli salatieteistä kokonaan väärä käsitys. Tavallisesti luullaan niihin kuuluvan sellaisten asioiden kuin henkien manaamisien, alkemian, astrologian, monenlaisten ennustustaitojen, povaamisien ja taikojen kera puuhailemisen, ja okkultismilla on senvuoksi sangen huono kaiku. Ei edes vakavassa mielessä harjoitettu parapsykologinen tiede ole sitä, mitä tässä tarkoitetaan okkultismilla.

Tuo sana kovin harhaanjohtavana olisi siis oikeastaan hylättävä käytännöstä. Mutta kun sitä on kirjallisuudessa niin paljon viljelty, ei sen vaihtaminen toiseen käden käänteessä voi käydä päinsä.

Täytyy kuitenkin ensin tarkoin määritellä mitä Ervast salatieteellisellä eli okkultisella tutkimuksella tarkoittaa. Siihen tarkoitukseen on meillä käytettävissä hänen täysin hyväksymänsä madame Blavatskyn määritelmä, joka kuuluu seuraavasti:

Salatiede tutkii luonnon näkymätöntä maailmaa, henkimaailmaa ja hengen maailmaa. Se tapahtuu aina siveellisillä perusteilla ja sen edellytyksenä on siveellinen kehitys. Mikään muu okkultismi ei ole todellista kuin se, mikä tapahtuu Mestarin johdolla tutkijan ollessa opetuslapsisuhteessa häneen.

Salatieteellisessä tutkimuksessa ei siis saa käyttää mediota eikä muuta tutkimusvälinettä kuin omaa itseään. On itsessään kehitettävä sellaisia kykyjä ja aisteja, joitten avulla voi tutkia näkymätöntä maailmaa.

Tästä tutkimuksesta madame Blavatsky sanoo, että se har-

voin johtaa tulokseen, ellei ihminen seuraa jotakin viisasta opettajaa.*)

Tämän kaikenhan nuori Ervast oli käsittänyt. Hän sanoo: ”En ollenkaan ajatellut minkäänlaista okkultismia, minulla oli vaan sammumaton totuudenjano. Mutta kun minulle valkeni, että totuudentietoon saatoin päästä seuraamalla Jeesuksen viittä käskyä, aloinkin tietämättäni täyttää niitä ehtoja, mitkä salatieteilijälle asetettiin. Itse asiassa, ryhtyessäni parhaan kykyni mukaan seuraamaan Kristusta, astuin tielle, jota voimme nimittää salatieteelliseksi.

Se on tuo kaita tie, josta Jeesus puhuu, se joka vie elämään, ahtaasta portista sisään taivasten valtakuntaan. Sillä pyrkijä tulee osalliseksi Pyhästä Hengestä, joka opettaa ‘kaiken’.”

Itse asiassa, hän huomauttaa edelleen, olin jo nuoruudestani asti kulkenut tällaista kaitaa tietä, vaikken sitä siksi tieninyt. Mutta en suinkaan tahtoisin antaa itsestäni semmoista kuvaa kuin olisin jonkinmoisena ihmelapsena joka kohdassa täydellisesti seurannut Kristusta, mutta joka tapauksessa pyrkimykseni oli tosi, vakava ja ehdoton. En tiennyt koskaan rikkoneeni Jeesuksen käskyjä vastaan, vaan noudatin niitä parhaan kykyni mukaan.

Mutta sen huomion kyllä tein, että nuo Jeesuksen antamat elämänohjeet rakkaudesta, nöyryydestä, vilpittömyydestä, puhtaudesta, rauhallisuudesta jne. nousivat yhä korkeammalle, tulivat yhä saavuttamattommiksi, mitä enemmän niitä koetti täyttää.

Silloin asenne oli sängen merkillinen, ei tiennyt rikkoneensa käskyjä, mutta ei myöskään koskaan tuntenut täyttäneensä niitä. Jokainen käsky tuli yhä syvemmäksi, korkeammaksi, sisältörikkaammaksi ja laajemmaksi.

Kun perästä päin muistelin tuota nuoruuteni pyrkimystä, hän jatkaa, saatoin panna merkille kaksi aikakautta. Toinen oli ilmeisestikin valmistusaikaa, toinen työtä ja tietoa. Valmistusaikaakin kesti useampia vuosia. Sitä voisi luonnehtia myöskin palvelemisen ajaksi. ²⁾

18. Suuri kokemus

Kesää viettämään saavuttiin jälleen Hausjärvelle. Puujaassa oli muitakin kesävieraita ja Kartanossa majaili muuan pietarilainen rouva Anna Kilpeläinen tyttärensä Maijan kera. He olivat joskus Sulkavan pitäjistä muuttaneet keisarikunnan pääkaupunkiin, isä Karl Kustaa Kilpeläinen ja äiti Anna, omaa sukua Karvosenoja. Näyttää siltä, että he olivat siellä hyvin taloudellisesti menestyneet. Vanhin poika Karl käytettiin Haminan kadettikoulussa ja tiedetään hänen palvelleen luutnanttina sotaväessä.^{x)}

Mutta nyt oli äidin mukana Suomeen saapunut nuori vieno Maija tyttö, jonka olemus alusta alkaen suuresti miellytti Pekka Ervastia. Ehkäpä se aiheutui myöskin siitä, että Maija Pekan itsetiedottomassa havainnossa suuresti muistutti sitä mielikuvaa, mikä Pekalla oli jo kauan sitten kuolleesta äidistään. Maijassakin oli jotakin hentoa, sulkeutunutta ja arkaa. Hän oli syntynyt tammikuun 5. päivänä 1881 ja oli siis vielä hyvin nuori. Hän kävi Helsingin suomalaista tyttökoulua ja asui jonkin lukukauden ajan Ervastien perheessä.²⁾

Kartanon kesäisessä ympäristössä, monen monissa puuhailuissa, missä Pekka aina oli sieluna, nuorten ystävyys luonnollisestikin lujittui.

Maijan äiti piti paljon nuorista Ervasteista ja hän se sai päähänsä kutsua nämä vierailulle Pietariin, Pekan ja Gerdan.

Heinäkuun alussa lähdettiin. Kyllä riitti katselemista. Kolme kertaa käytiin kesäteatterissa, kerran eläintieteellisessä

museossa, kaksi kertaa Tumpakoffin puutarhassa, jossa mm. esitettiin Tolstoin näytelmää ”Pimeyden valta”. Jonakin päivänä käytiin keisarillisessa taideakatemiassa ihailemassa venäläisten mestareitten tauluja ja Oranienbaumissa.

Päiväjärjestys muuttui sellaiseksi, että nukkumaan mentiin vasta kello kahdentoista ja puoli kahden välillä yöllä ja nukkuttiin puoleen päivään, sillä venäläisten huvitteluohjelmat esitettiin niin myöhään.

Sillä tavalla nuo suloiset vierailupäivät lensivät aivan liian nopeasti ohi. Gerda kuitenkin taisi tuntea olonsa vähän kuin ”viidenneksi pyöräksi vaunuissa” ja alkoi muistutella kotiinlähdistä. Mutta sellaisissa tilanteissahan nuorten keksimiskyky on miltei rajaton. Pekka riensi ehdottamaan, että Gerdahan voisi matkustaa edellä yksin. Sitten kuitenkin omatunto rupesi kolkuttelemaan ja Pekka katsoi tarpeelliseksi vähän selittää tädeille Gerdan lähtöä. Näin hän kirjoittaa:

”Niin, Maija pieni ei tule enää Helsinkiin tänä syksynä. Hän opiskelee yksityisesti talven ja tulee ehkä ensi syksynä tyttökouluun, luokkaa korkeammalle tietenkä. Löimme täällä viisaat päämme yhteen ja ajattelimme, että siten olisi parasta. Sen, mikä meille antoi aiheen tähän muutokseen kerron myöhemmin. Kuitenkaan emme me — Maija ja Pekka — pitkään aikaan saa nähdä toisiamme, ja sen vuoksi minun oli mahdollontota vielä keskeyttää yhdessäoloamme. Täytyy ottaa vaarin onnen lyhyestä silmänräpäyksestä tässä maailmassa! Niin minä jäin ja annoin Gerdan matkustaa . . .

Että täällä on jumalallista, minun ei tarvitse mainita. Ainakin täti Eli havaitsi, kuinka kiintyneitä toisiinsa kaksi ihmistä on.”

Kaiketi edelläolevat sanat ilmaisevat, että tässä oli kysymyksessä vähän enemmän kuin nuorten ystävyys, mutta tuskin sentään kihlaus, sillä Maijahan oli vasta viidentoista ikäinen koulutyttö. Mahdollisesti Pekka ei tunnettaan tälle aivan selvästi ole osoittanut. Se lienee ollut tuollaista nuoren ylioppilaan ihastusta, joka häipyy melkein yhtä nopeaan kuin syttyykäin.⁵⁾

Joka tapauksessa se oli pieni kesäinen idylli, joka kenties oli varattu koetukseksi nuorelle Pekka Ervastille. Varmaan-kin hän syyskesällä vakavasti joutui tutkimaan itseään ja tekemään itselleen kysymyksen, oliko maallisen elämän onni hänelle tarpeen, sillä hänhän oli jo lähtenyt kulkemaan erästä toista päämäärää kohti ja eli parhaillaan sitä aikaa, jota hän nimitti valmistusajaksi.

Valmistusaikaan kuului myöskin suuri yksinkertaisuus pukimissa, ruuassa ja kaikessa ulkonaisessa esiintymisessä.

Ihanne köyhydestä, vapaana ja yksinäisenä, kuin kerjäläismunkkina, joka Fransiscus Assisilaisen tavoin kiersi ympäri maailmaa, se sai hänet valtaansa.

Mutta tuohon aikaan hän hengessään tunsikin velvollisuudekseen palvella isäänsä kotona. Niin oli munkki-ajatuksesta luovuttava. Alunperinkin se sentään oli tuntunut hänestä liian suurelta ja ihmeelliseltä. ⁴⁾

Sitä odotuksen tilaa oli kestänyt jo kauan. Ja Pekka Ervastissa alkoi jälleen kasvaa tunto siitä, ettei hän mitään tiennytkään. Voiko hän edes varmuudella uskoa kuolemanjälkeiseen elämään?

Jonkin verran psyykkisesti herkkä hän oli ollut jo pienestä pitäen. Olihan hänellä ollut noita kokemuksiaan ja hän oli ollut näkevinään yhtä ja toista. Mutta mikään siitä ei ollut tehnyt niin syvää vaikutusta, että hän olisi tohtinut sanoa itselleen: ”Nyt tiedän!”

Hän määritteli oman ehtonsa seuraavaksi: ”Jos jotakin tietoa saavutan, täytyy sen olla niin ehdotonta ja kumoamattonta, ettei sitä voi epäillä.”

Hän kuvailee edelleen noita valmistusvuosiaan: ”Kuljin ihmeellisessä odotuksessa. Välistä saatoin olla sanomattoman onneton ja epäillä, voiko ihminen ollenkaan saavuttaa mitään tietoa. Sitten taas toivo elähdytti minua siitä, että ratkaisun täytyy tulla. Minullahan oli kokemukseni siitä, että Jeesus ymmärsi ihmistä ihmisenä. Hän oli minua lähellä.-Hänen neuvoihinsa saatoin luottaa. Ja hän oli sanonut: Kolkuttavalle avataan.”

Niin nuori Ervast kulki yhtämittäisessä kamppailussa Jumalan kanssa, rukoili lakkaamatta, vaikei oikeastaan tien-nyt, ketä rukoili.

”Anna minun kuolla, anna minun haihtua olemattomiin! Elämäni ei ole minkään arvoista! Maailmassa minulla ei ole mitään tekemistä!” näin hän huudahti.

Sitten sielun ahdistus kärjistyi seuraavantapaiseen ihmetelyyn: ”Mutta olemmeko me ihmiset todellakin niin hyljättyjä, niin yksinäisiä ja arvottomia olentoja? Tänne me synnymme, täällä me kärsimme, kuolemme, eikä ole mitään järkeä, ei tarkoitusta, ei Jumalaa?”

Hän keskitti kaiken voimansa ajatukseen: ”Nyt minun täytyy saada tietää totuus! Jos Jumala on olemassa, Hänen nyt täytyy ilmoittaa itsensä minulle. Ellei Hän sitä tee, riistän itseltäni hengen.”

Hän oli niin vakava ja synkkä, että omaiset pelkäsivät hänen menettävän järkensä.⁵⁾

Silloin tapahtui jotakin, mikä synnytti hänet uudeksi ihmiseksi. Annamme hänen itsensä kuvata:

”Lokakuun 13 p:nä 1896 keskellä päivää oli aivan kuin sieluntuskani olisivat kärjistyneet huippuunsa. Ne nousivat niin ylimmilleen, että minä hengessäni huutamalla huusin apua elämältä, kun en jaksanut enkä kestänyt kauempaa.

Heittäysin selälleni sohvalle. Silloin äkkiä peittyi sumuun kaikki ympärilläni. Oli aivan kuin synkkä pilvi silmiäni edessä, ja tuntui kuin tuskani olisi siirtynyt itsestäni tuohon pilveen. Ohimennen ajattelin siinä: tuollainenko siis on elämä? Samassa pilvi repeytyi, ikäänkuin salama olisi siihen iskenyt, ja auringon säteet paistoivat kasvoihini lämmittävästi ja kirkkaasti, mutta ei häikäisevästi. Vähitellen tuo ihana valo ympäröi minut joka puolelta, niin että olin kuin valomeressä, ja vihdoin se tunki sisääni, täytti ja valaisi minut kokonaan, niin että minä itse ja koko olemukseni oli kuin paljasta valoa. Ja samalla auringon takaa ja joka puolelta avaruudesta kuului ääni, joka sanoi: ‘Ole hyvässä turvassa, minun poikani, sillä minä rakastan sinua.’ Ja sitten tämä valo haihtui ja las-

keusi alas ja meni selkäni sisään ja tuli sieltä ulos niinkuin liekki. Elävänä, liekehtivänä vaahteran lehden muotoisena se nousi ylös korkealle yli pään ja ympäröi minua valollaan. Ja minä nousin sohvalta hämmästyneenä ja katselin ympärilleni, sillä katso, minä olin toinen ihminen.

Vanha elämä oli aivan kuin pyyhkäisty pois. Ja minä painin käteni ristiin rinnalle ja sanoin hiljaa ja harvaan: Ihminen on Jumalan poika. Isä Jumala on olemassa ja hän on kaiken elämän takana. Hän rakastaa, hän rakastaa, ja minä olen hänen poikansa, eikä ole mitään hätää, ei koskaan, ei ole koskaan ollut eikä tule koskaan olemaan. Kaikki tuska ja kärsimys on vain syntymistä uuteen elämään. Kun ihminen syntyy tähän maailmaan, silloin on tuskaa ja vaivaa, ja kun ihminen syntyy henkiseen elämään, siihen tietoisuuteen, että hän on Jumalan poika, täytyy senkin tapahtua tuskalla ja vaivalla, suurella ponnistuksella ja äärettömän helvetin läpi käymällä. Mutta sitten kaikki on rauhaa ja sopusointua ja selvyyttä.”

Niinkuin Ervast itse sanoo, hän oli varhaisimmasta nuoruudestaan asti kulkenut sitä kaitaa tietä, joka johti tuohon salaiseen tietoon, tajuamiseen ja kokemiseen, jota hän nimittää salatieteelliseksi eli okkultiseksi. Sen analysoimiseen tässä tuskin on mahdollisuutta, sillä täytyisi olla vaadittavat edellytykset sillä henkilöllä, joka siihen ryhtyy. Ja mitkä nämä edellytykset ovat, tuskin tiedämme.

Mutta sen panemme merkille, että Pekka Ervast tuon kokemuksensa aikana vakuuttaa olleensa täysin oma itsensä ja että hän niinä hetkinä kokonaan muuttui. Hän tuli tietoiseksi sellaisesta itsestä, joka ennen oli ollut salassa.

Tämänkaltaiset kokemukset eivät suinkaan ole aivan tuntemattomia. Apostolien Teoissa kerrotaan tuosta Paavalin kokemuksesta Damaskon tiellä ja muutenkin niitä tavataan kirjallisuudessa. Amerikkalainen tiedemies William James on niitä tutkinut tieteellisestikin ja esittää niitä kirjassaan ”Uskonnollinen kokemus moninaisuudessaan”.⁶⁾

Ervast itse jatkaa kertomustaan:

”Ja siitä hetkestä lähtien ei rauha voinut kadota sielustani.

Tuo merkillinen tila kesti yhtämittaa monta kuukautta ja aiheutti erilaisia ilmiöitä. Muun muassa ymmärsin yhtäkkiä evankeliumeja: niissähän puhuttiin juuri siitä valosta, jossa minä vaelsin. Jeesus sanoi: 'Ylentäkää ihmisen poika', so. ihmisen korkeampi tajunta, joka näyttäytyy salaiselle silmällemme ihanana valoilmionä, se se on herätettävä. Kun se on herännyt, silloin ihmiselle alkaa iankaikkinen elämä Uuden Testamentin mukaan. Minä mielestäni ymmärsin tämän kaiken ja Jeesus tuli lähemmäksi kuin veli. Sama 'pimeydestä loistava' valoilmio se myös teki minut, niinkauan kuin se kesti, henkisesti selvänäköiseksi sillä tavalla, että kun siinä valossa katselin ihmistä, näin mikä se häntä esti 'tulemasta valoon', mikä erityinen heikkous tai vika, puute tai liiallisuus hänen sielussaan." ⁷⁾

Myöhemmin Ervast selittää tätä tapahtumaa: "Tuli hetki elämässäni, jota minun täytyy nimittää uudestisyntymiseksi . . . Se on mystillinen tapahtuma, jota on vaikea kuvata ja jota arkailee ja pelkää kuvata, mutta joka on lyhyesti ja sattuvasti kuvattu evankeliumissa. Sama, mikä tapahtui Jeesukselle kun hän meni Johanneksen luo, sama saattaa tapahtua ihmiselle tänä päivänä, jos hän kulkee Kristuksen jäljissä. Se tapahtui minulle. Minä tulin kastetuksi. . ." ⁸⁾

"Siinä tapahtui pari seikkaa. Toinen oli se, että minä tunsin olevani Jumalan Poika. Tiesin sillä hetkellä, mikä oli ihmisen salaisuus. Ihminen on aivan toinen olento kuin mitä hän on itsestään otaksunut. Hän on luullut olevansa ruumiillinen ja sielullinen olento, pieni persoonallisuus, jonka sisältö on hänen sielunelämässään, mutta ihminen onkin itse asiassa aivan muuta. Hän on iankaikkinen henki, avaruuksien Isän omasta rakkaudesta syntynyt, singahtanut maailmanjärjen tullesta. Ihminen on Jumalan poika.

Toinen merkillinen kohta, jota en silloin vielä ymmärtänyt, mutta joka liittyi rinnakkaisilmiönä uudestisyntymiseen, oli se, että Jeesus Kristus oli mitä salaperäisimmällä tavalla siinä läsnä. Ei läsnä niinkuin se, joka olisi kasteen toimittanut, eikä myöskään läsnä niinkuin Isä, jonka Pojaksi ihminen

julistettiin, vaan niinkuin satumainen, läpitunkeva persoonallisuus, joka oli mukana Jumalan Pojan tietoisuudessa.”⁹⁾

”Nyt ei pidä ajatella, että minä heti tämän herämykseni jälkeen olisin saavuttanut takaisin teosofisen tasapainoni, jota niin kovasti oli järkytetty.

Ei, tieni oli mutkikkaampi. Herämykseni vei minut Uuden Testamentin ja Jeesuksen luo, ja koska Tolstoi vakuuttavimmin, suuremmalla innolla ja uskolla kuin kukaan muu puhui Jeesuksen ja hänen oppinsa puolesta, oli luonnollista, että koska mielestäni nyt olin tehnyt samanlaisen henkisen kokemuksen ja löytänyt saman totuuden kuin Tolstoi, minä muutenkin elämänyymmärryksessäni alussa seurasin kokonaan Tolstoita, hyväksyen hänen katsantokantansa yksityiskohtia myöten.”¹⁰⁾

IV ELÄMÄNTEHTÄVÄÄ SUORITTAMAAN

19. Tolstoilaisena

Pekka Ervastian Salatieteellinen tutkimus oli siis johdattanut hänet Tolstoin kristillisyyteen.

Itselleen uskollisena hän heti rientää esittämään tätä saavuttamaansa totuutta teosofiystävilleen. Ruotsin Teosofisen Seuran ylisihteeri, tohtori Gustaf Zander oli yksi niitä, johon hän oli hyvin tutustunut ja tälle itseään paljon vanhemmalle miehelle hän nyt kirjoittaa:

Nyt ymmärrän Jeesuksen sanat: 'tulkaa luokseni te kaikki, jotka olette raskautetut'. Nyt ymmärrän, että hän todella meidät vapauttaa, jokaisen meistä, olkoon hänellä mitä suruja tai huolia tahansa. Itsestämme meidän vain tulee luopua...

Isä on minut maailmaan lähettänyt. Hänen tahdostaan olen tänne tullut. Mikä siis minun tehtäväni on? Ei mikään muu, kuin Isän tahdon täyttäminen...

Hänen tahtonsa on, että Jumalan valtakunta perustetaan maan päälle; Jumalan valtakunta on rauha ja ilo ihmisten sydämissä, minun omassa ja muitten. Jumalan näkyväinen valtakunta on siinä, missä kaikki ihmiset ovat veljiä, rakastavat toisiaan ja elävät rauhassa keskenään. Minun tulee olla Jumalan näkyvaisen ja näkymättömän valtakunnan omistaja, vaikkei kukaan muu sitä olisi. Minun sydämessäni tulee olla Jumalan valtakunta ja minun tulee elää niin, että ihmiset sen näkevät.

Kuinka saatan tämän Isän tahdon täyttää? Kuinka saatan olla kaikkien ihmisten veli ja elää niin, etten herätä pahen-

nusta, vaan rakkautta? Itsestäni en mitään taida, mutta Jumala kaiken taitaa, minun tulee olla Hänen välikappaleensa, antaa Hänen toimia kauttani. Siis minun tulee Jeesuksen neuvojen mukaan aloittaa tästä:

Niinkuin hän ja hänen apostolinsa ja ensimmäiset kristityt en saa olla kenenkään herra — sillä yksi on Herra ja Isä, — vaan kaikkien vertainen ja, jos ensimmäinen tahdon olla, kaikkien palvelija ...

Jeesus on antanut meille aivan ihanteellisen elämän avaimen, elämän, joka on rakkautta ja totuutta, valoa ja lämpöä syntymästä kuolemaan asti. Isä on rakkaus, itsensä kieltävä rakkaus minussa on Isä.^{x)}

Pekka Ervastian merkillinen kokemus oli täyttänyt hänen elämänsä kokonaan. Eikä hän saattanut kokemustaan kätkeä oman sielunsa salaisiin kammioihin. Hän olikin tottunut aina avomielisesti uskoutumaan omaisilleen. Omaisten kesken olikin aina vallinnut lämmin yhteenkuuluvaisuus, vaikeivät toiset suinkaan voineet seurata Pekkaa tämän ihmeellisiin maailmoihin.

Niinpä nytkin Pekka heti ensimmäisenä iltana tuon kokemuksensa jälkeen kertoi näille, että ”nyt hän on syntynyt uudesti Jumalan pojaksi ja nähnyt Jumalan.”

Tällainen puhe kerrassaan säikäytti toiset. Isä lausui: ”Kyllä nyt taitaa olla loppu lähellä. Etköhän ole tulemaisillasi hulluksi ylpeydestä, sillä kuinka saattaa ihminen muuten sillä tavalla puhua?” Sisar ja veli katsoivat pitkään ja puhkesivat itkuun.

Mutta kaikki omaisten ajatukset ja puheet kilpistyivät nuolina hänestä pystymättä läpäisemään hänen tunteittensa muuria. Millään tavoin hän ei niistä liikuttunut, enempää kuin itkustakaan, sillä hän oli täynnä suurta ja sanomatonta riemua ja autuutta.²⁾

Pekka muistelee myöhemmin: ”Sanoin, että ‘näin Jumalan’. Enhän voinut keksiä selvempää määritelmää kokemukselleni, sillä se, mitä näin ja tajusin, oli yhtä merkillistä kuin vaikeasti kuvattavaa. Ehkä se oli kokemus toisenlaisesta dimensio-

nista eli ulottuvaisuudesta, mutta silloin se kuvastui mieleeni jonkinlaisena jumalan näkemisenä. Olin itse aivankuin elävä piste, elävä silmä äärettömässä avaruudessa — ja avaruus oli aina silmiäni edessä, ääretön avaruus, joka ulottui rajattomiin ja oli aivan pimeä. Kuitenkin tiesin, että avaruus oli itse elämä, jumalallinen pimeys, jossa minusta lähtevä ja minua ympäröivä valoilmio loisti valkeutena pimeydessä. Ja kun sitten katselin maailmaa, niin oma ruumiini ja muut ihmiset ja koko ympäristö, huonekalut, talot, kaupunki, luonto, kaikki muodostivat ikäänkuin taulun edessäni ja olivat asettuneet aivankuin pinnaksi. Avaruus ulottui useampaan suuntaan, jotavastoin maailma oli ikäänkuin pintana. Se valosilmä, jona tunsin olevani, katseli ulos, niinkuin ikkunasta, tätä pintamaailmaa, ja ainoastaan silloin kun se katseli elävää ihmistä — en tehnyt muiden suhteen havaintoja — pääsi se ihmisen sisään, ja silloin minä tiesin, että hänkin ulottui uuteen salaiseen suuntaan, jossa oli kätkeytyneenä hänen jumalallinen henkensä. Jokaisen ihmisen sisällä, kun pääsin hänen sieluunsa tätä uutta ulottuvaisuutta pitkin, oli pieni valopilkku, mutta tein sen huomion, että se useimmissa loisti heikkona aivan kuin sitä ei olisi ollutkaan, ja näin samalla, mitkä olivat ne sielulliset ominaisuudet, jotka estivät tuota pientä tuikkivaa valoa oikein liekkiin nousemasta.”³⁾

Tällaisen kokemuksen tehnyt luonnollisestikin alkaa katsella ympärilleen, olisiko muita ihmisiä, jotka olisivat kokeneet jotakin samanlaista.

Ervastin esikuva ja opettaja tuona aikana oli siis Tolstoi. Tämän oppilaana Arvid Järnefelt jo alkoi saada mainetta. Järnefelt oli julkaissut kirjansa ”Heräämiseni” ja sen luetuun Pekka Ervast päätteli, että Järnefeltkin oli läpikäynyt samankaltaisen heräämisen kuin hän itsekin, vaikka kirjassa oli sellaistaakin, jota Ervast ei täysin ymmärtänyt.

Erikoisesti hän tunsii vetäymystä Järnefeltin kertomukseen kuinka tämä luopui omasta yläluokkalaisuudestaan ja lyöttäytyi ruumiillista työtä tekevien pariin, itsekin ryhtyen tekemään ruumiillista työtä.

Ervast sai kiihkeän halun tavata Järnefeltiä. Mutta hän ei tiennyt tämän osoitetta. Silloin hänen silmiinsä osui muuan Järnefeltin artikkeli Jean Boldtin toimittamassa ”Humanitas” nimisessä aikakauskirjassa. Hän arveli silloin, että Boldt kyllä tietää Järnefeltin osoitteen ja kun isä lisäksi oli maininnut, että Boldtin perhe oli heille vähän sukuakin, päätti nuori mies suunnata askeleensa tuon merkillisen miehen luo.

Boldt asui hyvin pienessä ja yksinkertaisessa huoneessa Nikolainkadun eli nykyisen Snellmaninkadun varrella. Siitä oli vielä siihen aikaan näköala Pohjoissatamaan. Huoneeseen mahtui vain sänky, pöytä ja vanhanmallinen keinutuoli.

Boldt otti Pekan ystävällisesti vastaan ja näkyi heti, että siinä oli mies, joka oli paljon ajatellut ja jossa oli paljon henkeä, mutta ei sentään vastannut hänen silloisia vaatimuksiaan henkisesti uudestisyntyneestä ihmisestä.

Pekka sai tietää, että Järnefelt asui Lohjalla. Lokakuun lopulla hän lähti sinne ja viipty Järnefeltin luona pari päivää.

Järnefelt rakenteli taloa itselleen. Ervastkin oli ensimmäisenä iltana mukana kivijalan teossa. Toisena päivänä hän kitki rikkaruohoa puutarhapellosta ja sai siinä kätensä rikki. Mutta hän tunsu itsensä onnelliseksi.

Päivä oli syksyinen ja vähän sateinen. Nyt hän oli yhtä luonnon kanssa, hän ajatteli. Tällaista sitten on todellinen elämä, pientä surua ja itkua ulkonaisesti, mutta sisäisesti riemua ja rauhaa.

Arvid Järnefelt teki häneen unohtumattoman vaikutuksen. Ervast näki hänessä ”totisen israeliitan”, jossa ei vilppiä ollut. Myöhemmin se kuva vähän sekoittui kun Järnefelt ei voinut asettua myötätuntoiselle kannalle teosofian suhteen. Kuten tiedetään, vasta tuossa keskenjääneessä romaanissaan ”Lalli”, jonka lopun Järnefelt kuolinvuoteellaan saneli tyttärelleen ja jonka tämä julkaisi, Järnefelt viimeisinä elinvuosinaan sittenkin näyttää omaksuneen jälleensyntymisopin.

Mutta nuori Ervast muisteli suorastaan pyhänä sitä tunnelmaa kun hän yhdessä Järnefeltin kanssa illalla palasi asun-

toon. He kävelivät rinnatusten maantiellä Järnefeltin talutuksessa hevosta ja he keskustelivat Jumalasta.

Ikäänkuin loppuponneksi Järnefelt kääntyen Ervastiin oli lausunut hiljaa ja syvää vakaumusta todistavalla äänellä:

”Niin, Jumala on rakkaus, siinä kaikki!”

Järnefelt saattoi häntä kappaleen matkaa junalle ja kysyi:

”Mitä nyt aiotte tehdä? Voittehan jäädä tänne maalle työhön minun luokseni.”

Mutta Ervast huomautti, että hänen sairas isänsä tarvitsee häntä. Hänen on tehtävä jotakin työtä kaupungissa.

”Se on oikein, ihmisen pitää tehdä niinkuin hänen omatuntonsa käskee.”

Ja niin Pekka Ervast palasi kaupunkiin miettien mitä ruumiillista työtä ryhtyisi tekemään. Hänen ihanteensa oli päästä rengiksi maalle ja sitä Järnefelikin oli pitänyt parhaimpana. Mutta kun hän ei nyt voinut jättää sairasta isäänsä, oli ryhdyttävä opettelemaan jotakin ammattia, jota voisi harjoittaa kaupungissa. Hän oli aina ihannoinut puusepänamattia ja niin hän nyt päätti ruveta puusepäksi.

Koko päiväksi hän ei kuitenkaan voinut jättää sairasta isäänsä, eikä hän myöskään halunnut aivan taitamattomana lähteä hakemaan työtä joltakin puusepäältä. Sentähden hän päätti hankkia alkeisopin veistokoulussa. Taavi Järveläisen veistokoulussa hän sitten vietti monta puolipäivää.⁴⁾

20. ”Salainen oppi”

Ja siinä höyläpenkin ääressä askaroidessa hänen ajatuksensa jälleen alkoivat suuntautua teosofiaan, mikä oli jäänyt aivan taka-alalle hänen mielessään.

Ennenpitkää hän huomasi jälleen tekevänsä kysymyksiä itselleen. Niinpä hän veistokoulusta kotiin palattuun tempaa käsiinsä Blavatskyn ”Salaisen opin”. Oikeastaanhan se oli ollut tämä kirja, joka oli antanut hänelle hänen uuden maailmankatsomuksensa. Teosofia ja teosofinen liike merkitsi hänelle varsin vähän, mutta tämä ihmeellinen jättiläisteos, jota vain keskinkertaisella älyllä varustetun ihmisen lienee turhaa lukea, mutta joka Pekka Ervastin kaltaiselle älynerolle saattoi tarjota mainiota järjen voimistelua, oli mitä kiintoisoin ja päästi vilkkaan mielikuvituksen lentoon.

Pekasta tuntui ihanalta lukea mitä siinä puhuttiin maailman luomisesta. Madame Blavatsky hänen mielestään puhui niin salaperäisesti ja kauniisti, mutta samalla syvästi tuosta suuresta pimeydestä, jossa jumalallinen valo, ilmennyksen eli järjen valo, loistaa. Pekka ei voinut olla ajattelematta omaa kokemustaan. Ja hän syventyi tuohon kirjaan niin, että alkoi-kin sitä käsittää. Sitten hänessä heräsi ajatus, että olisi kirjoitettava siitä lyhyt helppotajuisempi esitys.

Kun hän sitä suunnitteli, hän teki mielenkiintoisen havainnon: Ihmisellä on sisäinen kyky tajuta totuutta.

Niinpä kun hän teki itselleen kysymyksen: Millä tavalla maailma on syntynyt, hän vain asettui sitä voimakkaasti miettimään, rauhallisesti ja maltillisesti. Hän ajatteli noita luomiseen liittyviä asioita aina, jatkuvasti, työskennellessään veistokoulussa tai istuessaan rauhassa kotonaan, ja päätteli:

Näitä asioita täytyy kyetä näkemään, jos ihmisen järki yleensä voi tietoon päästä. Järjen täytyy kyetä vetämään esiin ja nähdä se aivan selvästi.

Tuo ihmeellinen kirja, jota hän yhä tutki, sanoi: Logos on maailman luoja. Mutta se puhui myöskin monista Logoksista ja nimitti Logosta myöskin Logoksien kokonaissummaksi, ja siinä huomautettiin, ettei tuota maailman järkeä saanut persoonia. Tätä nuori Pekka Ervast nyt mielti.

Ja hän kertoo:

Istuin eräänä päivänä pianon ääressä soittamassa isäni lempikappaletta, mutta ajatukseni liitelivät kaukana Logoksen salaisuudessa. Äkkiä silmäni aukenivat ja katseeni tunkeutui syvälle aurinkokunnan sydänmaihin. Ja siinä silmänräpäyksessä minä ymmärsin ja tiesin mitä Logos oli.

Logos on arvaamattoman korkea olento, meidän aurinkokuntamme korkein. Hänen tajuntansa käsittää ja ikäänkuin syleilee lukemattoman joukon jumalallisia olentoja, joiden keskipiste ja huippu hän on.

Mahtavan mahtava henkimaailman kannalta on se elämänratas, jota me fyysillisesti nimitämme aurinkokunnaksi. Mutta järjelläni ymmärsin myöskin, että avaruus on täynnä läitä aurinkologoksia ja että niiden takana täytyy olla sen erinomaisen suuren salaisuuden, jota tuossa kirjassa nimitettiin ensimmäiseksi yleiseksi Logokseksi ja joka jää yhtä ikuisiksi salaisuudeksi kuin itse avaruuden jumaluuskin.

Mutta maailmankaikkeus olikin joukko ilmenneitä olentoja. Ja siinä arvoituksen ratkaisu onkin. Minä tunsin kuinka minusta itsestäniikin vyöryi ulos eläviä olentoja ja me ihmitsetkin itse asiassa loimme maailmaa.

Kaiken takana oleva varmuus on kuin äidinkohtu täynnä syntymisen salaisuuksia. Ja äidinkohdusta loisti yhtäkkiä valo, kuten oli minustakin loistanut, järjen valo, eikä sille mitään muotoa voinut antaa. Sitä ei voinut sanoa persoonalliseksi olennoksi, sillä ihmisen valominaisuuden lailla se oli kaiken persoonallisuuden voittanut miljoonia vuosia sitten. Mutta se oli äärettömän korkea itsetajunta, järjenvalo, joka loisti pi-

meydessä ja vyörytti itsestään ulos kokonaisen maailman-
kaikkeuden.

Tämän nuori Ervast nyt sanoo ”nähteenä” ja silloin myös-
kin Salaisen Opin ensimmäinen osa oli hänelle selvinnyt ja
hän katsoi kykenevänsä kirjoittamaan siitä.

Tällä tavalla Pekka Ervastin jälleen valtasi halu ryhtyä
kirjoittamaan.

Tuo ruumiillinen työntekonsa alkoikin häntä epäilyttää.
Voisiko hän sillä itseään elättää? Vasta aikojen perästä hä-
nestä voisi tulla kunnollinen puuseppä. Rengintyöhön maalla
hän taas ei pystyisi selkävammansa vuoksi. Mitä varten koko
ruumiillinen työ? Sitäkö varten, että ottaisi leivän jonkun toi-
sen suusta? Saisi tyydytyksentunteen siitä, että on puhdas
olento, joka ei tee kenellekään vääryyttä?

Pois sellainen turhamaisuus, minun on mentävä kotiin kir-
joittamaan, hän ajatteli. Järnefelt sitä kenties sanoisi lankee-
mukseksi. Pekka Ervastille se kuitenkin merkitsi eräässä suh-
teessa selvyiteen pääsemistä.

Niinpä hän kirjoitti yhteenvetonsa ”Salaisesta Opista”,
ensin ruotsinkielellä, koska katsoi suomenkielen taitonsa puut-
teelliseksi, mutta myöhemmin kirjanen julkaistiin suomeksi-
kin.

Tämä kirjoittaminen taas kohotti hänen itsetuntoansa. Hän
antoi isänsä lukea käsikirjoituksen. Isä ei paljoakaan välittä-
nyt kirjoituksen sisällöstä, mutta arvosteli sitä vain kirjalli-
selta kannalta ja sanoi, että se on hyvä kirjoitus ja se. olisi
saatava painoon. Suuremmat kustantajat kuitenkin palautti-
vat käsikirjoituksen arvellen, ettei senkaltaiselle asialle löydy
harrastajia.

Nuoren kirjailijan tulevaisuus ei siis näyttänyt kovinkaan
lupaavalta.

Sairas isäkin menetti lopulta kärsivällisyytensä ja sanoi:
”Kyllä sinun nyt täytyy ajatella tulevaisuuttasi, eihän tämä
käy. Jos sinä et mihinkään oikeaan työhön tahdo ryhtyä, niin
on parasta, että lähdet pois kotoa. Et sinä täällä enää mitään
tee.”^{x)}

21. Isän kodista häädettyinä

Varsin huomattavia seurauksia oli ollut tuosta nuoren Pekka Ervastin henkisestä kokemuksesta, jota ehkä on nimittävää tosi mystikon kokemukseksi. Se oli avannut rajattomia maailmoita hänen sielunelämänsä tunnepuolessa ja hänen milteipä myötäsytntyneenä omaksumansa kristillinen käsityksensä oli muotoutunut ja löytänyt vastakaikua Tolstoin julistuksesta.

Mutta toinenkin sielunelämän kenttä, asioitten ja olevaisen äyllinen pohdiskelu, oli nuorena tutkijassa yhtä olennainen. Madame Blavatskyn nerokas ajattelu oli aina antanut hänelle mitä suurimman viehätysten ja tyydytyksen. Tämä puhtaasti filosofinen järkeily lähensi häntä jatkuvasti teosofeihin. Yllätykseksen ja hämmästykseksen Ervast yhä uudelleen tuli huomaamaan, että Blavatskyn järkeily ei kertaakaan ollut joutunut ristiriitaan hänen kristillisen tunteensa kanssa.

Meidän onkin syytä hieman tarkastella, mitä nuo harvalukuiset Suomen teosofit tällävälin olivat puuhailleet.

Vuonna 1896 he erään rouva Malmin ja herra John Backmanin aloitteesta olivat laatineet kiertokirjeen Skandinavian teosofisen seuran suomalaisille jäsenille ja ehdottaneet teosofisen kirjaston perustamista Helsinkiin. Syksyllä oli Kämpin hotellissa pidetty kokous ja Pekka Ervastkin oli innostunut asiaan. Heti seuraavan vuoden alussa tuo kirjasto avattiinkin Uudenmaankadun 15:ssä.

Pian siitä muodostui noitten uusien aatteitten harrastajien

kokouspaikka. Joka päivä sinne kokoonnuttiin, aluksi vain kymmenen, kaksitoista henkeä, keskustelemaan uudesta opista ja kaikki tuntui kovin mielenkiintoiselta ja hauskalta.

Jo saman tammikuun eräänä sunnuntai-iltana ylioppilas Silander piti teosofiasta esitelmän. Seuraavana sunnuntaina oli Ervastin vuoro lukea ääneen käsikirjoituksensa ”Salaisesta Opista”.

Tällä tavoin Ervast kuin itsestään joutui mukaan tuohon luennoimistyöhön, sillä esitelmöiminen jatkui vuorosunnuntaisin aina toukokuuhun asti.

Mutta jo maaliskuussa 1897, kun Pekalla isänsä kanssa oli ollut puhetta noista harrastuksista, syntyi taaskin erimielisyyttä Pekan tulevaisuudesta. Silloin isä jotenkin jyrkästi oli sanonut: ”Nyt saat lähteä kotoa, ja jos teosofiallasi on jotakin arvoa, niin tule toimeen sillä, kun et muuta tahdo tehdä!” Kaksi professoria oli käynyt isälle valittamassa, ”että menee hukkaan hyvä poika”.

Pekka sanoo arvanneensa, että tuo näennäinen kovuus oli sairaan isän sydämelle raskasta, mutta siinä hän kyllä meneteli viisaasti ajatellen poikansa parasta.

Pekka Ervast joutui nyt maailman todellisuuden eteen. Kohtalo ei sentään asettanut häntä kaikkein pahimpien koetelemusten eteen. Hänen paras toverinsa asui isonlaisessa huoneessa Uudenmaankadun varrella ja oli heti valmis jakamaan asunnon Pekan kanssa. ”Tulee halvemmaksikin, kun on kaksi maksajaa”, hän sanoi.

Ei se vallan kaikkien kohtuullistenkaan vaatimusten mukainen huone ollut, siihen kun oli mentävä keittiön ja toisen huoneen kautta, jossa myöskin oli asukkaita. Mutta Pekka ei ymmärtänyt ajatella sellaisia asioita.

Ruokakysymys oli pahempi pulma. Isä ei antanut, eikä Pekka lähtiessään pyytänyt penniäkään. Hän oli kyllä talvella ryhtynyt kirjoittelemaan ”Nya Presseniin” ja ”Päivälehteen”, mutta ei vielä ollut käynyt kysymässä, maksettiinko niistä mitään. Myöhemmin hän sen sitten teki eikä unohda kuinka

anteliaasti ”Nya Pressenin” päätoimittaja korvasi hänen kirjoituksensa.

Mutta nyt oli kysymys ruokarahoista. Taskussa ei ollut mitään. Mutta eräs vanhempi teosofiystävä, neiti I. H. hänen lainaa pyytäessään pisti hänen kouraansa kahdenkymmenen markan setelin.

Sillä tavalla Ervast toverinsa kera aloitti varsin yksinkertaisen itsenäisen elämänsä. Yksinkertaisesti hän tosin oli elänyt ennenkin.

Nyt noustiin kello seitsemän aamulla. Puoli kahdeksan aikaan vuokraemäntä toi huoneeseen lämmitettyä maitoa, josta nuoret miehet valmistivat kaakaota. Kello kahdeksan toverin piti olla koulussaan ja silloin Pekka istuutui kirjoituspöytänsä ääreen. Kymmenen aikaan syötiin omena tai appelsiini ja puoli neljän aikaan oli voileipäpäivällinen, jota toisinaan täydensi toverin kotoa maalta saama lantulaatikko. Illalla olimme liian ylpeät syödäksemme tai juodaksemme mitään, kertoo Ervast hirtehishuumorilla. Vain sunnuntaisin, kun nuorukaiset olivat kutsutut Pekan kotiin päivälliselle, he varsinaisesti söivät keitettyä ruokaa. Näin he säilyivät aristokratian laihoina, mutta muuten hyvissä voimissa, jatkaa hän tuota hieman kolkkoa leikinlaskuaan.

Sillä tavalla eläminen ei tullut kalliiksi. Kolmekymmentä markkaa kuukaudessa, puolet huoneesta ja toinen puoli ruuasta, riitti.

Ja tyydytyksellä Pekka kertoo, ettei I. H:n tarvinnut kauan odottaa, kun hän saattoi maksaa tälle velkansa.

Eräänä kirjastoiltana kamreeri Hellner kertoi Ervastille suositelleensa tätä eräälle herrasmiehelle ruotsintajana. Tämä oli vanha kenraali Sederholm, joka oli kirjoittanut useita kirjoja. Nyt hän tarvitsi jonkun, joka kääntäisi ne ruotsiksi, hän itse kun ei osannut ruotsia hyvin.

Tietenkin Pekka heti suostui, ja niin mentiin yhdessä kenraalin luo.

Tämä vanha sotaherra oli kenraalikuvernöörin jälkeen sotilasarvossa korkein Suomessa. Hän otti tulijat ystävällisesti

vastaan. Kenraalin ääni mylvi kuin sotatorvi aivan säikäyttävän Pekan:

”Osaatteko kääntää saksankielestä?” Ja saatuaan myöntävän vastauksen hän toi käsikirjoituksensa. Siihen oli otettava otteet suoraan Max Mullerin teoksista.

Sitten juteltiin muuta kenraalin tarjotessa viiniä. Lähtöä tehtäessä kenraali kysyi, kauanko käännöstyö kestää? Kun Pekka lupasi tuoda osan jo perjantaiamuna kello 10, kenraali hyväksyi sen, mutta katsoi epäillen ja lausui kuitenkin: ”Kyllä se sopii minulle.”

Ervast oli tottunut säntillisyyteen. Perjantaiamuna kello 10 hän oli kenraalin oven takana käännöstyö kädessään.

Kenraali tuli itse avaamaan. ”Ohoo, ohoo!” hän mörähтели, silminnähtävästi hyvillään. Siitä hetkestä oli heidän ystävyystensä solmittu.

Ervast muistelee kenraali Sederholmia syvä tietoisena ja paljon kokeneena miehenä, joka nähtävästi oli läpikäynyt saman henkisen herämyksen kuin hän itsekin, koska osasi niistä asioista puhua.

Kenraalilla oli oma tapansa esitellä asioita. Hän laati tarkat laskelmat ja piirustukset muinaisajan tunnetuista tempeleistä ja teetti puusepällä niiden pienoismallit. Siinä oli egyptiläinen temppeli, Salomon temppeli, Kreikan Akropolis, roomalainen, intialainen ym. temppeleitä. Niitä ja niiden vertauskuvallista merkitystä hän esitteli vieraalleen. Ja he viettivät monta hetkeä yhdessä, Ervastin kuunnellessa ja ukon innostuneena esitelmöidessä.

Noihin puuveistoksiin kenraali tuhlassi kolmattakymmentätuhatta markkaa senaikuista rahaa ja jälkisääöksessään määräsi ne valtiolle. Niitä säilytettiin Ateneumissa, josta ne siirrettiin kaupungin museon ullakolle ja sieltä kolme vuotta sitten yliopiston taidehistorialliselle laitokselle.

Huhtikuussa muuan teosofi ilmoitti pitävänsä Uusmaalaisen osakunnan talossa esitelmän. Väkeä saapui siihen kohdaltaisesti ja esitelmöitsijä luki esityksensä paperista. Se olikin varsin hyvä, mutta yleisön poistuessa hän ilmoitti seuraava-

nakin sunnuntaina puhuvansa jälleensyntymisestä ja lisäsi vielä Ervastian suureksi hämmästykseksi: Jos joku tahtoo tavata minua kysyäkseni jotakin teosofiasta tai uskonnollisista asioista, hän olisi siellä ja siellä tavattavissa lähipäivien aikana.

Ervastian mielestä se oli kovin uskallettua. Voisihan todellakin joku tulla sielunsa tuskassa. Mitä hän voisi silloin antaa, jos ei itse ole valmis. Sillä hän näki, ettei tämä mies ollut kylliksi kokenut, voidakseen esiintyä toisen henkisenä opettajana.

Ja määräpäivänä oltiin jälleen koolla Uusmaalaisen osakunnan talolla. Sama esitelmöitsijä alkoi nyt puhua vapaasti ilman papereita, ottamatta huomioon, että semmoinen on uhkarohkea yritys tottumattomalle.

Parin kolmen lauseen jälkeen hän jo alkoi takerrella maailman mustetessa silmissä.

Ervast tunsikin hänen tuskansa tarttuvan itseensäkin. Esitelmöitsijä ei ollut riittävästi valmistautunut, vaan oli luottanut liiaksi omiin kykyihinsä ja kirjatietoihinsa. Kukaties mies-parka oli kuvitellut, että hyvät henget ja mestarit auttaisivat häntä kun hän kerran tahtoi tehdä heidän työtään.

Mutta lankeemus oli suuri hänen omissa silmissään. Myötätuntoinen yleisö olisi mielellään antanut anteeksi kokeman sa pettymyksen, mutta viimeiset voimansa ponnistaen esitelmöitsijä ryhtyi vielä puhumaan: ”Jälleensyntyminen on senkin takia niin suuri oppi, että kun ihminen syntyy monta kertaa maan päälle ja karma johtaa hänen ruumistuksiaan, niin hyvä saa palkkansa ja paha rangaistuksensa. Ajatelkaamme kuinka siveellinen tämä maailman laki on, kun kaikesta hyvästä tulee palkka ja kaikesta pahasta tulee rangaistus ja ihmiset täten oppivat valitsemaan hyvän.”

Kuulijakunta tietenkin ajatteli, että tuollainen hyvä, mikä tehdään palkan toivossa, ei ole minkään arvoista. Ei se ole siveellistä hyvää. Yleisön voimakas ajatus heijastui puhujaan-kin ja hän ymmärsi sanojensa tyhmyyden ja mykistyi sanat-

tomaksi. Siihen se esitelmä sitten loppuikin ja päättyi kymmenisen minuuttia kestänyt piina.

Tilanne oli hieman vaikea. Mutta sen pelasti professori Viktor Heikel, joka lausui: ”Meitä on tänne nyt kerääntynyt näin paljon asianharrastajia. Ehkäpä voitaisiin ryhtyä keskustelemaan tuosta jälleensyntymisopista ja valita arvoisa esitelmöitsijä puheenjohtajaksi.”

Tämä tahdikas lausunto sai kaikkien hyväksymisen. Ja siitä muodostui vielä sängen hauska ja kiintoisa keskustelutilaisuus. Puheenvuoroja käyttivät mm. kenraalit Sederholm ja Toppelius, toimistopäällikkö Federley ja professori Heikel.

Mutta kokouksen lopulla yleisön jo poistuessa Ervast koki vielä toisenkin yllätyksen.

Hänen luokseen tuli lihavahko, punakka herra, silmälasit arvokkaasti nenällä ja ojensi nimikorttinsa esittäytyessään:

”Nimeni on John Albertus. Olen suomalainen, mutta olen kaksitoista vuotta elänyt Amerikassa.”

Ervast koetti taistella miehestä uhoavaa vastenmielistä tunnelmaa vastaan.

Mr. Albertus kertoi teosofian Amerikassa olevan suuressa vauhdissa, ja hänellä olisi nyt yksityistä asiaa herra Ervastille.

Hän saapuikin sitten pian teosofiseen kirjastoon ja esitti asiansa, joka oli peräti yllättävä.

Mr. Albertus kertoi omistavansa plantaashin Keski-Amerikassa. Hän ei ollut varaton. Hän oli joihinkin helsinkiläisiin pankkeihinkin tullessaan sijoittanut muutamia tuhansia markkoja.

Nyt hän suunnitteli siirtokunnan perustamista Etelä-Amerikkaan, Paraguayhin. Hän oli jo kirjeenvaihdossa tuon valtion lontoolaisen edustajan kanssa ja oli saanutkin tietää, että maata olisi saatavissa erinomaisin ehdoin. Ilmanala oli suotuisa, kasvullisuus hyvä. Sinne olisi kaikinpuolin edullista muuttaa sellaisten ihmisten, jotka halusivat pois vanhoista yhteiskunnista ja luoda uusia, ihanteellisia oloja.

Jonkin verran hän saikin Ervastin innostumaan, mutta sitä ei jatkunut pitkälle, sillä tämä ei voittanut vastenmielisyyden-

tunnettaan Mr. Albertusta kohtaan. Sensijaan hän kielitaidollaan saattoi tehdä Mr. Albertukselle pieniä palveluksia.

Eräänä kesäisenä iltana Mr. Albertus tuli Ervastin luokse ja alkoi puhua oikein sydämensä kyllyydestä.

Tuolla uudella yhteiskunnalla tulisi olla henkinen pohja ja voimakas henkinen edustus. Veljeskunta ei onnistu, jos se rakennetaan aineelliselle perustalle ilman uskontoa.

Epäilemättä hän oli oikeassa sekä psykologisesti että poliittisesti.

Mutta sitten hän jatkoi:

Toivon, että autatte minua. Perustamme tuon uuden yhteiskunnan, Tres Naciones, sosialististen ja veljellisteosofisten periaatteiden pohjalle.

Minä olen sen ulkonaainen pää, sen valtiollinen johtaja eli presidentti. Teistä voisi tulla sen henkinen johtaja, sen piispa eli paavi. Olen koko ajan nähnyt päältänne, että olette kuin luotu ihmisiä henkisesti johtamaan ja kurissa pitämään. Teistä tulisi erinomainen uuden maan ja kansan profeetta. Miksi ette tahtoisi auttaa ihmisiä olemalla heidän profeettansa? Teidän tulee luoda uusi uskonto. Ajatelkaa esimerkiksi amerikkalaista profeetta Smithiä, joka perusti mormoonien seurakunnan. Niinhän mekin voisimme tehdä. Valitsemme parhaimmat otteet maailman pyhistä kirjoista ja muodostamme niistä uuden pyhän kirjan, jonka nojaan voimme rakentaa uuden teosofisen uskonnon, ja sitten julistamme: Tässä on Jumalan profeetta, joka on saanut uuden jumalallisen ilmestyksen! Voisimmehan löytää raamattumme jonkin puun juurelta ja niinkuin Smith, voisimme löytää silmälasit, jotka avaavat silmät, niin, vaikka kultasankaiset. Pyhän kirjan voisimme kirjoittaa pergamentille salaperäisillä kirjaimilla. Älkää pelätkö, etteivät ihmiset uskoisi! Ajatelkaa mikä kunnia teille tulee, kun teidät nostetaan jumalan edustajaksi maan päällä.

Nyt moni varmaankin otaksuu, ettei Pekka Ervastin itsehillintäkyky kestä tällaista julkeutta, vaan räjähdys tulee.

Kuinkahan Pekka Ervast menetteli?

Hän kertoo itse: ”Minä kuuntelin hänen puhettaan, kuuntelin hyvin hiljaa ja tarkkaan. Hän innostui puhumaan yhä selvemmin ja selvemmin, niin että minä lyyhistyin aivan mättömäksi hengessäni ja ajattelin: olenko maan päällä vai maan alla? Hän ei ollenkaan huomannut sieluntilaani, vaan jatkoi puhettaan yhä innostuneemmin. Vasta kun hän oli lopettanut, nousin istuoltani ja lausuin:

Minun täytyy sanoa nyt, että meillä ei enää voi olla mitään tekemistä toistemme kanssa. Kaikki minun ajatukseni uskonnosta ja totuudesta käyvät niin peräti toiseen suuntaan, etten voi sanoa mitään muuta kaikesta mitä olette puhunut, kuin että se on humbuugia, jonka tähden minun täytyy pyytää, että Mr. Albertus lähtee.”

Ja Mr. Albertus lähti.

Tämä on riemastuttavan humoristinen kertomus ja ennenkaikkea näyte kuinka todella herrasmies, sivistynyt, äärimmäisen hienotunteinen mies, huolimatta siitä, että hänen edessään oli, varmaankin häntä suuresti kuohuttava, uskonnollinen keinottelija, osaa viskata tämän uloskin, tahdikkaasti ja ylhäisesti.

Nämä kaksi tapahtumaa antoivat varmaankin nuorelle Ervastille vastaisen varalle hyvän varoituksen luuloteltua henkistä itsetuntoa ja myöskin todellista humbuugia vastaan, mikä oli hänelle sitäkin enemmän tarpeen kun hän aina oli valmis ajattelemaan toisesta ihmisestä vain hyvää.

Mutta Ervast oli kuin olosuhteitten johdattamana, mihin ei vähimmin vaikuttanut tuo siirtyminen kotoa pois, joutunut noitten muutamien teosofiaa harrastavien ihmisten pariin. Tätä ei varmaankaan ole ymmärrettävä niin, että nämä ihmiset olisivat olleet sängen lähellä hänen omaa ajatustapaansa. Muistakaamme hänen mystillistä kokemustaan lokakuussa 1896 ja hänen tekemänsä löytöä tolstoilaisesta kristillisyydestä, joka, ihme kylläkin, tapahtui madame Blavatskyn kirjoitusten avulla.

Nuo teosofian harrastajat sensijaan olivat monet tunteneet voimakasta vetoa itämaiseen buddhalaisuuteen ja samalla

loitontuneet kristinuskosta, mikä ilmiö teosofien keskuudessa on myöhemminkin havaittavissa.

Mikä seikka siis kuitenkin johdatti Ervastin heidän luokseen? Epäilemättä se oli tuo maailmanselitys, jota hän turhaan oli hakenut kirkollisesta kristillisyydestä. Oppi iankaikkisesta kadotuksesta on se, mikä hänenlaisensa rehellisen etsijän ennenpitkää asettaa mitä jyrkimpään ristiriitaan länsimaisen kristillisyyden kanssa.

Mutta Ervastilla oli ollut tuo herämyksensä eli henkinen uudestisyntymisensä ja sillä oli omat rajoituksensakin. Hän kertoo siitä itse:

”Ihminen kokee henkeä eli Jumalaa, korkeampaa Itseään, voimakkainta, pyhintä ja ylevintä, mitä hänen sisimmässään on ja mikä samalla on koko tämän maailmankaikkeuden takana. Se on samalla kuin korkea ylimaallinen tuomari. Elämä sinänsä on pyhä tullessaan ihmisessä eläväksi. Ja tämä elämän pyhyys on maailman tuomari, hänenkin tuomarinsa. Silloin hän tekee merkillisen havainnon: Tullessaan osalliseksi jumalallisesta tajunnasta sen puhjettua hänessä, hänkin on ehdottomasti pyhä. Hän ei ymmärrä itsekkyyttä, ei tiedä synnistä, heikkoudesta, taisteluista tahi ristiriidoista. Hänessä on vain voitonriemua ja pyhää täydellisyyttä. Jos hän nyt jatkuvasti vaeltaisi tässä tajunnassaan, hän ei itse asiassa enää tulisikaan toimeen tässä maailmassa, vaan hänen olisi päästävä toisenlaisiin olosuhteisiin voidakseen jotakin kokea. Maan päällä hän olisi vieras vaeltaja, joka ei ymmärtäisi ihmisiä heidän persoonallisessa elämässään, ei olisi tunkeutunut ihmisielun syviin sokkeloihin ja nähnyt mitä niissä piilee. Jotkut ihmiset ovat jääneetkin tähän tilaan ja heistä on silloin tullut synkkiä tuomareita. He ovat syventyneet vain yhteen puoleen, jumalallisen täydellisyyden näkemiseen, mutta juosseet pelästyneinä pakoon niin omaa itseään kuin muita ihmisiä.

Heidän katseensa ovat kiintyneet ainoastaan estoihin ja siten he ovat tulleet ihmisille esteiksi, niin etteivät nämä ole voineet uudestisyntyä hengessään. Heidän puheensa muodostuu nuhdesaarnaksi muistuttaen ihmisiä heidän huonoudes-

taan. Kristinuskossa tällaiset heränneet voivat hyväksyä helvetin ja ikuisen kadotuksen opin, koska heidän mielestään ihmiset, jotka eivät ponnistele herätäkseen jumaltietoisuuteen, ovat aivan kuin kadotuksessa jo nyt. Ja kuolemassa he menettävät sitten viimeisenkin mahdollisuutensa turvautua Jumalan armoon.

Omasta puolestani olin siinä onnellisessa asemassa, etten tyytynyt tuohon yhteen kokemukseen. Kysyin itseltäni, oliko mahdollista, että elämä olisi tähän ainoaan mysteerioon supistunut. Silloin ei todella ollut tarpeen kuin yksi ihmiselämä?”

Tuo lokakuussa tapahtunut käännekohta oli synnyttänyt hänet sisäisesti uudestaan ja pyyhkäissyt sielusta viimeisenkin epätietoisuuden ja epävarmuuden ihmiselämän henkisesti merkityksestä ja päämaalista ja se oli saattanut hänet, kuten hän itse sanoo, Kristuksen jalkain juureen.

Jos madame Blavatsky oli tehnyt hänestä yleismaailmallisen teosofin, joka osasi rakastaa kaikkia uskontoja, niin tuo mystillinen kokemus, johon Leo Tolstoin neuvoma evankeliumien tutkiminen oli hänet vienyt, oli tehnyt, jälleen hänen omien sanojensa mukaan, hänet rosenkreutsiläiseksi sanan kristillisessä merkityksessä. Sillä uudestisyntyminen on muuta kuin järjen vakaumusta.

Olisi saattanut luulla, että Ervast, löydettyään Kristuksen elävänä todellisuutena, olisi hylännyt teosofian, jonka ylen moninaiset opit hänellekin yhä olivat pelkkää teoriaa.

”Hetkeksi horjahdinkin”, tunnustaa Ervast. ”Kun sydämeni oli auennut elämälle, ajattelin, — mitä hyötyä minulla enää oli teorioista? Mutta hetkeksi vain, sillä mieleeni muistui kohta, mitä madame Blavatsky oli opettanut, nimittäin, että nuo ‘teoriat’ jälleensyntyemisestä, kuolemantakaisesta elämästä jne. eivät olleet mitään haaveita, vaan käsinkosketeltavia todellisuuksia. Sentähden en hylännyt teosofisia oppeja, vaan uskoin ne järjessäni tosiksi, vaikken niitten todenperäisyyttä vielä ollut kokenut.” *)

22. Oliko madame Blavatsky ”pakana”?

Aivan johdonmukaisesti muodostui nyt Ervastille välttämättömyydeksi päästä selvytyteen madame Blavatskysta. Hänen henkensä oli ollut niin lähellä Ervastia. Oliko hänen nyt etäännyttävä madame Blavatskysta?

Ja Ervast huudahti sielussaan: ”Sano minulle, ymmärrätkö minun kokemustani? Oletko sinä kokenut Kristuksen tavalla Isän läsnäoloa? Oletko sinä syntynyt uudesti? Ymmärrätkö sinä Leo Tolstoita?”

Kauan ei mennytkään, kertoo Ervast, ennenkuin tiesin mille kannalle madame Blavatsky oli asettunut suuren maanmiehensä suhteen.

Täydellä ymmärtämyksellä madame Blavatsky puhui ja suurella kunnioituksella sekä Tolstoista että mystillisestä valosta ja osoitti ja todisti tietävänsä asiasta ainakin yhtä paljon kuin Tolstoi, mutta luultavasti enemmänkin.

Eikä Uusi Testamentti ollut madame Blavatskylle tuntematon kirja. Hän ei ollut pakana, joka pelkäsi kristinuskon suuria totuuksia, hän ei kieltänyt Kristusta, eikä karttanut Jeesuksen sanoja. Päinvastoin! Mutta samoin kuin Tolstoi hän teki jyrkän eron ”kristinuskon” ja Jeesuksen todellisen opin välillä.

Näin esimerkiksi madame Blavatsky kirjoitti:

”Tahdotteko halventaa ja pilkata vuorisaa sentähden, että teidän yhteiskunnalliset, valtiolliset, vieläpä kirkolliset lakinne tähän asti eivät ole kyenneet toteuttamaan sen määräyksiä niiden hengen mukaisesti, eipä edes niiden kuolleen

kirjaimen mukaisesti? Lakkauttakaa valanteko oikeuslaitoksessa, eduskunnassa, sotaväessä ja kaikkialla ja tehkää niinkuin kveekarit, jos tahdotte nimittää itseänne kristityiksi. Lakkauttakaa itse tuomioistuimet, sillä jos tahdotte seurata Kristuksen käskyjä, niin teidän täytyy antaa 'ihokkaanne sille, joka teiltä anoo viittaa' ja 'kääntää vasen poski sille, joka teitä lyö oikealle'. 'Älkää tehkö vastarintaa sille, joka on paha, rakastakaa vihollisianne, siunatkaa niitä, jotka teitä sadattelevat, tehkää niille hyvää jotka teitä vihaavat, sillä 'joka purkaa yhden näistä pienemmistä käskyistä ja sillä lailla opettaa ihmisiä, hän on sanottava pienemmäksi taivasten valtakunnassa', ja 'joka sanoo veljellensä: sinä kelvoton, on ansainnut joutua helvetin tuleen.'

Näin madame Blavatsky jatkaa vuorisaarnaa ja lausuu sitten:

"Ja sanonpa, että monet, jotka eivät usko Kristuksen jumaluuteen — kuten kreivi Leo Tolstoi ja monet teosofit — toteuttavat vuorisaarnan jaloja ja yleismaailmallisia käskyjä kirjaimellisesti."

Sitten Ervast lausuu: "Täten tutkimukseni päivän selvästi näyttivät minulle, minkä hengen lapsi madame Blavatsky oli. Hän ei pöyhkeillyt kristityn nimellä. Hän tyytyi olemaan toisten silmissä 'itämaalainen pakana', hyvin tietäen, että Jeesus Kristuskin oli itämaalainen ja ehkäpä pakanakin kristillisten uskovaisten mielestä, koska he niin vähän arvoa antoivat hänen opetuksilleen ja käskyilleen. Mutta hengessään hän oli yhtä Kristuksen hengen kanssa ja elämäntyössään hän seurasi Jeesuksen jälkiä."

Ja Ervast toteaa edelleen:

"Päivä päivältä kasvoi riemuni ja rakkauteni. Sydämeni ei ollut erehtynyt. Ensi hetkestä se tunsu luottamusta madame Blavatskya kohtaan, ja vaikka 'paha maailma' kuinka oli koettanut hämmentää uskoani ja todistella rakkauteni ja luottamukseni kohdetta vääräksi ja valheelliseksi profeetaksi, petolliseksi ja riettaaksi ihmiseksi, huonoksi ja kelvottomaksi olennoksi, ei sydämeni häntä puolustaessa enää seisonut yk-

sin. Se oli saanut avukseen henkisen kokemuksen kumoamattoman tuen.” *)

Näin oli Pekka Ervast siis saanut selvyuden madame Blavatskysta. Hän oli asettanut tämän kriteerion eteen. Ja se kriteerio oli Kristus, niinkuin aina hänen ratkaistessaan kaikkein suurimpia elämänkysymyksiä.

Hän oli tullut siihen, että hän kristillisessä uskossaan oli omaksunut jälleensyntymisopin ja uskoikin siihen. Hän uskoi myöskin syysuhteen eli ns. karman lakiin, jonka mukaan ne sielulliset ja kohtalolliset voimat, jotka ilmenevät määrätyn ihmisen elämässä, jäävät olemaan kuoleman jälkeenkin ja muodostavat jonkinlaisen syyn, josta vastaisuudessa oli oleva seuraus. Niitä buddhalaiset nimittävät skandhoiksi. Mutta näitä skandhoja yhdistävä tajunta sensijaan lakkaa kuolemassa ja ne jäävät vain jonkinlaisina väreilyinä kulkemaan eteenpäin, kunnes ne taas kohtaavat toisensa ja synnyttävät uuden ihmisen, jolla ei ole mitään tekemistä tuon ennen eläneen ihmisen kanssa, eikä siis ole olemassakaan sielua, joka siirtyisi persoonallisuudesta toiseen. Näin selitettiin. Itse Buddhakaan ei ollut tahtonut vastata tähän kysymykseen, kai peläten sanojensa vääristelyjä.

Ja Ervastkin oli tässä uuden probleeman edessä. Oliko ihminen yksilöllisesti kuolematon? Sitä hän ajatteli ja tutki. Teosofia tosin esitti oppia kuolemanjälkeisestä elämästä toisenlaisessa ruumiissa, jota se nimitti astraaliruumiiksi, mutta Ervastilla ei ollut siitä ruumiista mitään tietoa.

23. *Uusia kokemuksia*

Mutta jospa pääsisi siitä tietoon! Jospa saisikin tietoa kuolemanjälkeisestä elämästä! Olisikohan se mahdollista?

Ja Ervast kertoo edelleen:

Olin tietämättäni tullut auttaneeksi luontoa, sillä jo vuodesta 1895 lähtien olin tullut ankaraksi kasvissyöjäksi. Kesällä 1897 liityin Teosofisen seuran esoteeriseen osastoon ja sillä tavoin jouduin yhteyteen sellaisten ihmisten kanssa, jotka harjoittivat ns. mietiskelyä ja joilla saattoi olla henkisiä ja psyykkisiä kokemuksia.

Vaikutus tuntui aluksi unielämässä, joka sitä ennen oli ollut melkein tyhjää. Tavallisesti hän ei nähnyt unia. Mutta nyt kun hän heräsi, hänellä oli mitä ihmeellisimpiä muistoja unutilastaan, mutta ei hän niille mitään merkitystä antanut.

Näihin aikoihin hän lueskeli mystikoitten teoksia, ja niitä oli paljon ja monen kielisiä: Plato, Jakob Böhme, Giordano Bruno, Paracelsus, Agrippa, Tauler, Suso, Eckhart, Swedenborg ja monia muita. Lukemansa johdosta hän pani merkille, että tällaiset henkilöt antoivat arvoa unielämälle.

Niinpä hän alkoi tutkia omaa unielämäänsä, mutta ei kuitenkaan päässyt sanottaviin tuloksiin. Sen hän vaan pani merkille, että toisinaan unet olivat merkillisen eläviä, mutta mitään järjellistä todistusta ei ollut siitä, että ne mitään olisivat merkinneet.

Mutta sitten hän rupesi näkemään unia, joita hänen täytyi pitää profeetallisina, ja hänen mielenkiintonsa heräsi uudelleen. Ne koskivat tosin vain mitättömiä jokapäiväisiä

asioita, mutta ne olivat kiinnostavia sentähden, että ne olivat tarkistettavissa. Kerrottakoon tässä vain yksi tapaus:

Kesällä 1898 Pekka Ervast oli muutamien ystäviensä kanssa maalla, mutta yksi heidän yhteinen ystävänsä R. oli muualla omaistensa luona. Eräänä iltana he saivat päähänsä lähteä tätä tervehtimään ja Pekka kirjoitti vielä samana iltana kirjeen kysyen, voisivatko he tulla. Samana yönä Pekka näki unen, jonka aamulla heti kertoi toisillekin. Ja se oli seuraava: Pekka tuli taloon, jossa tuo R. asui ja tämä astui kuis-tilla vastaan ja he nousivat yläkertaan vinttihuoneeseen. Täs-säkö asut? kysyi Pekka. Meillä oli juuri aikomus tulla sinua tapaamaan. Mitäs sanot siitä? Kuulehan, en voi ottaa teitä vas-taan, lausui toveri. Te ette kuitenkaan pääsisi täältä pois, et-tekä voi olla täällä yötäkään, sillä täällä on muita vieraita, jot-ka asuvat minun huoneessani. Myöhemmin kesällä käyn tei-dän luonanne.

Tällainen oli tuo unen sisältö ja jännittyneenä Pekka to-vereineen odotti vastausta R:ltä. Kun se jonkun päivän pe-rästä saapui, sisälsi se sanasta sanaan saman asian, minkä Pekka oli jo unessa saanut tietää. Lisäyksenä oli vielä, et-tä R:n vanhemmat ovat kaikkea teosofiaa vastaan, eikä hän senvuoksi voi kutsua heitä sinne.

Pekka Ervastin psyykkisyys herkistyi toisellakin tavalla. Välistä hän päivälläkin näki näkyjä, jotka nekin koskivat vain aivan tavallista jokapäiväistä elämää. Kerrottakoon sel-laisestakin yksi esimerkki:

Pekka Ervast oli vuonna 1897 julkaissut ”Teosofisk Upp-slagsbok” nimisen sanakirjan. Kesällä 1898 hän oli lähtenyt maalle ennen muita perheenjäseniä ja oli eräänä päivänä is-tahtanut lukemaan W. Kingslandin kirjaa ”The Mystic-Quest”. Kesken lukemisen häviää teksti ja sijaan tulee Ruotsista tullut kirje, jonka sisältöä hän nyt uteliaana tutkii. Kirjeen sisältö kuuluu seuraavaan tapaan: ‘Meillä on täten ilo tilata 50 kappaletta kirjaanne ”Teosofisk Uppslagsbok” ja pyydäm-me lähettämään ne heti osoitteella Teosofisk Centralbyrån, Stockholm’. Heti luettuaan Pekka Ervast oli valmis lähet-

dmään kirjat Ruotsiin, mutta muisti sitten, ettei hänellä niitä ollutkaan mukanaan maalla. Kirjoitan siis veljelleni, hän ajatteli, että tämä lähettää nuo kappaleet Ruotsiin. Mutta, herranen aika! Eihän tässä kirjettä ollutkaan. Minähän olin vain lukemassa tätä kirjaa.

Mutta muutaman tunnin kuluttua postista tulikin sellainen kirje ja aivan samalla tavalla hän silloinkin ajatteli: Minun täytyy kirjoittaa veljelleni, ja niin hän tekikin.

Sen verran nämä kokemukset muuttivat häntä, että kaikinainen halu olla ”Jumalan sotatorvena” katosi. Hän ei enää tahtonut arvostella, moittia eikä tuomita.

Pekka Ervast lausui: ”Tunsin, että minulla oli liian vähän tietoa puhuakseni. Enemmän tietoa täytyy Sinun minulle antaa, Jumalani, jos tahdot, että minä sinun totuutesi puolesta työskentelisin.”

Ja tuo hänen rukouksensa tuli kuulluksi.

Eräänä tammikuun iltana vuonna 1898 hän mietiskeli kuoleman kysymystä.

Hän sanoi sisäiselle jumalalleen: ”Sinä olet sielulleni antanut iankaikkisen rauhan, mutta vielä et ole läheskään näyttänyt minulle koko totuutta. Kuoleman salaisuutta, mestarien olemassaoloa et ole minulle ratkaissut, ja kuitenkin ymmärrät, että jos ihminen tahtoo olla rehellinen totuuden etsijä ja totuuden tietäjä, hän ei koskaan saa tyytyä siihen, mitä hänelle on annettu, vaan aina pyytää enemmän. En siis voi tyytyä siihen, minkä jo olet minulle ilmoittanut, vaan sinun täytyy antaa minun nähdä enemmän.”

Ja sitten hän kertoo:

”Mietiskellessäni kadotin äkkiä tajuntani ja heräsin siihen, että seisoin ulkopuolella ruumistani. Fyysillinen oli tuolla vuoteella, jossa olin istunut, mutta minä itse olin toisessa ruumiissa ja toisessa olotilassa, jonka ihanuutta en voi sanoin kuvata. Olin iloinen, kevyt, ja lähdin kulkemaan pois ruumiini luota toiseen maailmaan ja tapasin siellä Mestarin.

Yksityiskohtaisesti en tätä kohtausta enkä kokemuksiani näkymättömässä maailmassa tahdo kuvata. Sen vain toistan,

että nyt olin saanut kouriintuntuvan tiedon tuosta toisesta maailmasta ja sen olennoista”.

”Sen havainnon tein”, kertoo Pekka Ervast, ”että kun ihminen vapautuu fyysillisestä ruumiista ja siirtyy sen ulkopuolelle toiseen ruumiiseen, hän on toinen olento, jolla on laajempi tietoisuus. Hän on paljon kirkkaampi ja ihanampi kuin tuo hänen jokapäiväinen persoonallisuutensa, puettu häävaatteisiin, niinkuin sanotaan, ja jollei hän noihin ‘valkeisiin vaatteisiin’ ole puettu, hän ei voikaan astua siihen elämään, jossa ovat nuo Mestarit ja heidän opetuslapsensa. Ja hän kysyy, kuten minäkin silloin kysyin, silloin kun ensi kerran olin ‘ulkona’, kuinka ruumis fyysisessä maailmassa voi tätä kantaa, ja vastaa: tietysti vain unohtamalla asiat.

Mutta siinä olotilassa tiesin itsestäni, että olin ennen monta kertaa ollut maailmassa ja olin kauan ollut vapaa, mutta aina olin sen unohtanut. Nyt se ihmeellinen oli tapahtunut: muistin. En enää unohtanut tuota kokemustani, vaan muistin!

En mielelläni olisi tahtonut palata ruumiiseeni, mutta Mestari sanoi: nyt sinun täytyy lähteä, ja minä tunsin niinkuin etäällä olevassa ruumiissani olisi ollut vetovoima, joka veti puoleensa kuin pyörre ja olin vähällä menettää tajuntani, mutta tällä kertaa selvisin onnellisesti ja tajuntani säilyi, kunnes yhtäkkiä huomasin olevani ruumiissani ja muistin kaiken.

En voinut muuta kuin vaipua siunaukseen ja kiitokseen laskeutuessani vuoteeseen. Nythän tiesin, minun ei tarvinnut enää epäillä. Arvoitus oli ratkaistu. Ihminen on kuolematon.” *)

24. Teosofien suuntariitoja

Tämänkin vuoden 1898 kesää vietettiin vanhassa tutussa paikassa Hausjärven Puujaassa. Pekka työskentelee nykyään ahkerasti ja on vain vähän kirjeenvaihdossa sukulaistensa kanssa. Jo näihin aikoihin, hänen ollessaan vain kaksikymmentäkaksivuotias, oli ankara reumatismi alkanut vaivata häntä ja häntä hierotaan jo säännöllisesti, ja hän etsii lievitystä mummojen yrttikylvyistä.

Vanha lapsuudenystävä Ossi Sirénkin on tullut tervehtimään ja kun Pekka kirjoittaa suomenkielistä kirjaansa, pitää Ossi kelpo moraalisaarnan hänelle: ”Onko asianmukaista tulla maalle ja työskennellä itsensä kuoliaaksi istumalla tuollissa kiinni! Niin, Pekkahan on naurettava! Kaupungissa hän yhtämittaa ajattelee: Päästäppä maalle lepäämään! Ja nyt hän kenties puhelee itselleen: Kun päästään takaisin kaupunkiin, niin otetaan pieni loma!”

Ja tuosta saarnasta oli se vaikutus, että iltapäivätyö lopetettiin ja sinä aikana tehtiin kilometrejä pitkiä kävelyretkiä yli vuorten ja mäkien ja taidossa hypätä puunrunkojen ja kivien yli osoittautui tuo filosoofimme kaikkein etevimmäksi.

Ja Pekka lankeaa vanhaan huumoriinsa kertoen:

”Niin, täällähän asuu muuan herrasväki Floman kaksine naimaikäisine tyttärineen kuuden veneensä kera, mutta vielä ei kukaan meistä miehenpuolista ole kosinut. Asia ehkä riippuu siitäkin, että emme vielä ole tuttuja. Mitä Sigrid K:dtiin tulee, niin hän on aivan liian vanha heila, niin ettei tarvitse

takoa kokoon rakkaudentunnustuksia hänelle. Ja niin kokonaisuutena ottaen olemme olleet aika rauhoitettuja.”

Tässä kirjeessä Pekka edelleen kertoo aikovansa pistäytyä Vihdissä tervehtimässä muutamia teosofeja ja ehkä johtamassa jonkun kokouksen ja juhannuksena hän käy vanhan ystävänsä Robert Brotheruksen luona. Tämä viimeksimainittu aikomus ilmeisesti jäi toteuttamatta, sillä Robert Brotherus lienee ollut juuri se ystävä, josta edelläkerrotussa unennäössä on mainittu.

Yhä humoristiseen tapaan Pekka jatkaa: ”Ja sitten tänne Puujaahan kokoontuu oikein joukko nuoria teosofeja, ja niin saa maailma tilaisuuden nähdä, miltä tuntuu, kun joukko jumalallisen viisaita leikkii tavallista ihmistä ja huvittaa itseään kokon ja tanssin ääressä.”

Tavanmukaisia terveisiä riittää kaikille, Taipaleen tädeillekin. Eikä Tildaakaan unohdeta, vaan hänellekin luvataan kirje.¹⁾

Olemme joutuneet toteamaan, että Pekka Ervast otti teosofiaan aivan omintakeisen kannan. Nuoresta iästään huolimatta hän oli hämmästyttävän itsenäinen. Eikä tuo uusi oppikaan milloinkaan muodostunut hänelle itsetarkoitukseksi ja vielä vähemmän hän antautui jonkun teosofisen auktoriteetin johtoon.

Mutta itse teosofian perustaja, madame Blavatsky kirjoillaan oli auttanut häntä maailmankatsomuksen luomisessa ja sitä hän ei milloinkaan unohtanut.

Juuri kiitollisuus tässä suhteessa saadusta avusta varmaankin oli se määräävä tekijä, joka sai Pekka Ervastin uhraamaan kaikki voimansa tuon uuden sanoman hyväksi, jotta se muillekin totuudenetsijöille voisi tehdä saman palveluksen kuin se oli tehnyt hänelle itselleen.

Mutta asia ei ollutkaan niin suoraviivainen.

Lyhyen olemassaolonsa aikana teosofinen liike oli jo enääntännyt kokea kaksi ankaraa takaiskua.

Ensimmäinen oli tuo Lontoon Psykkisen seuran aikaansaama eli nuo kuuluisat Hodgsonin raportit. Toinen tapahtui

madame Blavatskyn kuoltua ja oli tuo yhtä kuuluisa Besant-Judge-kriisi, joka aiheutti seuran hajaantumisen.

Tuo hajaantuminen tuskin oli vaarallista. Mutta sen yhteydessä tapahtui joukko skandaaleja, jotka olivat tervetulleita aseita aatteen vastustajien käsissä.

Noista vastustajista ei pahin ollut kenties kirkollinen vastustus, vaan se kiihkeä vastenmielisyys, jota tuon ajan muotiaate, materialismi, tunsi teosofiaa kohtaan, joka oli järkyttänyt sen voitonvarmaa omahyväisyyttä paljon pahemmin kuin uskonnollisuus yleensä, joka materialistien taholta aina oli leimattavissa epätieteellisyydeksi ja sivistymättömyydeksi. Nämä aseet eivät pystyneet teosofiaan, joten se oli leimattava taikauskoksi.

Muuan vaara teosofialla oli siinäkin, että se, ollen jollakin lailla vallankumouksellinen liike uskonnon alalla, magneetin tavoin veti puoleensa kaikenlaisia hieman epänormaaleja tyyppejä, jotka alkoivat parveilla sen ympärillä koettaen sovelluttaa sitä omiin puuhailuihinsa, kuitenkin itse omaamatta tuota teosofian ensimmäistä periaatetta, suvaitsevaisuutta ja veljeyttä. Liikkeen oli työlästä torjua sellaisia luotaankaan ja he saattoivat liikkeen yleisön silmissä epäedulliseen valoon, minkä Ervast myöhemmin sai niin kohtalokkaasti kokea.

Ervast itse oli kaikkea muuta kuin vallankumouksellinen luonne. Pikemminkin hän oli konservatiivi ja aristokraatti.

Hän ei suinkaan kuulunut niihin, jotka jotakin uutta aikaansaadakseen ensitöikseen tuikkaavat tulen nurkan alle.

Siitäkin tosin syntyy jotakin uutta, mutta sellaista Ervast ei hyväksynyt. Vain laho ja kelvoton poistettakoon, mutta ensin toki tarkastettakoon, mikä kelpaa uuden pystyttämiseen vanhassa rakennuksessa, taikka kenties itse vanha rakennus voidaan huolellisesti korjata.

Tällaisen suhtautumistavan huomaamme jo hänen asenteessaan maailman eri uskontoihin. Mutta kristinuskossa ja kirkossa hän kyllä näki kelvollisen rakennuksen, jota oli uudistettava.

Hänen suhtautumisensa kirkkoon oli loppuun asti raken-

tava. Hän katsoi vain olevansa pakoitettu huomauttamaan joistakin keskiaikaisten harhaoppien oikaisuista, jollaisia hänen käsityksensä mukaan olivat oppi iankaikkisesta kadotuksesta ja lunastusoppi sellaisena, että se tapahtuu sijaissovituksena Jeesuksen kuoleman kautta. Pekka Ervastkin kyllä lunastuksen ja sijaissovituksen tunnustaa, mutta se on hänen mukaansa käsitettävä niinkuin mystikot opettavat. Teosofit yleensä eivät tällä tavalla ajattele.

Ervastin mielestä teosofian merkitys onkin siinä, että se saa ihmiset ajattelemaan ja etsimään totuutta. Totuutta ei tarvinnut eikä voinutkaan kertakaikkiaan määrittellä dogmien avulla, vaan jokaisella ihmisellä itsellään on keinot sen löytämiseen. Siihen häntä tuli auttaa, mutta ei pakoittaa.²⁾

Tuo teosofisen liikkeen alkuunlähtö ennen Ervastia olikin ollut varsin mitätöntä. Muistamme kirjaston avaamisen tammikuussa 1897, jolloin hän jo oli mukana. Kirjasto muutettiin sitten Uudenmaankadulta Mikonkatu 12:een, ja siellä alettiin pitää mainehikkaiksi tulleita torstaikokouksia. Asianharrastajia oli näihin aikoihin viitisenkymmentä ja he muodostivat keskusteluseuran, jonka johtoon tuli toimistopäällikkö C. B. Federley.

Pekka Ervast oli aivan kuin sattumalta joutunut luennoimaan Uusmaalaisen osakunnan talolla vuoden 1897 alussa ja tänä vuonna hän myöskin toimitti ennen mainitun pienen hakuteoksensa ”Teosofisk Upplagsbok”. Samoin hän julkaisi ensimmäisen suomenkielisen lentolehtisen tältä alalta nimellä ”Ihminen, miksikä itket?”

Suhteet kotiväkeen sitten katkesivat ja hän muutti kotoa, niinkuin on kerrottu. Mutta se oli isän taholta ollut vain jonkinlainen koe, että saattoiko nuori mies todella kestää elämän ankaruuden, ja kenties tämä sitten jättäisi joutavat puuhailunsa.

Mutta luennoiminen Uusmaalaisen osakunnan talolla oikeastaan aiheutui siitäkin, että hänellä oli valmiina pieni kirjansensa, josta ennen myös on kerrottu. Nyt se julkaistiin Jean

Boldtin lehdessä ”Humanitas” ja sittemmin myöskin ylipainoksesta nimellä ”Teosofien som religion”.

Myöskin kirjoittelua ”Nya Presseniin” jatkuu ja samoin ”Päivälehteen”. Edellinen julkaisee sarjasta myöskin ylipainoksen nimellä ”Den hemliga läran”.

Pekka Ervast todellakin ”alkoi tulla toimeen teosofiallaan”, jopa siinä määrin, että hän kesällä 1897 oli saattanut noudattaa Ruotsin Teosofisen seuran ylisihteerin, tohtori Gustav Zanderin kutsua käydä Tukholmassa.³⁾

Tässä yhteydessä on nyt kerrottava kuinka tuo liike Ruotsissa oli kehittynyt.

Mr. Judge’in kannattajat Amerikassa, Englannissa, Hollannissa ja Ruotsissa olivat eronneet vanhasta seurasta ja perustaneet oman seuransa, joka valitsi Mr. Judge’in elinikäiseksi presidentikseen. Mitään pitkäaikaista valtakautta siitä ei tullut, sillä jo vuonna 1896 Judge kuoli. Hänen seuraajakseen valittiin ruotsalaissyntyinen Mrs. Katherine Tingley, joka tuli myöskin Judge’in esoteerisen koulun johtajaksi.

Mrs. Tingley ryhtyi sitten perustamaan uutta ja laajempaa seuraa, jonka nimeksi tuli ”Yleinen veljeys”, ja siitä edelleen kehittyi amerikkalainen seura, jonka päämaja oli toiseen maailmansotaan asti Point Lomassa Kaliforniassa, mutta muutettiin sitten uuteen paikkaan, jonka nimenä on Covina.

Ruotsissa oli vanha Zander Yleisen veljeyden presidentti. Ervast oli tuon Besant-Judge-kriisin aikana kallistunut viimeksimainitun puolelle. Siihen vaikutti myöskin se, että hän oli ollut kirjeenvaihdossa Zanderin kanssa.

Näin Ervast vanhan ystävänsä neuvosta tuli valinneeksi Judge-Tingleyn esoteerisen koulun ja liittyi siihen kesällä 1897.

Tuloksista on jo edellä kerrottu. Ne ilmenivät osittain jo kesällä ja seuraavan vuoden, 1898, alussa.

Nyt Tukholmassa käydessään hän siellä pidettävässä suuressa judgeläisten kongressissa kohtasi monia ulkomaalaisia

teosofeja ja kuuli myöskin yhtä ja toista liikkeen vaiheista ja myöskin Mrs. Besantista.

Mrs. Besantia kuvattiin äärettömän ylpeäksi ja kunnianhimoiseksi ihmiseksi. Hän on epäinhimillisen kylmä, sanoi vanha tohtori Zander. Ei hän täällä käydessään vuonna 1894 kenellekään kättäänkään ojentanut, hymyillyt tahi sanonut ystävällistä sanaa. Jos häneltä jotakin kysyi, sai tyytyä mahdollisimman lyhyeen vastaukseen.

Kun Ervast sitten palasi kotiin, oli hänellä monta kireätä väittelyä takäläisten teosofien kanssa, jotka melkein kaikki olivat Annie Besantin kiihkeitä puoltajia. Ja tätä jatkui pitkin syksyä 1897. Se kenties olisi voinut johtaa sangen ikäviinkin seuraamuksiin, mutta siihen vaikuttivat sitten seikat, jotka ehkä tuntuvat sangen omituisilta.

Muistamme, että Ervast juuri näihin aikoihin oli alkanut harjoittaa tuota mietiskelyänsä, josta näkyvänä tuloksena oli ollut eräänlainen psyykkinen herkistyminen. Sen ensimmäisenä ilmauksena oli ollut unielämän merkillinen selveneminen. Unitajunta ei enää ollut hänelle sattumanvaraista sekamelskaa, vaan täysin itsetietoista ja järjestistä ”valveunta”.

Kun Mrs. Besant tammikuun alussa vuonna 1898 vieraili Tukholmassa, näki Ervast täällä kotona Suomessa unen, joka vaikutti hänen asennoitumiseensa Mrs. Besantiin.

Unen sisältö oli seuraava:

Ervast oli eräässä teosofien huoneistossa, joka ei ollut judgeläisten huoneisto, jossa hän kesällä oli käynyt, vaan besantilaisten teosofien huoneisto Master Samuelinkadun varrella, jossa hän ei silloin vielä ollut käynyt, mutta kävi siellä sitten seuraavana vuonna 1899.

Tässä huoneistossa nyt pidettiin kokousta Mrs. Besantin johdolla. Joukko ihmisiä, mm. vanha tohtori Zander, odottaa eteishuoneessa. Ulko-ovet avataan ja Mrs. Besant astuu sisään ihmisjoukon keskellä ja menee sisempään huoneeseen.

Hämmästyneenä Ervast katselee. Käynti ruhtinaallinen, ryhti kuin espanjalaisen tahi meksikolaisen aatellisen. Mutta ilme! Sen magnetismi! Ja koko hänen olemuksensa ve-

tovoima! Hän ei ollut koskaan nähnyt mitään niin hienoa, henkeväää ja puhdasta.

Mitä tämä on, hän ajatteli suorastaan säikähtyneenä ja kääntyi tohtori Zanderin puoleen? Kuinka tämä on mahdollista? Tehän väitätte, että hän on kopea ja ylpeä. Mutta nyt näette, kuinka ihana nainen hän on. Minkätähden olette antanut minulle niin väärän kuvan?

Tohtori Zander vaikeni levottomana ja hieroi käsiään kulmien edestakaisin lattialla ja näytti onnettomalta.

Ervast jätti hänet rauhaan ja meni sisähuoneeseen, missä Annie Besant oli, ja hän ajatteli: Niin äärettömän hieno ihminen ei voi saada osakseen muuta kuin kunnioitusta ja rakkautta. Menen suoraa päätä hänen luokseen ja pyydän anteeksi.

Mrs. Besant istui korkeassa nojatuolissa huoneen vasemmalla puolella. Menin ja esitin itseni ja sanoin: ”Pyydän kaikesta sydämestäni anteeksi, että minulla on ollut teistä niin huono käsitys ja olen vielä kertonut muillekin tästä käsityksestäni. Huomaan suuresti erehtyneeni, sillä ettehan te ole ylpeä ja kylmä.”

Annie Besant hymyili viehättävästi ja ystävällisesti ja voitti sillä hetkellä sydämeni lausueksaan:

”Ei se mitään. Kyllähän paljon puhutaan, mutta ei se tee mitään. Tällainen nyt vain olen.”

Sitten hän ryhtyi pitämään kokoustaan ja Pekka Ervast poistui ja heräsi.

Tämä oli vain yksi noista Ervastin ”valveunista”. Voidaan kyllä kysyä, onko asianmukaista kertoa se näin perusteellisesti. Sen ymmärtämiseen ei monellakaan tietenkään ole edellytyksiä, mutta tässä elämänvaiheessa unella oli mitä huomattavin merkitys.

Tapahtui nimittäin, että Ervast eräänä päivänä sai Amerikasta Mrs. Tingleyn kiertokirjeen, joka oli osoitettu kaikille esoteristeille.

Siinä selostettiin tuota ”Yleistä veljeyttä” ja ilmaistiin, että kaikkien esoteristien tuli ehdottomasti liittyä siihen, sillä muuten jäsenyys esoteerisessa koulussa lakkaa.

Milteipä uhkaavalla varmuudella Mrs. Tingley tiedotti, että kaikkien uskollisten nimet oli kirjoitettu elämän kultaiseen kirjaan.

Kirjettä seurasi vielä valokuvajäljennös, joka esitti Mrs. Tingleytä lähimpien auttajiensa ympäröimänä. Omituinen kuva. Nuo henkilöt tuijottivat suoraan eteensä. Ervast sitä pidellessään tunsu eriskummaisen värähtelyn kuin kuva kuis-kaisi: Usko ja luota minuun, niin sinun käy hyvin.

Mutta päinvastoin kuin ehkä oli tarkoitettu, kuvan vaikutus olikin tympäisevä ja se vaikutti kylmentävästi Ervastiin.

Se seuraus siitä oli, että hän heti kirjoitti tohtori Zanderille ja ilmoitti, että hänen oli pakko jättää esoteerinen koulu ja ”Yleinen Veljeys”, johon hän ei halunnut liittyä. Kirjeenvaihtoa kyllä seurasi ja Ervastia koetettiin palauttaa ”Yleisen Veljeyden” yhteyteen, mutta se oli turhaa.

Väärinkäsitysten välttämiseksi Ervast tahtoi huomauttaa, ettei hän tällä ole tahtonut halventaa Mrs. Tingleytä ja hänen ”Yleistä Veljeyttään”. Päinvastoin hän sanoo eläneensä intensiivistä henkistä elämää heidän koulussaan ja paljon voittaneensa, ja joissakin suhteissa tämä koulu tarkoin seurasikin madame Blavatskyn perinteitä.

Mutta toisessa suhteessa taas Mrs. Besantin koulu paremmin ylläpiti madame Blavatskyn henkeä.

Ervast sanookin, että hänelle itselleen oli hyötyä siitä, että hän joutui tutustumaan molempien koulujen menettelytapoihin.

Kaikki edelläolevakin jälleen todistaa, mitä jo olemme sanoneet, että Ervastin on ollut mahdotonta asettua millekään ehdottomalle kannalle.

Tuo Besantista unikokemuksessa saatu kuva ei kuitenkaan vastannut todellisuutta. Hän koki jo heti alkuun hänen suhteensa pettymyksen kun hän kirjoitti Besantille haaveestaan, joka koski jonkinlaista mysterio-opistoa, sillä Mrs. Besant ei häntä ollenkaan ymmärtänyt, vaan viittasi muihin samantapaisiin yrityksiin, jotka olivat epäonnistuneet. ⁴⁾

V OMAA SUUNTAA ETSIMÄSSÄ

25. Tietäjän luona

Varsin merkitykselliseksi Ervastille tänä vuonna, 1898, muodostui hänen yhdessä aatetoverinsa, taidemaalari Herman Grönbärj'in kera suorittamansa ulkomaanmatka.

Se suunnattiin aluksi Lontooseen, ja tarkoituksena oli Mrs. Besantin mukana jatkaa aina Intiaan saakka tapaamaan noita ihmeellisiä mestareita.

Mutta kun he saapuivat Lontooseen, olikin Annie Besant juuri edellisenä päivänä lähtenyt Intiaan.

Sikäläisten teosofien johtomies Mr. Mead otti nuorukaiset ystävällisesti vastaan, kun nämä olivat ensin selviytyneet vuokra-ajuristaan, joka vilpillisellä tavalla oli kierrätellyt heitä ympäri satamakortteleita sensijaan, että olisi neuvonut heitä astumaan melkein vain kadun yli, jossa osoitepaikka sijaitsi aivan lähellä ja näin oli tuo ajuri tehnyt melkoisen loven heidän vähiin matkarahoihinsa.

Nyt tuo lontoolainen seurakin oli parhaillaan muuttopuuhissa. Nuoret miehet joutuivat auttamaan muutossa. Tästä kaikesta oli kuitenkin se seuraus, että he joutuivat perusteellisemmin pohtimaan tuota pitkää matkaa ja käsitykset siitä alkoivat paremmin selvetä. Tällä välin oli Ervastin jo vallannut voimakas koti-ikävä. ”Ei! Suomessa minun täytyy työskennellä”, hän yhä uudelleen ja uudelleen hoki.*) Niinpä sitten lähdettiinkin paluumatkalle. Mutta tämä ulkomaanmatka kuitenkin tuli Ervastille varsin merkitykselliseksi. Sillä Norjassa hän menomatalla oli tavannut erään tunnetun tutkijan, herra A:n.

Ervast oli noitten edellä kerrottujen kokemustensa jälkeen joutunut sangen omituiseen tilaan: Hän tunsi itsensä vieraaksi maailmassa. Fyysillinen elämä tuntui hänestä suorastaan vaikealta kun hän oli äärimmilleen herkistynyt psyykkisesti.

Muitten ihmisten värähtelyt, käyttääksemme hänen omaa sanontaansa, tuntuivat hänestä vaikealta kestää. Arvatenkin se aiheutui siitä, että hänen omat ajatuksensa ja tunteensa lakkaamatta olivat suunnatut semmoisiin maailmoihin, mitkä muille ihmisille olivat kerrassaan tuntemattomia ja käsittämättömiä.

Niinpä hän olikin jo miettinyt itsekseen, että hän lähtee jonnekin kauas metsään, syrjäisen järven rannalle, rakentaa sinne itselleen oikean rauhan majan, josta kukaan ei voi häntä löytää. Sillä mitä tekemistä minulla on ihmisten parissa, ajatteli Ervast, kun kukaan ei käsitä totuudeksi sitä, minä minä siksi näen.

Hän oli sitten saanut uuden ja ihanan kokemuksen, jossa hänelle selitettiin, ettei ihminen toki ole syntynyt maailmaan ilman jotakin tehtävää siinä. Ja hän koki, oman kertomansa mukaan, taivaallisen ihanan ja lohduttavan näyn.

Juuri tässä vaiheessa hän tuolla Lontoon matkallaan tuli kosketukseen norjalaisen tietäjän kanssa.

Ervast oli janonnut totuutta. Hän eli siinä vakaumuksessa, että noissa erikoisissa kokemuksissaan hän oli saavuttanut kosketuksen elämän suureen totuuteen.

Mutta samaan aikaan hän kohtasi myöskin valheen. Parhaimmatkin, ne, joihin hän oli suurimman luottamuksensa ja toivonsa pannut, osoittautuivatkin ihmisinä sangen pieniksi, puutteellisiksi ja vajaviksi, joutavan vallan ja kunnian tavoittelijoiksi. Maailman turhuuden he olivat jättäneet, omistautuneet etsimään Jumalaa, totuutta, ja harrastamaan pyhiä asioita, mutta kuinka useasti he lankesivatkaan tavoittelemaan kunniaa, hengellistä arvoasemaa, tuota turhuuksista turhinta, valheista suurinta.

Missä siis lopultakin oli totuus! Kuinka väsyttävältä sen

etsiminen joskus saattoikaan tuntua, kun kaikki toivo raukesi!

Mutta nyt hän saapui tuon tietäjän puheille.

Siinä oli pieni saari Kristianian (nykyään Oslon) vuonossa, jota metsäiset rinteet reunustivat. Rannalla huvila, puutarhassa lapsukaisia leikkimässä. Nuori suomalainen vaeltaja astelee verkalleen taloa kohti.

”Onko isä kotona?”

”On kyllä”, vastaa hymysilmäinen tyttönen. ”Olkaa hyvä ja käykää tupaan!”

Tytön ohjaamana vieras saapuu pieneen, hyvin sievään tupaan, josta avautuu mitä ihanin näköala vuonolle.

Ei mitään salaperäistä missään; vain ihmeen kodikasta, siistiä ja vieraanvaraista.

Oviverho siirtyy syrjään.

Hoikka, laihakko mies astuu sisään ystävällisesti kumartaen. Kasvoista loistaa hyvyys, lujuus ja itsehillintä. Parta on lyhyt, suippo. Otsa korkea, ajattelijan rypyissä. Silmät harmaansiniset ja niistä loistaa läpitunkeva valo, ja katse tunkeutuu pohjattomiin syvyyksiin.

He siirtyvät viereiseen huoneeseen. Vieras istuu sohvan nurkkaan, isäntä läheiselle tuolille.

Kohta puhe kääntyy filosofiseksi mitä miellyttävimmässä yhteisymmärryksessä.

Sitten isäntä lausuu keskittyneenä ja vähän hajamielisenä: Mitä mieltä te olette ajatuksesta?

Kysymys ei ollut aivan keskustelun ulkopuoleltakaan, mutta kuitenkin se vähän hämmästytti Ervastia.

Monien ajatusten ja muistojen omista kokemuksista vi-lahtaessa mielessä hän vastasi:

Minusta tuntuu, muistan todella — niin minä olen jonkin kerran luullut oivaltavani — että ajatukset ovat ihmisen ulkopuolella olevia olioita. Joskus olen tuntenut olevani kaikkien ajatusten yläpuolella ja vapautuneeni niistä.

Isäntä nyökkäsi ystävällisesti ja rohkaisevasti ja vieras jatkoi:

Ihmisen henki, hänen todellinen ”minänsä”, on kaiken ajattelun takana. Tuo ”minä” on kuin ympyrän keskipiste ja ajatukset kiertävät ympäri kehää.

Varsinkin kun ihminen etsii totuutta ja koettaa sitä käsitellä, tunkeutuen järjestelmästä toiseen, hän voi joutua mitään vaarallisimpien erehdysten uhriksi. Jossakin järjestelmässä voi nimittäin olla heikkojakin kohtia, jotka viehättävät samansuuntaisia taipumuksia hänessä itsessään ja huomaamatta häikäisevät temmaten mukaansa. Mutta sen tekee silloin jokin, mikä ei olekaan totuudesta. Kun hän lisäksi liikkuu toistenkin ihmisten ajatusten ja mietiskelyjen piirissä, hänen oma, todellinen itsensä, voi helposti hävitä hänen näköpiiristään. Mutta kuitenkin, ennenkaikkea, pitäisi pyrkiä juuri omaan itseensä.

Niin pitäisi! lausui isäntä.

Totuus, joka on minun ulkopuolellani, ei ole minun totuuteni. Totuus on minun omani vasta sitten kun olen sen keksinyt omassa tajunnassani. Muista asioista emme voi mitään tietää, ennenkuin olemme ne löytäneet omasta itsestämme, samoin kuin emme voi nähdä mitään, ellei kuva muodostu omiin aivoihimme.

Voidaksemme ulkonaisesti nähdä, tarvitsemme aivoja ja silmiä. Nähdäksemme sisäisessä maailmassa so. saavuttaaksemme tietoa, tarvitsemme henkeä ja sen silmiä.

Omaa henkeämme meidän siis ensi sijassa on etsittävä.

Kuten sanoitte, joskus emme näe metsää puitten vuoksi, eli kun alituisen aherramme tuhansissa ajatuksissa, mutta helposti unohtaen itse ajattelijan, tuon hiljaisen tarkkailijan näyttämön takana. Minua ilahduttaa, että olette tämän seikan erottanut.

Aivan käytännöllisesti katsoenhan totuus onkin siinä, että löydämme oman vapaan itsemme. Sitä varten ihminen täällä ruumiiseen sidottuna elää.

Missä tämän maan päällä ovat luomiskykyiset tietäjät? Niitä on, mutta vähän, noita uranaukaisijoita, jotka tietoi-

sinä käyttävät luonnon salattuja voimia. Minä en puhu hypnotismistä, sillä hypnotisoijat ovat lapsia, jotka leikkivät dynamiitilla, ainakin useimmat.

Mutta salatieteilijä, hän on nuorukainen, joka koko olemuksensa voimalla haluaa oikeata, sitä, mikä on Jumalan. Hän on mies, joka tietää, mitä tahtoo ja tekee mitä tahtoo. Hän on myöskin vanhus, joka kokemuksen koulussa on oppinut parhaan tavan tehdä sitä, mitä tahtoo.

Puhunko mielestänne liian jyrkästi ja varmana? Älkää kuunnelko minua siinä mielessä, että puhuisin itsestäni.

Mutta minä sanon teille: Tietäminen ei ole ylpeyttä eikä tietämättömyys nöyryyttä.

Kumpaakin kestää aikansa. Tiedon omaaminen merkitsee sitä, että tietää oman paikkansa elämässä. Jos minä tiedän oikean paikkani, tarvitseeko minun hävetä tahi ylpeillä.

Kaikkina aikoina ovat salatieteilijät keskenään muodostaneet veljeskunnan ollen näkymättömässä yhteydessä keskenään. He ovat aivan kuin eri asteissa sisäisen kehityksensä mukaan. On opetuslapsia, mestareita ja mestareitten mestareita jatkuvassa sarjassa ja monet noista, varsinkin korkeammalla olevista, elävät henkisinä voimakkeuksina ilman fyysillistä ruumista. Toiset taas, varsinkin oppilaat, ovat hajaantuneina ympäri maailmaa, eivätkä ulkonaisesti eroa muista ihmisistä, eikä heitä tunneta. Heidän elämänsä luonnollisesti on ankaraa velvollisuuksien täyttämistä niissä maallisisakin asioissa, joihin he ryhtyvät. He ovat täynnä oikeamielisyyttä, puhtautta ja vakavuutta. Onhan kaikkialla sentään rehellisiä ja hyviäkin ihmisiä.

Varsinainen salatieteilijän työ tapahtuu luonnon näkymättömillä alueilla, ajatuksen omalla alueella, jossa hän hiljaisuudessa vaikuttaa mahtavana voimana, mikä tulee maailman hyväksi. On pieni joukko sellaisiakin, jotka ovat tehtäväkseen saaneet julistaa maailmalle totuutta. Joittenkin tehtävänä taas on koettaa herättää ihmisten minuus kun he näitä kohtaavat. Mutta ihanin kaikista työtavoista — tämä

tuntunee teistä oudolta — on työskentely salassa, näky-mättömissä ja tuntemattomissa. Se on olemista hyvän lain aseena, rauhan välikappaleena, totuuden ja rakkauden le-viämiseksi maan päälle, olemista pimeässä loistavana valona pimeyden sitä tietämättä ja hädänalaisen näkemättä autta-vaa kättä.

Tuon sängen laajan lausunnon aikana tuntui kuin huone olisi täyttynyt valolla, rauhalla ja ilolla, ruusun ja liljojen tuoksulla.

Ja äsken vielä väsynyt nuorukainen kuiskaa onnellisena:

Kun kuulee teidän puhuvan, on kuin sydän täytyisi pel-källä valolla. Ette te puhu minulle yksinomaan sanoin, vaan koko olemuksenne puhuu. Kuinka kiitollinen teille olenkaan, ja haluaisin kulkea sitä tietä, josta olette puhunut.

Sen tien te kyllä tunnette, vastasi isäntä.

Ensimmäinen ehto on kaipaaminen, toinen tahtominen ja kolmas etsiminen. Kaikki yhteensä merkitsee vapautumista persoonallisista harhakuvista, siitä itsekkyydestä, jota ih-miset nimittävät omaksi minäkseen. Viimeinen on sitten vai-keneminen. Minäkin olen teille kiitollinen tästä hetkestä.

Auringon laskiessa läntisten kukkuloiden taakse, taivaan ja syvän vuonon tummentuessa nuorukainen kulki taas ul-kona.

Hänen sisimpänsä toisti sanoja: Olet puhunut veljen kans-sa. Sinä tiedät, että hän on veli. Joittenkin tehtävänä taas on koettaa herättää toimintaan niitten ihmisten minuus, joita he kohtaavat. Niin juuri! Ja eikö hän herättänytkin minua unestani? Niinpä minäkin siis tahdon lähteä työhöni sytyt-tämään toisia ihmisiä, niitä jotka tielläni tapaan ja jotka ovat myrskyssä sammuneet.

Rauha sydämessään hän kulki pois.²⁾

26. Stipendin hakija

Yliopiston kirjasto oli toki avannut nuorelle Ervastille pääsyn maailmankirjallisuuden siihenkin osaan, mikä käsiteli hänen harrastamiaan aloja.*) Hän luki kaikki mahdolliset ja mahdottomat kirjat. Sanskritinkieltä hän opiskeli yliopistossa, latinaa hän osasi hyvin ja useita eurooppalaisia kielii hän hallitsi. Ulos avaraan maailmaan hänen oli nyt päästävää, mutta miten?

Joulukuun 3. päivänä 1898 Ervast jätti yliopistolle anomuksen hakien ns. Antellin stipendiä, joka oli melkoisen suuri ja kolmivuotinen matka-avustus.

Ervast perusteli hakemustaan sangen laajasti huomauttaen viiden vuoden aikana suorittamistaan tutkimuksista kokeellisessa psykologiassa (okkultismissa, spiritismissä ja joogassa), mystillisessä filosofiassa, uudenaikaisessa teosofiassa ja vertailevassa uskontotieteessä, ja esitti edelleen, että tämänlaatuiset tutkimukset eivät ainoastaan abstraktisesti ole mielenkiintoisia, vaan niillä on mitä suurin käytännöllinen merkitys uskonnolle, filosofialle ja tieteelle.

Hän esitti tarkan suunnitelman tutkimusmatkaansa varten, ja sen aikana hän asianomaisilla paikoilla tulisi suorittamaan Itämaitten suurten uskontojen ja filosofisten järjestelmien tutkimuksia, psyykkisiä ja aasialaisen filosofian tutkimuksia, tutkimaan missä määrin menestyksellä teosofinen liike on näitä asioita voinut selvittää. Matkasuunnitelman mukaan hän olisi sankritinkielen opinnot Helsingin yliopistossa päätettyään suunnannut matkansa Saksaan, Ranskaan, Englantiin ja lo-

puksi kahdeksi vuodeksi Intiaan. Ja hän oli tarkoin maininnut mitä aineita, missä ja kenen johdolla hän opiskelisi. Siihen hän oli kirjoittanut monta kuuluisaa nimeä, joukkoon myöskin joitakin teosofeja, joita tieteellinen maailma ei hyväksynyt.

Ja sitten alkoi pitkä ja kuumeinen odotus. Siinä oli kysymyksessä kahdeksantuhannen markan vuotuinen avustus kolmen vuoden aikana ja lisäksi tieteellisen maailman tunnustus teosofialle.

Kahden professorin luona Ervast kävi tunnustelumatkoilla. Nämä kyllä suhtautuivat häneen ystävällisesti luvaten puoltaakin hakemusta, mutta arvelivat, ettei konsistori tulisi stipendiä myöntämään. Tutkimukset ovat tosin mielenkiintoisia, lausui toinen, mutta voiko tuollaisia tutkimuksia edes tieteellisesti harjoittaa. Toinenkin osoitti harrastusta yliaistillisiin kysymyksiin, mutta lausui kategorisen lyhyesti: Madame Blavatsky on humbuugia.

Ervastia tuollaiset lausunnot tietenkään masensivat, eikä ”Nya Pressenin” myönteiseen sävyyn tästä oudosta stipendihakemuksesta esittämä maininta häntä juuri rohkaissut.

Mutta toiselta taholta hän sai kuulla kunniansa. Eräänä aamuna palatessaan Oulunkylästä vanhaan kotiinsa isänsä luo Pekka Ervast sai tunteen kuin tuhannet neulat olisivat häntä pistelleet ja päästyään perille hän lehdestä sai nähdä, että hänen hakemustaan oli pilkattu mitä törkeimmällä tavalla. Sekä materialistit että uskovaiset olivat nyt yhtä mieltä.

Karkealla tavalla siihen aikaan katsottiin voitavan julkisessa sanassa häväistä nuorta intomielistä tutkijaa, joka kuitenkin ei ollut tehnyt muuta kuin aivan laillisessa järjestyksessä anonut apurahaa, mihin hänellä sääntöjen mukaan oli oikeus.²⁾

Ervastin nuoruudenystävä, professori, sittemmin yliopiston rehtori, K. R. Brotherus on huomauttanut, että se apuraha oli siihen asti yleensä myönnetty vain varttuneimmille tutkijoille, tohtoreille ja dosenteille, mutta muodollista estettä stipendin

myöntämiseen tässäkin tapauksessa ei ollut ja hakemus lie-
neekin konsistorin mielestä ollut hyvin perusteltu, koska se
eväämisessään oli turvautunut siihen muodolliseen syyhyn,
että hakija matkasuunnitelmassaan oli maininnut erään rans-
kalaisen lääkärin Charcot'n nimen, joka kuitenkin oli kuollut
useita vuosia aikaisemmin. Tätä konsistori nyt piti raskautta-
vana tietämättömyytenä ja apuraha kiellettiin häneltä ja
myönnettiin eräälle fysiikan tutkijalle.³⁾

Pekka Ervastin jännitys oli siis vihdoinkin lauennut. Tuo
juttu oli hänelle käynyt mauttomaksi ja hän syytti itseään
katkerasti, että ymmärtämättömydessään oli pilannut nimen-
sä maailman silmissä. Olisihan hänen pitänyt ymmärtää, ettei
apurahaa ollut saatavissa semmoiselle yritykselle.

Jos näinkin on, niin mikä voi puolustaa Ervastin osaksi
tullutta karkeutta kun hänellä noin pätevän lausunnon mu-
kaan oli ollut sangen vakavatkin mahdollisuudet apurahan
saantiin.

Vähän kai sentään rohkaisi Ervastia ystävien lohduttelu.
Arvid Järnefelt kirjoitti: ”Kyllähän sen edeltäkin arvasin,
etteivät sinulle tuota stipendiä antaisi. Mutta jos olisit sen
saanut, olisi rahoista kuitenkin ollut Suomelle hyötyä. Sen-
sijaan piti nyt mennä jotakin sähköööriä tutkimaan ja siihen
tietysti piti tuhлата kymmeniä tuhansia. Suuria rahoja ei kos-
kaan tässä maailmassa ole tosihyödyllisiin tarpeisiin.”

Vähitellen Ervast sitten huomasi olevansa vapaampikin
työskentelemään totuudenetsintänsä hyväksi, eikä hänen
sydämessään ollut katkeruutta.

Ervastin toimeentulo oli näihin aikoihin kokonaan tilapäis-
ansioitten varassa. Kirjallinen työ ei menestynyt aivan huo-
nosti, mutta tulojen hankkimiseksi hän myöskin antoi ruot-
sin- ja ranskankielen tunteja venäläiselle kenraali Avinoffille
Turun kasarmissa.⁴⁾

Syyskuussa hän kävi jälleen Tukholmassa.

27. Isän kuolema

Näihin aikoihin isä oli kutsunut hänet takaisin kotiin. Mutta Pekka oli jo tullut huomaamaan, että hänen kirjallinen työnsä menestyi paremmin maalla. Niinpä hän asusti Oulunkylässä, jossa kesällä näyttelijä Knut Weckmanin huvilan pienessä piharakennuksessa kirjoitteli kirjaansa ”Valoa kohti”.

Välit isän kanssa olivat kuitenkin käyneet yhä läheisemmiksi. Joulukuun 30. päivänä 1899 isä kuoli.

Pekka itse kertoo: ”Olin viimeisen yön hänen kanssaan. Oli ihmeellistä, isä oli tullut teosofiksi. Hän oli pitemmän aikaa jo seurustellut henkimaailman kanssa. Äitini kävi usein hänen luonaan, viimeisenäkin yönä. Tämä ilahdutti häntä.”²⁾

Kun viimeinen hetki lähestyi, isä piti Pekan kädestä ja lausui: ”Sinulla on kyllä oikea tie!”²⁾

Isänsä vanhalle ystävälle, Mäntsälän rovasti Aspelundille, jonka pappilassa hän pienenä poikana oli viettänyt pari kesää, Pekka isänsä kuoleman johdosta kirjoitti varsin selventävän ja senvuoksi huomioonotettavan kirjeen, joka seuraavassa esitetään:

”Helsinki 16. I. 1900.

Rakas vanha Setä C. E. A.

Setä ei kai vielä ole menettänyt toivoansa saada vastausta kirjeeseensä tk. 5 p:ltä, vaikka on jo kulunut enemmän kuin viikko siitä kuin minulla oli ilo vastaanottaa se. Kuten setä itse ennusti, ei ole niin helppoa saada rauhaa ja aikaa niiltä toimilta, jotka seuraavat kuolemantapausta, varsinkin kun se tässä tapauksessa oli kaksinkertainen, siten että vanha Isoäiti, joka ei moniin vuosiin ollut ruumiillisilla silmillään saanut

nähdä Edoaan, Isän hautauspäivänä jätti meidät kohdatakseen lempipoikansa paremmassa maailmassa.

Setä tahtoi mielellään kuulla jotakin Isän viimeisistä hetkistä ja siitä vaikutelmasta, jonka niistä olen saanut. Todellakin, minusta tuntuu kuin pitäisi minun voida kirjoittaa kokonainen kirja siitä. Mikä on henkisesti innoittavampaa kuin läsnäolo kuolinvuoteen ääressä? Viimeisen yön valvoin Isän luona, ja ne ajatukset ja kokemukset, jotka silloin tulivat luokseni, muodostavat keskitetyn kertauksen kaikista elämäni psykologisista kokemuksista. Isän tajunta oli silloin jo kahdessa maailmassa, fyysisessä ja astraalisessa; sielu suhtautui yhä objektiivisemmin omaan katoavaiseen minäänsä, persoonalliseen ihmiseen nähden; ensiksi tuntuivat vanhat muistot ottaneen näkyväisen muodon ja psyke keskusteli niiden kanssa, sitten oli kuin olisi sen katse kohdannut uusia todellisuuksia, jotka hämmensivät sen mieltä, ja juuri silloin heikentyi myöskin fyysillinen puhekyky, niin että äänet eivät enää olleet selviä. 'Kuumehoureita' Isällä ei ollut, ei ainakaan mitä minä ymmärrän kuumehoureilla tarkoitettavan. Hän oli koko ajan tajuinen myöskin meidän tasollamme. Hän tunsikin minut ja saattoi puhua kanssani, mutta sekoitti molemmat tilat, niin että uskoi minun kuuluneen (toiseen) maailmaan.

Varsinainen kuolinkamppailu oli nähtävästi helppo ja tuskanaton; se kesti n. kolme tuntia klo 9:stä klo 12,20:een. Isä hengitti tai läähätti hiljaa puhumatta mitään. Sitä ennen hän oli tuntenut sisarukset ja maininnut heidät lempinimillään 'Tuttasen' ja 'Geissii', samoin hän tunsikin vanhan, uskollisen palvelijattaremme Miinan. Hänen viimeinen sanansa oli 'Peppi' (Pekka). Meille oli kuitenkin tämä kuolinkamppailu vaikein. Siinä seisoi ja katselimme, kuinka elämä pakeni rakkaimmasta ystävästämme. Kovin vaikeata oli minun pidättää kyöneleitteni tulvaa ja lohduttaa sisaruksiani sanomalla, että tässä tapahtuu sielun syntyminen, eikä kuolema, että valoisat 'enkelit' vastaanottivat lapsen toisella puolella. Me puhuimme hiljaa, ja Isä sai lähteä pois rauhassa, ilman että mikään kiihkeä kaipaus pidätti poistuvaa sielua . . .

What matters dying!
If the Gods are in being,
you can suffer nothing,
for They will do you no hann.

(Mitä väliä on kuolemalla!
Jos jumalat ovat olemassa,
et voi kärsiä mitään,
sillä He eivät tule tekemään
sinulle mitään pahaa.)

Se oli Isän uskonto. Hän oli tehnyt velvollisuutensa elämässä. Sentähden hänellä ei ollut mitään pelättävää. Hänellä ei ollut milloinkaan uskonnollisia epäilyksiä. Hänen pitkä kärsimyksensä oli katkaissut toinen toisensa jälkeen ne siiteet, jotka kiinnittävät meidät aineelliseen elämään, ja ainoa persoonallinen, joka hänessä säilyi, rakkaus meihin, joiden tähden hän oli kestänyt — se ei todellakaan muodostunut miksikään taakaksi uudessa maassa. Hänen poismentonsa jälkeen tunsin sen voimana sisässäni, ja tunsin, ettei Isä ollut milloinkaan ollut minua niin lähellä kuin silloin. Sentähden en hetkeäkään surrut. Gerda ja Yrjö kantavat hekin tappionsa, niinkuin sopii ihmisille, jotka ovat saaneet tiedon siitä, että he ovat sieluja.

Tuhannet kiitokset Sedälle ja Tädille ja Irenelle ja kaikille muille osanotosta, joka oli ilmaistu Sedän kirjeessä. Kutsumun saapua sinne tulemme me ja tulen minä säilyttämään kiitollisissa muistissa.

Pekka Ervast”

Edvard Ervast, ”Edu” oli äitinsä Augustan lemmikkipoika. Heidän sielujensa läheisyyttä ehkä kuvaa, että kun Edvard 30. 12. 1899 kuoli, makasi äiti Augustakin heikossa tilassa vanhana ja sairaana eikä pojan kuolemasta uskallettu hänelle mitään ilmoittaa, mutta kun poika August Wilhelm teki lähtöä hautajaisiin, oli mummo kysynyt: ”Minne sinä nyt lähdet?” ja siten lisännyt: ”Kyllä minä tiedän, Edu on kuollut.” Ja kun Ville sitten oli kotiutunut veljensä hautajaisista, hän sieltä ilmoitti puhelimitse: Äiti on kuollut. Hän oli laskeutunut levolle ja rauhallisesti nukkunut kuolon uneen.

28. Vanha koti hajaantuu

Koti pysyi koossa seuraavan vuoden kesäkuuhun. Siinä asuivat Gerda ja Yrjö, joksi Georg veljeä tähän aikaan nimettiin, sekä vanha palvelija Miina.

Sitten Gerda muutti pastorinrouva Brobergin, o.s. Ugglan luo, ja meni saman vuoden joulukuun 7. päivänä naimisiin insinööri Ugglan kanssa.

Yrjö veli, joka oli jäänyt aivan yksin, muutti Mimmy tädin luo Fabianinkatu 8: aan.

Myöskin Pekan sisar ja veli olivat omaksuneet hänen maailmankatsomuksensa. Sisar Gerda kertoi omaksuneensa sen omintakeisesti, mutta sai kuitenkin aina Pekalta vahvistuksen ja selityksen asioihin. Sisarusten välit olivat aina olleet hyvin läheiset.

Pekka kuitenkin tähän aikaan, talvella 1899—1900 asui Vanajan kirkolla Paikkalassa opettajan talossa ja valmisteli kirjaansa ”Framtidens religion”. Tämä pieni kirjanen, joka on kirjoitettu Pekan nuoruusvuosina hänen äidinkielellään, paitsi syvällisen sisältönsä vuoksi, on erittäin kiintoisa, koska se antaa erinomaisen tylinäytteen Pekka Ervastilta, kun hän saa kirjoittaa kielen estämättä. Kirja on kuin runoa.

Vanajan kirkonkylä on sängen yksinäistä paikkakuntaa vielä nykyäänkin. Silloin siellä lähimpinä naapureina oli pappila, lukkarila ja haudankaivajan asunto, koko hengellinen sääty, mutta ei muuta mitään.

Ruuan hankkiminen vei pitkän osan päivästä. Kanttorilasta saatiin kuusi litraa maitoa päivässä, mutta kaikki muu oli nou-

deettava Hämeenlinnasta. Matkaa sinne oli mutkittelevaa maantietä 5, 6 kilometriä. Jos uskalsi kävellä rataa pitkin, suipistui se kolmeen. Sama matka tuli myöskin vesitse soutaen, mutta sekään ei ollut leikintekoa. Jos emännyyttä hoitava ”Mummu” sai nuo kolme kavaljeeria, John Blomstedtin, Arthur Christensenin ja Pekka Ervastian, jotka tähän talouteen kuuluivat, soutumiehiksi, oli lähdettävä jo kello ½5 aamulla, sillä kaupungin ainoalle meijerille oli ennätettävä ajoissa, mikäli mieli saada voita. Pian siellä nimittäin oli jononmuodostelmia ja mitkään tilaukset taas eivät pitäneet paikkaansa. Sitten oli vielä juostava Skogsterin kaupassa ja Hildenin leipurissa.

Parhaassa tapauksessa oltiin kotona kello 8 aikaan. Mikä aika siihen Pekalta menikään! Tuo järvimatka sinänsä oli sentään reipas ja hauska.¹⁾

Pekka Ervastian elämään näihin aikoihin tuli paljon vaikuttamaan tuo kirjanen ”Framtidens religion”. Se aiheutti matkoja Ruotsiin. Kotimaassahan jo elettiin routavuosien aikoja. Pieni teosofinen liikekin joutui tarkkailun kohteeksi, ja oli senvuoksi noudatettava varovaisuutta toiminnassa. Torstaikokoukset kuitenkin jatkuivat, mutta enemmän yksityisluontoisina, ja Viipuriinkin perustettiin vuonna 1900 teosofinen kirjasto. Vuonna 1899 oli painosta ilmestynyt Pekka Ervastian suomentamana Annie Besantin ”Johdantoa teosofiaan”.

Keväällä 1900 Ervast odottamatta sai kirjeen tohtori Emil Zanderilta Tukholmasta. Tämä oli Gustaf Zanderin poika ja Ruotsin Teosofisen seuran hallituksen jäsen ja entinen yli-sihtööri. Tuossa kirjeessä Ervastia pyydettiin luennoimaan Ruotsiin ja tiedusteltiin, millä ehdolla hän voisi saapua.

Kutsu yllätti kokonaan nuoren Ervastian ja hän ihmetteli kuinka semmoista oli tukholmalaisten päähän pälkähtänyt.

Vasta vuosien jälkeen hän sai tietää, että hänellä siellä oli ollut suosittajina kolme rouvaa, joitten mielestä hän oli lupaava nuorukainen teosofiseen työhön. Nämä olivat krei-

vitär Constance ”Wachtmeister, ranskalaissyntyinen, mutta avioliittonsa kautta Ruotsiin siirtynyt vanha teosofi, kreivitar Martha Gyldenstolpe ja tohtorinrouva Alma Edström.

Varsinkin viimeksimainitusta, kertoo Ervast, tuli hänelle läheinen ystävä, kuin toinen äiti.

Nämä kolme huomattavassa yhteiskunnallisessa asemassa olevaa naista siis asettuivat nuoren Ervastin suojelijoiksi. He olivat päättäneet valmistaa tälle tilaisuuden kehittyä teosofiseksi työntekijäksi.

Mutta Ervastilla itsellään ei noista suunnitelmista ollut aavistustakaan. Ja hän vastasi tohtori Zanderille, ettei hän katsonut itseään päteväksi noudattamaan kutsua. Ervastin mielestä oli vain kaksi tapausta, jolloin ihminen on oikeutettu esiintymään teosofisena opettajana. Toinen on tieteellinen, jolloin hän opintojensa nojalla saattaa järkeen perustuvasti antaa opetusta menemättä niistä ns. salatieteelliseen takuuseen. Toinen oli henkinen opetus, johon on mahdollisuutta ainoastaan sellaisella, jolla itsellään on okkultista tietoutta. Edelliseen minulla ei ole halua, selitti Ervast, koska ainoastaan jälkimmäisellä on arvoa, mutta siihen taas, ainakaan vielä, en katso pystyväni.

Seuraus oli, että saapui uusi kirje, jossa tohtori Zander lausui: ‘Nyt välttämättä tahdomme teidät luoksemme, emme aseta mitään vaatimuksia, toivomme vain, että tulette kanssamme pohtimaan ja keskustelemaan asioista. Tulkaa nyt heti huhtikuun alkupäivinä ja olkaa tervetulleena vieraana vaimoni ja minun kodissa. Toukokuussa on seuramme vuosikokous ja silloin saapuu Tukholmaan eversti Olcott; hänen tapaamisensa olisi varmaankin teille mielenkiintoista!

Niin varmaan olikin, ja sitten tapaamme Ervastin Tukholmasta, jossa hän kaksi kuukautta asui tohtori Zanderin hauskassa ja musikaalisessa kodissa Grefgatan 12:ssa. Hän kirjoittaa voivansa erinomaisesti. Hän on saanut kaikkien ihailun osakseen ja kaikki hänestä pitävät, mutta kuitenkin hän suunnittelee paluuta toukokuun lopulla. Kaikki, mitä siellä oli

tapahtunut, oli ollut vain iloa ja onnea ja Pekka oli kohdannut ainoastaan menestystä. Yrjö-veljeään hän kehoittaa lukemaan ”Nya Pressenin” 7:n toukokuuta numeroa. Siinä varmaankin on hänen oma kuvauksensa asioista.

Tukholmassa käytiin yhtämittaa oopperassa, konserteissa ja teatterissa. Seurustelu teosofien kanssa oli vilkasta.

Muistamme, että Ervastilla oli ollut yhteyttä vanhan Zanderin kanssa noilta Judge-ajoilta. Siitä oli aiheutunut ystävyys kaikkien Zandereitten kanssa. Mutta vanha Gustaf Zander oli ainoa, joka kuului Mrs. Tingleyn Yleiseen veljeyteen, kun sensijaan muut perheen jäsenet, vanha rouvakin, kuuluivat Teosofiseen seuraan.

Ervast oli ottanut mukaansa kirjansa ”Framtidens religion” käsikirjoituksen. Sitä nyt luettiin ääneen yksityisissä tilaisuuksissa. Voi ymmärtää, että tuo pieni kirjanen herätti yleistä mieltymystä. Kukaan, joka sen lukee, voi tuskin olla ihastumatta. Niinpä nämä ruotsalaiset päättivät heti, että Ervastian on esitelmöitävä samasta aiheesta vuosikokouksessa. Hänen vastusteluaan ei otettu huomioonkaan.

Ja tapahtui myös, että tohtori Enzo Edström hommasi kirjalle kustantajan ja se ilmestyi syksyllä Wilhelm Billen kustannuksella. ²⁾

Niin Ervast heti alkuun sai menestystä Ruotsissa. Itse hän kirjoittaakin: ”Täällä aiotaan minusta vähitellen tehdä ruotsalainen, mutta se saattaa kuitenkin osoittautua vaikeaksi. Suomi on minulle niin rakas.”

Eräänä kauniina tuokokuun aamuna eversti Olcott todellakin saapui Kristianian yöjunassa, ja koko seurue oli vastassa keskusrautatieasemalla.

Makuuvaunusta laskeutuu asemasillalle komearyhtinen miehekäs vanhus. Valkeasta parrasta jokainen hänet heti tunsi eversti Olcottiksi. Seurassaan hänellä oli sisarentyttärensä Miss Michell Amerikasta.

Kevein askelin seitsenkymmenvuotias vanhus nousi hotellin portaat ylös. Ja kun sitä vähän ihmeteltiin, hän vastasi:

En koskaan väsy. Mitä nämä matkat Euroopassa ovat, mutta Intiassa kun saa istua junassa viisi vuorokautta yhteen me-noon. Enhän kykenisi olemaan presidenttinänne, jos vanhuus ja väsymys vaivaisi minua.

Olettekin ihmeen voimakkaan ja terveen näköinen, eversti!

Tunnen itseni kahdeksantoistavuotiaaksi nuorukaiseksi!

Näin jatkui keskustelu ja joskus se käsitti politiikkaakin.

Eversti Olcott silloin lausui: Teillä näkyy yleensä täällä Euroopassa olevan Saksan keisarista Wilhelm II:sta sellainen käsitys, että hän on narri. Ette kai usko korvianne kun sanon, että mestarit pitävät häntä erikoisesti silmällä, sillä hän on heistä sangen mielenkiintoinen olento, ja maailmanmeno tulee hyvin suuressa määrin riippumaan hänen toimenpiteistään.

Jälkimaailmahan on saanut todeta, että tämä eversti Olcottin ennustus toteutui. Myöskin nuoren Ervastin mieleen se painui, samoinkuin monet muut eversti Olcottin lausunnot.

Tämä perustajapresidentti teki Ervastiin hyvin voimakkaan ja suurenmoisen vaikutuksen. Ne neljä päivää, mitkä vanha herra viipyi Tukholmassa, Ervastilla olikin tilaisuus miltei yhtämittaa viettä hänen seurassaan, sillä aina oli kokouksia ja huviretkiä, ja sopivampaa tulkkia ja adjutanttia hänelle ei ollut kuin juuri Ervast, joka luonnollisesti myöskin käytti tätä tilaisuutta kyselläkseen monenlaisia asioita, joihin eversti Olcott auliisti ja ystävällisesti vastaili.

Vanha presidentti oli kerrassaan väsymätön. Hän oli iloinen ja leikillinen, vailla mitään salaperäisyyttä, välistä lapsellisen veitikkamainen, ja lapset viihtyivätkin erinomaisesti hänen seurassaan. Itse hän selitti sen johtuvan parrastaan, joka teki hänet joulupukin näköiseksi, ja eikö joulupukki olisi lasten suosiossa. Kun oltiin päivällisillä ylisihteri Knösin luona, eversti Olcott pitkän aikaa huvitti insinöörin pieniä suloisia lapsia matkimalla erilaisia eläimiä mitä luonnollisim- malla tavalla. Ja tämä tapahtui puolta tuntia ennen kuin hän aloitti julkisen luentonsa uskonnoista.

Ei saa olla tekopyhä ja teennäinen missään suhteessa, van-

ha herra lausui Ervastille. Mestaritkin antavat arvoa huumorille ja eräskin on aivan täynnä leikillisyyttä.

Eversti Olcottille nuo mestarit eivät olleetkaan mitään pilventakaisia olentoja, eivät toisen maailman kummituksia, eivät enkeleitä eivätkä jumalia, vaan ihmisiä muitten ihmisten joukossa. Hän puhui heistä kunnioittavasti. Hänen päähänsäkään ei pälkähtänyt heitä epäillä. Mestarit ovat ihmisiä, muistakaa se, hän sanoi. Älkää tehkö heistä jumalia!

Sanokaa sitten, lausui Ervast heidän ollessaan kadulla kävelyllä, onko teillä itsellänne muistoa jostakin menneestä elämästä?

Ei! vastasi eversti Olcott avomielisesti.

Mutta uskotte kuitenkin vilpittömästi, että jälleensyntyminen on tosiasia?

Eversti kääntyi. Entä te, uskotteko vilpittömästi pohjoisnaapaan?

Hänen silmänsä säkenöivät huumoria. Parempaa vastausta tuskin olisi voinut keksiä.

Älkää olkokaan tietävinänne semmoista, mitä ette tiedä, hän puheli. On parasta varoa ihmisiä, jotka esiintyvät pitkänaamaisina, mystillisinä ja kovin tietävinä. Se on useimmiten paljasta ”bluffia”. Kun vähänkin ravistelee heidän okkultista aarrearkkuaan, tulee heidän tietämättömyytensä pian näkyviin.

Mutta olen Suomessa kuullut kerrottavan semmoisista todellisista tietäjistä, joilla on salaperäisiä kykyjä.

Se on aivan toista. Tarkoitin äskeisillä sanoillani seikkailijoita, jotka käyttäen hyväkseen ihmisten herkkäuskoisuutta ja taikauskkoa, parveilevat okkultisten liikkeiden ympärillä. Teosofisessa seurassa olemme niitä kohdanneet monta. Ette ole vielä ennättäneet saada niitä Suomeen.

Minkälaiseen teosofiseen työhön pitäisi nuoren teosofin ryhtyä? kysyi Ervast.

Hyvin usein nuoret kysyvät minulta tuota, vastasi eversti Olcott. Aina minä vastaan heille, ettei heidän sillä pidä vaiwata päätään. Ottakoot vain teosofian mukaan elämään. Suo-

rittakoot jokapäiväiset velvollisuutensa ilolla, uudessa ja paremmassa hengessä. Sillä tavoin he parhaiten palvelevat teosofiaa. On oltava uskollinen pienessä. Jokaiselle tulee tilaisuutensa.

Kun häneltä kysyttiin, millä tavalla ihminen tulee salatieteilijäksi, hän vastasi: Hillitsemällä itsensä. Ja hän kertoi siten:

Kerran asuimme yhdessä madame Blavatskyn kanssa New Yorkissa. Minullakin oli pieniä pyrkimyksiä siihen suuntaan. Olisin halunnut tulla mestareitten oppilaaksi ja pyysin ja sainkin neuvoja H. P. B:lta. Eräänä kuumana kesäpäivänä olin sitten juossut ympäri kaupunkia ja minua vaivasi ankara jano kun saavuin kotiin. Syöksyin vesikarahvin kimppuun ja ahmin vettä. Kuvitelkaapas nolouttani kun huomasin Blavatskyn tuijottavan minuun, ylevä halveksuminen katseessaan. ”Henry parka”, hän sanoi, ”oletko joskus uneksinut voitavasi tulla salatieteilijäksi? Salli minun ilmoittaa sinulle, että jos noin surkealla tavalla hillitset raatelevia himojasi, ei sinulla tässä maailmankaudessa ole paljoakaan toivoa päästä eteenpäin kehityksessäsi.”

Onko tupakanpolto pyrkijälle haitaksi? häneltä kysyttiin. Pitääkö siitä luopua?

Riippuu asianhaaroista, Olcott vastasi. Jos teillä on himoa polttamiseen, lakatkaa polttamista. Mutta jos ette himoitse tupakkaa, on yhdentekevää, jatkatteko, vai lopetatteko.

Eversti Olcottin mielestä seura oli tarkoin pidettävä erossa politiikasta.

Eversti Olcottia ei pidettykään esoteristina eikä okkultistina. Mutta kaikki tiesivät, että hänellä oli merkillinen mesmerinen kyky. Kahden vuoden aikana hän Intiassa oli parantanut satoja tapauksia kaikenlaisia vammoja. Kun hän liikkui Intiassa, hänet otettiin vastaan juhlakulkuein, kukin ja seppelein.

Eräänä iltana oli seuran jäsenten keskeinen illanvietto. Mutta Pekka Ervastia vaivasi päänskipu, joka yhä vaan yltyi. Hän oli siihen tottumaton ja se tuntui kerrassaan pahalta.

Ei hän malttanut jäädä kotiinkaan, vaan liittyi toisten joukkoon. Mutta pian hän huomasi, ettei paljoakaan voisi nauttia ohjelmasta. Siinä oli eversti Olcottin puhe Intiasta, mutta maailma musteni hänen silmissään ja hän etsi itselleen sopivaa paikkaa jostakin nurkasta, kun tunsu jonkun koskettavan itseään. Se oli Emil Zander, joka ystävällisesti hymyillen lausui: Etkö sinä kuule, Pekka, että sinua huudetaan?

En, hätäntyi tämä, kuka minua huutaa?

Eversti Olcott on jo kahdesti huutanut nimeäsi. Hän tahoo, että tulisit tulkitsemaan hänen puhettaan.

Pekka valitti päänkipuaan, mutta hänet johdettiin everstin luo puhujakorokkeelle.

”Ei hätää, ystäväni, tulkaa tänne, kyllä se menee ohi. Antakaa tänne kätenne!” eversti Olcott lausui kuultuaan asian.

Ervast ojensi kätensä hänelle, ja eversti tarttui siihen molemmiin käsin. ”Nyt älkää ajatelko särkyänne, vaan kuunnellakaa minun sanojani ja ruotsintakaa ne.”

Muitta mutkitta Olcott ryhtyi puhumaan. Parin lauseen jälkeen hän jätti Ervastin käden ja tämän päänsärky oli hävinnyt kuin tuhka tuuleen eikä se enää tullut takaisin.

Kuinka paljon häneltä sainkaan noina neljänä päivänä, muistelee Ervast. Vielä seistessämme hyvästelemässä keskustautatieasemalla tuota keskustelua jatkui ja hänen viimeiset sanansa minulle olivat: ”Koska tulette Intiaan, Mr. Ervast?”

Intiaan ei Pekka Ervast joutunut eikä Olcott Suomeen. Vuonna 1906 hän tarjoutui käymään Suomessa, mutta silloin täällä ei vielä ollut Teosofisen seuran osastoa ja oli kesäaika, joten se oli kuollut sesonki, eikä matkan taloudellista puolta senvuoksi pysytty järjestämään. Niin eversti Olcott ei koskaan nähnyt Suomea, vaikka hänellä olisi ollut siihen halua. Madame Blavatskyn sensijaan kerrotaan käyneen Karjalassa.³⁾

29. Toimintaa Ruotsissa ja Suomessa

Kesällä Pekka Ervast yhdessä taidemaalariöverinsa Herman Grönbärj'in kanssa asui jälleen Suomessa, Saustilan tilalla Sauvossa. Se oli vanha hieno herraskartano, jonka heidän teosofiystävänsä John Backman oli ostanut.

Heinäkuun 9. päivänä Pekka kirjoittaa tädeilleen:

”Täällä minä nyt olen maalla toistaiseksi etsinyt voimia luonnon helmassa.” Hänen sairautensa, reumatismi näyttää ruvenneen häntä jo vakavammin vaivaamaan, ehkäpä myös munuaistauti.

Mutta Pekka jatkaa: ”Huolestuttavampia muuten ovat nuo ajatukset, jotka pyörivät mielessä. Lähdenkö yli meren, vai tuleeko minun jäädä? On kuin jokin vetäisi, vetäisi kotimaan metsiin ja järville — ja kuitenkin vihjeet tulevat sieltä kaukaa ”loistoa ja kunniaa’...”¹⁾

Syyskuussa hän matkustaa Helsinkiin pariksi viikoksi. Oli käytännöllisiä järjestelyjä, puvun tilaus ja muita. Sitten hän lähti matkalle Ruotsiin.

Matkalla on hyvää aikaa katsella vanhaa Turkuu. Hän käy tuomiokirkossa ja vanhassa linnassa. Tuomiokirkossa hänellä on verrattoman hauskaa vahtimestarin seurassa kun tämä kovasti yrittää hienostella ruotsinkielensä kanssa, joka kuitenkin osoittautuu peräti omalaatuiseksi.

Mutta aikaa on yhä runsaasti jällellä. Aamiaisensa hän nauttii teatteriravintolassa ja päivällisensä syö Rautatieho-tellissa. Ikävystyneenä hän lopuksi istahtaa pianorämän ääreen ja kuin huomaamattaan ryhtyy improvisoimaan. Kuun-

telijakunnan muodostavat pääasiassa tarjoilijattaret, jotka ihastuneina pysähtyvät toimissaan. Niin, Pekka Ervasthan hyvinkin saattoi esiintyä pianistina. Hän soitti mainiosti.

Hän oli Helsingistä tullessaan poikennut vielä Saustilaan ja junamatkallaan Turkuun kirjoittanut mielialojaan jälleen tädeilleen. Aikomus oli lokakuun 13. päivän iltana matkustaa Bore II:lla Tukholmaan. Hän toivoi sitten jälleen tapaavansa omaisena Gerdan häissä. Ja hän lausui tämän hetken korkeimpana toivomuksenaan olevan sen, että hän voisi olla hyödyksi Ruotsissa, että hän voisi kulkea totuuden tietä palvelen sen asiaa.

Myöskin hän puhuu sanomalehtiyrityksestään. Hän aikoo ryhtyä julkaisemaan sanomalehteä suomenkielellä. ”Jospa tällä tavalla voisin tehdä jotakin Suomen hyväksi”, hän lausuu.

Bore II lähti lopultakin. Hieman myrskyinen oli laivamatka, mutta loppui sentään joskus. Ja Tukholman rannassa vanhat ystävät olivat vastassa, rouva Zander ja lehtori Edström.

Hänelle oli hommattu mainio huone leskitohtorinna Olivia Mossbergin luona östermalmsgatan 46:ssa. Siellä hän sai aamiaisen ja illallisenkin, mutta päivällisellä kävi Edströmien luona, jotka asuivat vain muutaman askeleen päässä.

Näin oli Pekka Ervastin elämä järjestynyt sangen mukavaksi isän kuoltuakin ja kodin hajaannuttua, koti-ikävää lukuunottamatta.

Vierailuilla käytiin tuttujen teosofien luona. Kerran oltiin taas seuran ylisihteerin, insinööri Arvid Knösin luona Värtanilla. Seurustelu oli hilpeätä.

Insinööri Knös kertoi kesällä jossakin kylpylässä tavanneensa suomalaisen hovineuvoksen, joka valitteli vaivojaan.

”Onko hovineuvoksella joitakin huonoja tottumuksia?” kysyi kylpylälääkäri.

”Ei suinkaan, sellaisia minulla ei ole!” vastasi hieman ihmettelevä hovineuvos.

”Polttaako hovineuvos?”

”Tjaa! Ei muuta kuin neljä-, viisikymmentä savuketta päivässä.”

”Ai, ai, se ei käy!” huomautti tohtori ja lisäsi:

”Kuinkas . . . on viinaksien laita?”

”Eei!” vakuutti hovineuvos vilpittömänä. ”Otan vain neljä tahi viisi ryyppyä aterioilla.”

”Ai, ai” valitteli jälleen lääkäri, varmuuden vuoksi vielä jatkaen: ”Entäs grogit?”

”Tjaa! Ainoastaan viisi tai kuusi totia iltaisin.”

Naurua!

Pekka Ervastia tämä leikinlasku maanmiestensä kustannuksella hieman harmitti ja hän koetti puolustella huomauttaen, ettei ruotsalaisten herrojen sentään pitänyt tuomita meitä kaikkia suomalaisia tuon yhden hovineuvoksellisen poikkeuksen mukaan.²⁾

Mutta ei aina pidetty yksinomaan hauskaa, vaan aatteellinen työ otettiin vakavasti. Tukholmassa Ervastille heti järjestettiin luennoimistilaisuus eräässä teosofisessa looshissa, jossa hän piti esitelmän aiheesta ”Esoterisk och eksoterisk teosofi” ja yleisölle seuraavana sunnuntaina aiheesta ”Teosofiens betydelse för individen”.³⁾

Ja kohta seuraavalla viikolla hän lähtee pitkälle esitelmäkiertueelle, ensin viikoksi Sundsvalliin, sitten Sollefteåhon, Luulajaan, Bodeniin ja paluumatkalla poiketen Upsalaan ja taas Tukholmaan, josta tekee toisen kierroksen Lindköpingiin, Norrköpingiin, örebrohun, Lundiin ja palaa taas Tukholmaan. Joka paikassa hän esitelmöi, toisissa useammastikin.⁴⁾

Maaperä Ruotsissa on vastaanottavampaa kuin Suomessa, mutta kotimaa vetää häntä voimakkaasti puoleensa.

Ruotsinmaalaisessa ”Teosofisk tidskriffissä” jatkuu hänen kirjoitussarjansa.

Vakavasti tuntuu veljesmaakin taistelevan Ervastista. Hänelle tarjotaan säännöllinen palkka ja varma toimeentulo määrättyine tehtävineen innostuneen ja ystävällismielisen kuulijakunnan keskellä, mm. juuri tuon ”Teosofisk tidskriffin” toimittajana.

Olikohan niinkään helppoa voittaa tuollainen kiusaus, kun vielä ylisihteeri Knös ja muut Ruotsin johtavat teosofit hartaasti toivoivat, että Ervast aivan kokonaan muuttaisi Ruotsiin ja antautuisi seuran palvelukseen ja insinööri Knös koetti todistella, että tästä toimenpiteestä ei hyötyisi ainoastaan Ruotsin, vaan myöskin Suomen teosofia, ja Pekka Ervast epäilemättä hyvin viihtyi Ruotsissa.⁵⁾

Kuitenkin Ervast oli luvannut vuoden lopulla palata kotimaahan, sillä joulukuun 7. päiväksi oli määrätty Gerdan häät, ja hän iloitsi jo omaistensa tapaamisesta. Niinpä hän sitten saapuikin.

Vihkiminen toimitettiin saksalaisessa kirkossa, josta siirryttiin juhlaa viettämään seurahuoneelle. Mutta nuori pari, Gerda ja Sassi, lähti häämatkalle Tukholmaan. Sassi oli sulhasen, Aleksander Ugglan kutsumanimi.⁶⁾

Alkupuolella vuotta 1901 Suomenkin teosofinen työ aloittaa taistelun Pekka Ervastista.

Aikaisemmin on jo vähän selostettu tuota vähäpätöistä yritystä, mitä täällä oli tehty aina vuodesta 1891 lähtien. On täydellisyyden vuoksi mainittava, että sitäkin ennen Matti Kurikka oli julkaissut kirjansa ”Ulapalla”, ”Ihmiskunnan pelastus” ja ”Moses vai Jesus” ym., joitten ajatukset olivat teosofisuuntaisia, mutta kirjat välttivät tarkoin kaikkia teosofisia nimityksiä.⁷⁾

Sanomalehti, jota Pekka Ervast oli suunnitellut, oli ”Uusi aika”, jota hän nyt yhdessä Jean Boldtin kanssa alkaa julkaista tämän vuoden alusta. Yrjö velikin siihen kirjoittelee. ”Nya Pressenin” toimittaja, tunnettu aktivisti Axel Lille, suhtautuu jatkuvasti suopeasti Pekka Ervastin puuhiin ja maaliskuussa 1901 pidettiin lehden toimistossa kokous, jossa ”Uuden ajan” asioita käsiteltiin.⁸⁾

Mutta muuten oli täällä olemassa vain pari kolme Pekka Ervastin ruotsinkielistä kirjaa teosofiasta, joku suomennos sekä hänen kirjoittamansa lentolehtinen ”Ihminen, miksikä itket?”⁹⁾

Näihin aikoihin Ervast pitää kaksi ensimmäistä suomenkielestä esitelmäänsä.¹⁰⁾

Mutta koditon hän täällä on. Hän suuntaa nyt matkansa Saustilaan, josta siten tulee hänen pysyvä olinpaikkansa. Kesäkuun alussa hän kirjoittaakin viihtyväänsä siellä hyvin. Kaikki on hyvin ja hän nauttii suuresti saunasta. Kokonaista 159 asteen löylyt otetaan, mutta ne eivät liene sentään Celsiusta, ja Pekka ”tuntee jäsenensä pehmeiksi, notkeiksi ja helliksi kuin Leinosen tuoreet wienerleivät”. Muistakaamme, että jo tällä iällä reumaattinen särky ei tahtonut antaa hänelle rauhaa.¹¹⁾

Kuitenkin hänen oli jätettävä tämä hyvänolontunto ja riennettävä Tukholmaan seuran vuosikokoukseen, jossa hänelle oli järjestetty luentotilaisuus. Hänen esitelmänsä aiheena oli ”Teosofien i Tolstojs lära.”

Mutta hän palasi takaisin Saustilaan, jossa lukuunottamatta sitä, että oli omilla säästöillä kesken kesänvieton pelastettava erään tuttavan vekseli protestista, viihtyy mainiosti vanhassa tutussa paikassa. Heitä on siellä seitsemän miestä kun otetaan lukuun maitokyytejä ajava poikakin, ja nämä seitsemän miestä muodostivat pienen ”Tua” nimisen höyryveneeseen miehistön kun lähdettiin Paraisten saaristoon kolmen päivän retkelle ja käytiin myrskyä pelkäämättä ja toisinaan meren öistä kuutamoa ihailien aina Turussa asti.

Mutta Ruotsista on jo tullut kiirehtivä kutsu. Kuitenkaan Ervast ei vielä ole valmis lähtöön, vaan aikoo elokuun lopulla palata Helsinkiin hammaslääkärillekin ja vasta syyskuun lopulla lähteä Ruotsiin. Syyskuun lopussa hän siellä jo olikin.¹²⁾

Sitä ennen tapaamme hänet Sörnäisten työväenyhdistyksessä luennoimassa ja tällöin hän voitti aatteelle ylioppilas Veikko Palomaan, josta sittemmin tuli huomattava työntekijä.

Saavuttuaan syyskuun 29. päivänä Tukholmaan hänellä oli sydämellinen vastaanotto rannassa ja hänelle oli järjestetty luentotilaisuuksia Landbruksakademin huoneistoon ja muuan jatkokurssi, josta tuli yleisön suuresti suosima.

Heti Tukholmaan saavuttuaan hän lausuu, että hän tuskin tulee jäämään sinne pitkäksi aikaa. ”Sydämeni vastustamattomasti veti minua Suomeen. Olin saanut päähäni, että Suomessa oli aloitettava teosofinen työ suomenkielellä, enkä käsittänyt mitä hyötyä olisi sen asian lykkäämisestä”, hän lausui.

”Tahdoin olla ‘vapauden intoilija’ ”, hän sanoi, ”enkä sitoa itseäni minkäänlaiseen tehtävään, josta juoksisi säännöllinen palkka.”¹³⁾

Mutta tällä kertaa oli Tukholmassa jotakin kiinnostavaakin.

Eräänä synkkänä ja sateisena päivänä Ervast oli päättänyt käydä tervehtimässä prinsessa Mary Karadjaa. Tämä oli perin intelligentti, eloisa ja henkevä nainen, joka harrasti spiritismiä ja oli siinä suhteessa tullut laajalti tunnetuksi.

Prinsessa asui Blasieholmilla Nybrolahden rannalla, lähellä soitannollista akatemiaa, suuren kivimuurin toisessa kerroksessa.

Ervast oli saanut prinsessalta ystävällisen kutsun saapua uudelleen hänen luokseen kun he olivat siellä käyneet insinööri Knösin kera.

”Sepä sattui oivallisesti”, lausui prinsessa vilkkaasti ja ystävälliseen tapaansa. ”Täällä on parhaillaan berliiniläinen materialisatiomedio rouva Abend miehensä kera, ja panemme toimeen pienen yksityisen pöytäistunnon.”

Niin oli Ervast joutunut keskelle spiritististä istuntoa. Teosofithan, vaikka eivät noita ilmiöitä kielläkään, kuitenkin asettuvat niitten suhteen varovalle kannalle ja mieluummin karttavat niitä. Ja myöskin Ervastin tukholmalaiset teosofiystävät olivat varsin kylmiä koko spiritismiä kohtaan peläten sen saavan enemmän paha kuin hyvää aikaan. Vieläpä he olivat taipuvaisia uskomaan, että mediot olivat enimmäkseen petkuttajia. Näin he suhtautuivat spiritismiin yhtä torjuvasti kuin tiedemiehet.

Tietenkin Ervast oli, jos kukaan, selvillä siitä, että teoso-

fien tutkimustavat perustuivat kokonaan muuhun kuin spiritistisiin kokeisiin, ja hänen omia psyykkisiä ja okkultisia kokemuksiaan ei suinkaan ole sekoitettava tällaisiin. Mutta eikö noilla parapsykologian alaan kuuluvilla ilmiöillä sinänsä olisi mielenkiintoa, vaikkei niistä tekisikään uskontoa? Ervast siis suorastaan ihastui saadessaan tuon odottamattoman tilaisuuden tehdä havaintoja.

Aikakauskirjassaan hän myöhemmin on tarkoin kuvannut tuon istunnon kulun. Siinä oli ollut vain muutama henkilö. Medio oli pieni lylleröinen berliniläinen työläisvaimo. Oli varta vasten teetetty pieni pyöreä pöytä, joka toimi koputusten välittäjänä.

Vieraana Ervastille annettiin ensimmäiseksi tilaisuus tehdä kysymyksiä. Hänen ja rouva Abendin välille asetettiin tuo pöytä ja molemmat laskivat sille kätensä.

Sitten hän teki kysymyksiä. Vastaukset tulivat siten, että pöytä kallisteli ja merkillistä kyllä, vastaukset olivat oikeat, vaikka Ervast oli seurassa kaikille varsin tuntematon.

Hän ei voinut kieltää, että jokin tuntematon luonnonvoima siinä oli, ja se sai pöydän kallistumaan. Eikä tuo voima ollut sokea, vaan sillä oli järkeä ja tietoa.

Välillä tehtiin kokeita toisten kanssa. Ervast luuli keksineensä keinon, millä hän voisi tarkistaa asian. Hän kysyi: ”Saanko tehdä kysymyksiä kielellä, jota kukaan läsnäolevista ei ymmärrä?” Rouva Abend vastasi myöntävästi. Ervast kysyi suomenkielellä ja vastaus tuli olenolta, joka ilmoitti itsensä erääksi hänen kuolleeeksi sukulaisekseen.

Miettiväisenä hän sieltä käveli asuntoonsa. Olikohan todellakaan olemassa muuta mahdollisuutta selitykseen kuin juuri tuo spiritistinen?

Toisenkin kerran prinsessa kutsui hänet istuntoon ja silloin yritettäisiin ns. materialisatiota, jolloin tuollainen ”henkiolento” näyttäytyisi. Olihan se liian houkuttelevaa, jotta siitä voisi kieltäytyä.

Eräänä lokakuun iltana Ervast jälleen asteli prinsessa

Karadjan asuntoa kohti, nyt mukanaan ystävänsä tohtori Emil Zander ja tohtori, dosentti Sydney Alruts.

Pettymyksen tuotti kohta se, että tunnelma oli melko lailla skeptillinen.

Medio oli nyt varustettu erityisellä puvulla, jonka puke-mista neljä rouvaa valvoi, niin ettei mitään salakätköjä ollut ja herrat valmistivat erityisen ns. kabinetin, jonka sisällä oli mediota varten ainoastaan tuoli. Valoja himmennettiin pu-naisella silkkipaperilla ja tuolirivit asetettiin huoneen toiselle laidalle. Yksi herroista esitti uruilla jotakin hengellistä sä-velmää.

Ervast oli saanut paikan eturivissä.

Soiton aikana rouva Abend oli alkanut laulaa virren sä-veltä, mikä ei juuri hivellyt Ervastin musikaalista korvaa.

Seurasi pitkä tauko. Sitten kabinetin verhon raosta al-koi ylhäältä pudoten kuin lattiaa pitkin vierien tulla esiin sinisen hohtavia valoilmiöitä, salamoita, palloja ja pilviä.

Verhot vahahtelivat kuin joku olisi niistä kiskaissut, mut-ta jaksamatta vetää niitä auki. Sitten oli taas liikettä, ja sil-loin Ervast oli näkevinään käden, joka yritti työntää verho-ja syrjään. Kolmannella yrityksellä se lopulta onnistuikin. Aukossa näkyi hetken aikaa pitkäkö valoisa olento, mutta se hävisi pian verhojen taakse.

Äkkiä työntyi verhon toinen puolisko syrjään ja nyt ka-binetista tuli ulos pitkä, solakka, valkoisiin harsoihin puet-tu tyttömainen olento. Hänellä oli pitkin selkää laskeutuva huntu päässään ja päässä vielä jokin koriste, josta ei oikein saanut selvää mikä se oli. Kasvojakaan ei selvästi erottanut. Mutta sen näki, että hän oli nuori ja kaunis, profiili klassilli-nen.

Ervast pani myöskin merkille tuon olennon paljaat hen-not ja sirot käsivarret, jotka täydellisesti erosivat rouva Abendin paksuista, lyhyistä, ruskeista ja kaikkea muuta kuin plastillisista käsivarsista.

Siinähan nyt oli ihmisolento, joka liikehti eikä kuiten-

kaan ollut sama kuin medio. Ne, jotka näkivät medion, vakuuttivat nähneensä hänen nukkuvan.

Sitten tuo suloinen morsiamenkaltainen olento lähestyi erästä vanhaa pariskuntaa, joka istui myös ensimmäisellä tuolirivillä. Hän näytti kuiskaavan heille jotakin ja lähestyi jälleen kabinettia, silmäili hetken ympärilleen, otti tukastaan jotakin, katsoi kotvan Ervastiin ja sulavalla kädenliikkeellä heitti sen hänen jalkoihinsa; tämä sieppasi esineen käteensä, se oli myrtinoksa ja siitä tulvahti outo ihana tuoksu. Mutta koko ajan hän piti silmällä tuota ilmestystä. Se nyökäytti päätään jäähyväisiksi seurueella ja vetäytyi takaisin kabinettiin. Verhot vedettiin kiinni.

Tunnelma Ervastin mielestä oli vallan lumoava ja hän odotti uusia ilmestyksiä. Verhot vielä vähän liikkuvatkin, mutta mitään ei tullut.

Myrtinoksan Ervast talletti lompakkoonsa. Hän oli lue-
nut, että tuommoiset muistot, jos ne olivat ns. aineellistumia, jonkin ajan kuluttua haihtuivat olemattomiin, mutta jos ne olivat ns. apporti-ilmiöitä eli maanpäällisiä esineitä, jotka olivat saapuneet tuota ”neljännen ulottuvaisuuden tietä”, saattoivat kestääkin ja säilyä. Myöhemmin hän totesi, että hänen saamansa myrtinoksa oli luonnollinen kasvi ja se säilyi hänen lompakossaan, kunnes kuivui ja mureni. Mistä se sitten oli-
kin kotoisin?

Medio heräsi vähitellen urkurin jälleen ryhdyttyä soittamaan.

Nyt alkoi asian kiihkeä tutkiminen. Jokaisella oli kädessä kynä ja paperia muistiinpanoja varten. Takarivissä istuneet väittivät, etteivät he olleet nähneet mitään. ”Liikkuihan siellä jokin”, he sanoivat.

Alkoi väittely, niinkuin tavallisesti tällaisista asioista. Mutta tukholmalaisten teosofien kanssa näistä asioista ei käynyt keskusteleminen. Oli siellä kuitenkin majuri Oscar Busch, jonka toinen rouva oli suomalainen, runoilija K. A. Tavastjer-
nan sisar. Näitten kodissa Ervast viihtyi mainiosti. Loppumat-

torniin hän sai kuunnella kertomuksia mistä tahansa parapsykologian alaan kuuluvasta asiasta.

Kolmannenkin kerran Ervast kutsuttiin prinsessa Karadjan luo. Tällä kertaa oli Lontoosta saapunut kuuluisa psykometrisoija, Mr. Alfred Vout Peters, joka sitten myöhemmin monilla käynneillään tuli hyvin tunnetuksi Suomessakin.

Taaskin oli prinsessan salonki täynnä väkeä ja Peters teki monenlaisia havaintoja. Se tapahtui siten, että hänelle tuotiin jollekin vainajalle kuulunut esine. Tämän avulla psykometrisoija sai kiinnekohdan tuosta vainajasta, jota hän sitten tarkoin kuvasi ja esitti joitakin yksityiskohtia tämän elämästä.

Monet, joitten osaksi tuollaisia kokeita sattui, olivat hämmästyksissään ja liikuttuneita.

Ervastin suureksi hämmästykseksi Mr. Peters yhtäkkiä ryntäsi sille puolelle huonetta, missä hän istui, ojensi kätensä istuvien päitten yli ja pyysi ymmällä olevan Ervastin kättä:

”Yes, yes, your hand, give me your right hand, please.

Kun Ervast lopultakin ymmärsi ojentaa kätensä, Peters piti siitä kiinni jonkin aikaa ja selitti sitten poistuessaan, että kokeissa tarvitaan lisävoimaa ja te voitte sitä antaa.

Samassa tarkoituksessa hän saapui vielä toisenkin kerran, mutta kolmannella kerralla hän veti Ervastin mukanaan ja lausui: ”Tulkaa, tahdon puhua teille! Onko teillä jokin esine, jota olette kauan kantanut?”

Ervast ojensi hänelle kantasormuksensa.

Sihteerinä toimineelta neiti Starckilta hän sitten sai sangen seikkaperäisen englanninkielisen pikakirjoitusmuistion. Hän ei sitä kokonaisena ole julkaissut, mutta antoi siitä lyhennelmän, jota nyt jälkeinpäin voidaan tarkistaa, ja on myönnettävä, että se on sangen mielenkiintoinen. Se kuuluu:

”Te ette tyydy asioihin semmoisina kuin ne ovat. Te tahdotte tietää kaikkien asioiden syyt ja perusteet. Teillä on ollut kummallisia kokemuksia aina siitä saakka kun olitte pieni lapsi. Missään ette ole niin yksinänne kuin ihmisjoukossa,

mutta yksiksenne tahi yhden tai kahden sukulaishengen seurassa olette onnellinen.

Te varmaan osaatte kirjoittaa hyvin selvästi ja kirjoittaa ainoastaan silloin kun inspiratio valtaa teidät. Te olette medio. Jos vain tietäisitte siitä, te voisitte nähdä ja kuulla. Olette jo nyt nähnytkin ja kuullut, mutta olette pitänyt sitä mielikuvituksena.

Te joko joudutte tekemisiin teosofian kanssa tai teillä jo on sen kanssa tekemistä, sillä teosofiaa on ympärillänne, mutta te tulette sen jättämään, sillä se ei tyydytä teitä. Te tahdotte faktoja. Teoria on kyllä hyvä, sanat kauniita, mutta ne eivät tyydytä.

Elämänne on ollut kummallista alusta alkaen. Teidän on täytynyt tulla suoraan ulos siitä elämästä, mitä nuorukaisena vietitte. Olitte paljon yksin eikä kukaan teitä ymmärtänyt, toiset sanoivat hulluksi, toiset narriksi. Noin 18—20 ikävuodellanne näyttää tulleen muutos elämäänne ja löysitte mielestänne toisia, jotka olivat yhtä hulluja kuin tekin. Noin 20 vuoden iässä tuli toinen muutos elämäänne ja olette tuntenut itsenne onnellisemmaksi. Mutta yhä kaipaatte jotakin lisää.

Te tulette luomaan oman tienne ja teillä on paljon työtä tehtävänä omassa maassanne oman kansanne keskuudessa.” Luonnollisesti Ervast tunsii itsensä hämilliseksi kun yhtäkkiä tuli näin yksityiskohtaisesti analysoiduksi suuren yleisön edessä. Tuskinpa asia parani siitäkään kun prinsessa Karadja vielä ruotsiksi selitti, että herra Ervast on meillä Ruotsissakin tunnettu teosofinen tutkija ja esitelmöitsijä. Sillä läsnäolijat katselivat Ervastia uteliaina ja illan tunnelmahan oli tehnyt ihmeet uskottaviksi.

Sitten Mr. Peters selitti mediumistisen voimansa jo loppuneen ja päätti istunnon.

Teenjuonnin aikana yksi ja toinen tuli puhuttelemaan Ervastia ja tuli myöskin Mr. Peters, joka vei hänet syrjään ja alkoi tarkastella hänen kädenviivojaan. Ja niin hän ryh-

tyi uudelleen selittämään Ervastin tulevaisuutta: Hän ennusti pitkää ikää, paljon ja kovaa työtä, rahavaikeuksia, vaikka hän tulisikin paljon ansaitsemaan kirjoituksillaan, mutta hän ei osaisi kiinnipitää rahoistaan. Herkkyytensä takia hän tulee paljon kärsimään ja vastustusta tulee joka taholta. Lopulta kuitenkin tulee voitto.

On mielenkiintoista seurata, tuliko tämä ennustus toteutumaan. Ainakin on todettavissa, että se on todella annettu etukäteen eikä keksitty jäljestäpäin.

Kun Mr. Peters oli noin kovin ystävällinen, uskalsi Ervast kysyä, minkätähden hän tuli 'voimaa hakemaan' häneltä? "Tiesittekö jotakin minusta," kysyi hän? "Olitteko ehkä kuulut, että harrastin teosofiaa ym. 'yliluonnollisia' asioita?"

"No, en kerrassaan mitään", vastasi Mr. Peters. "Kuka nyt olisi puhunut minulle teistä, minun 'toinen silmäni' se teidät havaitsi. Loistitte siellä nurkassanne kuin valkoinen tulipatsas keskellä pimeyttä. Totta kai medion selvänäköisyys jotakin havaitsee".

"Ja sitten näitte myöskin teosofian ympärilläni, teidän ette pidä teosofiasta?"

"En. Rakastan tosiseikkoja ja teosofit eivät todista oppejaan."

"Ettekö tunne Mrs. Besantia?"

"Kuka englantilainen ei häntä tuntisi, meidän olemme ylöpeitä 'our Anniesta'. Mutta madame Blavatsky sai hänet soikaistuksi."

"Niinkö ajattelette? Oliko sitten H.P.B, teidän mielestänne humbuugia?"

"H.P.B, oli medio, mutta hän ei tyytynyt siihen, vaan tahoi luoda uskonnon ja keksi teosofisen liikkeen".

Näin heidän keskustelunsa jatkui, ja he tapasivat toisensa useamminkin. Vähitellen Mr. Petersin vastustus teosofiaa kohtaan heikkeni. Parin vuoden perästä Mr. Peters kirjoitti Ervastille liittyneensä Teosofiseen seuraan ja tämä katsoi itselläänkin olleen siinä jonkin osuuden.

Tuosta ensimmäisestä Peters-istunnosta poistuessaan Ervast oli saavuttanut kumoamattoman todistuksen mediumistisesta selvänäköisyydestä. Mutta samalla hän myöskin teki havainnon, että siitä kaikesta pilkisti esiin persoonallinen rajoituskin. Hänellä oli useita kahdenkeskisiä istuntoja Mr. Petersin kanssa ja paljon hän oppi tuosta seurustelusta.¹⁴⁾

30. Suomi vaiko Ruotsi

Joulukuun 10. päivänä seiso i Ervast jälleen oman maan kamaralla Turussa ja oli onnellinen ja iloinen kotiin pääsytään. Hän pistäytyi John Backmanin luo kymmeneksi päiväksi Saustilaan ja senjälkeen matkusti edelleen Helsinkiin.¹⁾ Pula oli nyt vaan siinä, että Mimmy tadin luona asui Yrjö veli ja kaksi muuta poikaa eikä Pekalla ollut asuntoa missään. Tilapäisesti se kuitenkin järjestettiin tuonne tuttuun ”kahdeksaan”, kuten sitä nimitettiin, Fabianinkadun 8:aa.

Pekalla oli Saustilassa pieni kamarinsa, jossa olivat hänen tavaransa ja varsinkin rakkaat kirjansa. Hän oli todellakin nauttinut suuresti ollessaan tuossa tutussa seurassa. Mutta myöskin tätinsä luona Helsingissä hän heti tarttui kirjoihinsa. Olihan siinä hänen mielirunoilijansa Topeliuksen teoksia. Hän ottaa yhden ja istahtaa lukemaan.

Merkillinen kohta tuossa!

Hän innostuu lukemaan. Aivan tarkoin hän ei jäljestäpäin muistanut mitä siinä oli, mutta seuraavantapaista oli kirjassa:

”Kun tutkimme Suomen historiaa pitkin vuosisatoja ja vuosituhansia, huomaamme, että Suomen kansa nyt seisoo uuden ajan kynnyksellä. Kaitseimus on sille määrännyt ihmeellisen käänteen sen kohtalossa. Ennenkuin uusi vuosisata on pitkällekin kulunut, vapautuu Suomen kansa Venäjän holhouksenalaisuudesta ja tulee itsenäiseksi.”²⁾

”Mitä ihmettä tämä on? Onko Topelius todellakin voinut noin kirjoittaa?”

Hän jäi miettimään tätä asiaa.

Nyt on muistettava, että hän kuului ylioppilaspolvensa parhaimmiston. Hän rakasti lämpimästi isänmaataan ja kansaansa. Aktivistiksi Axel Lille oli hänen suosijansa ja ystävänsä. Tarvitsi vain nousta ja katsoa ulos ikkunasta, niin siinä kadun toisella puolella asui mies, jota Suomen kansa pelkäsi ja kauhistui, joka oli päättänyt hävittää tämän kansan maan päältä, kenraalikuvernööri Bobrikoff. Pekka Ervast oli jo silloin tällöin kirjoittanut omaisilleen Ruotsista jonkin huolestuneen, mutta tarkoin peitetyn lauseen maamme poliittisesta tilanteesta. Oli siis selvää, että hän hyvin vaistosi mitä jo liikkui ilmassa ja oli puhkeamassa teoiksi, aktiivinen vastarinta. Ei Ruotsin teosofien huolestuminen sen suhteen, että hän voisi sekaantua politiikkaan, suinkaan ollut tuulesta temmattua.

Mutta nyt näyttää kuin ihme olisi tapahtunut, kuin näkymättömät voimat olisivat tarttuneet Ervastin ja myöskin hänen isänmaansa kohtaloihin.

Hän ryhtyi uudelleen etsimään tuota kohtaa Topeliuksen kirjasta, etsii ja etsii, mutta eihän sitä löytynyt, koska sitä ei ollutkaan.

Hän oli siis nähnyt jonkinlaisen näyn.

Mutta ihmeellisintä tässä oli, että hän ehdottomasti siihen uskoi. Hän alkoi lueskella Suomen historiaa ja oivalsikin pian, että Suomen kansa oli kulkemassa itsenäisyyttään kohti.

Toisellakin tavalla olivat nuo kohtalon voimat tarttuneet häneen.³⁾ Hänen kirjansa ”Valoa kohti” vihdoinkin ilmestyi juuri samaan aikaan kun hän muutenkin oli alkanut työskennellä suomenkielellä, luennoiden työväenyhdistyksen huoneistossa. Ja kirja sai myöskin kirjailijaliiton palkinnon.⁴⁾

Nämä kaikki tapahtumat muodostuivat vastavedoksi Suomen taholta kilpailussa Pekka Ervastista.

Mutta asuntohan hänen oli saatava, sillä Mimmy tädin luona oli ahdasta. Saustilassa hän oli aina viihtynyt hyvin ja sieltä tapaammekin hänet pian.

Seuraa kuitenkin yhtämittaista edestakaista matkustele-
mista Suomen ja Ruotsin väliä. Tietenkin hänkin on riippu-
vainen taloudellisista seikoista. Jollakinhan täytyy elää. Suo-
mi ei tarjoa kerrassaan mitään, Ruotsi runsaalla kädellä. Tuon
Ruotsista saadun ansion turvin hän saattaa aina palata Suo-
meenkin luennoimaan, mikä nyt tapahtuu enimmäkseen suo-
menkielellä.

Mutta suomeksikin olisi saatava teosofista kirjallisuutta,
että työ pääsisi alulle.

Perustetaan kannatusyhdistys ”Valon airut” ja Ervast on
siinä mukana. Se julkaisee vuonna 1903 suomennoksen ken-
raali Sederholmin kirjasta ”Omantunnon uskonto”. Ken-
raali itse maksoi painatuskulut ja lahjoitti sitten koko painok-
sen tälle kirjallisuuskomitealle. Kahdessa viikossa myytiin 700
kappaletta. Käännöstyönkin oli ilmaiseksi suorittanut Maria
Ramstedt, joka käytti kirjailijanimimerkkiä Martti Humu.

Tulihan tällä tavalla vähän alkupääomaa ja sillä riennettiin
painattamaan Pekka Ervastin kirja ”Uskonnosta ja elämästä”
sekä lentolehtinen ”Kun usko petti” ja hänen suomennoksensa
R. W. Trinen kirjasta ”Luonteen kasvatus”. Vielä otettiin uusi
painos jo loppuun myydyistä kirjoista, Ervastin kirjasta ”Va-
loa kohti” ja Sederholmin ”Omantunnon uskonnosta”.⁵⁾

Se oli toki jo määrätietoista toimintaa ja varmaankin oli
omiaan yhä rohkaisemaan Ervastia antautumaan kokonaan
syntymämaan palvelukseen.

Nyt onkin syytä luoda pieni katsaus hänen kokemuksiinsa
naapurimaassa näihin aikoihin.

Oli kirkas kesäkuun aamu vuonna 1903.

Ervast oli jälleen saapunut Tukholmaan ja asusti ystävien-
sä Zanderien luona.

Hän kävelee pitkin leveätä Birger Jarlia, poikkeaa Hum-
legårdin puistoa reunustavalle Engelbrektkadulle nousten hie-
man hengästyneenä loivasti kohoavaa katuja ja saapuen pian
suuren kivimuurin eteen numero 7:ssä.

Hän katselee hetken oikealle laskeutuvaa laajaa puistoaluetta, mahtavaa Linnan patsasta, jonka takaa näkyy komea kirjastorakennus.

Mutta sillä kohdalla talon seinässä on kilpi ”Teosofiska Centralbyrån”. Sinne hän oli astumassa. Hänen sydämensä pamppailee hieman sekä kävelystä että odotuksen jännityksestä.

Hänet johdetaan puiston puoleiseen toimistohuoneeseen, jonka avonaisesta ikkunasta tulvahtavat sisään kevään tuhannet tuokset aurinkoisesta puistosta.

Huoneeseen astuu ylväsryhtinen, vanha ylhäinen ja arvokas nainen puettuna mustaan silkkiin ja leveälieriseen tšyhtöhattuun.⁶⁾

Hän on kreivitär Constance Wachtmeister, syntyään markiisitar de Bourbel. Hän oli syntynyt Firenzessä vuonna 1838. Suku kuuluu Ranskan vanhimpaan aateliin ja on tunnettu aina vuodesta 939 Normandiassa.

Markiisitar kasvatettiin Italiassa, mutta lähetettiin vanhempien kuoltua tädin luo Englantiin. Tämä täti oli Mrs. Buckley of Linden Hill Berkshirestä.

Sitten nuori markiisitar meni naimisiin ruotsalaisen serkkunsa kreivi Wachtmeisterin kanssa, joka oli Ruotsin lähettiläänä Englannin hovissa, ja tuli kolmen vuoden perästä Tanskan hoviin, miehensä tultua lähettilääksi sinne. Täällä hän ystäväystyi nuoren prinsessa Dagmarin kanssa, josta sittemmin tuli Venäjän keisarinna. Myöhemmin kreivitär Wachtmeister kutsuttiin kotiin Tukholmaan ja hänestä tuli ”Ruotsin valtakunnan rouva”.

Vuonna 1871 hänen miehensä kuoli ja kreivitär vietti sen jälkeen hiljaista elämää Wachtmeisterien maataloilla. Kerran hän kuitenkin kävi tapaamassa entistä ystäväänsä Venäjän keisarinnaa ja matkusti silloin Suomen rautateillä ja muisteli hänelle ollun hyvin kohteliaita täällä.

Kreivitär Wachtmeister oli vähän harrastellut spiritismiä ja oli tullut kyllä vakuuttuneeksi ilmiöitten todenperäisyydes-

Vinqvistin huvila Oulunkylässä pappilan ja Päiväkummun välissä. Pekka Ervast asui huvilassa suurlakon aikana. Kaksi vasenta ikkunaa hänen.
(*Kuusisto*)

Pekka Ervast työhuoneessaan Oulunkylässä.

Kapteeni Johan Kock.
(*Parmanen: »Tais-
telujen kirja»*)

Frelanderin huvila
Oulunkylässä Mylly-
haka 14. Ervastian
huoneen ikkunat oi-
kealla.

(*Kuusisto*)

Tonttula.

Lukuhetki Tonttulassa.
Väinö Valvanne. Pekka Ervast.

Tuonenkylän temppeli.

Teosofeja Tuonenkylän temppelin puistossa. Monet ovat pukeutuneet »kalevalaisiin» pukuihin. Pekka Ervast keskellä.

tä, mutta myöskin ymmärtänyt sellaisen harrastuksen merkityksettömyyden. Kerran hänet tutustutettiin Mr. ja Mrs. Sinnettin kodissa madame Blavatskyyn. Seurauksena oli, että kreivitär kokonaan antautui teosofiselle työlle. Hän alkoi kiertää ympäri maailmaa luennoimassa ja herättämässä ystäviä aatteelle.

Madame Blavatskyn vielä eläessä hän ensin kiinteästi liittyi tähän palvelleen ja auttaen silloin jo sairauden, monien huolten ja pettymysten rasittamaa vanhaa rouvaa uskollisista uskollisimpana.

Nuo seitsemän vuotta, mitkä madame Blavatsky vielä eli, hän jotenkin alinomaa oli tämän seurassa, asui pitkät ajat madame Blavatskyn kanssa samassa huoneessakin ja tuli erinomaisen läheisesti kosketukseen teosofisen liikkeen perustajan kanssa.

Tietenkin hän silloin sai kaiken mahdollisen tiedon ja opetuksen tästä aatteesta kaikkein pätevimmältä taholta ja hän oli mitä moninaisimpien tapausten ja H. P. B:n olemusta sellittävien seikkojen usein ainoana silminnäkijänä ja todistajana.

Sittenhän teosofinen liike haaraantui ja tuo teosofinen perinne lasketaan sen mukaan mistä haarautumasta kulloinkin on kysymys: Ns. Adyar-seura kaikeksi Blavatsky-Olcott-Besantin kautta, amerikkalainen Yleinen veljeys taas Blavatsky-Judge-Tingleyn kautta. Antroposofinen seura tulee toimeen ilman Blavatskyakin katsoen, että tohtori Steinerkin on kyennyt tuomaan teosofisen sanoman maailmalle.

Lukija lienee jo tullut ymmärtämään, että Ervast kaiken aikaa on asennoitunut kunnioituksella, mutta varautuen kaikkiin noihin teosofisiin auktoriteetteihin. Nuorena totuudenetsijänä ja erinomaisen kultivoituneena persoonallisuutena hän on aina osannut osoittaa arvonantoa noita paljon oppineita ja tutkineita vanhempia johtajia kohtaan.

Mutta sisäisen intelligenssinsä pakottamana Ervast kuitenkin

kin kohdistaa hiljaisuudessa puolueettoman kritiikkinsä yhtä hyvin madame Blavatskyyn kuin muihin, aina pitäen kriteeriona sitä, mitä hän itse oli kokenut ja totuudeksi ymmärtänyt oman mestarinsa, Jeesus Kristuksen, oppilaana ja seuraajana varhaisesta lapsuudesta asti.

Sellainenkin, monen mielestä ehkä aivan hämmästyttävä seikka, voidaan kyllä todeta, että tämä Ervastian kristinuskon valoon vetämä kritiikki milteipä poikkeuksetta hyväksyi madame Blavatskyn opetukset, mutta täytyy meidän sentään nyt jo panna merkille, että madame Blavatsky itämaalaisena totuudenetsijänä kenties ei yhtälailla ollut tunkeutunut kristinuskon kaikkein sisimpiin mysterioihin kuin mikä tuli Ervastian tehtäväksi.

Kuitenkin Ervast aina tunnusti oman opetuksensa kuuluvan teosofiseen liikkeeseen. Näinollen etsiessämme perinnettä Blavatskysta Ervastiin, meidän on jätettävä laskuista pois Besant, Judge ja Steiner. Ervast ei itse tavannut madame Blavatskya. Tuo välittävä rengas siinä oli ilmeisestikin kreivitär Constance Wachtmeister.

Tämä ylhäinen, hieno nainen jää ulkopuolella kaiken epäilynkin sen suhteen, että hän harrastelussaan olisi joutunut vallan- tahi kunniantavoittelun uhriksi. Päinvastoin hänelle antautuminen teosofiseen työhön merkitsi uhrautumista, luopumista korkeasta yhteiskunnallisesta asemasta, joutumista vastustuksen ja pilkan alaiseksi, omassa piirissään hyljätynsi tulemista, rahallisia uhrauksia. Mutta hän oli rehellinen ja suurenmoinen nainen, sanoo Ervast. Koskaan ei hänessä havainnut ylpeyttä.

Ervast joutui seurustelemaan kreivittären kanssa nuo neljätoista kesäkuun päivää, mutta aikaisemminkin kreivitär oli jo ollut mukana tukemassa hänen työtään Ruotsissa.

Tämä lyhytaikainenkin kosketus madame Blavatskyn läheiseen oppilaaseen ja ystävään muodostui Ervastian vastaiselle elämäntyölle suorastaan kohtalonomaiseksi.

Yhden ainoan kerran, hän kertoo, näin vanhan ylhäisen

maailmannaisen pilkistävän hänessä esiin. Kysyin nimittäin leikilläni ja myös nähdäkseni, minkä vaikutuksen kysymykseni tekisi: ”Mutta sanokaa, kreivitär, oletteko te itse aivan vakuuttunut siitä, ettei madame Blavatsky koskaan tehnyt mitään petosta?”

Hän katsoi minuun kummastuneena ja hänen ilmeensä muuttui niin ylevän arvokkaaksi, että samassa silmänräpäyksessä häpesin pilantekoani.

”Luuletteko te”, hän vastasi, ”että minä olisin minuutiksi-kaan jäänyt Teosofiseen Seuraan, jos madame Blavatskyssa olisin huomannut pienintäkään vilppiä?”

Muuta hän ei sanonut, mutta minulla oli ajatuksen aihetta kylliksi, Ervast jatkoi.⁷⁾

Tämä merkillinen, hieno ja ylhäinen nainen istui nyt tuona ihanana kesäkuun päivänä tukholmalaisessa toimistohuoneessa vastapäätä nuorta suomalaista tutkijaa ja lausui:

”Olen kutsunut teidät tänne kysyäkseni suoraan ja peittelemättä, ettekö voisi muuttaa kokonaan Ruotsiin, ei ainiaaksi, mutta joiksikin vuosiksi?”

Hän käytti mieluummin englanninkieltä ja oli edellisenä iltana kutsunut nuoren Ervastin tähän puhutteluun.

Ervast säpsähti ja tunsi punastuvansa. Hän tunsi erikoista kunnioitusta vanhaa kreivitärtä kohtaan eikä olisi tahtonut pahoittaa tämän mieltä. Katse maahan luotuna hän vastasi:

”Luulen, että se on mahdotonta. Pari vuotta sitten puhuimme siitä paljon täällä Ruotsissa, mutta sitten tuuma hylättiin, kun meillä Suomessakin alkoi teosofinen työ. Meillä on nyt ilmestynyt suomeksikin muutamia kirjoja ja kuluneena talvena olemme säännöllisesti pitäneet Helsingissä luentoja teosofiasta.”

”Iloitsen työstänne, mutta pysyn kuitenkin ehdotuksessani. Teidän pitäisi muuttaa Ruotsiin.”

”Minkätähden?”

”Ensinnäkin, täällä Ruotsissa kaivataan semmoista työntekijää, joka kokonaan antautuisi teosofialle. Ihmiset täällä

Ruotsissa ovat, kuinka sanoisin, liian käytännöllisiä. He eivät luota hengen voimaan eivätkä uskalla innostua. Heille täytyy näyttää esimerkkiä. Te olette nuori ja voitte saada toisia nuoria mukaanne, sillä nuorisosta teosofisenkin liikkeen tulevaisuus riippuu.”

Ervast tunsi veren nopeammin kiertävän suonissaan ja hän katsoi kreivitärtä kummastuneena, mutta ihastuneena.

Kreivitär jatkoi:

”Pääsyy, miksi teidän pitäisi tulla tänne on kuitenkin toinen. Tällä hetkellä teitä ei tarvita Suomessa. Suomen valtiolliset olot ovat sillä kannalla, että teosofinen työ ei siellä menesty vapaudessa ja rauhassa. Päinvastoin, poliittiset intohimot voivat siihenkin vaikuttaa haitallisesti. Te olette nuori ja voitte myös helposti tarttua poliittiseen verkkoon. Kuinka silloin kävisi teosofisen työnne! On paljon parempi, että odotatte täällä Ruotsissa, kunnes myrsky on ohi, ja sitten tarmolla ja menestyksellä ryhdytte työhön teosofian puolesta kotimaassanne.”

Ervast kävi mieteliääksi. Hän tunsi poliittisen tilanteen syntymämaassaan kovin hyvin, elettiinhän parhaillaan noita kutsuntalakkojen aikoja. Kreivittären sanoissa oli ilmeisesti perää. Ja suomalaisen teosofisen kirjallisuudenkin kohtalo näytti juuri nyt epävarmalta. ”Valoa kohti” oli tosin ilmestynyt, mutta Ervastin uusi kirja ”Uskonnosta ja elämästä” oli takavarikoitu ja Savonlinnan tuomiokapituli halusi tutkia sitä, ja siellä kirja oli jo virunut pari kuukautta.

Mutta toiselta puolen Ervast oli jo ratkaissut suhteensa politiikkaan, sillä hän oli selvillä tehtävästään.

”Minä en politiikkaan sekaannu”, lausui hän hymyillen. ”Minun harrastukseni ovat toisaalla.”

Kreivitärkin hymyili.

”Te olette nuori ja nuorena mieli kuohuu. Mutta siitä huolimatta aika ei nyt ole sopiva teosofiselle työlle Suomessa.”

”Voi olla, mutta tuleeko aika sopivammaksi, ellemme jatka työtämme ja vähitellen tee teosofiaa tunnetuksi ja tunnustetuksi?”

”Suomalaiset ovat tunnetut itsepintaisuudestaan, ja näen, että siinä suhteessa olette aito suomalainen”, lausui kreivitär jälleen hymyillen ja lisäsi:

”En vaadikaan teiltä vastausta heti, mutta pyydän teitä ajattelemaan ehdotustani. Tehän asutte Saltsjöbadenissa, tulen sunnuntaina käymään tohtori Zanderin luona. Ehkä teillä siihen mennessä on vastaus valmiina.”

Sunnuntaina sitten Ervast yksinään meni kreivitärtä vastaan Saltsjöbadenin asemalle saadakseen tilaisuuden kahdenkeskiseen keskusteluun.

”Now, Mr. Ervast, have you made up your mind?” tiedusteli kreivitär heti hänen päätöstään heidän kävellessään maantietä.

Pekka Ervastin tunnelma oli kuin vaeltavan sadun ritarin. Aurinko paistoi, nurmi vihannoi, puut ja pensaat tuoksuivat, linnut visersivät, ja hänelle oli suotu onni puhutella rakastettua kuningatarta.

”Yes, I have”, hän vastasi myöntävästi, mutta pyysi ensin saada tehdä ehkä tyhmän kysymyksen.

He katsahtivat toisiinsa, ja kreivitär suostui:

”Olkaa hyvä!”

Ervast kiitti kumartaen ja jatkoi:

”Sanokaa minulle, kreivitär, minkätähden ajattelette näin suurella ystävällisyydellä minua? Minkätähden tahtoisitte minun tulevan Ruotsiin ja jättävän Suomen aikana, jolloin poliittinen vaara voisi uhata minuakin? Ettehän tunne minua, ette tiedä, pystynkö työhön, jota minulle suunnittelette? Mikä on motiivinne?”

Hämmästyttä kysymystä kreivitär vastasi heti:

”Miksen tuntisi ja miksen tietäisi? Tiedän vallan hyvin, että teistä tulee se, mikä jo olettekin, todellinen teosofinen työn tekijä.”

”Mistä sen tiedätte?”

Kreivitär loi häneen leikillisen katseen.

”Näkeehän sen päähänne!”

”Olen itsepintainen suomalainen, kuten torstaina suvait-
sitte sanoa. Sentähden tunnustan, etten ole täysin tyytyväi-
nen vastaukseenne. Sanotte näkeväne sen päältäni, mutta et-
tehän ollut nähnyt minua kun jo olitte tehnyt päätöksenne
minun suhteeni. Niin ainakin käsitin sananne viime torstaina.”

”Ja käsittite ne oikein”, lausui kreivitär vakavana.

”Suunnitelmani oli kyllä valmis, ennenkuin olin teitä näh-
nytkään. Koska minua ei ole kielletty siitä puhumasta, voin
teille ilmoittaa, että tein teille ehdotukseni sen johdosta mitä
Mestari oli minulle sanonut ja käsenyt.”

”Ja Hän?” Ervast kysyi hiljaa koko olemuksellaan tuntien,
että nyt ratkaistiin hänen kohtalonsa.

”Hän on sanonut minulle, että teistä tulee kansanne aut-
taja ja että sen takia teitä on suojeltava kaikesta politiikasta.”

Äänettämyys.

Oli sunnuntai luonnossa. Oli sunnuntai nuoren miehen sie-
lussa. Mistä kuuluikaan urkujen mahtava soitto! Miksi jalat
tuskin koskettivat maata ja sielu sai siivet, silmä kantaa kauas
tulevaisuuteen!

”Kreivitär!” hän vihdoin sai sanotuksi.

”Tämä on ihmeellistä, ylen ihmeellistä. Teidän sananne
vaikuttavat minuun kuin taikavoimalla, sillä tunnen ja tiedän
teidän puhuvan vakavissanne. Autatte minua sanomattomasti,
lisäätte uskoni tuhatkertaiseksi. Se, mikä on kangastanut
vain hämäränä ihanteena, tuntuu nyt varmalta ja todelliselta.
Tietäkää, kreivitär, nyt uskallan vastata teille lujasti ja var-
masti: En muuta Ruotsiin, jatkan työtä Suomessa. Mutta poli-
tiikkaan en sekaannu, sen teille lupaan.”

”Olkoon siis niin!”

Ja Pekka Ervastista tuntui kuin kreivitär olisi vapautunut
jostakin velvoittavasta tehtävästä.

Kreivitär jatkoi:

”Ihminen tehkään päätöksensä itse. Minun siunaukseni ja
onnentoivotukseni seuraavat teitä aina. Ja minä tiedän, että
Mestari tukee ja auttaa teitä uskollisena palvelijanaan.”

Nuori mies suuteli kreivittären hänelle ojentamaa kättä kiitollisena ja hartaana.

He olivatkin saapuneet tohtorin huvilalle ja sen iloinen emäntä saapui heitä vastaanottamaan.

Päivän kuluessa Ervast vielä useammankin kerran joutui olemaan kahden kreivittären kanssa. Kerran kreivitär sanoi: ”Ette suinkaan tiedä, mitä madame Blavatsky ennusti Suomesta ja pohjoismaista yleensä?”

”En”, vastasi Ervast kiinnostuneena.

”Monta kertaa hän terotti mieleeni: ‘Muista, kreivitär, ja ota ajasta vaarin, jos silloin vielä elät. Tulee aika, niin vaikea koko maailmalle, että kaikki ihmiset ovat vähällä kadottaa tasapainonsa, ja teosofitkin, jotka ovat saaneet niin paljon henkistä valoa, kysyvät itseltään ja toisiltaan toivottomina, mitä teosofia oikeastaan on ja mikä on Teosofisen Seuran tehtävä maailmassa? Kaikki tuntuu pettävän jalkojen alla ja pimeys vallitsee maailmassa. Muistakoot teosofit silloin kääntää katseensa Pohjolaa kohti, sillä Suomesta tulee valo.’ Niin sanoi madame Blavatsky.”

”Sehän on ihmeellinen ennustus, tarkoittaakohan se poliittisia olosuhteita, vaiko henkisiä.”

”En tiedä, mutta joka tapauksessa madame Blavatsky tarkoitti henkistä valoa, aiheutukoon sitten pimeys poliittisista tahi muista syistä.”

Pekka Ervast painoi ennustuksen mieleensä. He matkustivat sitten yhdessä laivalla Sundsvalliin Ervastillekin tuttuun ja vieraanvaraiseen konsuli Edströmin perheeseen, jossa viiväivät vielä kymmenisen päivää.⁸⁾

Ja sitten Ervast palasi poliittisten levottomuuksien järkyttämään isänmaahansa ja heinäkuussa tapaamme hänet Pälkäneellä.

Niin, Geo velihän oli sitä ikäluokkaa, jonka osaksi tuli osoittaa rohkeutta kun toimeenpantiin noita laittomia asevelvollisuuskuksuntoja ja hän tietenkin kuului siihen nuorukais-

joukkoon, jota nyt kunnioittavin mielin saamme muistella ns. kutsuntalakkolaisina.

Näitten nuorten miesten asema ei suinkaan ollut helppo. Bobrikoffin santarmit ja poliisit etsiskelivät heitä kaikkialta raahatakseen heidät kauas Venäjälle. Geokin oli saanut jo pitemmän aikaa piileskellä.

Sitten hänkin muitten tavoin katsoi olevansa pakoitettu lähtemään maasta. Muuan tuttu lakimies, joka kuului ”Nyländska Jaktklubbenin” ja omisti ”Marita” nimisen purren tarjoutui saattamaan Geon ja kaksi muuta vainottua saariston suojassa länttä kohti.

Sitä ennen Geo kuitenkin halusi käydä Pälkäneellä hyvästelemässä ainoata veljeään. Se tapahtui heinäkuun 6. päivänä.

Keskiyön aikaan veljekset seisoivat maantiellä lujasti puristaen toistensa kättä. Kenties jokin kyynelkin salassa vierähti miesten silmäkulmasta. Ja vielä viidenkymmenen vuoden takaa Geo muistelee kuinka Pekan katse oli ollut kuin siunaus hänen noustessaan rattaille ja rouva Ramstedtin pojan lähtiessä ajamaan etäistä rautatieasemaa kohti.

Geon pakoretki jatkui sitten 8. päivänä. Purjehdittiin sisäsaaristoa, tavallisesti yöpyen maissa. Niin saavuttiin Marianhaminaan.

Sattui niin onnellisesti, että siellä vietettiin purjehdusregattaa ja siihen oli saapunut useita ”Kungliga Svenska Segelsällskapin” pursia. Muuan suurimman joolin omistaja, tukkukauppias, otti nuorukaiset purteensa ja vei Furusundiin, josta pienellä höyrylaivalla sitten jatkettiin Tukholmaan. Niin oltiin jälleen vapaassa maassa Helsingissä vietettyjen ahtaitten kuukausien jälkeen.

Geo asui milloin Tukholmassa, milloin Sundsvallissa ja päätti lopulta lähteä Amerikkaan. Joulukuussa hän astui laivaan ja saapui New Yorkiin joulukuun 20. päivänä.⁹⁾

31. Suomi kutsuu

Päättävästi Ervast siis oli torjunut kaikki nuo mainiot tarjoukset naapurimaasta. Ja hän oli palannut Suomeen.

Mutta täällä hänellä ei ollut mitään työskentelyn mahdollisuutta, ainakaan sellaista, mistä voisi ajatella toimeentuloa. Kun siis Vuorelan kasvatuslaitoksen johtajatar, neiti Hanna Hernberg tarjosi hänelle vieraanvaraisuuttaan laitoksella, oli se Pekka Ervastille tervetullut hengähdystauko kokonaisen kuukauden ajan ja hän sai tilaisuuden miettiä suunnitelmiensa taloudellistakin puolta.^{x)}

Syksyllä hän kuitenkin arvelematta yhdessä ja vuorotellen Veikko Palomaan ja Maria Ramstedtin kanssa aloitti luennoimisen Sörnäisten työväenyhdistyksen talossa, jonka senkin nimi oli ”Vuorela”. Se tapahtui suomenkielellä. Ruotsinkielisiä luentoja pidettiin torstai-iltaisain kirjastossa, mutta näittenkin tulot käytettiin suomenkielisen teosofisen kirjallisuuden julkaisemiseen.

Joulukuussa Ervast ryhtyy rohkeaan yritykseen. Hän anoo julkaisemislupaa aikakauskirjalle, jonka nimi tulisi olemaan ”Uutta valoa”. Kenraalikuvernööri Bobrikoff ennätti 2 päivää ennen kuolemaansa epäämään luvan.

Kustannustoiminta sentään jatkui. Pekka Ervastilta julkaistiin seuraavat kirjat: ”Teosofia ja teosofinen seura”, ”Salainen oppi ja muita kirjoituksia” ja ”Mitä on kuolema?”²⁾

Varsinkin viimeksimainittu on erittäin huomattava teos siihen aikaan vielä peräti tuntemattomista parapsykologisista kysymyksistä.

Noitten ruotsinkielisten torstai-iltojen lisäksi alettiin pitää myöskin suomenkielisiä kysymysiltoja, joissa halukkaat saivat tehdä kysymyksiä ja asiantuntijat niihin antoivat vastauksia.

Marraskuussa 1904 tehtiin uusi yritys aikakauskirjan aikaansaamiseksi. Se tehtiin nyt varovaisuussyistä Martti Humun nimellä. Seuraavan vuoden maaliskuussa lupa saatiinkin ja jo toukokuussa ilmestyi ”Omatunto” nimisen julkaisun näytenumero. Tilaajamäärä kohosi tuota pikaa yli tuhannen.

Tästä kustannusliike rohkaistui niin, että julkaisi yhtäpäättä neljä suomennosta teosofisista kirjoista. Mutta tuo teosofinen suvaitsevaisuus meni niinkin pitkälle, että julkaistiin Veikko Palomaan kirja ”Sukupuoliasia järjen ja hengen valossa”. Tämä kirja nostatti noitten harvalukuisten teosofien keskuudessa suorastaan vastalauseitten myrskyn kun katsottiin, ettei teosofian etiketin suojassa sopinut sellaista kirjaa julkaista. Pidettiin kokouksia ja asia vaimeni vasta kun muuttamat teosofit ostivat koko painoksen ja siten saattoivat sen ”takavarikkoon”.³⁾

Riitti sentään vielä varoja Pekka Ervastin toimittaman pienen hakuteoksen ”Salatieteilijän sanakirja” julkaisemiseen. Samantapainen ruotsinkielinen oli jo ennen ilmestynyt.

Syksyllä 1905 tuo ”Valon Airut” niminen komitea muutettiin ”Teosofiseksi kirjakaupaksi ja kustannusliikkeeksi”.

Toiminta oli hajoitettuna ympäri kaupunkia. Kirjasto, joka käsitti noin 800—900 nidettä, sijaitsi Albertinkatu 34:ssä. Siellä pidettiin keskiviikko- ja torstai-iltojen kokoukset. Sunnuntailuennoiminen tapahtui Sörnäisten Vuorelassa ja ”Oman tunnon” toimitus oli Vuorikatu 12:ssa. Tällainen hajanaisuus tietenkin oli hankalaa.

Ervast julkaisee kolme lentolehtistä: ”Veljeys”, ”Eräs Kristuksen lauselma” ja ”Kuolema”.

Kesäkuussa hän matkustaa Lontooseen kansainväliseen teosofien kongressiin edustamaan, tosin epävirallisesti, Suomea. Täällähän ei silloin vielä ollut mitään Teosofisen seuran osastoa.

Tuosta kongressista jäi Ervastin mieleen erikoisesti Annie Besantin puhe avajaisissa heinäkuun 8 päivänä Large Queens Hallissa. Tilaisuus oli ollut valtava. Seuraavana päivänä oli myös ollut monia kokouksia.

Korokkeella sai nähdä noita kuuluisia teosofisia arvohenkilöitä. Siellä oli tietenkin Annie Besant, G. R. S. Mead, A. P. Sinnett ym.

Laulun jälkeen kutsuttiin eri maitten edustajat tuolle korokkeelle. Annie Besantin ystävällisen hymyn rohkaisemana astuu sinne Ervastkin edustamaan Suomea.

Puheensa lopetettuaan Annie Besant yhtäkkiä lausui: ”Meillä on täällä, niinkuin tiedätte, edustajia monesta maasta, niinkin kaukaisista kuin Intiasta ja Amerikasta, Suomesta ja Ruotsista, ja mielestäni meillä nyt on harvoin sattuva tilaisuus saada kuulla teosofisia ajatuksia lausuttavan niin monen kansan kielellä. Ehdotan sentähden, että nämä edustajat puhuisivat ja lausuisivat tervehdyksensä kukin omalla kielellään.”

Seurasi omituisen juhlallinen ja todellakin kansainvälistä veljeyttä todistava tunnelma kun siinä saatiin kuulla tervehdyksiä monen monella kielellä, hollannin- ja englannin-, ranskan- ja saksan-, italian- ja espanjan-, unkarin- ja suomen-, ruotsin- ja venäjän, vieläpä intialaisen telugunkielellä.

Eikä Pekka Ervast epäröinyt tunnustaa, että suomenkieli italian rinnalla vei voiton kaikista muista soinnukkuudessa ja sulavuudessa, vaikka useat esiintyvistä olivatkin ylen eteviä puhujia. Sen huomioivat kyllä muutkin. Moni, Kate Spinkin lailla, joka siitä tuli Ervastille huomauttamaan, oli kai kuvitellut suomenkieltä kovaksi kerakekieleksi ja oli nyt iloinen päästyään tuosta harhaluulostaan.

Ervast palasi Lontoosta mukanaan voimakkaita vaikutelmia. Oli juuri suurlakkovuosi. Hän asui tähän aikaan Oulunkylässä, Winqvistin huvilassa, pappilan ja Päiväkummun välillä. Samassa talossa asui Martti Humukin.⁴⁾

Toiminta kaupungissa jatkuu jo vakiintuneeseen tapaan.

Pieniä juhlia toimeenpannaan silloin tällöin ja paitsi puhetta joutuu Ervast joskus melkein yksin hoitamaan muunkin ohjelman, kuten pianonsoiton. ⁵⁾

Mutta aikansa vaatii Ervastilta myöskin ”Omantunnon” toimitussihteerin tehtävä. Lehti ilmestyykin perin pirteänä ja oli saanut avustajikseen mm. Arvid Järnefeltin. ⁶⁾

Syyskuussa kymmenhenkinen seurue innostuu Ervastin mukana matkustamaan Tukholmaan. Annie Besant oli saapunut sinne ja häntä haluttiin mennä kuulemaan. Matka olikin kaikinpuolin kiintoisa ja miellyttävä. Asuttiin rouva Neiglickin matkustajakodissa. Oopperassakin satuttiin juuri esittämään Lohengriniä. ⁷⁾

Kotimaahan palattuaan Ervast alkaa ulottaa luennoimistaan maaseudullekin. Lokakuun puolivälissä hän käy Lahdessa ja Kouvolassa.

Sitten puhkesi suurlakko. Se asetti esteet myöskin teosofiselle työlle tyrehtyttäen sen hetkeksi kokonaan.

32. Suurlakko ja P. E:n työ

Suurlakon vaikutus Pekka Ervastian vastaisiin kohtaloihin oli sängen huomattava. Sitä, että Ervastilla oli siihen vaikutusta, historia tuskin tuntee ja tunnustaa. Tuo vaikutus olikin aivan erikoislaatuista.

Ervast tunsu kapteeni Kockin, joka joskus kävi hänen luonaan puhelemassa. Tämä merkillinen mies ei ollut vailla aatteellisuutta, henkistäkään. Hän vaistosi Pekka Ervastissa ihmisen, joka edusti korkeita moraalisia arvoja.^{x)}

Ervasthan asui siihen aikaan Oulunkylässä, jossa myöskin asui insinööri Leo Krohnin perhe. Tämän tuttavuutta oli maisteri Albin Bergman, jonka rouva, o.s. Alli, oli Pekka Ervastian pikkuserkku. Kun suurlakko oli puhjennut, oli tuo seurue levottomana kokoontunut Krohnien luo ja silloin oli päätetty, että oli mentävä Ervastian luo pyytämään, että tämä tekisi jotakin verenvuodatuksen estämiseksi. Niin tehtiinkin. Ja siitä alkoi elämän kestävä tuttavuus Krohnin perheen ja Ervastian välillä.²⁾

Noina kohtolan päivinä Ervast olikin yhtämittäisessä työssä saadakseen veriteot estetyiksi. Se tapahtui kyllä aivan toisin kuin saattaisi kuvitella. Vaikea sitä on selittääkin. Meidän on kenties kuviteltava jotakin erikoisen voimakasta henkistä ponnistusta erittäin jalossa mielessä. Silloin ehkä hieman voimme aavistaa mistä on ollut kysymys.

Vanhemmat meistä, jotka itse vielä muistavat tuon sisäisen jännityksen, joka oli vallannut kansamme kaikki jäsenet, myöskin muistavat tuon helpotuksen tunteen, mikä seurasi

jännityksen laukeamista. Mistä se oli lähtöisin? Ottiko tuo silloisen punakaartin kaikkivaltias päällikkö vastaan Ervastin inspiration eikä punakaarti ja valkokaarti iskeneetkään yhteen, vaikka lähellä se oli? Siitä muodostui sitten esikuva Intian suurelle johtajalle, mahaatma Gandhille verettömästä passiivisesta taistelusta kansan vapauden puolesta. Omalla, meillemme tavallisille ihmisille käsittämättömällä sisäisellä, ja tässä sopii kai sanoa, okkultisella tavallaan Ervast oli koko tapahtumien ajan kanssakäymisessä kapteeni Kockin kanssa, niin hän on itse vakuuttanut. Tuo yhtämittäinen keskittyminen, voisimme ehkä sanoa, rukous ja mietiskely ja kääntyminen Jumalan puoleen, muodosti sen valtavan rauhoittavan voiman, mikä selvensi asian kapteeni Kockin tajunnassa ja siirtyi sitten rauhallisten ratkaisujen päätökseksi tekojen maailmassa. Näin sitä on Pekka Ervast eräissä yhteyksissä selittänyt.³⁾

Mutta Ervastiin itseensä tuo suurlakko vaikutti sillä tavalla, että hänessä tapahtui aivan kuin uusi ja ihmeellinen kansallinen herääminen. Sen ensimmäisenä ilmauksena oli kirjoitus ”Omassatunnossa” Suomen kansasta, sen kulttuurimahdollisuuksista ja sen tulevaisuudesta.

Ervast siirtyi tähän aikaan maaseudun hiljaisuuteen. Teosofinen työ oli suuresti hiljentynyt ja sen mukana taloudellinen asema vaikeutuu suorastaan ahdingoksi. Hän oli nyt kokonaan antautunut tuohon työhön ja saanut nuoren, innokkaan apulaisenkin, Väinö Valvanteen. Noina murrosvuosina ei kummallakaan kuitenkaan ollut työtä eikä tuloja. Asema oli todella vaikea. Mutta kun hätä on suurin, on apukin lähinnä. Pekka Ervastin vanha ystävä neiti Hanna Hernberg tarjoaa molemmille toveruksille työssijan Vihdin Vuorelassa. Koskaan ei sellainen tarjous voinut olla tervetullempi kuin juuri nyt, ja se aiheutti hedelmällisen luomiskauden, kuin konsanaan oleskelu Fanjunkarsissa Aleksis Kivelle. He viettivät Vihdissä kokonaista puolitoista vuotta.⁴⁾

Vähitellen sitten toiminta suurlakon jälkeen virkoo. Uusia painoksia kirjoista otetaan. Palomaa kiertelee matkapu-

hujana, kokoustilaisuuksia elähdyttää vastaperustettu seka-kuoro, jota johti aluksi Martta Lehkonen, mutta sittemmin ensimmäinen naissäveltäjämme Ida Moberg.⁵⁾

Kustannusliike muuttaa Mikonkatu II:een, josta nyt tulee koko työn keskus.

Kesäkuun 27—28 päivinä 1906 pidettiin Tukholmassa siikaläisen seuran vuosikokous Taiteilijaklubin huoneistossa Smäländsgatan 7:ssä ja siellä Ervast piti kaksi esitelmää.

Mutta vuoden huomattavimmaksi tapaukseksi muodostui kuitenkin aloite oman suomalaisen osaston perustamisesta, sillä se oli nyt, valtiollisten olojen muututtua, käynyt mahdolliseksi. Marraskuun 4. päivänä 1906 kello 18 kokoontui liikkeen huoneistoon Ervastin puheenjohdolla noin 80 asianharrastajaa. Tuloksena oli kolmihenkisen valmistavan komitean asettaminen. Tähän komiteaan tulivat Pekka Ervast, Herman Hellner ja Veikko Palomaa.

Seuraavan vuoden maaliskuun 3. päivänä pidettiin kirjallisuusseuran vuosikokous ja sen yhteydessä uusi perustamiskokous, jossa asetetun komitean julkilausuma esitettiin. Nyt valittiin sääntöjä laatimaan seitsenhenkinen komitea, jonka puheenjohtajaksi jälleen tuli Pekka Ervast, sihteeriksi Martti Humu ja muiksi jäseniksi Herman Hellner, Veikko Palomaa, A. Aaltonen, rouva Ida af Hällström, ja neiti V. Stadius.⁶⁾

Nummelan Vuorelassa Pekka Ervast yhä asui jatkaen kirjallisia töitään. Siellä hänellä oli hyvä tilaisuus kypsyttellä Teosofisen Seuran suomalaisen osaston avaamista.

Mutta syksyllä hän muutti takaisin Oulunkylään ja syyskuun 15. päivänä 1907 komitea sitten esitti valmiin ehdotuksensa kokoukselle, jossa kuusikymmentä asianharrastajaa heti kirjoittautui jäseniksi ja valitsi yksimielisesti ylisihteeriksi kirjailija Pekka Ervastin.⁷⁾

Lokakuussa Ervast matkusti Tukholmaan saamaan silloin siellä pidettävässä teosofisessa kongressissa läsnäolleen seu-

ran presidentin Annie Besantin vahvistuksen suomalaisen osaston säännöille ja perustamiskirjalle. ⁸⁾

Näin oli eräs huomattava vaihe Suomen teosofisessa liikkeessä saatu päätökseen.

Ervastin kirjoja valmistui näihin aikoihin ”Henkimaailman salaisuus ja kuolemanjälkeinen elämä”, ”Enkelein lankeemus” ja ”H. S. Olcottin elämäntyö”.

Hän on itse luonnehtinut tätä aikaa esiteosofiseksi tahi valmistavaksi ajaksi. Teosofista työtä oli tehty milloin minäkkin nimisen yhdistyksen suojissa, aluksi kolme vuotta ilman Ervastia, mutta sitten tämän silloin vielä alaikäisen nuorukaisen aivan uskomattoman nopeasti syvennyttyä tuohon teosofiseen filosofiaan, ja kun oli tämä huomattu ja hänestä käyty ankara ja usein epätasainen taistelu Ruotsin ja Suomen teosofien kesken, hänen johdolla.

Mutta nuorukainen itse esiintyy hiljaisena ja vaatimattomana eikä mitenkään pyri esiin, vaan päinvastoin hän torjuu yritykset, jotka olisivat suoneet hänelle turvatus taloudellisen aseman uudessa liikkeessä. Mutta hänet vedetään esiin.

Annie Besant.

Krishnamurti.

P. E:n läheistä sukulais- ja tuttavapiiriä Tonttulan puistossa. Istumassa (vasemmalta) Pekka Ervasti, maisteri Bergman, Ernst Krohn, Alf Krohn. Seisomassa: Betty (Tytti) Krohn, Suoma Bergman, Gerda Uggla, Rūth Uggla, Sven Krohn, Georg Uggla. Takarivissä: Eino Krohn, Sven Uggla, Jaakko Liukkonen, insinööri Wessberg, insinööri Leo Krohn.

Pekka Ervast ja hänen kasvattiensa Jaakko Liukkonen.
(*Kuusisto*)

Emil Halosen veistos
Pekka Ervastista.

Pekka Ervast.
Esteri Weissenbergin maalauksen mukaan.

VI TEOSOFINEN KAUSI

33. Suomen Teosofisen Seuran alkutaipale

Pekka Ervastin vastuulle joutuu jotenkin koko teosofinen työ maassamme.

Ensimmäisenä toimenpiteenä voidaan mainita aikakauskirjan nimen muuttaminen ”Tietäjäksi” vuoden 1908 alusta.

Tietäjän tammikuun numerossa päätoimittaja, joka nyt on Pekka Ervast, muun toimituskunnan pysyessä ennallaan, perustelee tätä nimenmuutosta seuraavasti:

”Vanhat suomalaiset ovat aina, ja yhä vieläkin, nimittäneet taitajiaan ja poppamiehiään tietäjiksi, joista suurin oli vaka vanha Väinämöinen itse.” Nimenmuutos siis viittaa siihen, että ylisihteeri työssään olisi kulkeva tuollaiseen suomalaiskansalliseen, kalevalaiseen suuntaan.

Mutta suorastaan hämmästyttävästi hän oli tämän ”Tietäjä” nimen löytänyt myöskin Uudesta Testamentista, vieläpä itse Jeesuksen syntymähistoriasta, jossa kerrotaan itämaitten tietäjien saapuneen Jeesus-lapsen luo. Tämä taasen viittaa teosofisen työn yhä enemmän suuntautuvan kristillisyyteen.

Siinä ohjelmajulistus, jossa yksi sana ilmentää sen suunnan, mitä Pekka Ervast vastaperustetussa teosofisessa seurassa halusi noudattaa.

Helmikuun numerossa hän aloittaa itämaitta julkaisten alun ”Dhammapada” suomennostaan. Elia Veran nimimerkillä hän niinikään samassa numerossa aloittaa okkultisen novellinsa ”Tuonelan tuvilla”.

Kevään kuluessa hänen luentotoimintansa paisuu valtavaksi. Jonkinlaisen käsityksen saamiseksi siitä mainittakoon

tässä lähimmän maaseutukiertueen luentopaikat: Maaliskuun 2. päivänä Nokialla aiheena ”Teosofisesta maailmankatsomuksesta verrattuna materialismiin ja kristinoppiin”, 9 päivänä Lahdessa ”Mitä on kristinusko”, samana päivänä Kouvolassa aiheena ”Mikä maailmankatsomus sinulla on?”, välillä poiketen vuosikokoukseen Helsingissä maaliskuun 15. päivänä ja jälleen 19—21. maaliskuuta kolme esitelmää käsittävä sarja Kouvolassa aiheesta ”Kristinopin salaisuudet” ja samoin 22—25. päivinä maaliskuuta esitelmäsarja Viipurissa aiheista ”Oliko Jeesus Jumala vai ihminen”, ”Sovellettuuko kristinusko nykyajan ihmiselle” sekä aiheesta ”Onko kristinuskolla salainen puoli?” ja lisäksi yksi esitelmä ruotsiksi aiheesta ”Materialism, kristendom eller teosofi”.

Näin tiiviinä Pekka Ervastin esitelmäohjelma jatkuu eikä tässä ole mainittu pienempiä tilaisuuksia, joissa hän tuon-
tuostakin joutui puhumaan.¹⁾

Koko ajan hänen on kuitenkin hoidettava aikakauskirjansa säännöllinen ilmestyminen. Ja sen ylen vaikea talous ja seuran muut asiat ovat hänen hartioillaan. Aina on hänen myöskin oltava valmiina antamaan mitä moninaisimpia neuvoja yksityisissä asioissa.

Edellä on mainittu muutamia Pekka Ervastin näihin aikoihin pidettyjen esitelmien nimiä. Kuten niistä huomataan, pohtii hän erikoisesti teosofian ja kristinuskon suhteita. Tämän tutkimustyön tuloksia voimme vieläkin hyvin seurata, sillä nämä esitelmäsarjat on julkaistu kirjassina ”Viisi esitelmää” ja ”Mitä on kristinusko?”

Vakinaisesti Ervast vieläkin asuu Oulunkylässä, mutta on muuttanut Winquistin huvilasta, jossa enää käy ainoastaan aterioimassa. Hänen asuinpaikkansa on nyt Frelanderin huvila Myllyhaka 14:ssä.

Mutta kustannusliike aiheutti jatkuvasti huolta. Pekka Ervastilta ilmestyy seuraavana vuonna 1909 kirjaset ”Oletko teosofi?”, ”Jumalan valtakunnan salaisuudet”, ”Veljeysaate

ja pahantekijät” ja ”Uudenajan aamunkoitteessa” sekä len-
tolehtinen ”Veljeys”.

Helsingissä hän maaliskuussa aloittaa erään huomatta-
vimmistä luentosarjoistaan. Siinä hän käsittelee maailman us-
kontoja, ja näistä luennoista muotoutuu sitten yksi hänen
pääteoksistaan ”Suuret uskonnot”, jonka aika kuitenkin vie-
lä ei ollut tullut.

Seura alkaa ripeästi kehittyä Ervastin johdossa. Perusta-
misvaiheessa oli nipin napin saatu kokoon vaaditut seitse-
män ryhmää eli looshia, joiksi tuollaisia teosofisia osastoja
nimitetään, mutta niitä ei pidä sekoittaa vapaamuurarilooshei-
hin. Kun nyt maaliskuun 15. päivänä vietettiin tuon toista
vuotta vanhan seuran vuosikokousta, oli siihen eri puolilta
maata saapunut 112 osanottajaa. Juhlakokous pidettiin Uus-
maalaisen osakunnan talossa. Ylisihteeri Pekka Ervast esiin-
tyi juhlapuhujana. Oskar Merikanto soitti. Hänkin oli jo kiin-
teästi mukana teosofisessa työssä.²⁾

Huhtikuun 6. päivänä samassa paikassa toimeenpantiin
yleisölle juhla, jossa nämä samat jälleen esiintyivät ja lisäksi
toinenkin kuuluisa taiteilija, näyttelijätär Hilda Pihlajamäki
esitti lausuntaa.

Seuran jäsenet tutkivat näihin aikoihin H. P. Blavatskyn
”Teosofian avainta”, joka oli saatu suomenkielelle.

Tänä keväänä maahamme saapuu Helsingin Psyykkisen
Seuran kutsumana englantilainen selvänäkijä Alfred Vout Pe-
ters.

Teosofit tarmokkaasti koettavat torjua suuren yleisön
keskuudessa vallitsevaa harhakäsitystä, että teosofia ja spiri-
tismi ovat jotenkin yksi ja sama asia. Mutta tilaisuuden sat-
tuessa houkutus ottaa yhteys Mr. Petersiin, voitti kuiten-
kin, olihan tämä selvänäkijä tai psykometrisoija sitäpaitsi
tuttu Ervastille Tukholman ajoilta. Niinpä teosofeillekin jär-
jestettiin toukokuun 5. päivänä tuollainen istunto, jossa oli
runsas kuulijakunta. Elokuun ”Tietäjä” sisältää siitä seikka-
peräisen, Väinö Valvanteen laatiman pöytäkirjan. Teosofit

lienevät saaneet siitä melkoista vahvistusta käsityskannoilleen.

Mutta tuon milteipä jo surunlapseksi kehittyneen kustannusliikkeen asiat olivat yhä järjestämättä.³⁾

Vuodesta 1905 lähtien liike oli ollut taloudenhoitajansa F. A. Johanssonin nimissä, jonka teosofinen innoitus ei liene ollut suuri. Sitäpaitsi yleisesti oltiin sitä mieltä, että asiallisesti tuo liike kuului itse seuralle. Mutta kustannustoiminta osoittautui vaikeasti kannattavaksi, jos sitä varten oli palkattava taloudenhoitaja.

Niinpä syyskuun 6. ja 13. päivänä pidetyissä kokouksissa tultiin lopulta siihen tulokseen, että tällaisessa aatteellisessa kustannustoiminnassa oli hyvin paljon turvauduttava vapaaehtoiseen palkattomaan työhön. Sen toteuttamista varten asetettiin jonkinlainen komitea, joka ottaisi hoitaakseen liikkeen asiat samalla ryhtyen muodostamaan sitä osakeyhtiöksi tai osuuskunnaksi. Tähän komiteaan valittiin: Ylisihteri Pekka Ervast, rouva Ida af Hällström, Lisi Norhrström ja Aleksandra Heino, neiti Irene Frelander sekä herrat Matti Kurikka ja Väinö Vaivanne, varalle rouva Rosa Laakso ja herra Frans Korpi.

Taloudenhoitaja Johansson erosi silloin seurankin jäsenyydestä ja hänen sijaansa rahastonhoitajaksi valittiin neiti Signe af Hällström.⁴⁾

Tämä järjestely saattoi näyttää kovin asialliselta, mutta käytännössä se merkitsi vain sitä, että Ervast joutui vastaamaan kustannusliikkeen toiminnasta ja myöskin veloista.

Joulukuun 13. päivänä 1908 Pekka Ervastia kohtasi tapaturma. Matkalla erääseen väittelytilaisuuteen hän kaatui liukkaalla kelillä ja taittoi jalkansa. Silloin hänen matkustelemissensa keskeytyi ja hän joutui useaksi viikoksi sairausvuoteeseen.

”Sairasvuode on paras ystäväni”, oli joku hänen tuttavansa kerran lausunut, ja tähän, sanoo Ervastkin nyt täysin yhtyvänsä, sillä se antoi kerrankin hänelle tilaisuuden

kohdistaa huomion omaan itseensä ystävien lämpimän osanoton häntä ympäröidessä. ⁵⁾ Tammikuun puolivälissä hän kuitenkin oli taas jalkeilla ja kohta pidetään matinea, jossa hänet tavataan puhujana.

Seuran toiminta oli jo selvästi vakiintunut. Se pantiin merkille vuosikokouksessa maaliskuun 25. päivänä. Siinä luonnollisestikin ylisihteeri puhui ja nuo tunnetut taiteilijat taas esiintyivät.

Aikakauskirjassaan *Ervast* erinomaisen pirteästi toimitetussa ”toimittajalta” sarjassa pohtii päivän kysymyksiä ja monissa muissa kirjoituksissaan antaa opetusta tästä uudesta maailmankatsomuksesta. Syyskuussa vuokrataan Olympia, (nykyinen Maxim) teatteri sunnuntailuentoja varten ja niissä *Ervast* säännöllisesti esiintyy.

Kustannustoiminnan tuloksista tänä vuonna, 1909, mainittakoon vielä suomennokset H. P. Blavatskyn ”Hiljaisuuden äänestä” ja Buhver-Lyttonin merkillisestä romaanista ”Zanoni”, josta seuran jäsenille tulee tämän hetken kiintoisa tutkimusaihe.

Seuraava vuosi 1910 alkaa kustannusliikkeen osalta rohkeasti H. P. Blavatskyn jättiläisteoksen, ”Salaisen opin”, suomennoksen julkaisemisella viikkoina, vaikka tilaajia ensimmäisen vihon ilmestyessä ei ollut paljon yli kahdensadan. *Ervast* ei näytä säikähtävän vaikeuksia. Sitä todistaa myös se, että hän samanaikaisesti ryhtyy toiseenkin suuryritykseen. Hän ostaa ”Alku” nimiseltä osuuskunnalta viiden hehtaarin maapalstan Pakilasta ja suunnittelee sinne teosofista päämajaa. Paikkaa ruvettiin nimittämään Tuonenkyläksi. Monet muutkin saman aatteen innoittamat ostivat palstoja siitä vierestä ja oli jo muodostumassa kokonainen siirtokunta.

Ripeästi kehittyvä vähäisen seuran toiminta lahjakkaan ylisihteerin johdossa.

Mutta nyt se saa kokea ensimmäisen hyökkäyksen ulkoapäin.

Tohtori Antti J. Pietilä asettaa suuren arvovaltansa vaaka-

laudalle julkaisemalla pienen kirjasen teosofiasta kielteisessä hengessä, katsomatta edes tarpeelliseksi todistaa väitteittensä todenperäisyyttä.

”Tietäjän” palstoilla Väinö Vaivanne kohta kohdalta torjuu noita Pietilän perustelemattomia johtopäätöksiä, tapahtuupa vielä väittelyäkin, kun Pietilällekin suodaan palstatilaa ”Tietäjässä”. Mutta mihinkä tämä kaikki kuului? Teosofeja eivät Pietilän kirjasen esitykset järkyttäneet, jokainen kun vaivattomasti itekin pystyi niitä arvostelemaan. Mutta suuri yleisö taas ei ”Tietäjää” luenut, Pietilän kirjanen sensijaan levisi laajalle.⁶⁾

Nyt pidettiin seuran vuosikokous Polyteknikkojen talolla helluntaina. Näistä tilaisuuksista alkoi muodostua kulttuuritapaus pääkaupungissa kun arvokkaitten puheitten lisäksi erittäin nimekkäät taiteilijat niissä esiintyivät. Niin levisi käsitys teosofiasta hiljalleen ihmisten tietoisuuteen.

Mutta suurimman työn jatkuvasti suorittaa Ervast itse. Syksyllä hän lähtee laajalle kiertomatalle Itä-Suomen kaupunkeihin ja laskee näissä tilaisuuksissa puhuneensa 3100:lle kuulijalle, keskimäärin kuulijakunnan ollessa 150 henkeä. Tällä hän tahtoo osoittaa, että harrastus aatteeseen Suomen kansassa oli herännyt.⁷⁾

Esitelmien aiheena on yhä teosofian ja kristinuskon keskinäisen suhteen selvittäminen. Tämä ei suinkaan ole satunnaista eikä myöskään yleistä teosofisessa liikkeessä, vaan päinvastoin se on erikoisesti Ervastille ominaista, ja saatamme jo hieman aavistella mihin se tulee johtamaan.

Mutta seuran jäsenten suljetuissa kokouksissa Pekka Ervastin puheissa sukeltautuu yhä useammin ja yhä selvemmin esiin aivan erikoinen ja mieliä sykäyttävä aihe, puhe Suomen pian koittavasta itsenäisyydestä.

34. Toimintaa Tuonenkylän suojissa

Näihin aikoihin, luullakseni se tapahtui jo vuodesta 1908 lähtien, Pekka Ervastin nimi alkoi sukeltautua minunkin tietoisuuteeni.

Siihen johtivat muutamat hieman lystikkäätkin tapahtumat. Kerran kun taas pitkän loman jälkeen kokoontuimme kouluumme, joka oli Helsingin Uusi yhteiskoulu, ilmestyy joukkoomme neljä luokkamme poikaa puettuina jonkinlaisiin fantastisiin ”kalevalaisiin” pukuihin, joitten aitoutta he olivat tahtoneet tehostaa kasvattamalla loma-aikana itselleen pitkän, hartioille asti laskeutuvan tukan.

Arvaa sen, että pojat saivat huomiota osakseen toisten oppilaitten parveilla heidän ympärillään. Mutta he esiintyivät vakavan asiallisesti. Johtajatar Lucina Hagman katseli heitä hetken silmä terävänä, mutta kun ei huomannut mitään vilppiä tai kujetta, siirtyi muualle. Johtaja, tohtori Oskari Mantere taas, ylettömästä humanisuudesta tunnettu ja senvuoksi ollen jokaisen oppilaan rajattomasti ihailema, nyt oli hieman levoton asian johdosta. Mutta kun nuo neljä poikaa olivat tunnetut vakaviksi, ahkeriksi, hyvätapaisiksi ja lahjakkaiksi oppilaisiksi, ei hänkään löytänyt mitään muistuttamisen aihetta.

Niinpä pojat varsin pian saivat täydellisen rauhan ja asia vähitellen menetti mielenkiintonsa.

Sitten kävikin selville, että nuo neljä olivat teosofeja. Se paljastui silloin kun nähtiin tuon silloinkin jo varsin tunnetun kirjailijan, Pekka Ervastin joskus esiintyvän samanlai-

sessä puvussa. Hänen suhteensa se ei kuitenkaan ollut herättänyt erikoisempaa huomiota, sillä oli totuttu tuohon runoilijoitten suosimaan viittaan, ”kepsiin”, joka sen kalevalaisen puvunkin suurimmaksi osaksi peitti. Ja se, että Pekka Ervastilla oli pitkä tukka, niin sellainen ”kepsi” ja sellainen pitkä tukkahan oli Eino Leinollakin. Aivan oikein arvattiin lukea nuo kaksi, Eino Leino ja Pekka Ervast, kuuluviksi samaan joukkoon, niinkuin he todellisuudessa olivatkin hyviä ystäviä ja aatetovereita.

Nyt oli kalevalainen pukuinnostus tarttunut Ervastiinkin. Oli perustettu nuorisoryhmä ”Kalevan Nuoret”, jossa tutkittiin Kalevalaa ja Suomen muinaisuutta siihen tapaan kuin Ervast oli innoittanut, ja tuota innostusta tahdottiin osoittaa myöskin kalevalaisissa puvuissa. Saattaa kyllä arvata, että Ervast tajusi sellaisen innostuksen riehakkuuden ja sille sisimmässään vähän hymyilikin muistellen kuinka hän itse kymmentä vuotta aikaisemmin Tukholmassa, tahtoessaan esiintyä ”suomalaisena työmiehenä” oli mennyt prinsessa Karadjan kutsuihin villapaita kauluksen asemesta ja saappaat jalassa ja kuinka hän myöhemmin oli hävennyt tuota ymmärtämättömyyttään ja sille makeasti nauranut. Mutta hän piti myös niin tärkeänä rohkaista nuorten innostusta, että kenties pienen naurettavuuden uhallakin tahtoi olla mukana heidän puuhissaan.

Nyt tiedettiin, että kaksi noista luokkatovereistamme, Ilmari ja Harald, asuivat Ervastin luona Oulunkylässä ja he olivat tartuttaneet teosofisen innostuksensa kahteen toiseen.

Kyllä muistan monta ankaraa väittelyä noitten tovereitten kanssa teosofiasta. Harald näytteli minulle kirjaa, jossa oli valokuva jäljennöksiä noista ns. henki-ilmestyksistä ja ne minua pikemminkin kammottivat kuin innostivat. Entistä varmemmin samaistin teosofian spiritismin kanssa.

Mieliala luokassamme, noita neljää ”Kalevan nuorta” luukuunottamatta oli varsin jyrkästi teosofisvastainen, eikä tohtori Antti J. Pietilän, tullessaan uskonnonopettajaksemme, tässä suhteessa olisi tarvinnut tehdä yhtään mitään.

Mutta Pietilähän oli räiskyvä herra, lahjakas opettaja, mutta ylen vaativa, niin, että uskonnosta siinä samassa tuli vaikein ja pelätyin oppiaineemme.

Juuri näihin aikoihin Pietilä kävi taisteluaan teosofeja vastaan. Tietenkin hän ulotti sen myöskin luokkamme uskonnon opetukseen.

Pietilän lausunto madame Blavatskystä kuului tähän tapaan: Madame Blavatsky oli suunnattoman lahjakas, suorastaan nerokas ihminen, mutta samalla saatanallinen petkuttaja ja seikkailijatar.

Tietysti hän tuli myöskin noihin kuuluisiin Hodgsonin paljastuksiin selostaen niitä tarkasti omalta kannaltaan.

Tuskinpa lienee epäilystä, että tohtori Pietilä saavuttikin kuulijoittensa luottamuksen ja hyväksymisen, mutta sitten tapahtui jotakin, mikä muutti kaiken.

Yksi noista ”Kalevan nuorista”, Ilmari, joka oli luokan primus, viittaa ja pyytää kohteliaasti saada lausua jotakin.

”Mitähän se olisi”, tiedustaa opettaja levottoman näköisenä.

”Herra tohtori, minä vaan katsoisin velvollisuudekseni ilmoittaa näille tovereilleni, että noista paljastuksista ollaan eri mieltä.”

Oli kuin pallosalama olisi siinä samassa räiskähtänyt. Tuo pieni mies kateederilla pomppasi ylös, melkein ilmaan, meistä tuntui, löi nyrkkinsä, vai oliko se karttakeppi, pöytään ja kiljaisi: ”Ei täällä olla eri mieltä, mene ulos!”

Vaikutuskin oli räjähdysenomainen. Luokka jähmettyi. Olimme kauhuissamme Ilmarin puolesta, mutta hän kävelee rauhallisesti, ilman uhmaa ulos luokasta.

Pietilä tuskin oli koskaan tullut ajatelleeksi, että itsensä hillitseminenkin kuului kristillisiin hyveisiin, mutta se on kuitenkin Pietilän kunniaksi mainittava, ettei hän millään tavoin jälestäpäin kostanut tuolle uskaliaalle oppilaalle, vaan tämä sai pitää todistuksessaan kymppinsä hänenkin aineessaan.

Me muut olimme oikeastaan olleet Pietilän kannalla, mutta

tämä kohta hajoitti silmänräpäyksessä kaikki Hodgsonin raportit kuin tuhkan tuuleen ja meidän myötätuntomme oli kokonaan Ilmarin puolella. Pietilä oli siis toimenpiteillään pu- kannut teosofiaa kappaleen matkaa eteenpäin luokallamme.*) Ehkäpä tuo nuorekkaan innokas toiminta ”Kalevan Nuorissa” oli ollut yhtenä syynä Ervastille panemaan toimeksi Tuonenkylässä. Sinne kohosi jo kaksi rakennusta, ”Tonttula”, johon hän itse muutti asumaan, ja ”Piippala”, joka oli tarkoitettu talousrakennukseksi, missä oli keittiö, yhteinen ruokasali ja yläkerrassa asuinhuoneet henkilökunnalla. Myöskin toiset teosofit puuhailivat ympärillä innokkaasti rakennus- asioissaan.

Uusi vuosi 1911 toi siis suuren muutoksen Ervastian elämään, sillä silloin hän pääsi muuttamaan tähän uuteen kotiin. Loppiaisenä pidettiin tupaantuliaiset, joihin joukko seuran jäseniä oli kutsuttu.

Tervehdyspuheen piti tietenkin isäntä itse huomauttaen, ettei hän tätä kotia rakentaessaan ollut ajatellut ainoastaan itseään, vaan alusta alkaen hänen mielessään oli kangastellut teosofinen päämaja.

Sangen laajassa puheessaan hän sitten selvitteli, mikä se sellainen päämaja olisi oleva. Kaikkein salaisimmalta, okkultiselta kannalta katsottuna, se olisi oleva pieni temppeli, jonka tunnepiiri, ns. aura, olisi pyhä, ja ihmiset voisivat käydä siinä mietiskelemässä. Mutta sellainen pitäisi olla oikeastaan jokaisella paikkakunnalla, missä oli teosofisia ryhmiä. Sellainen temppeli tämä päämaja ei voinut olla. Tämä tulisi olemaan käytännöllisen työn keskuksena.

Tämä näin vihittävä työkeskus oli kuitenkin kokonaan Ervastian nimissä. Hieman hirtehisesti hän lausui: Siinä on vain velkoja.²⁾

Pian tämä ”päämaja” tuli tunnetuksi maailmallakin, sillä jo maaliskuussa vieraili maassamme taas tuo englantilainen selvänäkijä Mr. Peters, josta tällä välin oli tullut teosofi. Hän kävi myöskin Ervastian luona ja kirjoitti sitten ”Light” lehteen

laajahkon muistelmaan Suomen teosofien ”päämajaan” teke-
mästään matkasta.³⁾

Myöskin Ervast itse kirjeessään Annie Besantille oli siitä maininnut kertoen ostaneensa maapalstan, jolle haaveili rakentaa jonkinlaisen Intian Adyarissa olevaa päämajaa vastaavan tänne pohjoiseen. Annie Besant oli innostunut ja ottanut asian ehkä liiankin kirjaimellisesti puhuen kuinka Suomen teosofit rohkeasti lähtevät toteuttamaan aatetta.

Seuran vuosikokous pidettiin tavanmukaisin menoin huh-
tikuun 16—17 päivinä ja siinä todettiin tuon vähäisen seuran neljän vuoden aikana kasvaneen niin, että siinä oli nyt 18 looshia ja 577 jäsentä ja ”Tietäjä” levisi jo 1500 kappaleen painoksin. Sitäkin hämmästyneempänä täytyy kysyä, miksi nuori ylisihteeri nyt jo, v. 1911, aivan vakavissaan puhuu eroamisensa puolesta?

Syynkin hän mainitsi: Oli olemassa tyytymättömyyttä hänen johtoonsa. Suurella äänten enemmistöllä hänet tosin valitaan uudelleen, mutta tuo hänen mainitsemansa tyytymättömyys näin menestyksen keskellä tuntuu yllättävältä.

Voidaan siis todeta, että jo näin varhaisessa vaiheessa, neljän vuoden kuluttua perustamisesta, Suomen Teosofisen Seuran sisällä kuohui ja että nimenomaan Ervast alusta alkaen, tai melkein alusta alkaen joutuu kokemaan ankaraa vastustusta perustamassaan seurassa.

Onkin sängen ihmeellistä todeta, että samalla kun tuo teosofinen liike aivan ylettömästi korostaa veljeyden ja suvaitsevuu-
den hyveitä, se itse ensimmäisenä juuri näissä asioissa joutuu mitä vakavimpiin koetuksiin.⁴⁾

On todettavissa, että seuran jäsenistä enemmistö ilman epäilyä on vakavaa, intelligenttiä ja henkisestä kehityksestään huolehtivaa väkeä, joka ensimmäiseksi velvollisuudekseen käsittää seuran tukemisen siinä työssä, jota se pitää niin arvokkaana. Mutta samalla kertaa tämä hieman salaperäiseltä vaikuttava ja kieltämättä varsin kiintoisa liike magneetin tavoin vaikuttaa mitä erilaisimpiin, useimmiten enemmän tai

vähemmän epänormaaleihin tyyppeihin, jotka aivan erikoisessa merkityksessä itse tuntevat olevansa totuudenetsijöitä.

Seuran on tietenkin suorastaan mahdotonta torjua luotaan tuollaisia harrastelijoita. Jollakin saattaa olla hieman nurinkuriseen suuntaan kehittynyttä psyykkisyyttä ja mediumistisuutta. Hän tietenkin katsoo juuri teosofisen seuran sopivaksi työkentäksi ”suurille lahjoilleen”. Toinen taas käsittää, että tuo teosofien harrastama itsekasvatusjärjestelmä, jooga, kenties hankkisi hänelle nuo himoitut yliaistilliset kyvyt, varsinkin, jos hän ennestään on ollut kiinnostunut vegetarianismista, luonnonparannuksesta tai jostakin askeettisesta tree-nausmenetelmästä. Kolmannen mielestä teosofia juuri on se aate, joka toteuttaa hänen omat poliittiset ja sosiaaliset haaveensa. Ja jonkun vetää teosofiseen liikkeeseen pelkkä yksilöllinen, alitajuinen kumouksellisuus ja oppositioasenne olevia oloja vastaan. Eikä lopuksi puutu niitäkään, jotka tästä perin aatteellisesta seurasta etsivät tyydytystä vallan- ja kunnianhimoilleen, samalla kun heidän seurustelulliset vaivionsa saavat tyydytystä vilkkaassa yhdistystoiminnassa.

Kaikki yllämainitunkaltaiset ja monen muunlaiset tyypit pyrkivät seuran jäsenyyteen. Heille kaikille oli yhteistä se, että he eivät tulleet juuri saamaan, vaan antamaan muille sitä mitä heidän sydämensä oli täynnä.

Eikä Ervast hennonut estää heitä tulemasta.

Itsevarmuutta ja aloitekykyä näiltä ei puuttunut. Sokeudessaan ja ymmärtämättömydessään he eivät edes nähneet, mihinkä tämä liike tosiasiaassa pyrki. Niin he asettuivat pian oppositioon johtajaan nähden.

Näin oli tapahtunut Suomessa se, minkä suhteen eversti Olcott oli Tukholmassa kehoittanut Ervastia olemaan varuillaan.

Kun seuraamme tuon merkillisen teosofisen liikkeen historiaa, huomaamme, että itse perustaja, madame Blavatsky, joutui tuollaisen vehkeilyn uhriksi ja syrjäytetyksi omassa liikkeessään. Tuollainen ihmisluonnon yöpuoli näyttää aina muodostuvan henkisen työn esteeksi.

Ervastkin oli näin pian joutunut tuon synkän asian eteen. Hän kirjoittaa ”Tietäjässä”:

”Joku olisi ehkä sanonut, että ylä- ja alaluokka olisivat sotajalalla keskenään, toinen, että suomalaisen ja ruotsalaisen kansanaineksen oli mahdotonta — kuten aina meillä Suomessa — keskenään sopia” . . . ”Kieltää ei saata, että viimeinen vuosikokouksemme vielä selvemmin kuin entiset näytti, että on aivan kuin kaksi teosofista ‘puoluetta’, toinen suuri ja voimakas, toinen pieni, mutta itsepäinen.”

Oli siis kysymyksessä taistelu noitten, suureksi osaksi sivistyneistöön kuuluvien ja ruotsinkielisten uranuurtajien ja suureksi osaksi sosialistiseen työväkeen kuuluvien myöhemmin liikkeeseen liittyneiden välillä, joista viimeksimainitut muodostivat suuren enemmistön.

Mutta näin se oli ehkä vain ulkonaisesti. Sillä suureksi osaksi syynä olivat nuo jäsenten henkilökohtaiset harrastukset ja katsomustavat, joihin edellä viitattiin.

Tällaisessa joukossa Ervastin nyt olisi pitänyt suorittaa suurta unelmoimaansa työtä. Vielä hän olikin yhdistävänä voimana taistelevien välillä ja häneen kohdistunut arvostelu aiheutui ehkä vain siitä, ettei kumpikaan puoli saanut häntä omakseen.

Mutta sitten tuo arvostelu saa jo semmoiset muodot, siirtyessään Ervastin persoonaan ja yksityiseen toimintaan, että todellakin täytyy ihmetellä sitä ja myös Ervastin levollista vaatimatonta asennetta.

Mainittiin jo kuinka Ervast oli suunnitellut tuon Tuonenkylän kotinsa työkeskukseksi. Mutta sitten hän tulee pakotetuksi huomauttamaan, että sehän on sentään hänen yksityistä omaisuuttaan ja sen velat hänen vastuullaan. Oli nimittäin seuran vuosikokouksessa vaadittu tilitystä tuosta rakennusyrityksestään seuran tilinpäätöksen yhteydessä.

Kukapa Ervastin asemassa olisi siihen suostunut, mutta hän tekee sen ”Tietäjässä”. Sen mukaan yritys oli vaatinut mk 32.852:42. Tämän summan hän oli saanut kokoon seuraavasti: yksityisiä lainoja mk 29.955:—, rahalahjoja ystäviltaan

mk 403:95 ja maaliskuussa pidetyn matinean tulot mk 230:71 sekä omia yksityisiä varojaan hän oli sijoittanut mk 2.268:70⁵)

Ja tämän nojalla seuralla olisi muka ollut jotakin sanomista Tuonenkylän päämajassa. Se oli juriidisesti ja moraalisesti Ervastin omaisuutta. Hänen suunnitelmansa tähtäsi siihen, että hän voisi sen luovuttaa työkeskukseksi, mutta hän ei uskaltanut sitä vielä tehdä, koska hänen itsensä oli vastattava veloista.

Täytyy todella ihmetellä, että seuran jäsenissä oli semmoisiakin, jotka pari kolme kuukautta siitä kun Ervast oli saanut valmiiksi kotinsa, alkoivat himoiten tehdä vaatimuksia siihen nähden, vaikkeivät itse olleet tehneet asiassa yhtään mitään.

Mutta Ervast ei antanut sen lamauttaa työtänsä. Hänellä oli ilonkin aihetta, sillä yksi hänen pääteoksistaan ”Suuret uskonnot” ilmestyi lopulla vuotta. Sitä on sanottu ensimmäiseksi todelliseksi maailman uskontojen esittelyksi suomenkielellä ja siitä on jouduttu ottamaan yhä uusia painoksia.

35. *Uutta aikaa kohti*

Se, mitä Ervast jo jonkun vuoden ajan oli aavistellut, sitten varmuudella tiennyt ja varovasti ystävilleen vihjaillut, alkoi nyt hiljalleen muotoutua. Se tapahtui kohta uuden vuoden 1912 vaihteessa.

Parhaiten sitä voimme luonnehtia hänen omalla huu-
dahduksellaan ”Tietäjän” tammikuun numerossa:

”Odota, kansa, — odotuksessasi et pety! Sinä elät uuden ajan aamunkoitteessa. Se pimeys, mikä peittää maan, on vain usvaa, joka pian häipyä auringonsäteiden tieltä. Sillä aurinko on jo nousemassa. Etkö näe? Nosta silmäsi pilviin, näet kultaisen hohteen.”

Niin, Ervast itsehän oli tietäjä ja näkijä. Ja hän oli myöskin suuri isänmaanystävä, niinkuin edelläolevastakin huomaamme. Hän rakasti tätä maata ja sen kansaa ja käsitti sen myöskin kohtalonyhteydeksi kaukaisilta ajoilta.

Mutta paljon merkityksellisempää hänelle oli se, että hän näki tämän Suomen kansan kehityksessä ja kohtaloissa semmoista, jolle tuo uusi henkinen työ voitiin perustaa. Hän uskoi vuorenvarmasti, että juuri tämän kansan ihmiset voitaisiin herrättää totuutta etsimään. Se merkitsisi henkevään uskonkäsityksen omaksumista.

Suurina inspirationsa hetkinä hän kenties näki uuden ilmoitusluontoisen uskonnon syntymisen tämän kansan keskuudessa.

Olemmekin nyt voineet seurata Ervastin tutkimusten koh-

distuneen tänä seuran ensimmäisenä viisivuotiskautena suurella voimalla juuri kristinuskoon.

Ei voi olla panematta merkille, että hän noille teosofiystävillään aivankuin tahtoo osoittaa:

Katsokaa! Kristinuskostahan on löydettävissä totuudet, joita etsimme!

Ja hän myöskin opettaa nuo teosofinsa lukemaan Uutta Testamenttia, nyt sen uuden intuition valossa, joka hänelle itselleen oli auennut ja jonka hän oli saavuttanut teosofisen maailmankatsomuksen avulla vapauduttuaan teologian monista ristiriidoista.

Mutta sitä kaikki eivät kuitenkaan oppineet. Siitä yksinkertaisesti tuli erottava seinä Ervastian ja hänen monien oppilaittensa välille, koska jälkimmäiset eivät tahtoneet, että teosofiaa johdettaisiin tuollaiseen kristilliseen suuntaan.

Mutta rinnan tämän kristillisen kehityksen kanssa käy toinenkin ja ne asiat ovat yhteydessä keskenään. Se on tuo Suomen kansan osuus uskonpuhdistuksen työssä. Se asia on arkaluontoinen, sillä se on yhteydessä tapahtuvan poliittisen kehityksen kanssa ja siihen hän myös viittaa tuossa tammikuun ”Tietäjässään”.

Hän julkaisee kirjoituksen ”Kalevalaa tutkimaan” ja alkaa sen lausunnolla, jonka keisari Aleksanteri I antoi Porvoon valtiopäivillä: ”Me tahdomme korottaa Suomen kansan kansakuntien joukkoon.”

Tästä lähtien ”Tietäjämä” ei tule puuttumaan kalevalaisia aiheita.

Kevätkausi muodostui tapahtumarikkaaksi ja kiintoisaksi sen johdosta, että Suomeen huhtikuun 3. päivänä saapui Saksan Teosofisen seuran ylisihteeri, tohtori Rudolf Steiner ja piti täällä parin viikon aikana useita luentoja.

Steiner oli syntynyt Itävallassa v. 1861. Vuonna 1897 hän tutustui teosofiaan ja liittyi seuraan v. 1902.

Mutta jo 19-vuotiaana hänellä oli ollut oma mystillinen kokemuksensa, jossa hän sai opetusta ja elämäntehtävänsä.

Vuosikautia hän sitä mietiskeli ja opiskeli. Siinä hänen

avukseen tuli monipuolinen yleissivistyksensä. Hänhän oli filosofian tohtori ja tunnustettu Goethe-tuntija. Jo v. 1890 kun Goethe-julkaisuja järjestettiin, Steiner oli kutsuttu asiantuntijaksi.

Steiner oli kristillinen mystikko, ns. rosenkreutsiläinen eli länsimainen okkultisti.

Yhtämittaa hän oli luentomatkoilla. Saksan teosofinen seura oli hänen toimintansa kautta suuresti kasvanut ja hän ulotti vaikutuksensa myöskin Itävalta-Unkariin, Skandinaviaan ja Englantiinkin.

Suomeen hän saapui juuri parahiksi seuran vuosikokoukseen ja Ervast joutui toimimaan hänen isäntänään ja tulkkina. Tällöin jälkimmäinen huomasi itsellään olevan paljon yhtymäkohtia Steineriin.

Tohtori Steiner piti täällä pari luentoa yliopiston juhlasalissa ja vieraili sitten myöskin Teosofisen seuran vuosikokouksessa, joka pidettiin Uuden ylioppilastalon juhlasalissa. Siellä hän Ervastin tulkitsemana melko laajasti vastasi yhteentoista, hänelle kirjallisesti tehtyyn kysymykseen. Niistä viisi oli kristinuskon alalta, neljä koski teosofian probleemoja ja kaksi Suomen kansaa ja Kalevalaa. ²⁾

Tuo kysymysten asettelukin kuvaa Ervastin työn vaikutusta täällä.

Tämän tohtori Steinerin käynnin johdosta kuusikymmentä seuran jäsentä sittemmin erosi Teosofisesta Seurasta ja he muodostivat oman Antroposofisen seuran osaston.

Vuosikokous oli muuten sangen voimakas. Siinä oli osanottajia 170 henkeä; maaseudultakin oli saapunut seitsemänkymmentä. Ervast siinä piti suomenkielisen esitelmän aiheesta ”Kristus” ja tohtori E. Selander ruotsinkielisen ja hänen aiheensa käsitteli kuolemaa. Taiteilijoista esiintyivät mm. Oskar Merikanto ja Hilda Pihlajamäki. Steineriin ja muihinkin ulkomaalaisiin kokous oli tehnyt erinomaisen edullisen vaikutuksen.

Kohta saapui jälleen Mr. Peterskin Suomeen antamaan Olympia teatterissa näytöksiä selvänäköisyydestään. Venä-

jäitä saapui ylisihteeri, neiti Anna Kamensky rouva Aleksandra Unkovskyn kera. Viimeksimainittu oli ns. musikaalisen selvänäkijä. Hekin vierailivat Ervastian ”päämajassa”.³⁾

Tämä vuosi oli merkityksellinen myöskin sen vuoksi, että vihdoinkin saatiin toimeen ensimmäiset ns. kesäkurssit.

Ne pidettiin Kiteellä, Puhoksen kylässä, agronomi Liukon tilalla, Orpolassa.

Niistä Ervastkin sai aivan kuin uutta rohkeutta ja uusia aatteita työtään varten. Oli mm. suunniteltu kansanopiston perustamista Tuonenkylään, jota sitä varten olisi laajennettava. Nämä ensimmäiset kesäkurssit olisivat nyt kuin kokeiluna sellaiselle toiminnalle. Senvuoksi lienee paikallaan niitten tarkempi selostaminen:

Kurssit alkoivat kesäkuun 27. päivänä. Osanottajia oli viidettäkymmentä ympäri Suomea.

Aamuteen jälkeen kokoonnuttiin kello Y210 talon avaralle verannalle. Ervast itse soitti jonkin pianokappaleen. Sitten seurasi hiljainen mietiskelyhetki määrätystä aiheesta, jollaiseksi — kuvaavaa kylläkin — kurssin johtaja antoi ”Suomen ja sen kansan”. Joka päivä askel askeleelta tätä aihetta kehitettiin.

Sitten hän itse piti luentosarjan aiheenaan omat muistelmansa. Luento kesti tavallisesti tunnin, joskus toistakin.

Kello 2 ip. jälleen kokoonnuttiin ja silloin kukin vuoroonsa, aluksi valitsemassaan istumajärjestyksessä, sai vastata kysymykseen, minkä kurssien johtaja hänelle teki. Ellei asia vastauksesta selvinnyt, saivat muut auttaa. Lopuksi johtaja teki yhteenvedon.

Iltaisin oli, joka toinen ilta kysymyskokous, jossa kurssilaiset saivat tehdä haluamiaan kysymyksiä ja johtaja niihin vastasi, joka toinen ilta taas oli Väinö Valvanteen esitelmä astrologiasta.

Kurssit olivat jättäneet osanottajiin lähtemättömän vaikutuksen.⁴⁾

VII RISTIRIIDASSA TEOSOFISEN SEURAN KANSSA

36. Kristus-kysymys

Tultuaan kosketukseen tohtori Steinerin kanssa Ervast oli saanut tästä varsin edullisen käsityksen.

Hän oli ehkä tottunut pitämään itseään ns. besantilaisena teosofina, sillä hän kunnioitti suuresti tätä intelligenttiä ihmistä. Nyt myöskin tohtori Steiner miellytti häntä suuresti.

Näin hän tuli miettineeksi tuota silloin vallinnutta tilannetta. Asianlaita oli nimittäin niin, että tietty jännitystila oli olemassa seuran presidentin ja Saksan ylisihteerin välillä.

Mitenkä nyt Ervastin oli tähän suhtauduttava?

Hän päätyy humoristiseen toteamukseen: Hän ei voi olla ”besantilainen” enempää kuin ”steineriläinenkään”, vaan jos häntä pitää joksikin nimittää, niin hän on sitten ”ervastilainen”.*)

Eikä tämä sentään ole pelkkää hupaista leikinlaskuakaan, vaan se päättää ja sinetöi erään kehitysvaiheen ja tapahtuu tärkeä kannanotto Ervastin elämässä.

Mehän olemme jo panneet merkille, että Ervast kaikkein varhaisimmassa nuoruudessaan oli erinomaisen itsenäinen, täysin yksinäinen totuudenetsijä. Kun hän suhtautui kunnioituksella ja arvonnolla noihin häntä edeltäneisiin vanhempiin teosofisiin johtajiin, niin sitä tuskin on lupa tulkita niin, että hän yleensä kaikessa olisi tarkalleen ollut näitten kannalla, vaan pikemminkin johtui hänen saamastaan hyvästä kasvatuksesta, että hän osasi osoittaa kiitollisuuttaan niille, joilta oli suurta apua saanut.

Mutta nyt taaskin alkaa teosofisessa maailmassa hajaan-

tuminen. Se tapahtuu siinä yhteydessä kun jäsenet alkavat pyrkiä noihin ns. esoteerisiin kouluihin, jossa opetettiin itsensä kasvattamista.

Näihin aikoihin monet olivat tulleet epävarmoiksi siitä mihin kouluun he pyrkisivät. He kyselivät Ervastilta, kummanko kouluun menisin, Besantin, vaiko Steinerin. Jotkut kysyivät myöskin häneltä itseltään, ettekö te ottaisi minua oppilaaksenne.

Tästä omasta riippumattomuudestaan Ervast nuoresta pitäen oli itekin ollut hyvin selvillä, mutta nyt häntä huolestuttaa, että tuleeko taas tapahtumaan tuollainen hajaannus kuin oli tuo surullinen Besant-Judge kriisi, sillä sekin oli alkanut tuosta esoteerisesta koulusta.

Ervast harkitsi pitkään. Sitten hän julisti:

”Kun teosofi herää, hän kysyy itseltään ja hengenheimolaisiltaan: Missä on semmoinen ihminen, joka todella on kulkenut jonkun matkaa tiellä, joka todella tietää, ja joka minuakin voisi neuvoa. . .

Määrääjänä ei voi olla mikään muu kuin luottamus, sisäinen usko ja luottamus opettajaan. Ellei sellaista, niin sanoakseni magneettista vetovoimaa ole opettajaan, ei pidä antautua oppilaaksi.”

Tällä tavalla heräsi ja kypsyi ajatus Ervastin omasta koulusta.

Kävihän kaikesta edelläkerrotusta hyvin selville, että Ervast oli suhtautunut noihin asioihin perin suvaitsevasti ja puolueettomasti, mutta kuitenkin ei puuttunut niitäkään, jotka taaskin ymmärsivät väärin hänen asennoitumisensa ryhtyen syyttelemään häntä siitä, että hän oli lausunut moittivia sanoja tohtori Steineristä ja tämän koulusta.

Tämä asia kuitenkin vetää esiin erään aivan perustavaa laatua olevan teologisen kysymyksen.

Ervast oli marraskuun ”Tietäjässä” huomauttanut, ettei aikaisemmin ollut suurtakaan eroa Mrs. Besantin ja tohtori Steinerin katsantokantojen välillä. Mutta nyt tämä kysymys kaikille ajatteleville teosofeille on vaikeampi, sillä Mrs. Besant

ennustaa Kristuksen toista tulemista läheisessä tulevaisuudessa, mutta Rudolf Steiner taas jyrkästi kieltää, että Kristus enää fyysillisesti esiintyisi maan päällä.

Ja Pekka Ervast lausuu nuo huomiota herättävät sanansa: ”Eikö tämä ole tärkeä teologinen kysymys? Eikö ole tärkeätä tietää, oliko Kristus jumala vai ihminen, ihmiskunnan vapahtaja, vaiko ihmiskunnan opettaja? Eikö ole tärkeätä tietää, onko Kristus a ja o, vai onko hän yksi monesta profetasta?”

Voi jo tästä kysymyksen asettelusta havaita, että Ervast oli paljon lähempänä Steineriä kuin Besantia.

Itse asiassa hän ei ollut kummankaan kannalla, vaan hänellä oli aivan varhaisessa nuoruudessaan, kuten olemme koettaneet osoittaa, omia henkisiä kokemuksiaan ja hänen mestarinsa oli Jeesus Kristus, joka hänelle merkitsi maailman Vapahtajaa. Ja hän lausuu:

”Tyytykäämme siihen horjumattomaan tietoon, että jollei Kristus synny meidän sisässämme, on yhdentekevää, onko sillä nimellä mainittu ihminen tai jumala syntynyt kerran tai useampia kertoja ulkonaisessa maailmassa. *Mystillinen Kristus on käytännöllinen todellisuus, ja meidän teosofiamme on paljasta aivovoimistelua, ellei se johda meitä siihen elämään, jota kutsutaan Kristuselämäksi.*”²⁾

Kun sitten suoraan kysytään häneltä, eikö hän suosittelle kumpaakaan, Besantia, enempää kuin Steineriäkään, hän vastaa:

”Jos ken tuntee halua pyrkiä Mrs. Besantin oppilaaksi, hän tehköön niin. Jos ken tuntee, että Steiner on luotu hänen opettajakseen, hän valitkoon Steinerin. Sen vain soisin, että molemmat ymmärtäisivät: ei Besant eikä Steiner ole kaikkietäviä; he voivat erehtyä, he voivat olla väärässä. Tämä on parempi ymmärtää, ennenkuin valitsee itselleen opettajan. Sillä, jos luulee alussa, että oma opettaja on täydellisesti viisas, ja sitten tavalla tai toisella tulee huomanneeksi, ettei niin ole, silloin on sielullinen haaksirikko lähellä. . . sielullinen

haaksirikko tai itsepintainen sokea usko tai ainainen epäleväisyys.”

Tällä välin Ervast sai kokea muunkinlaista vastahakoisuutta oppilaissaan. Näyttää kuin suorastaan pahuuden voimat olisivat lähteneet liikkeelle häntä vastaan.

Niinpä häntä syytettiin ahneudesta ja rahanhimosta kun hän vuonna 1908 oli ottanut vastuulleen kustannusliikkeen, velkaisen yrityksen, jonka avulla hän muka aikoi maksaa lukuvelkansakin, 25.000 markkaa. Tällaista juorua levitettiin eikä Ervastilla siihen aikaan ollut lukuvelkoja penniäkään ja kustannusliikkeen hän sai pysymään pystyssä vain suurin ponnistuksin, koska katsoi sen aivan välttämättömäksi työn menestymiselle.³⁾

Jossakin vuosikokouksessa Ervastia syytettiin kunnianhimmosta ja vallanhalusta sekä siitä, että hän toimii suorastaan seuran sääntöjen vastaisesti. ”Näkeehän sen Ervastin käytöksestäkin, että hän on vallanhimoinen ja hermostuu, jos vähänkin moititaan”, tällaisia karkeuksia ja muita epähienouksia syydettiin häntä vastaan varsinkin ns. ”päämaja-asiassa”. ”Seuralla ei ole mitään tekemistä herra Ervastin huvilahommien kanssa”, sanottiin.⁴⁾

Mutta Ervast lausuu itse, että hän on saanut inspiration ja käsikyn sisästäpäin: ”Valmista työlle keskus ja työntekijöille koti!” Tällaiselta pohjalta olisi nyt lähdeittävä laajentamaan tuota Ervastin huvilaa kansanopistoksi. Saihan hän joskus toisenlaisiakin kirjeitä. Eräskin seuran jäsen ehdottaa, että nyt heti ryhdyttäisiin toteuttamaan kansanopistoaatetta ja siinä todellakin jokainen seuran jäsen omakohtaisesti ottaisi osaa taloudellisiin ponnistuksiin.

Monien moitteiden ehkä masentamaa ylisihteeriä tällainen kirje sekä liikutti että rohkaisi. Mutta tuskinpa hän oli kovinkaan vakuuttunut jäsenten uhrautumiskyvystä. Ja hän oli pakoitettu huomauttamaan, että tuo Tuonenkylän huvila toistaiseksi oli hänen yksityisomaisuuttaan, eikä hän mitenkään tahdo eikä saata kehoittaa ketään auttamaan häntä, vaan hänen oli lujasti uskottava omiin voimiinsa ja hyvään onneensa.

Oliko mitään virhettä, mitä seuran jäsenet eivät olisi Ervastissa keksineet. ”New Yorkin Uutisissa” Matti Kurikka kirjoittaa, että kalevalaselityksissään Pekka Ervast on kerrassaan iskenyt kiveen. Ja se oli asia, joka ajankohtaisuutensa vuoksi oli juuri etualalla Ervastin ajatuksissa. Ei hän todellakaan saanut tukea ja rohkaisua.⁵⁾

Mutta näissäkin olosuhteissa hänen täytyi uskaltaa ja kestää, sillä hän oli nähnyt ajassa eteenpäin, nähnyt, että ratkaisun hetket olivat lähestymässä, ja hänellä oli siinä tehtävänsä.

Vuoden 1913 alkupuolella tuo teosofisen maailman suuri teologinen kiistakysymys, käsitys Kristuksesta, kärjistyy Suomessakin. Pari vuotta aikaisemmin perustettu ”Idän Tähtien Järjestö” ulottaa vaikutuksensa meidänkin maahamme. Tuon järjestön takana oli itse seuran presidentti, Mrs. Annie Besant, piispa Leadbeater ja monet muut kuuluisuudet. Se perustui sille käsitykselle, että Jeesus oli syntynyt 105 vuotta ennen ajanlaskumme alkua ja hänen elämänsä kyllä soveltuivat evankeliumien kertomukset, vaikeivät ne ole historiallisesti tarkat. Jeesusta ei esim. ristiinnaulittu, vaan hänet kivitettiin kuoliaaksi. Tämä ”opetuslapsi” Jeesus oli hyvin kehittynyt sielu ja luovutti persoonallisuutensa Kristukseksi eli itämailla Boodhisattwaksi nimitetyn korkean olennon käytettäväksi, ja hän syntyi sitten uudelleen Apollonius Tyanalaisena.

Tällainen käsitys perustui noitten teosofisten auktoriteettien, ehkä etupäässä juuri piispa Leadbeaterin salatieteellisiin tutkimuksiin.

Sellainen suvaitsevainen liike, kuin Teosofinen Seura tahoi olla, olisi kenties saattanut suvaita tätäkin oppia jonkun yksityisenä käsityksenä, mutta asia ei jäänyt yksistään tähän, vaan johti myös käytännöllisiin toimenpiteisiin. Siihen nimittäin liittyi uskomus, että Kristus tulee pian uudelleen, tarkemmin sanottuna vuonna 1925, maailmaan erään hindunorukaisen Krishnamurtin persoonallisuudessa. Tätä nuorkaista, joka kieltämättä olikin sangen erikoinen, kehittynyt

ja ylevä, kasvatettiin yhdessä veljensä kanssa teosofisessa päämajassa Adyarissa Intiassa.

Idän tähden järjestö oli perustettu valmistamaan tätä Kristuksen tuloa, ja se oli perustanut osastonsa myöskin Suomeen, puheenjohtajanaan tohtori W. Angervo.⁶⁾

Tohtori Steiner ei alunperinkään hyväksynyt tuollaista oppia, vaan selitti, että Kristus todellakin syntyi ajanlaskumme alussa ja evankeliumit kertovat hänen elämästään ja kuolemastaan tarkoin oikein. Eikä Kristus ole syntynyt uudelleen Apollonius Tyanalaisena, eikä hän yleensääkään ruumiistu uudelleen.

Noin jyrkästi vastakkaisia olivat nuo kaksi salatieteellistä kantaa, ja Ervastinkin oli asetettava jollekin kannalle asiassa. Hän julistikin selvästi, että jos Mrs. Besant ym. luulevat, että heidän näkemänsä Kristus on sama, josta evankeliumit puhuvat, he erehtyvät, nimittäin, jos luulevat hänen eläneen 100 vuotta e. Kr. He ovat oikeassa käsityksessään, että evankeliumit eivät joka kohdassaan ole historiallisia. Mutta jos tohtori Steiner ym. luulevat, että evankeliumit ovat historiallisia esityksiä Kristuksen elämästä, he erehtyvät. Kuitenkin hän ja hänen kannattajansa ovat oikeassa väittäessään, että evankeliumien Kristus eli maan päällä meidän ajanlaskumme alussa.

Ervastin käsissä tämän probleeman ratkaisu muodostuu aivan yksinkertaiseksi. Hän selittää, että on ollut olemassa kaksi Jeesusta. Toinen. Toinen oli juutalaisten ”Talmudissa” mainittu Jehoshua ben Perachja eli ben Pandira ja toinen evankeliumeissa kuvattu Jehoshua ben Joseph.

Edellisen kautta vaikutti se Mestarien Mestari, josta Annie Besant ja muut puhuvat, eli Boodhisattwa, jota he nimittävät Kristukseksi.

Mutta jälkimmäisen kautta puhui se Logoksen yli-inhimillinen tajunta, jota evankeliumit ja niitten mukana tohtori Steiner, nimittävät Kristukseksi, ja joka ei koskaan ole mihinkään yksilöön ruumistunut, koska se ei ole inhimillinen tajunta. Tämä ”Minä” puhuu jokaisen suuren tietäjän suulla, jonka se välikappaleekseen valitsee, ja Jeesus Kristuksen

kautta se ilmoitti uuden puolen omasta mysteriostaan. Sensijaan Jehoshua ben Pandira, se opetuslapsi, jonka ruumista Boodhisattwa käytti, syntyi jälleen Apollonius Tyanalaisena.⁷⁾

Näin Pekka Ervastian selitys kykenee sovittamaan nuo molemmat toisistaan niin etäällä olevat käsityskannat, mutta samalla tavattomasti lähenee tohtori Steinerin kantaa, lopulta kuitenkin olematta sitäkään.

Eroavaisuus viimeksimainittujen välillä koskee, niin sanoaksemme, tuota suurta mysteriota, johon Jeesus Natsarealaisen esihistoria kätkeytyy. Tähän asiaan on palattava myöhemmin ja se on meidän tehtävä yhä uudelleen ja uudelleen, sillä juuri tästä kysymyksestä muodostuu se julistuksenomainen opetus, johon Ervastian jälellä oleva elämäntyö vie.

Tässä yhteydessä tyydymme vain merkitsemään muistiin, että Ervastilla on tuo omintakeinen käsityksensä Kristuksesta jo näin varhaisessa vaiheessa, niin varhaisessa kuin hän suinkin on ruvennut tällaisia asioita tajuamaan, ettei oikeastaan voi edes puhua sen kehityksestä. Vain mysterion avautuminen hänessä on tapahtunut persoonallisen ymmärryksen kasvamisen mukana. Ja hän on aivan kuin oman olemuksensa syvyyksistä vetänyt esiin tuon näkemyksensä.

Voimme siis kenties esittää seuraavan yhteenvedon, hie-man paradoksaalisen kylläkin: Pekka Ervastian ei tarvinnut tulla teosofiksi löytääkseen Kristuksen, jossa hän oli elänyt lapsuudestaan asti, vaan saadakseen järkeään tyydyttävän maailman selityksen. Sentähden hän ei tuntenut ristiriitaa olevan oman kristillisen näkemyksensä ja teosofisen maailman selityksen välillä.

Vasta sitten kun suuresti arvovaltaiselta teosofiselta taholta lähdettiin voimakkaasti esittämään oppia Kristuksesta tavalla, joka uhkasi kaataa sen temppelin, jonka rakentajaksi Ervastkin itsensä tunsi, sen temppelin, jonka kulmakivenä on Uuden Liiton Vapahtaja, hän ei voinut vaieta. Sillä yksi kysymys oli tullut Ervastian eteen: Tultaisiinko kulmakivi jälleen hylkäämään?

37. Teosofinen Seura jakautuu

Teosofisen liikkeen ensimmäiseksi ohjelmapykäläkseen julistamasta mitä suurimmasta suvaitsevaisuudesta ja veljeydestä huolimatta ammuksen alkoivat räjähdellä eri kansojen rajojen ja myöskin sisäisten rintamalinjojen yli.

Saksan teosofinen seura oli kieltäytynyt antamasta toimilupia muutamille ryhmilleen, joitten jäsenet kuuluivat tuohon vastaperustettuun Idän tähden järjestöön. Joulukuun 8. päivänä se julisti, etteivät seuran jäsenet saaneet kuulua siihen järjestöön.

Adyarissa sijaitseva kansainvälisen seuran hallinto uhkasi lakkautuksella saksalaista kansallista osastoa, ellei se peruuta päätöstään.

Viimeksimainitut vastasivat eroamalla tohtori Steinerin johdolla 2. 2. 1913 kansainvälisestä Teosofisesta Seurasta ja perustamalla oman seuran, jolle tohtori Steiner antoi nimen Antroposofinen seura.

Neljätoista saksalaista ryhmää jäi entiseen seuraan tohtori Hubbe-Schleidenin johdolla.^{x)}

Ajatusten vaihto molempien seurojen välillä muodostui jyrkästi. Muodollisina syinä esitettiin yleensä pelkiltä verkkueilta tuntuvia pikkumaisia asioita. Ervast arveleekin, että todellisena syynä oli sama kuin aikaisemminkin vastaavissa tapauksissa, nimittäin esoteeriset koulut.

Pohdiskellessaan tapahtumia Ervast näkee hajaantumisesa kuitenkin myönteisiäkin seikkoja. Nythän molempien seurojen jäsenet voivat kehittyä ja työskennellä vapaammin aat-

teensä puolesta, mutta hän lausuu samalla toivomuksen, että ne, jotka uskollisina ovat jääneet Teosofisen Seuran lipun alle, sen käsittäisivät ja suuntaisivat katseensa siihen, mikä yhdistää, eikä siihen, mikä erottaa.

Ervastille itselleen tämä aika oli hänen toimintansa nousukautta. Kaikkialta maasta hänelle saapuu hyväksyviä ja ihailevia tunnustuksen sanoja.

Tuonenkylässä oli nyt innostuttu ja uskallettu. Ryhdyttiin rakentamaan temppeleitä, jonka oli määrä valmistua kesäkuussa pidettäviin vuosijuhliin. Muutamat Ervastin työn ystävät olivat tuoneet kokoon uhrautuvat avustuksensa ja tehneet rakentamisen mahdolliseksi.

Sehän tietenkin Ervastista tuntui ihanalta. Ja oli erikoinen syy kiihdyttää rakennustyön vauhtia, sillä itse seuran presidentti, Mrs. Besant oli luvannut ulottaa matkansa Tukholmassa vietettävän teosofien maailmankongressin jälkeen aina Tuonenkylän päämajaan saakka. Uskomattoman nopeasti, yhdessä kuukaudessa temppeleitä kohotettiin.

Pettymys tuli kuitenkin, sillä välttämättömien asioiden vuoksi Mrs. Besant matkusti Tukholmasta suoraan Intiaan.

Mutta tuosta Tukholman kongressista silti muutama sana. Kokoukset pidettiin kesäkuun 15—18 päivinä ja koko juhla oli suurenmoinen. Osanottajia oli useasta Euroopan maasta, suomalaisiakin kolmattakymmentä. Pekka Ervast virallisesti edusti Suomea. Kongressi pidettiin Kungliga Musikaliska Akademian juhlasalissa ja oli sangen loistelias ulkonaisestikin.

Ervastkin puhui siellä ja asiasta, joka tällä hetkellä erikoisesti oli hänen sydämellään, nimittäin ”Suomen kansallishaltian tehtävästä”. Tuollainen aihe kansainväliselle yleisölle kenties voi jotakin kummastuttaa. Mutta tapahtui ihme, kuin tuollainen helluntain kielilläpuhuminen. Hän piti esitelmänsä ruotsinkielellä, jota hyvin suuri osa kuulijoista ei ymmärtänyt, mutta puheella oli niin suggeroiva ja mukaansa tempaava voima, että useimmat kieltä taitamattomatkin jäivät häntä kuuntelemaan ja eläytyivät siihen, vieläpä saaden jonkinmoisen käsityksenkin puheen sisällöstä. Kun hän lopetti

sanoi: ”Tämä on se ihanne, minkä me olemme nähneet ja minkä puolesta me työtä teemme”, lepäsi Annie Besantin lämmin katse puhujassa ja suosionosoitusten myrsky täytti salin, niinkuin ei kenenkään muun puhuttua. Se tuskin oli yksistään Pekka Ervastin mestarillisen puhetaidon ansiota, vaan tuo merkillinen sisäinen vaikutus, mikä Ervastista lähti kuulijaan, tehoi ja tenhosi tässäkin tapauksessa.

Toisellakin tavalla tulivat Ervast ja Suomi keskeisiksi tuossa Tukholman kongressissa. Heti ensimmäisenä päivänä esitettiin kongressin 450 henkeä käsittävälle kuulijakunnalle Oskar Merikannon mahtava kantaatti ”Kuoleman kunniaksi”, joka teki kuulijoihin syvän vaikutuksen.

Tämän kantaatin syntyvaiheet ovat erikoiset.

Merikanto, joka toimi urkurina Helsingissä, oli usein tullut ajatelleeksi vainajien hautaan saattamista. Se oli hänestä tunnut jollakin tavoin loukkaavaltakin, ja hän oli ruvennut kaipaamaan selvitystä tuohon kuolemankysymykseen ajatellen, eikö kukaan voisi sitä minulle selittää.

Kerran hän kulki kirjakaupan ohi ja näki ikkunassa Pekka Ervastin kirjan ”Mitä on kuolema”. Tietenkin hän poikkesi sisään ja osti kirjan. Hän innostui sitä lukemaan, sillä se käsiteli juuri niitä kysymyksiä, joita hän oli pohdiskellut.

Saavuttuaan lukuun ”Kuoleman kunniaksi” hän tunsi, että hänessä alkoi ”soida” nuo ylistvssäveleet. Heti hän tavoitteli sävellystä, merkitsi muistiin kirjan reunaan, mikä olisi kuoroa, mikä yksinlaulua, lausuntaa jne.

Niin tuo sävellys eli hänen mielessään. Kirja oli ilmestynyt jo vuonna 1904, mutta vasta vuotta ennen tätä Tukholman kongressia Merikanto sai lopullisen innoituksen säveltää kantaattinsa.

Niin oli syntynyt sävellys, johon ulkomaalaiset olivat rajattomasti innostuneet ja vaativat sen esitettäväksi vielä toistamiseen kongressin aikana. Annie Besant lähetti Merikannolle kiitossähkeen.

Lausuntaosan kantaatissa esitti rouva Tyyne Vuorenjuuri, mutta muut esittäjät olivat ruotsalaisia. Kantaatin johtajaan

ja tämän puolisoon sävellys vaikutti niin, että nämä päättivät ryhtyä tutkimaan teosofiaa.

Voimakkaan vaikutuksen osanottajiin teki myöskin Annie Besantin persoonallisuus ja Ervast varauksetta yhtyi tähän ihailuun.²⁾

Täynnä innostusta siis suomalaiset teosofit palasivat Tukholmasta ja ryhtyivät toisen kerran viettämään kesäkurssejaan, nyt omassa temppeleissään Tuonenkylässä. Niillä luennoivat ylisihteri Pekka Ervast ja herrat Veikko Palomaa, Väinö Vaivanne ja A. Saarnio. Pekka Ervastin aihe käsitteli jälleen Suomen tulevaisuutta ja tehtävää.³⁾ Syksyllä jo nämä merkilliset luennot julkaistiin kirjasena ”Suomen kansallishaltia” ja myöhemmin uudistettuna ja lisättyä kirjana nimellä ”Uudestisyntyvä Suomi”.

Ervastin luento toiminta jatkuukin syksyllä säännöllisesti tuossa pienessä puurakennuksessa Bulevardi 7:ssä. Sali oli pieni ja sinne mentiin pihan puolelta. Ervast oli hankkinut hevosen, joten hänen matkansa Pakinkylästä kävi helpommin.

Vanha luentoaihe jatkuu tänä syksynäkin nimellä ”Uutta Suomea rakentamaan” ja sen rinnalla käy toinenkin hänelle ajankohtainen aihe ”Vanha ja uusi Jumala”. Pietarissakin hän käy esitelmöimässä Suomen tulevaisuudesta.⁴⁾

Näin Ervast työskennellen lakkaamatta, jopa kiihkeästi, kulki tuota kohtalon vuotta 1914 kohti salainen ahdistus sydämessään, mutta tietäen, mikä merkitys on ajatuksen voimalla ja sentähden tahtomatta antaa perää surulliselle tunnelmalleen.

Hän rohkaisee yhtä paljon itseään kuin oppilaitaan lausumalla: ”Ajattele kaikkien onnea, tee työtä ja täytä velvollisuutesi, mutta älä pidä omaa onneasi silmämääränä . . . Onnen elämäntiellä ihminen voittaa sisäiset vihollisensa . . . Ensimmäiset viholliset ovat sokea itsekkyyys, kylmyys, ymmärtämättömyys, kovuus, sydämettömyys, suvaitsemattomuus . . . Toiset viholliset ovat epäily, pelko, epäusko, yksinäisyyden ja alakuloisuuden tunne. . . Vasta kolmannella sijalla tulevat

ne viholliset, joita nimitetään synneiksi, paheiksi, vioiksi, huonoiksi ominaisuuksiksi jne.”⁵⁾

Tämän vuoden esitelmistä hän muodostaa kirjan ”Salatiedettä omin päin”, joka ilmestyy kohta seuraavan vuoden alussa. Juuri tässä kirjassa on tuota ihmisen psykologian havainnoimista, johon edelläoleva lausuntokin viittaa, käsitelty ylenmäärin hämmästyttävällä tavalla. Luulisi voivan sanoa, että lukija, joka ehdottoman rehellisesti tahtoo tarkata itseään tämän kirjan avulla, ehdottomalla varmuudella pääsee tietämään mikä ns. synti juuri häntä estää astumasta ”taivasten valtakuntaan”. Mutta samalla näkyy myöskin poispääsy tuosta esteestä.

38. "Veljeyden" romahdus sodan syttyessä

Vuoden 1914 alkupuolella kiihtyi tuo monien ns. salatieteilijöiden, astrologien ym. ennustelu alkavan vuoden merkillisistä tapahtumista. "Tietäjäkin" niitä valppaasti seurasi, mutta mitenkään kommentoimatta.

On jo ennen puhuttu, että Ervastkin näki myrskyn lähenevän. Hän kuitenkin tahtoi maailmaan lähettää vain rauhoittavia ajatuksia, ettei yllyttäisi ihmisiä vielä suurempaan kiihkoon kauhujutuilla. Loppuun asti hän toivoi, että hyvät ajatukset sittenkin saisivat voiton ihmisten mielissä.

Heinäkuun alussa oli taas kokoonnuttu jo tavaksi muodostuneille kesäkurseille Tuonenkylään. Yhtäkkiä Ervast keskeyttää luennoimisensa ja ilmoittaa, että vakavat ajat lähestyvät. Hän joutuu suureen ahdistukseen. Nyt kaikki se, mitä hänkin oli yrittänyt rakentaa, jokainen henkinen varustus toisensa jälkeen uhkasi romahtaa. *)

Elokuun ensimmäisenä päivänä syttyi maailmansota.

Pekka Ervastille tuli nyt hätä. Onnettomuutta ei siis oltu voitu välttää. Nyt oli ainoastaan jälellä mahdollisuus koettaa toimia niin, että se tulisi mahdollisimman lyhytaikaiseksi. Ja ainoan mahdollisuutensa hän näki Teosofisessa Seurassa. Sen tuli pysyä koossa ja eheänä, sillä sehän oli järjestö, joka edusti kansainvälistä veljeydenaatetta ja siis luonnollisesti myös kansainvälisen rauhan aatetta. Nyt sen oli työskenneltävä pikaisen rauhan hyväksi.

Mitä oli tehtävissä?

Ervast kirjoitti Annie Besantille lausuen toivomuksensa,

ettei seura jakaantuisi, vaan pysyisi Mestareitten käyttövälineenä tulevaisuudessa. Semmoinen oli suomalaisten teosofien toivo.

Annie Besant selostaa tätä kirjettä ja jatkaa: ”Tämä toivomus on täytynyt, sillä seura on voimakkaampi kuin koskaan ennen.”

Oliko Annie Besant ja teosofinen päämaja ollenkaan ymmärtänyt Ervastia? Tällainen kysymys herää kun ajattelee mitä Ervast itse lausuu tästä presidentin huomautuksesta ja siitä mitä sitten seurasi.

Ervast nimittäin selittää tarkoittaneensa sanoillaan lausua toivomuksen, ettei Teosofisen Seuran jäsenten tulisi sekaantua sotaan ja sodan tunnelmiin, vaan elää yleismaailmallisissa veljeydentunteissa ja -töissä läpi koko sota-ajan.²⁾

Mutta pian Ervast joutui toteamaan, että Teosofisen seuran johto oli asettunut toisen sotivan puolelle ja kehoitti kaikkia teosofeja sotaan Valkoisen Veljeskunnan puolesta mustien maagikkojen kätyriä, Saksaa, vastaan.³⁾

Olemme jo useaan otteeseen saaneet osoittaa, että Ervast oli syvästi kunnioittanut ja rakastanut sitä persoonallisuutta, joka oli tämän, teosofiselta kannalta, käsittämättömän kehoituksen takana, Annie Besantia. Luonnollisesti eivät hänen tunteensa, koska ne kerran olivat todellisia, nytkään muuttuneet. Mutta mitenkä oli Ervastin suhtauduttava tähän hirvittävään erehdykseen?

Pian näkyikin, että osa Suomenkin teosofeja oli omaksunut tuon kansainvälisen johdon kannan.

Onko tässä nyt todettava, että koko tähänastinen työ oli romahtanut? Tehtävämme ei ole tämän seikan tutkiminen. Mutta jos asetamme tuon seikan sitä henkistä taustaa vasten, mikä jo oli ottanut muodon Suomen kansan yhteistajunnassa, minkä Pekka Ervast näki ja jossa hän eli, voimme kenties aavistella, minkälaisen romahduksen Ervastin aloittama henkinen työ teosofien kannanoton kautta kärsi.

Osa Suomen teosofeista oli Ervastin inspiration kannalla. Mutta toinen puoli oli kansainvälisen johdon kannalla.

Ervast eli näinä aikoina jonkinlaisen odotuksen ja luovan taun kautta.

Hän vältti puhua sodasta. Hiljaa, kuin kuiskaten hän uskollisimmilleen antaa viittauksia, että ihmiselämä sittenkin on pyhiinvaellusta ja kaukana taivaanrannalla sarastaa auringonnousu. Kulku sinne tapahtuu pimeään ja vaivalloisen erämaan kautta.

Mutta muistakaa Mestarin sanat: ”Minun ikeeni on kevyt.”

Jumala on rakkaus ja viisaus meidän kaikkien sydänten takana. Jumala rakastaa yhtä hellästi hyviä kuin huonoja, väkeviä kuin heikkoja, suuria kuin pieniä. Meidän keskinäisestä rakkaudestamme kasvaa ilo ja onni. Jospa aina muistaisimme, että mielenrauha on ihmisen paras ase sekä työssä että hädässä! Älkäämme ajatelko raskaita ja painostavia ajatuksia! Täyttäkäämme maailma Jumaluskolla ja iloisella kuormamme kantamisella.⁴⁾

Tähän tapaan Ervast puhui kannattajilleen tuona raskaana aikana. Itse hän toteuttaa uskoaan julkaisemalla kirjan kirjan perästä pelkäämättä rahallisia vaikeuksia, kun jokainen pulaaikana haluaa etsiä vain leipää, eikä kukaan välitä kirjoista. Ennen vuosikokousta tuli painosta ”Kirkonopin teosofia”.

Suurelle osalle seuran jäseniä Ervastian sovinnolliseen ja rauhalliseen mielialaan pyrkivät kehoitukset kuitenkin kaikeivat kuuroille korville. Seuran vasemmistoaineksille teosofien pyrkimys yleiseen veljeyteen oli mitä luonnollisimmalla tavalla yhdistettävissä siihen poliittiseen taisteluun kaikkien ihmisten tasa-arvoisuudesta, jota juuri näinä aikoina erityisen kiihkeästi käytiin. Monet eivät nähneet olevan mitään eroa sen sisäiseen rakkaudenkykyyn, teosofiseen filosofiaan ja itsensä kieltävään veljeydentunteeseen perustuvan aatteen ja oman, useinkin väkivaltaisiin keinoihin turvautuvan vaativan veljeydentunteen välillä, jonka he olivat puolue-elämässä omaksuneet. Tämä tuli niin erinomaisesti näkyviin pari vuotta myöhemmin kun Teosofisen Seuran johtomiehiin kuuluva herra A. A. Saarnio aivan vakavissaan teki ehdotuksen, että Suomen

Teosofisen Seuran olisi ”ammattiosastona” liityttävä silloiseen sosialistiseen puolueeseen.⁵⁾

Mutta aivan toisenlaisia, sangen lahjakkaitakin voimia Teosofinen Seura sai työväenliikkeen piiristä. Tällainen oli ennen kaikkea rautatieläinen, sittemmin eräänä maamme loistavimmista puhujista tunnettu nuori intomielinen Yrjö Kallinen, joka myös oli tutustunut teosofiaan, ja vuonna 1912 jo tavataan Oulun Aatto-looshin johtajana ja panee työn tuossa kaupungissa erinomaiseen vauhtiin, niin että seura ennenpitkää tahতোisi kiinnittää hänet yksinomaan tähän työhön. Lokakuun 1. päivänä hänestä tuleekin seuran puhuja ja tässä ominaisuudessa hän kiertää Suomen kaupungit ja maaseutua, niin että ”Tietäjä” saa aiheen kirjoittaa: ”Hämmästyksellä on yleisö oppinut tuntemaan miehen, joka selvällä järjellä ja avomieli-
sellä, sydämellisellä tavalla osaa esittää teosofian sanomaa.”

VIII KALEVALA JA KRISTINUSKO

39. Kalevalatutkimuksia

Vuosi 1915 muodostuukin sitten Ervastille jonkinlaiseksi itsetilityksen ajaksi. Samanaikaisesti kun hän ”Tietäjässä” ryhtyy julkaisemaan teosofisia muistelmiaan, tuota arvokkainta lähdeaineistoa kaikelle myöhemmälle hänen persoonansa tutkimukselle, hän ryhtyy julkaisemaan aatetovereittensa mielenilmaisuja, mikä seikka myöskin liittyy tuohon hänen itse-kritiikkiinsä.

Mikähän on voinut olla aiheena tähän toimintaan? Sitä saatamme kenties vain aavistella. Voimme arvailla, että Ervast jo näki pitkälle eteenpäin. Tuo kuva, minkä hän näki, oli lohduton. Siinä oli tulossa vakava hyökkäys, juuri se, jonka torjumiseksi hän oli jo jännittänyt kaikki voimansa.

On luonnollista, että hän nyt yhä uudelleen ja uudelleen harkitsi ja tarkisti, oliko todellakin tehty kaikki mikä tehtävissä oli. Siihen kuului ensinnä oman itseensä tutkiminen. Oliko hän itse sen tehtävän tasalla, minkä hän katsoi itselleen kuuluvan.

Sitä nyt on tuo Ervastin ankara itsekritiikki, tuo ihmeellinen nöyryys, joka kuultaa hänen kirjoituksistaan.

Mutta itse suunnitelmissa hän ei voi nähdä vikaa, nehän ovat kotoisin toisista maailmoista. Hän ei epäile vaikutintensa puhtautta eikä tahtonsa lujuuutta.

Hän kuuntelee taistelutovereittensa vakuutuksia uskollisuudesta, huomaa kuinka jotkut ovat ymmällä ”Tietäjän” suomalaistumisesta kun eivät ollenkaan ymmärrä johtajan suunnitelmia, mutta ihastuvathan kuitenkin tuohon kalevalaisuuteen. Toiset taas hieman vastustelevat vedoten teosofian kansainvälisyyteen.

Mutta eihän tuo kaikki ole vaarallista. Hän kyllä ymmärtää, että ihmiset ovat niin erilaisia kehitykseltään ja totutuilta katsantokannoiltaan.

Mutta hänen tarkka silmänsä ei voi olla panematta merkille, että vaarallisiakin kohtia rintamassa on.

Nyt ei kuitenkaan ole aikaa niihin kiinnittää huomiota. Hän julkaisee jälleen merkillisen kirjan ”Jeesuksen salakoulu”. Sitä voitaisiin nimittää kristillisen joogan oppikirjaksi. Kevätlukukauden luennot, yhä Bulevardi 7:ssä, käsittelevät kristillisiä herännäisyysliikkeitä ja myöhemmin taas Kalevalaa. Poikkeuksen tekee vuosijuhlilla Mikkelissä pidetty luentosarja, joka käsittelee ihmisen sukupuolista olemusta.¹⁾

Kaikki tämä suunnaton ahertaminen lopetti hänen ruumiilliset voimansa eikä hänen auttanut muu kuin etsiä lepoa Runnin terveyslähteeltä. Mutta muodostuiko se levoksi? Samanaikaisesti siellä sattui vierailemaan itse arkkipiispa lukuisia pappeja seurueenaan. Joka ilta nämä pitivät ulkoilmakouksia. Olikohan sattuma, että niissä pidetyissä puheissa voimakkaasti varoitettiin kansaa teosofian villityksestä ja tuosta kauheasta harhaopista, että ihminen kehityksen kautta voisi tulla täydelliseksi.

Ervastin ystävät olisivat mielellään nähneet, että hänkin olisi ryhtynyt puhumaan, mutta aina tahdikas ja tyyni rauhanmies siitä kieltäytyi. Sitä hän ei kuitenkaan voinut välttää, että hän joutui moniin mielenkiintoisiin keskusteluihin sellaisten kanssa, jotka häneen halusivat tutustua. Ja kaikesta huolimatta Ervast Runnilla näyttää tulleen varsin keskeiseksi henkilöksi.²⁾

Sattuipa, ettei hänen huumoriansa ja pilailuansa aina hänen ystävänsäkään ymmärtäneet. Niinpä Kyllikki Ignatius, entinen neiti Aspelin, jonka veljen hallussa Runnin kylpylä oli, kertoo kuinka Ervast oli kävelemässä kannattajiensa kanssa. Oli kuuma päivä ja tultiin kojun luo, jossa myytiin virvoitusjuomia. Siinä virvoittellessa Pekka jutteli ja laski leikkiä seuraavaan tapaan: ”Mitähän nuo akat sanoisivat, jos tietäisivät,

minkälainen ‘pomo’ tässä oikein tulee?” Kertoja oli ottanut tämän aivan vakavissaan ja päätellyt, että Pekka Ervast oli hie- man ylpeä ja itserakas. Tuo arvelu varmaankin osoittaa, että kertojalta itseltään on silloin puuttunut huumorintajua. Oli- siko nyt ollenkaan oletettavissa, että sellainen nero kuin Er- vast, olisi pöyhisteltyt muutamien limonaadia myyvien vaimo- jen edessä. Aivan ilmeistä on sensijaan, että hän on muista- nut tuon ihmisten parveilemisen hänen ympärillään ja tehnyt siitä pientä pilaa, ei suinkaan ollenkaan limonaadimummoille, vaan omalle seuralleen. ³⁾

Tämä juttu on oiva osoitus siitä kuinka Ervastin pieninkin edesottamus, juttu tai leikinlasku, aina oli vaarassa tulla vää- rinymmärretyksi. Tuo häneen kohdistunut palvova ihailu oli saavuttanut sellaiset mittasuhteet, että hän tuskin voi tehdä tai olla tekemättä mitään tulematta väärinymmärretyksi.

Kyllikki Ignatius johti Iisalmen ryhmän työtä ja tämä ryh- mä järjesti kokouksensa Puinnillekin, jonne osanottajia saapui aina Kajaanista asti. Niin oli Ervast taas työssä Puinnillakin. Eikä edes paluumatka Savonlinnan kautta muodostunut hä- nelle levoksi, sillä sinnekin järjestettiin ryhmän kokous. Vain pieni pistäytyminen Punkaharjulle antoi hänelle virkistystä. ⁴⁾

Mutta kesää hän vietti Sammatissa. Sieltäkin hänen pian täytyi lähteä työtoverinsa Martti Humun, oikealta nimeltään Maria Ramstedfin hautajaisiin. Tunnelmistaan ja merkillisistä kokemuksistaan vanhan työtoverinsa hautajaisissa hän kertoo ”Tietäjässä”, mutta jääkööt ne tässä toistamatta.

Olivatko Kalevala-tutkimukset johtaneet Ervastin askeleet Sammattiin? Elias Lönnrotin kotiseutu tuotti hänelle kuiten- kin aluksi pettymyksen. Paikkarin torpassa, hän kertoo, ei mitenkään päässyt kiinni Lönnrotin persoonallisuudesta. Vain näköala pihalta oli Lönnrotia. Sitten selvisi asia hänelle, kun hän muisti, että tämä paikkahan oli ainoastaan Lönnrotin syn- tymäkotia. Paikka, missä Lönnrot eli ja kuolikin, oli Lammin kartano Sammatissa. Ervast valittaa, ettei Suomen valtio ajois- sa ryhtynyt vaalimaan suuren miehensä kotia, vaan se joutui häviölle alttiiksi. Huonekalutkin myytiin huutokaupalla.

Mutta Sammatin kirkkomaalla, suuren miehen hautaa katsolessaan Ervast vasta hengessään pääsi kosketukseen Elias Lönnrotin kanssa. Hän ajatteli: Viime vuosisadalla teitä oli niin monta suurta kansansa rakastajaa, nerokasta ihmisenpoikaa, mutta nyt olemme heitetyt orvoiksi, kaikki me pienet, joiden olisi määrä jatkaa teidän työtänne. Jos kansamme nyt kulkee kohti merkillistä tulevaisuuttaan, kuka meistä osaa sen kulkua ohjata? Kenen silmä on näkevä, kenen käsi luja, että hänelle voisimme luottamuksemme antaa. Vaikea on tämä murrosaika kun uutta valmistellaan.

Ja tämä Elias kuuli toisen suuren Eliaan vastauksen sielusaan:

”Epäiletkö sinä? Etkö tiedä, että Herrassa on heikkojenkin turva? Epäiletkö meidän rakkauttamme? Epäiletkö työtämme ja läsnäoloamme? Me rakastamme tätä kansaa, Herran valittua kansaa, me teemme lakkaamatta työtä sen onnen ja kasvun puolesta. Älä nimitä meitä suuriksi. Kaikkihan me olemme yhtä ja näkymättöminä auttajina seisomme kaikkien niitten takana, jotka, niinkuin sanoit, työtämme jatkavat, sitä työtä, jota mekään emme panneet alulle, mutta johon vain heikoin voimin otimme osaa ja yhä otamme. Älä epäile. Käy rohkeasti työhön. Aamu varmasti koittaa ja auringon noustessa mekin palaamme.”⁵⁾

Tämä voimakas tunnelma vahvisti suuresti Ervastia ja luonnollisesti Lönnrotin kotiseutu oli mitä soveliaain ympäristö hänen kalevalatutkimuksilleen. Niihin hän ei paljoakaan tarvinnut lähteitä, sillä sellaista, mikä olisi voinut tulla kysymykseen, ei kirjallisuudessa juuri ollut.

Mutta saattoi olla toinenkin syy vetäytyä tällaiselle rauhalliselle maaseudulle. Mahdollisesti häntä suurestikin vaivasi tähän aikaan noitten teosofisten aateveljiensä kovin kiihkeä aatteensa ajaminen. Ervastille oli silloin suloista elää omaa herkkää elämäänsä tällä kauniilla seudulla. Sen oli tehnyt mahdolliseksi hänen ystäviensä tarjoama stipendi, määrältään tosin vain 1000 markkaa, ja se oli annettu nimenomaan sitä

varten, että hänelle tarjoutuisi tilaisuus uuden kirjansa valmistamiseen.

Täyttä lomaahan Ervast ei kuitenkaan nytkään saanut. Aikakauskirja oli kuitenkin toimitettava ja liikettä muutenkin hoidettava.

Tämän vuoden aikana siirtyy pois monta teosofisen työn kannalta merkityksellistä henkilöä. Martti Humun kuolemasta oli jo puhe. Sitten tulee viesti, että tuo milteipä sadunomainen kapteeni Johan Kock on kuollut, nyt myöskin toinen intoimielinen haaveilija, lahjakas Matti Kurikka ja edelleen Ervastin vanha ystävä ja hyväntekijä, Vuorelan kasvatustaloksen johtajatar, neiti Hanna Hernberg, joka oli ennättänyt siirtyä Antroposofiseen seuraan, mutta vanha ystävyys Ervastin kanssa oli säilynyt.⁶⁾

Uusiakin ystäviä hän saa. Ja tällä kertaa on nimenomaan mainittava huomattava työntekijä Johan Rikhard Hannula. Tämä oli usean vuoden ajan seurannut teosofisia kirjoja ja tutkinut kaiken mitä käsiinsä siltä alalta sai, ja oli ollut mukana ensimmäisillä kesäkursseilla Kiteellä. Niin hän oli ymmärtänyt Ervastin opetustoiminnan erittäin syvällisellä tavalla ja aivan ehdoton kun luonteeltaan oli, luopui hyvästä asemastaan ja turvallisesta toimeentulostaan Someron osuusmeijerin isännöitsijänä ja jätti varansa Ervastin käytettäväksi ja ne tulivat varmaankin ”päämajan” hyväksi. Sitten lähti Hannula, ensin omin päin, kiertelemään puhujana ympäri Lounais-Suomen pitäjiä, useimmiten polkupyörällä ajaen ja äärimmäisen niukkaa ja kieltäytyvää elämää kestäen, kylästä kylään ja milteipä talosta taloon, julistaen tuota uutta sanomaa ja levittäen kirjallisuutta, hän useinkin välinpitämättömän tai tymeänkin vastaanoton saadessaan, väsymättömänä ja mitään vastuksia pelkäämättä teki työtään, tullen pian tunnetuksi koko maassa. Tällainen uskollisuus ilmeisestikin noina vaikeina ratkaisun vuosina teki Ervastiin rohkaisevan vaikutuksen. Olihan hän juuri näinä suuntaerimielisyyksien aikana menettänyt vanhan työtoverinsa Väinö Valvanteen, joka oli hänestä loitontunut.⁷⁾

40. ”Kalevalan avain” ilmestyy

Kalevalan ja Suomen suvun muinaisuus kummitteli muittenkin kuin Ervastin mielessä, ”kummitteli”, sanottuna nimenomaan taiteilija S. YVetterhoff-Aspista (Wettenhovi-Aspa), joka julkaisi huvittunutta huomiota saaneen teoksensa ”Finlands Gyllene Bok”. Teos ilmestyi myöskin suomeksi ”Suomen Kulmainen Kirja” nimisenä.

Arvostelijat tietenkin merkitsivät kirjan pelkäksi hassutukseksi. Ervast kuitenkin, ryhtymättä ollenkaan erittelemään tekijän ”tutkimusmenetelmiä”, haluaa panna merkille tekijän aatteen, joka lyhyesti sanottuna voi olla seuraava:

Olemme tottuneet pitämään suomalaisia mongolien sekarotuisina jälkeläisinä, teosofisen sanaston mukaan seitsemännen atlantilaisen alarodun jonakin heimona. Jos nuo Wetterhoff-Aspin johtopäätökset pitäisivät paikkansa, emme me suomalaiset kuuluisikaan seitsemänteen, vaan kuudenteen eli akkadilaiseen alarotuun, joka syntyi Atlantiksella, nykyisen Saharan ja Välimeren tienoilla, josta lähtivät itään päin. Akkadilaista alkuperää ovat muinaiset egyptiläiset, etruskit, foinikialaiset, kartagolaiset ja sumero-akkadilaiset. Nyt herra Aspkin luettelee juuri nämä kansat suomensukuisina. *)

Mehän voimme ymmärtää, että Ervastin huomio oli hereillä kun tuommoista alettiin puhua, vaikka nuo asiat VVetterhoff-Aspin teoksessa olivatkin aivan järjestämättä ja kovin epätieteellisesti esitetyt, niin että niille voitiin nauraa. Ervastin mielestä oli kuitenkin hyvä, että niihin kohdistettiin huomiota, sillä mongoliteoria oli jo monesti tullut osoitetuksi täysin

kestämättömäksi ja suomensuvun kulkusuunta lännestä itään oli jo monien tiedemiesten tunnustama. Ja tällä seikalla oli merkitystä Ervastinkin nykyisille tutkimuksille.

Eino Leino, Pekka Ervastin monivuotinen aatetoveri, perusti ”Sunnuntai” nimisen viikkolehden ja pyysi Ervastiakin siihen avustajaksi, eikä hän luonnollisestikaan voinut kieltäytyä.

Tuossa Bulevardi 7:n pienessä kokoussalissa näihin aikoihin tapaammekin tuon tuostakin huomattavia taiteilijoita. Paitsi Eino Leinoa, tulee myöskin Elli Tompuri seuran jäseneksi.

”Sunnuntain” aloitteesta toimeenpantiin tänä vuonna, 1916, kalevalajuhla Uudella ylioppilastalolla. Siinä Pekka Ervast puhuu, Oskar Merikanto soittaa, L. Onerva ja Eino Leino esittävät runojaan ja Y. L. Heikki Klemetin johdolla laulaa. ²⁾

Tänä keväänä Ervastin huomio, paitsi Elias Lönnrotiin, kohdistuu jälleen toiseenkin suureen suomalaiseen, Aleksis Kiveen. Aiheen siihen antoi Tarkiaisen Kivi-elämäkerta. Tämän yhteydessä Ervast joutuu toteamaan: ”Kuinka kummallisesti historia useimmiten on uudistunut! Suurilla jumalallisilla neroilla ei tavallisesti ole ollut sijaa maan päällä. Jollei heitä ole poltettu tai ristiinnaulittu on heitä parjattu, vainottu tai unohdettu ja heitetty kurjuuteen kuolemaan.”³⁾

Näin Ervast lausui, tarkoittaen mm. Aleksis Kiveä. Tuleeko tulevaisuus näyttämään, että se soveltuu myöskin hänen itseensä.

Alkupuolella vuotta Ervast esiintyi puhujana ainoastaan kolmessa matineassa. Hän oli nyt kokonaan keskittyneenä uuden suuren Kalevala-kirjansa kirjoittamiseen. Hän siirtyi jälleen Sammattiin. ⁴⁾ Hänen työrauhansa kuitenkin keskeyttää vuosikokous, joka pidetään Viipurissa. Samalla matkalla hän poikkeaa myöskin kotonaan Tuonenkylässä.

Tuo Viipurissa pidetty vuosikokous oli merkittävä siinä suhteessa, että Ervast uudisti pyyntönsä tulla vapautetuksi ylisihiteerin toimesta.

Suuresti häntä liikutti tohtori W. Angervon esitys, että vanha ylisihteeri vihdoinkin valittaisiin elinkaudeksi, jottei aina uudistuisi tämä kysymys. Ehdotusta kannatettiin myrskyisin kättentaputuksin, mutta Ervast suostui vain yhden vuoden ajaksi ja ilmoitti haluavansa antautua kirjalliseen työhön ja myöskin luennoimiseen. Vuosikausia hän kertoi tehneensä tutkimuksia ja arveli niistä olevan kiintoisaa kerrottavaa, joten hän seuran käytännölliset työt jättäisi nuorempiin käsiin. Ja niin hän palaa Sammattiin ja nauttii sen maalaisluonnosta ja rauhasta täysin siemauksin. Tämä keskittymisen mahdollisuus ja onni, ”taivaallinen onni”, kuten hän itse sanoo, paikkakunnan merkillinen tunnelma, kuin Elias Lönnrotin lempeä, yksinkertainen, viaton ja ylevä kauneudentunnelma, vaikei hän ketään paikkakuntalaista ole puhutellutkaan, mutta hän kuvittelee heidän olevan Lönnrotin kaltaisia vaatimattomia, hyvänsuopia ja viisaita ihmisiä, tämä kaikki aivan kuin saattaa hänet haltiotilaan, Samadhiin — Sammattiin, keksii hän siinä samassa sanaleikin. Tuon pitkän maamatkan pääkau-pungin ja Sammatin väliä hän ajaa hevosellaan. Mutta syksyllä hänen oli taas siirryttävä Tuonenkyläänsä.⁵⁾

Tämä idyllinen aika Ervastin elämässä murskaantuu pian. Syyspuolella ”Tietäjässä” viriää keskustelu aiheesta ”mihin suuntaan” ja toimittajan on siihen otettava osaa. Eikä se ole oikein kaunista kirjoittelemista, mihin hän joutuu vastailemaan. Monen kohdalta se kehittyi kovin poleemiseksi, jossa monen monet yksilölliset erikoisharrastelut ja oman minäkeskeisen näkemyksen rajoittuneisuus kovin selvästi pistää silmään. Se ilmenee erikoisesti siinä, ettei ollenkaan käsitetä, mihin Ervast pyrkii.

Kerta kerran perästä hän joutuu noita harhakäsityksiä oi-koilemaan ja hän tekee sen luonteensa mukaisesti erinomaisen hienotunteisesti ja taitavasti, mutta useimmiten myös ilman sanottavaa tulosta. Näyttää kuin kuka tahansa noista aate-tovereista ilman vähäisintäkään kainostelemista katsoisi itsensä päteväksi arvostelemaan tätä miestä.

Ervast kirjoittaa ”Tietäjässä”:

”Ja minun käsitykseni Teosofisesta seurasta on se, että sen tehtävä ei laisinkaan ole saarnata veljeyttä sanoissa, vaan toteuttaa sitä elämässä. Teosofinen seura on oleva ydin ihmiskunnan suurta veljeyttä. Luonnollisesti Teosofinen seura ei vaadi jäseniltään, että he osaisivat toteuttaa veljeyden koko ohjelman — silloinhan he olisivat jo adepteja ja mestareita. Mutta se vaatii, että jäsenet heti alkaisivat veljeyttä toteuttaa, ja se näyttää selvästi, mistä toteuttaminen alkaa: ensimmäinen askel on suvaitsevaisuus. Pois ihmisten keskeltä kaikki epäystävällisyys, arvostelu, uskonnollinen tuomitsevaisuus ja persoonallinen panettelu! Me olemme kaikki ‘syntisiä’, mutta teosofeina koetamme kasvattaa itseämme ‘synneistä’ pois, ja se tapahtuu siten, että etsimme sitä ja kiinnitämme katsemme siihen, mikä ihmisissä ja asioissa on totta ja hyvää — sillä sitä on kaikkialla.”⁶⁾

Pekka Ervast oli saanut valmiiksi suurteoksensa, jolle hän antoi nimen ”Kalevalan avain”. Paperin hintojen yletön nousukin vielä viivästytti sen ilmestymistä, mutta jouluksi se sentään lupausten mukaisesti tuli. Teosofinen maailma hämmästyti. Mutta tuo hämmästys oli enimmäkseen positiivista, jopa noitten piirien ulkopuolellakin.

Tämän suurteoksen lisäksi Ervast julkaisee vielä pienen teoksensa ”Teosofia hengen uskontona”. Vaikka kirjan koko on pieni, on sen sisältö sitäkin huomattavampi, merkillinen, syvälinen kirja.

Voihan hän näinollen tyytyväisin mielin viettää joulunsa ja aloittaa uuden vuotensa, 1917. ”Tietäjänkin” leviää jo lähes kahdentuhannen kappaleen painoksena. Kenties vain pienenä piristykseenä hänelle tuli erään ”kristityksi” itseään nimittävän kirjoittajan hyökkäys, jolle hän ylen suvaitsevana oli antanut tilaa ”Tietäjässä”.⁷⁾

Mutta sitäkin enemmän iloa hänelle tuotti Eino Leinin kauttaaltaan myönteellinen arvostelu ”Kalevalan avaimesta” omassa lehdessään.⁸⁾ ”Tietäjänkin” palstoille alkaa tulvia noi-

ta arvosteluja ja se on yhtä ainoata ihastuksen vyöryä. Kirjaa tilataan minkä postittaa ennätetään.

Yllättävä on tämä kirja ensikertalaisen kädessä. Ymmärtää hän sitä tahi ei, hyväksyy tahi pitää pelkkänä utopistisena haaveiluna, suomalaisen sydäntä se lämmitää. Kun on tutkittu läpikotaisin, ehkäpä pariinkin kertaan, tämä suorastaan monumentaalinen teos, alkaa kuin alkaakin merkillisiä perspektiivejä rakentua kansalliseepoksemme taakse. Että Kalevala olisikin etupäässä uskontoa, että se ilmentäisi muinaisten esisiemme kaikkein syvintä henkistä ajattelua, niin olisipa suorastaan mysterio-opas ikuisuuden lähteille, sellainen ajatus on jättiläismäisen huikaiseva. Kenellä sitten on ”korvat kuulla”. Sellaisen teoksen Pekka Ervast loi.

Tänäkin vuonna toimeenpannaan matinea Maxim-teatterissa Kluuvikadulla. Se tuli ääriään myöten täyteen yleisöä, eikä ihmekään, olihan ohjelma erinomaisen arvokas: Pekka Ervastin puhe, Lepo Laurilan viulunsoittoa, Maggie Gripenbergin järjestämiä tanssinumeroita, taaskin osoitus siitä, kuinka myötämielisesti ensirivin taiteilijakunta asennoitui Ervastin työhön, eikä varmaankaan vähiten juuri hänen persoonallisuutensa ansiosta.⁹⁾

41. Mietteitä vallankumouksen aikana

Venäjän suuri vallankumous oli tosiasia. Pitkä väkivallanyö oli hälvennyt. Pekka Ervast oli jo vuosikausia ollut selvillä siitä, että Suomenkin itsenäisyyden saavuttaminen oli vain vähäisen ajan kysymys. Tietenkin hän, kuten kaikki muutkin, uskoi, että Suomen vapauden hetki oli tullut.

Aivan vallankumouksen ensi päivinä täällä ei yleensäkään oltu selvillä missä muodossa odotettu vapaus tulisi toteutumaan. Ajatus täydellisestä irtautumisesta Venäjältä vaati jonkin aikaa selvittelyä ihmisten tajunnassa. Muistettava on, että bolshevistinen vallankumous ei vielä ollut tapahtunut, vaan vallankumouksen toimeenpanivat kaikki vapaamieliset piirit yhdessä. Myöskään suurvenäläinen kansallisuusaate ei suinkaan ollut maahan lyöty, ja monista kauniista lupauksista huolimatta Venäjän vähemmistökansallisuuksille, venäläinen imperialismikin oli yhä olemassa. Oli siis tiettyä jännitystä olemassa tässä suhteessa.

Ervastillakin oli niitten olosuhteitten mukainen suunnitelmansa, joka liittyi vielä suurempaan liittosuunnitelmaan. Huh-tikuun ”Tietäjässä” hän hahmottelee Euroopan liittovaltiota, vapaitten kansojen liittoa, jossa ei olisi sotia, armeijoita eikä asevelvollisuutta. Siinä olisi mukana myöskin Suomi, jonka kansallista valtiomuotoa hän myöskin pohtii.

Se olisi oleva erinomaisen vapaa, kuin jokin Platonin ihannevaltio. Kaikkien kansojen jäsenillä olisi yhteinen eurooppalainen kansalaisuus ja yhteinen sivistyskieli. Siinä löisivät kättä kukoistava Euroopan vilja-aitta, Venäjä, tunnelma- ja

muistorikas Ranska ja syvämietteinen Euroopan omatunto, Suomi.

Muutamia vuosia aikaisemmin Ervast oli ennustanut, että tämä Suomen itsenäistyminen tapahtuisi jo paria vuotta aikaisemmin. Sitten hän oli ilmoittanut, että asioitten kehitys tulisi viivästyämään parilla vuodella, kuten tapahtuikin. Siihen aikaan Ervast vielä piti mahdollisena Suomen elää läheisessä liitossa Venäjän kanssa ja olla sille arvostelevana omanatuntona ja elinvoimaisena sivistyskansana suuresti tukea Venäjän kaikkia hyviä pyrkimyksiä. Tämmöinen näkemys ehkä juonti juurensa hänen läheisestä henkisen yhteenkuuluvaisuuden tunteestaan Toistoihin.

Sen edellytyksenä Ervast rientää julistamaan, että sotalaitos, ns. aseistettu rauha, ei Suomelle kuulu. Aseet siis pois, on Ervastin huuto juuri tällä hetkellä.

Täynnä intoa ja uskoa hän nyt riemuiten näkee toteutumisen mahdollisuuksia asialle, jota hän vuosikausia oli yrittänyt ajaa, ja hän puhkeaa lausumaan:

”Toivokaamme, että kohtalon käskystä tämä julma sota kohta loppuu. Toivokaamme, ettei sota lähene meidän rantojamme. Jos me Suomessa vakavasti käymme työskentelemään uuden ajan aatteiden ja ihanteiden puolesta, jos me sisäisissä oloissamme yksimielisesti käymme suuria parannuksia toimeenpanemaan, jos me luovumme pikku riidoistamme ja pyyteistämme, jos me todellakin epäitsekästä tahdomme antaa kaikkemme kansamme onnen, isänmaamme ja ihmisyyden puolesta, silloin kohtalo ehkä säästää meidät sodan tuhoista ja turmioista.”

Kuinka oikeaan osuneita olivatkaan nämä Ervastin varoitavat sanat, sen sai lähinnä seuraavana aikana jokainen kokea.

Hän itse työskentelee hiljaisuudessa kirjallisissa töissään. Tällä hetkellä tulee vain pienenä kirjasena painosta ”Sydän-suru” niminen novelli, jo aikaisemmin ”Omatunto”-nimisessä aikakauskirjassa julkaistu sarja. Mutta ”Tietäjässä” hän virkeästi ”toimittajalta” pakinoissaan seuraa ajan tapahtumia,

pohtien Suomen lippukysymystäkin, *) jolloin hän ei hyväksy leijonaa, koska se ei ole kalevalainen symboli, kun kotka sensijaan olisi, mutta paras hänen mielestään olisi kantele sinisellä ja vihreällä pohjalla, sillä Kalevalaan Ervast yhä palaa.

Ja niinkin merkittävästi hän lausuu: ”Suomen kansan tulee käydä Kristuksen luo pakanuutensa kautta.” Hän selittää: ”Kun me suomalaiset omaksumme sen kalevalaisen maailmankatsomuksen, sen teosofisen elämänymmärryksen, joka hiljaa hiipii meidän sydämiimme, silloin valmistumme vapaaehtoisesti omaksumaan kristinuskon, joka ei ole kirkkoa eikä dogmeja, vaan ainoastaan elävää elämää, ainoastaan kulkemista Jeesuksen Kristuksen jäljissä.”

Mutta tuota sopusointuisen rauhan ja työskentelyn aikaa Ervastille ei pitemmän suotu.

Oli muuan täysin ateistinen aikakausjulkaisu ”Vapaa Ajatus”, jossa eräs kirjoittaja, Lauri Sauramo, arvostelee Pekka Ervastin vastailmestynyttä kirjaa ”Kalevalan avain”. On helppoa arvata minkä suuntainen oli tuon kaiken henkisyyden kieltävän lehden arvostelu. Sellainen ei tietenkään kyennyt häiritsemään Ervastin rauhaa. Mutta arveluttavampaa oli, että kirjoittaja syyttää tekijää kirjallisesta varkaudesta, että hän olisi muka omissa nimissään julkaissut hänelle luovutetut Martti Humun tutkimukset.

Ervastin oli sentään pakko tuollaisen julkeuden edessä ryhtyä oikoilemaan asioita.

Saamme tietää, että hänelle syksyllä Martti Humun elokuussa tapahtuneen kuoleman jälkeen oli tuotu paketti, jonka sanottiin sisältävän hänen käsikirjoituksiaan. Todistetusti Ervast ei ollut avannut tuota pakettia eikä lähemmin tiennyt mitä se sisälsi vielä silloinkaan kun tuo ruma syytös häntä vastaan singottiin. Sitäpaitsi ”Kalevalan avain” oli kirjoitettu hänen omien pikakirjoitettujen esitelmiensä pohjalla, joita hän oli pitänyt jo talvella 1911—12 ja osaksi 1914—15. Muutamia niistä oli julkaistukin ”Tietäjässä” v. 1912 ja pikakirjoitusliuskatkin olivat vielä jäljellä.

Näin pätevästi oli torjuttavissa tuo katala syytös ja se oli erinomainen esimerkki siitä, kuinka lokaa voidaan heittää toisen päälle, kun tämän mainetta tahdotaan tahrata. Eikä sellainen toiminta vaatinut edes rohkeutta kun hyvin tiedettiin, ettei Ervast ruvennut hakemaan kunniaansa oikeuden kautta.²⁾

”En usko vihaan enkä väkivaltaan. En usko, että rauha voidaan sodalla rakentaa. En usko, että hyvä saadaan pahalla aikaan. Mutta sen uskon, että kun paha on itsensä tyhjentänyt, pääsee piilossa oleva hyvä itsestään näkyviin. Sen uskon, että kun sodan kauhuissa valloille päässeet intohimot, ahneus, kateus, viha, kosto, verenhimo, hävittämishalu jne. ovat itsensä väyksiin temmeltäneet, silloin rauha, kansojen luonnollinen tila, palaa itsestään. Uskon ainoastaan ihmiskunnan rakentaviin voimiin: järkeen ja rakkauteen.”³⁾

Nämä Ervastin jalot sanat tapaamme ”Tietäjästä”.

Mutta samanaikaisesti hän kuitenkin syvästi pettyneenä joutuu lisäämään:

”Luulin ennen, että kaikkien teosofien kanta olisi ollut tämänlaatuinen. Oli mielestäni päivänselvää, että teosofit, jotka uskoivat veljeyteen, eivät missään muodossa kannattaneet väkivaltaa, murhaa tai sotaa. Siinä luulossani kuitenkin petyin, sillä nykyinen sota osoitti, että teosofit samoin kuin sosialistit alistuivat ‘Jumalan vihan vaatimuksille’ ja jakaantuivat eri leireihin kansallisuksiensa ja sympatiojensa mukaan. . . Samalla kun ympärysvaltojen teosofit ovat lujasti vakuutetut siitä, että ‘valkoiset’ voimat taistelevat heidän ja ‘mustat’ vihollisen puolella, samalla keskusvaltojen salatieteilijät ovat yhtä varmoja siitä, että ‘valkoiset’ ovat heidän puolellaan.”⁴⁾

Hän ryhtyy sitten filosofoimaan mitä oikeastaan on tämä ihmisten sokean kansalliskiihkon muokkaama katsantokanta:

”On välttämätöntä, että ensin ymmärrämme periaatteellisen eron ‘valkoisten’ ja ‘mustien’ voimien välillä.

Kehityksen valkoiset voimat, totuuden, rakkauden, vapauden, valistuksen ja viisauden voimat ovat väkivallan mustien voimien vastakohta. Niiden päämääränä on ihmisyksilöi-

den vapautuminen, veljistyminen, itsenäistyminen, täydelliseksi tuleminen, jota vastoin mustien voimien silmämääränä on ihmisjoukkojen kurissa pitäminen, orjuuttaminen ja hyödykseen käyttäminen. Valkoisten kannalta tarkoitus ei pyhitä keinoja, vaan tarkoituksen pyhyys juuri ilmenee puhtaissa keinoissa. Mustat sitä vastoin noudattavat Jesuiittain menettelyä: he turvautuvat minkälaisiin keinoihin tahansa saavuttaakseen tarkoituksiaan.

Valkoiset eivät näinollen käytä sotaa tarkoitustensa saavuttamiseksi: sota on sinään mustien työtä. Herjausta ja Jumalan pilkkaa on asettaa jumalallisia voimia sodan yhteyteen. . . . Väärin on siis väittää, että 'valkoiset' taistelevat toisten tai toisten valtojen puolesta. Valkoiset eivät 'taistele', jos siihen sanaan sisältyy pieninkään vivahdus väkivallan käytöstä."

Olihan tästä sitten johdonmukainen päätelmä, että Suomen itsenäisyydenkin paras turva oli aseettomuudessa.

Tiedettiin kyllä, että Ervast tunsi mitä suurinta myötätuntoa yhteiskunnan pienimpiä, sorrettuja ja vähäväkisiä kohtaan. Hän ymmärsi heidän oikeudenvaatimuksiaan ja oli valmis niitä puoltamaan. Mutta hänen elämäntyönsähän oli laskettu sille perustalle, että hän pysyttelisi erossa kaikesta puolueielestä ja -kihkosta. Hänen perusohjeensa oli: Älä vastusta väkivalloin sitä, joka on paha.

Mutta kuinka vähän hänen teosofiystävänsä ymmärsivätkään tätä Ervastin kristillistä peruskatsomusta!

Kuinka harvat heistä olivat päässeet perille hänen työnsä tarkoituksesta. Kenties vain harvat aavistelivat sen suuntaa ja kuitenkin hän jo vuosikausia oli koettanut valmistaa oppilaitaan siihen.

Olihan se uhkarohkea yritys, valtava usko, yrittää rauhan ja rakkautta keinoin suoriutua syntymämaan vapauttamisesta, keskellä maailmanpalon korkealle loimuavia liekkejä.

Tulee mieleen tuo allegoria Lootista ja hänen perheestään. Viisi vanhurskasta lopulta olisi voinut pelastaa Sodomian ja Gomorran tuholta. Mutta niitäkään ei löydetty.

Ervast etsi muutamaa vanhurskasta, jotka olisivat ryhty-

neet taistelemaan Suomen puolesta rauhan ja rakkauden ase-in. Hän ehkä haaveili: Kun olisi kokonainen Teosofinen Seura, joka ilman yhtään epäilystä olisi ryhmittynyt johtajansa ympärille, uskonut tuohon jumalalliseen rakkaudenvoimaan, hyvyteen, olisi siitä vähitellen levittäytynyt rauhoittava ja luottamuksellinen hyväntahdon aalto yhä laajemmalle ja laajemmalle ja se olisi voinut taltuttaa korkealle kohoavia veljesvihan tyrskyjä. Se olisi aikaansaanut aluksi vähäisiäkin parannuksia vaikeissa oloissa elävien kansanluokkien keskuudessa, saanut siitä voimaa ja kasvanut ja jännitys olisi laennut, samalla kun vakava, määrätietoinen, yksimielinen kansa olisi maailmalle esittänyt vaatimuksen, joka on jokaisen kansan oikeus, vaatimuksen itsenäiseen elämään.

Tuohon näkemykseensä Ervast oli tullut suurlakon aikana, jossa hän niin voimakkaasti oli ollut sisäisesti mukana. Ja senjälkeen hänellä oli ollut uusiakin kokemuksia, jotka hänet olivat saaneet vakuuttuneeksi, että Suomen vapaus olisi ollut rauhankin keinoin saavutettavissa.

Tämän tehtävän hän oli nähnyt elämänsä työksi. Tätä silmällä pitäen hän työskenteli Teosofisessa seurassa. Hän tahtoi siinä saada kasvatetuksi ydinjoukon tälle rauhanpyrkimykselleen.

Mutta se, mikä kolme vuosikymmentä myöhemmin ja juuri Suomen passiivista vastarintaa esimerkkinään pitävälle Intian suurelle johtajalle, mahaatma Gandhille onnistui, ei onnistunut Pekka Ervastille.

Syy tuskin on ollut johtajassa, vaan Suomen kansan historiallisessa kehityksessä. Onneton puoluehenki oli repinyt Suomen kansan kahtia.

42. Ero ylisihteerin toimesta

Mutta tuo kaikki ei vielä silloin ollut tapahtunut, oli vain onnettomuuden aavistelua ilmassa, kun Pekka Ervast jälleen siirtyi Sammatin Lokkalaan.

Elämä siellä oli hyvin vaatimatonta, yksinkertaista ja mukavuuksia vailla. Yhteisenä seurusteluhuoneena oli vain veranta ja yläkerrassa oli kaksi pientä jotenkin sievää huonetta, joista toisessa asui Ervast. Väliseinä oli niin ohut, että vähäisinkin yskähdys kuului seinän läpi.

Hän viihtyy kuitenkin erinomaisesti, nukkuu hyvin ja työskentelee ahkerasti. Pieni kirjanen ”Mitä opimme sodasta ja vallankumouksesta?” ja vähän suurempi ”Uusi Jumala” ilmestyvät. Ervast on siinä määrin ihastunut Sammattiin, että suunnittelee pysyvää asettumista sinne ja Honkavuori nimisen tilan ostamista. Hinta kuitenkin tekee tenän. *)

Teosofinen valistustyö suunnattiin jopa vankiloihinkin, kun se vallankumouksen luomissa olosuhteissa kävi mahdolliseksi. Turun Kakolaan toimitettiin kirjallisuutta ja Sörnäisten kuritushuoneella toimeenpantiin juhla, jossa Ervast puhui, Hilda Pihlajamäki lausui ja kuoro lauloi.

Mutta syksyllä Ervast auttamattomasti joutui toteamaan, että tuo vanha perisynti, eripuraisuus, kuitenkin oli jakanut kansamme kahtia.

Seuran 29. 5. 1917 ilmestyneessä ns. looshilehdessä hän laajasti oli puhunut Suomen tulevasta itsenäisyydestä ja kansainvälisen Teosofisen Seuran presidentin, Annie Besantin

suhtautumisesta sotakysymykseen, missä hänen ja presidentin välille oli repeytynyt ammottava kuilu.

Tuon erimielisyyden syy, niinkuin jo on kerrottu, oli seuran presidentin asettuminen toisen sotivan valtaryhmän puolelle.

Myöskin toisesta suuresta erimielisyyden syystä on jo puhuttu. Se oli tuo kysymys Krishnamurtista, jonka piti olla piakkoin ilmestyvän Kristuksen uusi ruumiillistuminen.

Kolmas erimielisyyden aihe liittyi edelliseen. Se koski Jeesus Kristuksen mysteriota, josta myös jo on ollut puhe.

Näin sai Ervast havaita seisovansa elämäntyönsä rautioilla. Suuri maailmanpalo oli polttanut tuhkaksi koko rakennuksen. Jos Ervast olisi turvautunut ainoastaan omiin hengenvoimiinsa, olisikin ehkä hänen uskonsa romahtanut. Mutta hän oli lujasti vakuuttunut siitä, että hän toimi suurempien voimien välikappaleena, juuri noitten valkoisten rakkaudenvoimien sanansaattajana.

Ristiriitojen näin kärjistyttyä hän vakaumuksensa mukaisesti kieltäytyy taistelemasta kantansa puolesta. Ketään moittimatta hän vetäytyy hiljaisuuteen. Tutkia ja kirjoittaa, siinä hänen nykyinen ihanteensa, ja siihen tuo syrjäinen, rauhallinen Sammatti oli sopiva.

Hän ryhtyy johdonmukaisesti riisumaan itseään vapaaksi kaikesta, mikä sitoo häntä Teosofisen Seuran toimintaan.

Kaikkein ensinnä hän tahtoo vapautua ylisihteerin toimesta. Se merkitsee myöskin vapautumista ”Tietäjistä” ainaisine rahahuolineen. Sitä varten oli perustettava osakeyhtiö, jonka osakkeet tulivat itse seuralle. ²⁾

Mutta paljon pitemmälle menee Ervast. Tuon paljon puhetta, kenties kateutta, aiheuttaneen Tuonenkylän huvilansa hän päättää luovuttaa seuralle, ei myydä, vaan lahjoittaa. Siinä oli tapahtunut huomattava arvonnousu. Hän oli tuon 5 hehtaarin tonttiin ja rakennuksiin sijoittanut nyt 74.794 markkaa, josta lahjoituksina oli saanut 39.511 markkaa, velkoja oli 18.500 markkaa ja loput 16.783 markkaa yrityksessä olivat hänen omia varojaan. Nuo omat varansa hän nyt lahjoittaisi ko-

konaan ja kaiken minkä oli lahjoituksina saanut. Seuran olisi ainoastaan vastattava veloista.

Pekka Ervast vapautettiin ylisihteerin toimesta ja hänelle annettiin perustajajylisihteerin kunnianimi. Muutamat ystävät lahjoittivat hänelle briljantein koristetun kultakellon. Koko hallinto uudistettiin. Mutta kustannusliikettä ja ”päämajaa” koskevien päätösten teko lykättiin tuonemmaksi.

Tämä kaikki tapahtui vuosikokouksessa ja juhlapöytäkokouksetkin pidettiin entiseen tapaan. Tässä kokouksessa selvästi esiintyi kaksi suuntaa, vanha, jota Pekka Ervast edusti ja joka pyrki suuntautumaan sisäänpäin, sekä uusi, jota edustivat monet nuoret ja se suuntautui ulospäin.³⁾

43. Pekka Ervastian yhteiskuntaihanne

Kuitenkin aika uuteen vuoteen 1918 mennessä oli vilkkaan toiminnan aikaa. Mutta häntä huolestuttaa kaksi seikkaa. Maamme oli tosin joulukuun 6. päivänä julistautunut itsenäiseksi, mutta venäläinen sotaväki yhä viipyi maassamme ja oman kansamme kahtiajakautuminen alkoi muodostua peloittavaksi.

Tuo puoluekiihko esiintyi peittelemättömänä Teosofisessa Seurassakin. Toiset syyttivät häntä ”porvariksi” toiset ’sosialistiksi’. Ervast kysyy: Miksi näin, eikö ihmisyyys enää riitäkään? ^{x)}

Ervast esittää omankin näkemyksensä siitä minkälainen Suomen yhteiskuntamuoto olisi oleva. Kirjoituksessaan ”Kuinka soisin maatani hallittavan?” hän esittää tämän suuresti ihannoidun yhteiskuntarakennelman.

Kaikkein ensimmäiseksi hän hylkää sotalaitoksen ja puhuu taas sangen voimakkaasti ”aseistettua rauhaa” vastaan. ”Aito suomalainen tietäjä akansa ei turvaudu väkivallan voimaan, vaan siveelliseen väkeen ja voimaan.”

Valtio ei saa uhata toisia valtakuntia, hän lausuu. Se on hänen unelmansa ja rauhan voimiin hän kyllä uskoo, mutta ei enää usko, että Suomen kansa tällä hetkellä jaksaisi toteuttaa aseettomuuden ihannetta. ”Osa kansasta petti odottamattomalla tavalla juuri aseettomuuden ihanteen, jonka se sosialistisen maailmankatsomuksen mukaisesti oli omaksunut.”

Niin raskas kuin totuus on, on se tunnustettava. Ja samalla siirtyä nyt meillä aseettomuuden periaate. Se koskee Jeesus

Kristuksen välittömiä oppilaita, mutta ei vielä toteudu koko kansan elämässä.

Veljessota oli Ervastille katkera pettymys. Suuressa ihan-teellisuudessaan hän oli tahtonut uskoa hyvää Suomen sosia-listisesta työväenliikkeestä. Maaliskuussa hän valittaa aseisiin tarttumista, mutta koettaa uskotella itselleen, että tuo vallan-kumous saattaisi kenties synnyttää jotakin uutta tässä maasa ja vapaammat olot monessa suhteessa. Mutta kun vallan-kumous keväällä kuitenkin tuli kukistetuksi, hän myöntää olleensa liian naivi tuossa hyvässä uskossaan ja tunnustaa, ettei hän sentään sisimmässään siihen oikein ollut uskonut-kaan. Se oli vain ollut epätoivoisen mielen turvautumista hä-dän hetkellä epätodelliseen ajatukseen ja halua etsiä jotakin hyvää synkässä ajassa. ²⁾

Kansalaissodan alkaessa Ervast oli ollut kotonaan Tuonenkylässä, mutta oli sitten muuttanut Pihlajamäen huvilaan viereisellä tontilla näyttelijäpari Hilda ja Aapo Pihlajamäen luo. Sieltä hän sitten oli siirtynyt jo tutuksi käyneeseen Sammattiin. ³⁾

Mutta kun kaikki oli ohi, oli kuitenkin koetettava nähdä jotakin myönteistä tässä veljesveren tahrassa isänmaassa. Suomi oli itsenäinen ja sillä oli suuri ja mahtava liittolainen. Sille pohjalle oli ryhdyttävä rakentamaan.

”Tietäjässä” hän jälleen pohdiskelee ajankohtaisia kysymyksiä saaden monien moitteet siitä, että oli muuttanut ”Tietäjän” puoluelehdeksi. Sellainen mieliä kiihdyttävä kysymys oli kuningaskysymys. Pekka Ervast koettaa aivan periaatteelliselta kannalta tuoda esiin molempien valtiomuotojen, monarkian ja tasavallan sekä hyvät että huonot puolet. Se, mistä hän itse pitää kiinni, on vaatimus, että kansa kokonaisuudessaan saisi ratkaista minkälaisen valtiomuodon se haluaa. Hän tuntee myötätuntoa ja sääliä niitä kohtaan, jotka kansalais-sodassa olivat joutuneet uhreiksi puolella taikka toisella.

Ervast ei välttämättä ryhdy puoltamaan kumpaakaan valtiomuotoa toista parempana, mutta olipa se oleva mikä tahansa, toivoo että siihen sovellettaisiin aluksi kahta periaa-

tetta: Ihmisten yhdenvertaisuutta Jumalan edessä ja ihmisten yhdenvertaisuutta lain edessä. ⁴⁾

Jumala tässä selityksessä merkitsee niitä elinehtoja, jotka ihmiselle luonnon mukaan kuuluvat maisessa elämässä. Sellaisia ovat auringonvalo, lämpö, ilma, vesi, maa jne.

Laki tässä selityksessä taas merkitsee niitä elinehtoja ja olosuhteita, joiden kehittämisessä ihminen itse on ollut mukana.

Kun Ervast sanoo, että ihmiset ovat yhdenvertaisia Jumalan edessä, hän tarkoittaa, että kaikilla ihmisillä syntymänsä nojalla on yhtäläinen oikeus luonnon perusantimiin, eikä niitä häneltä väkivalloin saa riistää. Tämä filosofoiminen lähenee sosialismin ajatusta siinäkin, että maa kuuluu kaikille. Ervast ei kuitenkaan lähde lopullisesti ratkaisemaan, olisiko maa kokonaan oleva valtion omistuksessa ja vain vuokra viljeltävä luovutettava viljelijöille, vaikkakin hän pitää mahdollisena, että kehitys joskus siihen vie, vaan hän esittää vaatimuksen, että valtion on maanhankinnassa avustettava jokaista haluaavaa maata saamaan. Siihen suuntaanhan asiat sitten ovat kehittyneetkin.

Tuo periaate taas, että kaikki ovat yhdenvertaisia lain edessä, hänen selittämänään merkitsee sitä, että yhteiskunnan tulee tarjota samat mahdollisuudet poikkeuksetta jokaiselle yksilölle tämän omissa luomissa elämänehdoissa. Ne olosuhteet lyhyesti sanottuna ovat kulttuuri.

Yhdenvertaisuus Jumalan edessä siis merkitsee, että jokaisella ihmisellä on oikeus aineelliseen työhön ja toimeentuloon, ja yhdenvertaisuus lain edessä merkitsee, että jokaisella yksilöllä on oikeus siihen henkiseen sivistykseen, minkä yhteisö on saavuttanut, tietenkin hänestä itsestään riippuen, missä määrin hän tätä henkistä sivistystä kykenee omaksumaan.

Periaatteina nämä vaatimukset ovat tulleetkin meidän perustuslakeihimme. Käytännössä maakysymys on viety jo sangen pitkälle. Koulu-uudistus taas on juuri meidän aikamme probleemoja. Ervastin näkemys näyttää pääsevän voitolle sii-

näkin. Hän on siis näissä perustavaa laatua olevissa yhteiskunnallisissa kysymyksissämme esiintynyt kansamme sisimmän hengen tulkkina. Toivorikkaana hän oli puhjennut lausumaan:

”Jos Suomen kansa toteuttaisi tämänlaatuisen ohjelman maa- ja koulukysymyksen suhteen, uskon, että olisimme ottaneet pitkän askeleen kaikkien onnea kohti. Veljeyttä olisi silloin niin paljon yhteiskunnallisissa oloissa toteutettu kuin nykyään on mahdollista. Isänmaa olisi kuin paratiisi, jota jokainen on kutsuttu viljelemään ja kaunistamaan. Kansaa olisi kuin suuri veljeskunta, jossa jokainen ilolla täyttää oman tehtävänsä, tietäen, että tehtävä ei ole halpa-arvoinen, oli se kuinka vaatimaton tahansa, vaan että tekijä on huono, ellei hän tehtävänsä suorita niin hyvin kuin voi.”

Mutta tuo mieliä kiihdyttänyt, ja toisinaan vieläkin kiihdyttävä kuningaskysymys sukeltautui vaativana esiin.

Edellä jo on selostettu Ervastian varsin kansanvaltaisia mielipiteitä. Kuitenkin, kun kysymys tuli Suomen kuningaskunnasta, monet tunsivat suurta pettymystä hänen suhteensa.

Hän lausui: ”Otaksutaan nyt, että Suomesta tulee kuningaskunta. Sen puolesta on paljon agiteerattu ja kuningasaate näkyy voittavan paljon kannattajia. Miksemme silloin kaikki olisi kuningasmielisiä? Eiväthän kuningaskunnat ole sen huonommin järjestettyjä kuin tasavallatkaan? Ja kyllä yksilön vapaus voi olla yhtä suuri kuningaskunnassa kuin tasavallassa. Ruotsi on vapaa maa. Englanti on ollut vapaa maa. Molemmat ovat kuningaskuntia.”

Ja lausuntonsa hän päättää: ”Onhan meidän luotava suomalaisen kulttuuri! Tämä on mahdotonta, jos aina riitelemme.”

Tämä loppulausunto oikeastaan selvittää sen, mikä edellä on jo tullut ilmi. Monen mielestä Ervastistakin oli tullut yksi noista kauhistuttavista monarkisteista. Mutta kun emme hänen lausunnoistaan lue enempää kuin mitä hän on tarkoittanut, niin ymmärrämme, ettei niistä paljastu enempää monarkinen kuin tasavaltalainenkaan mielipide. Hän yksinkertaisesti vain tahtoo korostaa sovinnollisuuden ja yksimielisyyden tarpeel-

lisuutta, sopeutumista siihen mitä päätetään, sillä muistamemehan kuinka kiihtynyt ja sähköinen mieliala vallitsi kuningaanvaalin aikaan.

Kokonaan toinen asia on, että hän joissakin puheissaan ja kirjoituksissaan pitää periaatteessa monarkiaa enemmän suurten kosmisten lakien mukaisena ja sellaisena sitä ihaillee. Sitten hän jatkaa tätä periaatteellista pohdiskelua seuraavasti:

”Ehkäpä historian kulkukin viittaa kuningaskuntaan päin. Suomella on näet sekä karmaa että dharmaa Karjalan suhteen. Karjala lahjoitti meille Kalevalamme, meidän on annettava Karjalalle kaikki se, mitä nykyaikainen kulttuuri tarjoo — Karjalan kansa on Suomen kansallishaltian siipien suojassa. Karjalakin kuuluu Suomeen.”⁵⁾

Mutta ei tässä sentään ole mikään aseellinen imperialismi kysymyksessä, sillä Pekka Ervast jatkaa:

”Jos olisimme pysyneet aseettomina, olisimme saaneet Karjalan ym. aikaa voittaen muitta mutkitta ja olisimme muodostaneet Suur-Suomen tasavallan. Mutta kun tartuimme aseihin, menetimme mahdollisuudet.”

Nyt kenties jälkimaailma jo voi todeta, mikä todella profeettallinen näkijä Pekka Ervast oli.

Mutta hänenkin täytyi palata oleviin tosiasioihin ja silloin hän lausuu: ”Nyt täytyy kulkea eteenpäin valitsemaamme tietä. Ja se tie on kukaties turvallisempi kuningasvallan merkeissä.”

IX KRISTINUSKON SELITYSTÄ

44. ”Mitä on usko?”

Sammatissa siis Ervast yhä asuu. Kesäkuun 7. päivänä hän kirjoittaa sieltä Hilda Pihlajamäelle. Honkavuoren tilan osto oli juuri kyseessä. Nähtävästi oli ollut puhetta, että kansalaissodan aikana murhattu tuomari Unto Nevalainen olisi testamentannut varoja teosofisiin tarkoituksiin ja siinä mielessä tämän veli oli kirjoittanut Ervastille Sammattiin tiedustellen, oliko Honkavuori saatavissa, mutta kauppa näyttää raukeavan.

Jollakin lailla kuvaavaa Ervastin asennoitumiselle oli, että hän kertoo kasvattipoikansa Jaakon innokkaana häärivän suojeluskunnassa, mutta toiselta puolen tiedämme hänen päättävän aseettomuuskantansa. Kuinka hän ei kieltänyt sitä Jaakolta, saattaa joku kysyä? Asia on yksinkertaisesti käsitettävä niin, ettei Ervast tässäkään ryhtynyt pakkokeinoihin. Kun Jaakko kerran näki aseharrastuksensa oikeiksi, hän saakoon tehdä tahtonsa mukaan.

Ervast itse jatkaa Kalevala-sarjaansa ja lausuu tekeillä olevasta uudesta kirjastaan, että hän luulee siitä tulevan vaikuttavan aseeseen käsiimme Krohnin koulukuntaa vastaan. Se kirja oli ”Onko Kalevala ‘pyhä’ kirja?” *) Kuten tunnettua tuons. Krohnin koulukunta selitti lyhyesti sanottuna, että jotenkin kaikki kalevalainen tietous oli germaanista, skandinaavista ja kristillistä lainaa. Myöhemmin esim. professori Martti Haavio teoksessaan ”Väinämöinen” on tuon ajatuksen osoittanut vääräksi. Olisikohan Haavio ehkä tutustunut tähän Pekka Ervastin kirjaseen, sillä tässä sama käsityskanta esite-

tään kolmisenkymmentä vuotta aikaisemmin kuin Haavion teoksessa, emme tiedä, mutta joka tapauksessa on kiintoisaa todeta, että tuolla Ervastin tutkimustavalla päästiin suoraan asioihin.

Elokuun 17—18 päivinä pidettiin Tuonenkylän päämajalla seuran vuosikokous.

Ylisihteerinä oli nyt vuoden ajan ollut tohtori W. Angervo, mutta hän ei ollut voinut Mikkelistä saapua, jolloin kokouksen avasi varapuheenjohtaja Väinö Vaivanne. Kokouksen puheenjohtajaksi valittiin sitten Pekka Ervast ja tärkeimmäksi tehtäväksi tuli jälleen ylisihteerin vaali. Ehdokkaiksi asetettiin Ervast ja Vaivanne, joista edellinen kieltäytyi ja näinollen Vaivanne valittiin. Mutta seuraavalla viikolla Vaivanne tuli Ervastin luo ja pyysi, että tämä vapauttaisi hänet ylisihteerin toimesta ja suostuisi itse toimeen. Ervast suostui ainoastaan sillä varauksella, että hän on siinä vain nimellisesti, mutta Olga Salo hoitaa juoksevat asiat. Näin tapahtuikin.³⁾

Tavanmukaiset kesäkurssit pidettiin tänäkin vuonna ja Ervast piti niillä seitsemän luentoa aiheesta Suomen kansallishaltia. Myöskin Viipurissa Honkaniemeltä käsin hän piti pari luentoa.³⁾

Ervastin opetus kristinuskosta alkaa yhä selvemmin tulla esiin. Hänen korviinsa tulee seuraavanlainenkin arvostelu: Pekka Ervast on antanut Steinerin ja hänen oppiensa vaikuttaa itseensä. Ervast ei pidä tätä arvostelua oikeana ja katsoo tarpeelliseksi esittää seuraavan oikaisun.

”Alussa tunsin aina halua väittää vastaan: Enhän minä tunne Steinerin oppia niin paljon, että olisin voinut ottaa siitä vastaan vaikutuksia. Kyllä se mitä puhun on omaa ajatustani ja näkemystäni. Vasta viime aikoina olen koettanut lähemmin tutustua tohtori Steinerin kirjoituksiin ja tunnustan nyt auiliisti, että olen niistä löytänyt vastakaikua oman sieluni kokemuksille. Tämä ei ole mikään sentimentaalinen tunnus. En tällä tahdo sanoa olevani ‘steineriläinen’, jos ‘steineriläisyys’ tarkoittaa jotain persoonallista suhdetta Steineriin, silloin en ole steineriläinen. Silloin olen pikemminkin ‘besantilainen’,

sillä rakkaudestani Mrs. Besantiin en tunne pienintäkään halua luopua. . . En siis tarkoita mitään persoonallista sanoessani, että sieluni iloitsee Steinerin kirjoituksista. . . Minä olen omalla tielläni löytänyt totuuden. Minun on käynyt niinkuin Paavalin Damaskon tiellä — vaikken ole ollutkaan Saul. *En ole koskaan tietääkseni taistellut Kristusta vastaan, sillä Kristus näkyi minulle jo v. 1893, ja v. 1896 sain sen käsityksen kristinuskosta mikä minulla yhä vielä on; mutta kuitenkin olen vasta viime kuluneena seitsemänä vuotena päässyt tarkempaan selvyyteen Kristuksen monipuolisesta mysteriosta, ja jos teosofisessa elämänymmärryksessä^ ennen vältin Kristuskysymyksen tietopuolista pohtimista olen nyt siinä suhteessa muuttunut Saulista Paavaliksi. Uskon, että varsinkin meille kristityille teosofeille on suuriarvoista löytää totuudenmukainen ratkaisu sille merkilliselle dogmikysymykselle, joka kristikunnan alkuaikoina sai niin paljon mielenkuohua aikaan. . . Oikea tieto Kristuksen mysteriosta mullistaa meidän suhteemme jokapäiväiseen elämään. Itse olin saavuttanut tämän uuden suhteen käytännölliseen elämään vuonna 1896 ja uskoin, että teosofit eivät yleensä — antroposofeista en tiedä varmuudella mitään sanoa — ole sillä tavalla ymmärtäneet elämää.”⁴⁾*

Tätä käsitystään Kristuksesta, johon oleellisimpana sisältyy hänen oppinsa vanhasta ja uudesta liitosta, hän selittää ”Tietäjässä” erittäin huomattavassa kirjoitussarjassaan ”Mitä on usko?”⁵⁾

Ervast oli viimeisen seitsemän, kahdeksan vuoden aikana rinnakkain syventynyt kristinuskoon ja muinaissuomalaiseen uskontoon.

Kieltämättä sängen merkillinen yhdistelmä.

Mutta nämä kaksi asiaa muodostavat kuin muodostavatkin hänelle sen perustuksen, jolle hän nyt yhä määrätietoisemmin alkaa rakentaa.

Tuossa kirjoitussarjassa ”Mitä on usko?” hän selvittelee käsitteitä ”vanha liitto” ja ”uusi liitto”. Hän lähtee tavallisesta kristillisestä käsityksestä ja hyväksyy sen. Mutta lopulta hä-

nen oma käsityksensä laajenee ja käsittää sangen sopusointuisesti kaiken henkisen pyrkimyksen.

Se muodostuu tietysti teosofiselle ajattelulle aivan yllättäväksi, viimeksimainittu kun ei ole saanut minkäänlaista otetta tuosta ”uudesta liitosta”. Mutta se sisältää myöskin vastaansanomattoman huomautuksen tuolle kristikunnan ylemmydentunnolle.

Esitettäköön siitä pääkohdat:

Ervastin mukaan vanhan liiton päämies ja ylimmäinen pappi on Melkisedek ja uuden liiton Jeesus Kristus.

Kristinuskossa Melkisedek kyllä tunnetaan tuollaisena nopeasti ohikiittävänä tarumaisena haahmona Vanhan Testamentin historiasta. Uudessa Testamentissa, hebrealaiskirjeessä, hänet mainitaan ylimmäisenä pappina ennen Jeesusta, mutta kristinuskko tuskin on kiinnittänyt tähän mitään huomiota.

Ervast sensijaan on nämä Raamatun kohdat ottanut vakavasti ja ryhtynyt niitä tutkimaan tullen siinä merkillisiin tuloksiin: Vanhaan, ns. Melkisedekin järjestykseen, kuuluu se henkinen pyrkimys, mikä oli ollut ennen Jeesusta.

Ja tätä vanhaa lakia nyt hyvin monet yhä vielä noudattavat, nimittäin kaikki ne, jotka eivät tunne Jeesus Kristuksen perustamaa uutta liittoa.

Hänelle itselleen oli käynyt selväksi, että uusi liitto oli avannut uuden tien, joka tuon hebrealaiskirjeen todistuksen ja monen kokemuksen mukaan paremmin so, varmemmin ja suoremmin vie päämäärään. Uskon tiellä Kristus kuljettaa ihmistä täydellisyyttä kohti. Se kulkeminen on elämää täydellisyydessä, sillä se on elämää rakkaudessa.

Vanhassa liitossa täydellisyys on ulkoapäin nähty ihanne, uudessa se on elämää hengen täydellisyydessä.

Uuden liiton ihmiset tietävät ja sanovat: *Eivät mitkään teot, olivatpa ne kuinka hyviä ja pyhiä tahansa, tee meitä pyhiksi*; ne joko vieroittavat meidät pyhyydestä tahi lähentävät meitä siihen. Mutta ainoa keino tulla pyhäksi on löytää pyhyiden salaisuus omasta olemuksestamme. Emme koskaan voi tehdä itseämme täydellisiksi; voimme ainoastaan tulla täy-

dellisiksi siten, että täydellisyyden elämä meissä puhkeaa. *Emme koskaan voi saavuttaa täydellisyyttä ajassa, mutta täydellisyyden ikuinen elämä voi uskon kautta syntyä meissä.*⁶⁾

Joillekin vanhoille teosofeille tällainen julistus merkitsisi luopumista teosofisista opeista ja palaamista kristilliseen ahdasmielisyyteen.

Mutta oli sentään niitäkin, joitten sydämille tämä oli suloinen sanoma.

Pekka Ervast kuitenkin jatkaa: Ei mikään nyt kuulu vanhaan liittoon. Koko ihmiskunta on jo uudessa liitossa Jumalan kanssa.

Vanhan liiton tie on olemassa ja uusi tie on olemassa. Mutta ne lopulta yhtyvät. Silloin jokainen tulee kulkeneeksi uutta tietä.

Tuo tie on yksilöllinen asia. *Minkä uskonnon piirissä tahansa ja ilmankin uskontoa ihminen voi kulkea lain tietä päästen sangen pitkällekin. Ja myöskin missä uskonnossa tahansa ja ilmankin uskontoa ihminen niinikään saattaa kulkea uskon tietä ja edetä pitkälle. Molemmissa tapauksissa etsitään Kristusta ja molemmista tapauksissa löydetään Jeesus Kristus. Toinen löytää ennemmin, toinen myöhemmin, koska Jeesus Kristus on Logoksen persoonallinen ilmenemismuoto.*⁷⁾

Tämä sanoma herätti ihastusta Pekka Ervastian vanhoissa ystäväissä. Mutta pian astuu esiin myöskin sellaisia, jotka tuntevat itsensä syvästi loukkaantuneiksi. Hänelle sataa kysymyksiä. ”Onko Jeesus Jumala?” ”Asetatko Kristuksen yläpuolelle kaikkia muita opettajia?” ”Onko vanha liitto huonompi kuin uusi?”

Ervast vastaa rauhallisesti. Hän koettaa ymmärtää noita intoutuneita. Vaikka tuo vastaus on sangen laaja ja älykäs, sen myös on oltava varovainen, sillä mielet ovat jälleen kiihdyksissä.

Ervast huomauttaa: Enhän puhunut äärettömyyden jumalasta, vaan Logoksesta, ”joka alussa oli Jumalan tykönä”. Kun Jeesus Kristus on Logoksen persoonallinen ilmennys, merkitsee tämä siis, että Jeesus Kristuksessa aurinkokuntamme maa-

ilmanjärki on saanut inhimillisesti täydellisen persoonallisuuden ilmaisumuodon. Aurinkokuntamme järki on jumalallinen olento, joka edustaa sitä järkitajuntaa, minkä meidän aurinkokosmoksemme on ilmentänyt. Aurinkokuntamme maailmanjärki on aurinkokuntamme Jumala ja tämä on kuvaamattoman korkea ja persoonallinen — jos uskallamme käyttää sanaa — olento.⁸⁾

Ervast kyllä myöntää, että aikaisemmatkin suuret opettajat ja uskonnonperustajat ovat olleet Logoksen ilmennyksiä, mutta täydellisin oli Logoksen ilmennys Jeesus Kristuksessa.

45. Muutto Epilään

Nuorena tekemänsä päätöksen mukaisesti Ervast pysytteli erossa kaikesta päivänpolitiikasta. Mutta sitähan se ei merkinnyt, ettei hänellä olisi saanut olla elävää mielenkiintoa valtiollisiin ja yhteiskunnallisiin kysymyksiin, niinkuin jo edellä on kerrottu Olleenkin.

Heinäkuun ”Tietäjässä” hän yllättää lukijat suurten kansantaloudellisten kysymysten pohtijana. Hän lausuu: Olemme tottuneet ajattelemaan Suomen kansaa maata viljelevänä kansana. Ja niin minäkin kirjoitin vuonna 1906. Mutta onko välttämätöntä, että Suomen kansa jää siksi. On olemassa jotakin, jota voidaan nimittää maailmantaloudeksi. Se määrää tuotannon laadun. Ja maailmantalous on työnjakoa. Se perustuu tuotannon luonnollisille edellytyksille. Jospa Suomi olisi teollisuusmaa. Jospa koskien voimaa käytettäisiin maan ja kansan hyväksi. Onko jätettävä — kuten Imatra — nämä vain joidenkin matkailijain katseltaviksi ja ihailtaviksi?”

Ervast innostuu haaveilemaan ja luomaan tulevan Suomen taloudesta kuvaa, joka huimaa. Mutta tuo haave on nyt jo suureksi osaksi toteutettu. Tässäkin näkyy Ervastin todellisuuspohjainen ajattelu taloudellisellakin alalla.

”Tietäjästä” voimme myöskin lukea, että helluntaina oli pidetty Teosofisen Seuran kahdestoista vuosikokous ja siinä Ervast nyt lopullisesti luopuu ylisihteeriudesta, johon toimeen valitaan tohtori John Sonck.^{x)}

Merkitsehän tämä nyt suurta muutosta hänen elämässään

kun toiset voimat astuvat johtamaan tuota työtä ja hän vihdoin saa irtautua sellaiseen työhön, jota koko elämänsä ajan oli toivonut, nimittäin kirjoittamiseen ja tutkimiseen.

Tässä välissä hän kirjoittaakin kaunokirjallisen teoksen, josta kuitenkin ei puutu aatteellisuuttakaan. Se on saanut aiheensa ajankohtaisesta jääkäriликkeestä ja kirja ilmestyy K. J. Gummerus Oy:n kustannuksella nimellä ”Eversti Ansa-maa”, tekijänimenä Pietari Kotka.

Oli joukko ystäviä ja oppilaita, jotka kerääntyivät hänen ympärilleen pyytäen jatkuvasti saada hänen opetustaan. Sellaiset hän oli tavallisesti ohjannut Teosofisen Seuran esoteeriseen osastoon, jota Annie Besant johti, mutta muutamat olivat pyytäneet, niinkuin ennen on kerrottu, päästä hänen henkilökohtaisiksi oppilaikseen. Tällä tavalla aivan kuin itsestään syntyi Pekka Ervastian esoteerinen ryhmä ja Okkultinen osasto, jonka hän sitten kyllä joutui avaamaan asianmukaisessa järjestyksessä.

Hän oli nyt luovuttanut kotinsa Teosofiselle Seuralle. Tätä asiaa on koetettu selittää niinkin, että hän sillä tavalla lunasti itselleen elinkautisen asumisoikeuden päämajan kolmeen huoneeseen.

Asia ei kuitenkaan ollut aivan niin, sillä hän ei asettanut mitään tätä tarkoittavaa ehtoa, vaan seura itse tarjosi sitä hänelle ja tuomari Unto Nevalainen, joka teki lahjakirjan, melkein vaatimalla vaati, että tuo ehto otettaisiin lahjakirjaan.²⁾

Kiinteistöhan oli huomattavan arvokas ja Ervast oli siihen sijoittanut omia varojaan 16.985 markkaa. Nämä hän lahjoitti ja samalla arvokkaan ns. Blavatsky-kirjaston.

Mutta sellainen herkkä mieli kuin Pekka Ervastian tunsii liiankin selvästi vallitsevan vastahakoisuuden, eikä hän enää viihtynyt Tonttulassa.

Ei näinollen tarvitse suuresti ihmetellä, että hän ehkä tarkemmin punnitsematta innostuu kun hänelle tehdään aivan ainutlaatuinen tarjous.

Oli muuan liikemies Heikki Peltola, joka vuonna 1916 oli joutunut ankaraan kriisiin — niin hän itse kertoo — siinä määrin, että oli tehnyt päätöksen: ”Nukun viimeisen yön ja aamulla ensimmäiseksi työkseni ammun itseni”.

Syksyllä vuonna 1917 Teosofisen Seuran vuosikokouksessa hän tapasi Pekka Ervastin ja rupesi kuvittelemaan, että tämä oli hänen henkinen opettajansa. Seuraavan vuoden helmikuun 20. päivän iltana hän luki ”Tietäjän” vuosikertaa 1909, jossa puhuttiin mestareista. Silloin hän sai päänäpiintymän, että Pekka Ervast oli hänen mestarinsa. Tällaista aateskelua sitten jatkui ja kaikki se osoittaa, ettei Peltolaa voinut pitää täysin terveenä ihmisenä.

Hän sai päähänsä, että oli perustettava jonkinlainen koulu Suomeen Pythagoraan malliin ja tästä hän kirjoitti Ervastille. Tämä kutsui häntä saapumaan vuosikokoukseen seuraavin sanoin: ”Ehdotan siis, että saavutte vuosikokoukseen, josta varmasti saatte henkistä kokemusta, vaikkei olisikaan aikaa yksityiskeskusteluun minun kanssani”. Nämä sanat Peltolan mielestä olivat ’ratkaisevat’. Tavallinen lukija ei näe niissä mitään ylen merkillistä.

Peltola oli vuosikokouksessa ja seurasi kiinteästi tilaisuuksia, mutta ei sano niitten tehneen erikoista vaikutusta. Hänen hermonsansa lienevät olleet jännittyneet, sillä taaskin hän kuvittelee saaneensa jonkinlaisen ”kokemuksen”, josta hän päättelee, että se ei voi merkitä muuta kuin, että Ervast on mestari. Vasta seuraavana aamuna Pekka Ervast otti hänet vastaan asunnossaan, mutta potilas parka ei kyennytkään tälle esittämään pythagoralaissuunnitelmaansa, vaan vapisi siinä määrin, ettei saanut lausutuksi ainoatakaan sanaa. Ervast koetti useaan otteeseen rauhoittaa häntä, mutta keskustelusta ei tullut mitään. Potilaan uni häiriintyi ja tuon tilan vakavuus lisääntyi. Syksyllä 1918 hän itsekkin ymmärsi olevansa epänormaalissa tilassa. Hän matkusti Ervastin luo ja tapasi hänet tuossa Bulevardin kokoushuoneessa. Ervast ei antanut muuta neuvoa kuin kehoitti sairasta kääntymään erään helsinkiläisen lääkärin puoleen. Peltola ei sanonut tavanneensa tätä lää-

käriä, mutta Tampereella hän pääsi lääkärin vastaanotolle, ja hän sanookin tilansa parantuneen.

Sitten Peltola tiedusteli, onko Teosofisen Seuran yhteydessä jokin sisäinen piiri, jossa voisi saada henkistä opetusta. Ervast vastasi myöntävästi, mutta hänen suhteensa seuraanhan olivat oikeastaan katkenneet. Samalla hän näyttää päässeen selville, että Peltolan hermoston ja sielun tila ilmeisesti kaipasi jotakin apua. Ervast antoikin joitakin aivan yksinkertaisia ohjeita, jotka Peltolan kiihoittunut mielikuvitus sittemmin selitti ”hathajoogaksi”. Aivan varmana voidaan pitää, ettei Ervast sellaisia neuvoja kenellekään ole antanut eikä Peltola sellaisiin menetelmiin silloisessa tilassaan olisi pystynytkään, mutta nuo neuvot tarkoittivat melko yleisesti tunnettua menetelmää mietiskelyn ja rauhoittavan tyyntymisen kautta, jolloin mietiskelyohjelmaksi Peltola omien sanojensa mukaan sai ”Jeesuksen salakoulu” nimisen Ervastin kirjan. Tässä kirjassa esitetty ohjelma on ”Isä meidän” rukous. Tämä kaikki tapahtui keväällä 1919.

Mutta sitten Peltola alkoi pyydellä Ervastia siirtymään kasvattipoikansa kera asumaan hänen huvilaansa, joka juuri oli valmistumassa Epilässä. Peltola vakuutti, ettei hän muulla tavoin voinut palvella aatetta kuin uhraamalla varojaan sen hyväksi ja hän tarjoutui tukemaan sitä taloudellisesti suurilla summilla, oli kysymys vallan puolesta miljoonasta markasta viiden vuoden aikana ja Ervast saisi jotenkin vapaasti määrätä siitä. Pääasiana tulisi olemaan Ervastin teosten kustantaminen.³⁾

Ervastia tuollainen aulius ja innostus suuresti liikutti, niin kuin aina tapahtui kun hän sellaista kohtasi. Tämä liiallinen, suorastaan lapsellinen herkkäuskoisuus voidaankin lukea Ervastin viaksi. Sen takia hän itse ennenkaikkea joutui suuresti kärsimään. On sitäkin ihmeellisempää, kun hän oli suuri ihmistuntija, että hän tuon sairaan miehen lupauksille ja touhuille antoi niin suuren merkityksen, että asetti elämisensä sen varaan.

Mutta ehkä meidän on ymmärrettävä Ervastissakin tuol-

lainen lamakausi. Hän oli kokenut koko elämänsä suuren ro-
mahduksen, tullut aivan kuin poisajetuksi Teosofisesta Seu-
rasta, ei niin, etteikö häntä olisi siellä haluttu pitää, mutta
luottamus ja hyvä tahto häntä kohtaan oli loppunut. Se oli
Ervastille ennenkaikkea henkinen tappio. Tuo hänen niin suu-
rella uskolla ja riemulla omaksumansa ja ajamansa aate ei
ollut kyennyt noita ihmisiä vakuuttamaan.

Oliko ehkä sivistyskodin hienotunteisen kasvatuksen pe-
rintöä, että Ervastissa saattaa havaita tuollaisen pienen pie-
nen hemmottelun tarpeen. Hän uhraisi itse kaikkensa toisille
ihmisille huolehtimatta omasta huomispäivästään ja hän ym-
märsi oman henkisen työnsä todellakin tärkeäksi ja siksi hän
ehkä hieman antoi ihmisten toisinaan hemmotellakin itseään.
Vaikka hän osasi elää yksinkertaisen karusti ja suorastaan
askeettisestikin, jos niin oli välttämätöntä, oli kuitenkin hä-
nen olemuksessaan tuollainen ruhtinaallisen ylhäinen piirre,
että hän viihtyi hyvässä ja hienossa ympäristössä.

Vielä on muistettava, että hän oli vetäytynyt syrjään kai-
kesta luennoimis- ym. käytännöllisestä työstä. Hänellä oli
vain ”Tietäjä”, aikakauskirjansa. Ja nuo neuvottelut Peltolan
kanssa koskivat sekä hänen käsikirjoitustensa että tuon ai-
kakauskirjan kustantamista.

Niinpä kun Ervast kasvattipoikansa Jaakko Liukkosen
kera kesäkuun 30. päivänä 1919 saapui Epilään alettiinkin heti
keskustelut uuden kustannusosakeyhtiön perustamisesta
490.000 markan pääomalla, minkä pääasiassa Peltola rahoittai-
si, mutta tämä suunnitelma, vaikka se oli jo valmis, vahvistusta
vailla, muutettiin sitten toiseksi, jolloin Ervast möi ”Tietäjä”
lehden O.Y. Tietäjälle.

Kaikki näyttää siis varsin hyvältä. Alkaa tulla julki Er-
vastin teoksia, ”Teosofian sanoma nykyajalle” ja ”Mitä jokai-
sen tulee tietää teosofiasta?” ”Tietäjän” toimituskuntaan il-
moittautuvat sellaiset kuin: Eino Leino, L. Onerva, Larin
Kyösti, Aarni Kouta, Kaarlo Atra, Tuovi Tenetti ja Ilma Vir-
tala. Ja tilaajamäärä nousee kolmannelle tuhannelle.⁴⁾

Kesä näyttääkin menevän hyvin. Heinäkuun 12 päivänä hän kirjoittaa Hilda Pihlajamäelle:

”Rakas Hilda,

Päivät ovat täällä olleet erinomaisen kauniit ja kuluneet sangen miellyttävästi. Olemme säännöllisesti uineet ja ottanee auringonkylpyjä, ja luulen, että se tekee varsin hyvää minunkin hermoilleni. Olenkin ollut hyvällä kirjoitustuulella ja kirjoittanut koko paljon uutta kirjaa.

Iltaisin olemme säännöllisesti kolmen kesken (Heikki Peltola, Jaakko ja minä) suunnitellen uusia työohjelmia ja jo tehneet suurenmoisia päätöksiä. Olemme kaikki erittäin jännittyneet kuulemaan niistä sinunkin ajatuksiasi. . .

Uusi huvila alkaa nyt vasta olla valmis. . .

Joka päivä on tuotu huonekaluja, uusia. Kyllä se kalliiksi tulee. Tämäkin huvila kalustettuna nousee noin 180.000 mk:a.an. Hyvää ruokaa he pitävät, ja kyllä huomaan, että meidänkin oloimme tulee heille kalliiksi, mutta vieraanvaraista väkeä ovat. . .”

Tästäkin kirjeestä jo kuultaa hienoinen epäily, että mahtakohan tällainen olotila voida jatkua, mutta samalla suuri innostus uusiin suunnitelmiin työn jatkumiseksi on etualalla.

Meille tulee aihetta palata tähän asiaan. Ensin on tarpeen suorittaa jonkinlainen ”pesänselvittelyä” entisten ystävien kanssa.

46. Syviä mietteitä — vaikeita ristiriitoja

On jo monesti käynyt ilmi, että ”Tietäjä” oli Ervastin yksityisomaisuutta näihin asti. Mutta lukijakunta oli hyvin valmis aina esittämään vaatimuksiaan.

Joku muistutti, ettei toimittaja enää ole yhtä harras seuran presidentin ihailija kuin ennen.^{x)}

Eikä Ervast kieltäydy vastaamasta.

Henkilökohtaisesti hänellä on sama lämmin tunne Mrs. Besantia kohtaan kuin ennenkin. Mutta totuus on hänelle itselleen kirkastunut toisella tavalla kuin Annie Besantille.

Henkisessä kokemuksessaan, joka oli muodostanut hänen elämänsä perustuksen, Ervast sanoo nähneensä sen elämän, joka Kristuksen kanssa ihmiseen syntyy, ymmärtäneensä, mitä Jeesuksen antamat elämänohjeet merkitsevät.

Siinä oli kysymyksessä elämä tahi kuolema. Se oli totuus, jota Pekka Ervast ei voinut kieltää.

”Älköön kukaan luulko”, hän huomauttaa, ”että olisin osannut Jeesuksen käskyjä seurata ja noudattaa. Kaukana siitä. Mutta yhtä seikkaa olen yrittänyt: olen koettanut olla niitä kieltämättä. Nuoruudessani uskoin, että oli helppo noudattaa käskyjä ja elää Kristuksen elämää, jopa luulin siinä onnistuvanikin. Kuta vanhemmaksi olen tullut, sitä selvemmin olen nähnyt oman heikkouteni ja puutteellisuuteni, sitä selvemmin noiden käskyjen paljastaman jumalallisen elämän, kirkkauten ja täydellisyyden. Sen sijasta, että olisin tullut ihannetta lähemmäksi, on se yhä kauemmas, yhä korkeammalle minusta etääntynyt. Mutta ihmeellistä kyllä sitä lujemmin vain siihen uskon.

Olen siis vuodesta 1896 ollut 'antimilitaristi' ja aseettomuuden kannattaja. Nyt ehkä ymmärrän, miksi minun tässä kysymyksessä on täytynyt olla toisella kannalla kuin Mrs. Besant.

Tässä ei ole pienimmäskään määrässä tarkoitukseni kehtään tuomita. Olen itse syntinen ihminen ja ymmärrän toisia syntisiä".²⁾

Tuota viimeistä lausuntoaan hän sitten vähän myöhemmin täsmentää seuraavasti:

"Ei minun puheeni omasta pienuudestani ollut ulkokullattua eikä sentimentaalista korupuhetta. Näenhän selvästi, kuinka armottoman kaukana olen Isän täydellisyydestä. Mutta puhuessani 'syntisyydestäni' ajattelin myös sanan todellista merkitystä enkä ainoastaan jokapäiväistä. . . Se kreikkalainen sana, joka on suomennettu 'synniksi', on näet 'hamartia', ja hamartia tarkoittaa semmoista sieluntilaa, jolloin ihminen, vielä onnistumatta, yrittää olla täydellinen ja noudattaa Kristuksen käskyjä. Hamartia merkitsee 'ampumista maaliin siihen osaamatta'.

Ymmärrän vallan hyvin, että suuri isänmaallinen innostus saa ihmisiä — henkisesti heränneitäkin — tarttumaan aseihin. Mutta en ymmärrä, että sitä ylistetään, en ymmärrä, että sitä rauhallisina hetkinä hyväksytään. Se on kauhea ja epätoivoinen teko. Se on väärä ja syntinen."³⁾

Tämä lausunto kuvaa hyvin tuota kauan kytenyttä erimielisyyttä, mikä oli vallinnut Annie Besantin ja Pekka Ervastin välillä. Se oli jakanut jäsenet kahteen leiriin.

Oli käännytty seuran presidentin puoleen ja tiedusteltu, mitä olisi tehtävä. Annie Besant antoikin käytännöllisen neuvon. Seura voisi jakaantua kahteen osastoon, jolloin kummallakin olisi oma johtonsa ja taloutensa ja kumpikin voisi noudattaa omia työtapojaan. Yhteisenä olisi vain ylisihteeri, joka toimisi yhdyssiteenä päämajaan.⁴⁾

Tällainen viisas suunnitelma esitettiin vuosikokoukselle juhannuksena, sillä siten tulisi seuran hajaantuminen ehkäistykseksi.⁵⁾

Varsin suurta luottamusta seuran koossapysymiseen Ervast tuskin tunsi. Eräs hänen kannattajansa Iikka Hissa kertoo vuonna 1919 vuosikokouksen aikana istuneensa Ervastin kanssa jossakin kahvilassa. Oli oltu kovin masentuneita niitten riitojen vuoksi, joita oli esiintynyt seuran vuosikokouksessa, ja silloin Hissa oli ehdottanut eroamista Teosofisesta Seurasta. Ervastkin myönsi sitä harkinneensa, koska oli oltu häijyjä, mutta toiselta puolen hän oli pitänyt sitä kiusauksena itselleen.⁶⁾

Tällä tavalla masentuneena Pekka Ervast muutti Epilään.

On jäänyt kertomatta, että hänellähän oikeastaan oli ”perhekin”. Sen muodostivat hän itse ja kasvattipoikansa Jaakko.

Jaakko Liukkonen oli aivan pienenä joutunut syntymäpitäjästään Hankasalmeilta Helsinkiin. Hän näyttää jääneen ilman hoitoa. Eräänä päivänä Elina Rutanen, sittemmin rouva Vainanne, jolle Jaakko oli sukua, toi pojan Pekka Ervastin luo.⁷⁾

Mitä Ervast lienee nähnyt pojassa, mutta se tapaaminen oli kohtalokas. Hän päätti ottaa pojan, joka oli vielä aivan pieni, kasvatikseen. Niin Jaakko kasvoi kasvatti-isänsä luona hyvässä hoidossa ja lämmin molemminpuolinen kiintymys syntyi heidän välilleen monien vuosien aikana. Eräässä kirjeessään Ervast mainitsee, että hän tunsi lämmön virtaavan itseensä kun Jaakko hänen kirjoittaessaan tepasteli lattialla. Eräässä toisessa kirjeessään hän taas mainitsee: En unohda niitä ihania vuosia, jolloin hän (Jaakko) kaikkialla seurasi minua pienenä, uskollisena, mutta sydämessä rakkaus on sama sekä hänen että minun puoleltani.⁸⁾

Mutta pelkkää onnea tämä perhesuhde ei tuottanut. Jotkut Ervastin ystäväistä ovat toisiltaan ja itseltään kyselleet, mitkä olivatkaan ne syyt, jotka yhdistivät toisiinsa niin peräti erilaisen kasvatusisän ja kasvattipojan.

Tähän on yksinkertaisesti vastattava, että se oli syvä ja lämmin isän ja pojan kiintymys. Mikä taas sen aiheutti, sitä lienee syrjäisen turhaa pohdiskella. Tietenkin siinä on lähellä

olettamus, että sen aiheutti Ervastian katsomus ja käsitys, että tuo yhteenkuuluvaisuus oli ollut jo hyvin kaukaisina aikoina.

Ervastian yleinen elämänasenneituminenkin jo sinänsä aiheutti hänen ylettömän kärsivällisyytensä Jaakkoa kohtaan. Mutta voimme myöskin pitää varmana, että hän Jaakossa näki henkistäkin pyrkimystä. Jaakko Liukkonen oli tietyllä tavalla intelligentti.⁹⁾ On pantava merkille, ettei hän koskaan puhunut pahaa kasvatusisästään. Mutta hän oli luonteeltaan tavattoman ailahteleva, kestämaton ja huvinhaluinen. Näytti kuin häneltä olisi puuttunut kaikki vastuuntunto ja varsinkin hän käytteli kasvatusisänsä rahoja edesvastuuttomasti.¹⁰⁾

Juuri siitä monet Ervastian kannattajat olivat harmistuneita. Ajateltiin kai, että noita rahoja ei ollut tarkoitettu turhuuteen.

Tässä on nyt kuitenkin kohta huomautettava, ettei Ervast nauttinut varsinaista palkkaa kannattajiltaan, vaan hänen tuloinsa muodostuivat tekijäpalkkioista sekä kustannus- ja luennoimistoiminnasta, joten ne olivat täysin hänen yksityisiä tulojaan. Alussa luentotulot olivat olleet suorastaan vähäiset, sitten ne vähän nousivat ja hänen myöhemminä vuosinaan hänelle oli taattu kuukausitulo luentotoiminnastaan, ja se oli joinakin vuosina kyllä hyväkin. Jonkun kerran hänen ystävänsä toimeenpanivat rahankeräyksiä avustaakseen hänen ulkomaanmatkojaan, jotka useimmiten tehtiin seurana asioissa taikka terveydenhoidollisista syistä. Mutta nuo keräykset toimeenpantiin ystävien aloitteesta ja toimesta hänen itsensä olematta niissä mukana, tuskinpa aina edes hän tiesikään niistä keräyksistä.

Näin ollen Ervast siis moraalises tikin oli täysin oikeutettu määräämään tulojensa käytöstä. Jos hän joskus sai lahjoja, niin paljon suuremmiksi nousivat ne avustukset, joita hän itse jakoi. Hän antoi jokaiselle pyytäjälle. Hänen ympärillään parveili loppumaton avunpyytäjien joukko, todella tarpeessa olevia, mutta myöskin häikäilemättömiä moraalittomia seikkailijoita, jotka saamansa rahat käyttivät kevytmieliseen huvittelemiseen. Mutta useimmiten Ervast antoi itsensä aivan tyhjäk-

si.¹¹⁾ Kun hänen jäämistöään myöhemmin tarkastettiin hänen kaupunkiasunnossaan, löytyi sieltä kaikenmoista rihkamaa, nauhaa ja pitsiä, jotka hän oli jonnekin työntänyt, sillä koskaan hän ei ovelta kääntänyt kaupustelijamummoa tyhjin käsin takaisin, vaan osti aina jotakin.¹²⁾

Sellainen lämminsydäminen, sääliväinen ihminen Pekka Ervast oli. Eikä hän muistanut koskaan itseään. Ainainen huumorinvälke silmissään hän kertoi, että eihän hän olisi huomannut hankkia itselleen uutta pukuakaan, ennenkuin muutammat ystävälliset rouvat tulivat huomauttamaan, että nyt sen vanhan väri oli liiaksi muuttunut.¹³⁾

Tuosta rahojen jakelemisesta ystävät olivat suuresti närkästyneitä ja moitiskelivat häntä siitä.

Ei ole ajateltavissakaan, etteikö Ervast olisi ollut ihmis-tuntija ja nähnyt mitä laatua nuo avunpyytäjät useinkin olivat. Mutta aina hän näki heissä onnetoman, kamppailevan, joskin usein harhaanosuvan ihmisveljen. Hän ei ryhtynyt kehtään arvostelemaan, vielä vähemmin ojentamaan tahi moittimaan ja masentamaan. Hän vaan auttoi, ja auttoi aina.

Kyllähän me tältä pohjalta sitten voimme ymmärtää hänen suhtautumisensa kasvattipoikaansakin. Jos kasvatuksen vuoksi piti nuhdella, niin hän teki sen.¹⁴⁾ Mutta hän ei raivonnut. Hän opetti, mutta ei hyljännyt.

Kun muutettiin Epilään, Jaakko oli jo aikamies ja omak-sunut elämäntapansa tuntien kasvatusisän äärettömän suvait-sevaisuuden. Mutta sellaista suvaitsevaisuutta ei voinut odot-taa muilta.

Heikki Peltola oli suorastaan kiihkolla antautunut itsensä kasvattamiseen, mutta hän näyttää sen käsittäneen kokonaan väärin. Ervastin antama ”Isä meidän” rukoushan oli semmoi-nen, että sen olisi pitänyt kyetä johtamaan todellisen pyrki-jän hartaaseen, vaatimattomaan kristilliseen nöyryyteen, eikä olisi tarvinnut takertua kuvitteluihin opettajan ”mestaruudes-ta”, josta Ervast opetuksissaan aina varotti, enempää kuin langeta sairaalloisten houreiden ja unikuvien verkkoon, josta sitten ennenpitkää kasvaa suorastaan vaarallinen kuvitelma,

että Ervast muka tahtoo oppilaansa kuolemaa. Peltola itse kertoo: ”Niinpä nytkin päätin käväistä Tampereella. Kotoa lähtiessäni ja edelleen matkalla huomasin jo olevani osittain mielenhäiriössä, mutta oli kuitenkin väliaikoja, jolloin olin entiselläni.” Sairas siis itsekkin saattoi sen tajuta, ehkäpä tuttavalta saadun konjakin ansiosta, kuten hän kertoo.

Tässähän näyttää ilmeisesti olevan kysymys sääliittävästä sairaustapauksesta, jolle Ervast ei voinut antaa apua, sillä kun oli syvät juurensa jo paljon aikaisemmilta ajoilta, ennenkuin Ervast Peltolaa edes tunsikaan. Sitä valitettavampaa oli, ettei Ervast tuona aikana siirtynyt loitolle, ennenkuin Peltolan epänormaali aulius muuttuu yhtä silmittömäksi vihaksi.

Olikohan Peltolan taloudellinen asema niin vankka kuin hän oli koettanut Ervastille kaikkia noita suunnitelmia laadittaessa uskotella? ^{1B)}

Ervast joutuu tammikuun 1920 ajan viettämään Helsingissä kun hänen vanha tätinsä Mimmy Törnroos oli kuollut. ”Vanha, rakas, rakas täti kuoli minulta”, hän kirjoittaa. Ja todellakin, olemmehan saaneet vähän väläyksinä seurata, mitä Mimmy Törnroos oli merkinnyt Ervastin perheen lapsille. Mimmy oli kirkollisesti uskonnollinen ihminen eikä senvuoksi saattanut ymmärtää rakkaan Pekka poikansa aatteita, mutta hän sydämessään rakasti tätä, nuoruudenystävänsä Hilman poikaa, ja Mimmy oli hyvä ihminen. ¹⁶⁾

Samalla matkalla Ervast käy vanhassa päämajassaankin. Se tapahtuu helmikuun 20. päivänä. Mitä hän siellä suunnittelee, sitä voimme kenties vähän arvailla.

Ehkä hän pohtii suhteitaan tuohon vanhaan päämajaan, jossa hänellä yhä edelleen oli asumisoikeus, ja toiselta puolen Epilään, jossa suhteet olivat alkaneet kärjistyä. Oli ratkaisun hetket. Olihan suunniteltu tuota erityisen osaston perustamista Teosofisen seurana puitteissa ja siitä oli kirjoitettu Annie Besantille. Tämä nyt varmaankin ratkaisi, voisiko hän tulla jälleen asumaan vanhaan Tonttulaansa.

Tämä kuvastuu hyvin selvästi hänen kirjeessään Hilda Pihlajamäelle 26. 2. 1920:

”Olen suunnitellut näin: jos A. B. hyväksyy, on muutta mutkitta selvä ja hyvä. Jos ei, täytyy lähettää painettu kierto-kirje kaikille Suomen T. S:n jäsenille, mukana äänestyslippu. Äänestyksestä käy selville, kuinka monta kannattajaa on meillä. Niiden lukumäärä ja prosentti ilmoitetaan vaikka sähköteitse Mrs. Besantille, että hän näkee senkin, ettei se ole muutamien päänäpistö, niinkuin Sonckin kirjeessä saattoi hieman luulla. Mitäs tästä tuumasta meinaat?

’Teosofi’ n:o 1—2 on tullut luokseni. Onhan se mukava ja onhan siistit artikkelit, mutta ä quoi bon? Olisihan ne Väinön artikkelit voineet olla ‘Tietäjässäkin’.

Yhä vielä olen kirjoitellut uutta tutkimusta Suomen kansallishalttiasta. Se jäikin kesken marraskuussa ja pääsin siihen käsiksi vasta tässä kuussa. Se on kyllä omituinen ja vähän ihmeellinen . . .”

Epilässä hän siis näihin aikoihinkin yhä asuu. Mutta toukokuussa tapaamme hänet taas Helsingissä. Vanhalle ystäväälle Iikka Hissalle hän kertoo taloudellisista vaikeuksistaan mainiten, että hänellä usein on houkutus ryhtyä romaanikirjailijaksi. Sitähän hän voisi tehdä usealla suurella sivistyskielellä.¹⁷⁾

Olihan hänellä sentään hyviä ystäviä moniakkin. Insinööri Leo Krohnin perheessä hän Helsingissä ollessaan säännöllisesti vierailee sunnuntaisin. Tohtori Sven Krohn hyvin muistaa nuo sunnuntaivierailut, jolloin paljon oli keskusteltu seuran rikkinäisyydestä, mikä Ervastia suuresti suretti, mutta kuitenkin nuo tapaamiset muodostuivat molemminpuoliseksi virkistykseksi. Ja tohtori Krohn kuvaa sitä edelleen:

”Tuttavallisessa seurassa P. E. oli tavattoman huumorintajuinen. Usein luettiin ääneen Guss. Mattssonin pakinoita, joista Ervast nautti.

Seurustelussa hän aina kiinnitti huomionsa seurustelutoveriinsa asettuen tämän kannalle, jopa siinä määrin, että kun pikkuväli Alf näytteli hänelle piirustuksiaan, oli P. E:n koko

huomio niihin kiintyneenä. Hän kertoili myös pojalle sa-
tuja.¹⁸⁾

Onpa jonkun päähän, jolta on puuttunut hyvää halua ymmärtää, pälkähtänyt väittää, että Pekka Ervast olisi ollut kovin kiinnostunut pöydän antimista.¹⁹⁾ Se on aivan varmasti käsitettävä niin, että aivan erikoisesti maailmanmies kun oli, Ervast halusi osoittaa huomaavaisuutta myöskin talon emäntää kohtaan ja saattoi silloin käyttää montakin sanaa jonkin ruokalajin ylistämiseksi. Olin kerran läsnä professori Kettusen luona tuossa vanhassa Tonttulassa, jonka Kettuset nyt omistavat, kun siellä oli myöskin Pekka Ervast. Saattoihan se kenties jonkun mielestä tuntua huvittavaltakin kun tämä aivan kaunopuheisesti kiitteli joitakin leivonnaisia mainiten niitä suorastaan heikkouksikseen. Mutta sekä Ervast että talon emäntä olivat ihmisiä, jotka tavallista vähemmän kiinnittivät huomiotaan tuollaisiin seikkoihin.

Hieman koomilliseksi oli keskustelu ruoasta muodostunut Pekka Ervastin ja hänen lääkäriinsä kesken vuonna 1905. Ervast oli Lontoossa sairastunut ankarasti saamatta siellä paljoakaan apua lääkäriltä. Suomeen palattuaan hän kohta meni suomalaisen lääkärin luo ja tämän perusteellista tutkimista hän ylisti. Diagnoosi totesi munanvalkuaistaudin, ja lääkäri sanoi vakavasti: ”Nyt on heti noudatettava ankaraa ruokajärjestystä. Ensiksi on jätettävä liha.” ”Sanoin”, kertoo Ervast, ”etten ole kahteenkymmeneen vuoteen syönyt lihaa.” ”Jaha, sitä parempi. Mutta sitten on tietysti jätettävä kaikki alkoholikin. Luultavasti ette ole kova alkoholistikaan, kun ette lihaakaan syö.” ”Sanoin, etten neljääntoista vuoteen ollut pannut viiniäkään huulteni yli.” ”Sitten on parasta välttää kahvia ja teetä.” ”Hyvä on, olen niitäkin hyvin vähän nauttinut.”

Ja lääkäri parka ei enää tiennyt mitä olisi kieltänyt eikä hän lopulta keksinytkään muuta kuin määrätä potilas matkustamaan Egyptiin tahi Krimille, mihin tällä ei ollut varoja.²⁰⁾

Myöhemmin herätti monissa ihmetystä, että hän kuitenkin luopui tuosta karun askeettisesta vegetarianismistaan. Kirjailijatar Annikki Reijonen, joka oli ehdoton vegetariaani ja

suuresti ihaili Ervastia, tunsu mielessään suurta masennusta tuon hänen kannanottonsa johdosta ja kysykin sitä tältä itseltään.

Ervast vastasi: ”Olen 25 vuotta ollut vegetariaani ja ilman kahvia ja ymmärrän niitä asioita hyvin. Jos nyt sitä en ole, on sillä omat — ehkä surkeat — syynsä. Mutta ihanteeni on ruoka-ajatuksesta kokonaan vapautuminen.”

Tämä nähtävästi oli kovin masentavaa A. R:lle ja hän tiukaakin mitkä olivat nuo ”surkeat syyt”.

Kaunistelematta ja jonkun mielestä ehkä hieman kova-kouraisesti Ervast vastaa: ”Vegetarianismista puhuessani tarkoitin, että ruuan suhteen rakastan kaikista enimmäin lihaa. Olisin kyllä mielelläni vegetariaani, mutta silloin ruokajärjestelmän pitäisi olla koko lailla ylellistä, jotta pysyisin hyvässä kunnossa. Ja se olisi kovin vaikeasti toteutettavissa sekä ekonomisesti että muuten. Mutta täällä maalla sitä muutenkin elää enimmäkseen kasvisruuilla.”²¹⁾

Muutos Ervastin katsomuksessa oli siis tapahtunut. Se, että hän käsitteli sitä hiukan noin kolkolla tavalla, voi merkitä sitäkin, ettei hänen mielestään vegetarianismistakaan pidä tehdä itselleen farisealaista hyvettä, joka sinänsä voisi tehdä ihmisen arvokkaammaksi. Hän oli siihen päätökseen tullut teosofisessa toiminnassaan hieman katkeralla tavalla.

Sillä vegetarianismiin liittyy, paitsi terveydenhoidollista harrastusta ja ruumiin puhdistamista henkistä edistystä silmälläpitäen, myöskin muuan aatteellinen puoli. Se on saanut alkunsa itämailta. Lihansyönti edellyttää tappamista ja verenvuodatusta, elämän tuhoamista. Itämailla tälle seikalle pannaan aivan erikoinen merkitys. Ajatellaan aina, että eläinten tappaminen aikaansaa julmia värähtelyjä ihmisen sielussa ja raaistaa häntä. Henkisesti eteenpäin pyrkivä ihminen sen vuoksi pidättyy semmoisesta ja myöskin kaikesta mikä voi johtaa toisen tuollaiseen julmuuteen.

Ei ole epäilystäkään siitä, etteikö Ervast olisi antanut arvoa tällaiselle katsantokannalle. Mutta hän, niinkuin moni muu, kärsi hirvittävän pettymyksen kun ne ihmiset, nimittäin

teosofit, jotka noin ylevistä syistä olivat kieltäytyneet tappamasta eläimiä, kuitenkin olivat valmiit tappamaan ihmisiä antaessaan hyväksymisen sodalle. Tällaisissa olosuhteissa Ervast näki koko vegetarianismin pelkäksi farisealaisuudeksi. Kun sitten muitakin seikkoja tuli lisäksi, kuten on kerrottu, alkoi hän vähän käyttää lihaakin ja joskus lääkärin kehoituksesta pienen lasin viiniä ruuan yhteydessä. Alkoholitonta viiniä, puhdasta rypälemehua hän sensijaan osti aina kun sitä oli saatavissa.²²⁾

Muuten ruokapöydässäänkin Pekka Ervast oli tyypillinen aristokraatti. Hän kiinnitti enemmän huomiota aterian ulkoaiseen järjestelyyn kuin itse ruokaan ja söi valitsematta, eikä ottanut toista kertaa. Siitä hän oli erikoinen, että ei mielellään aterioinut yksin. ”Tuntee olevansa peto kun syö yksinään”, hän sanoi.²³⁾

Pekka Ervast kävelyllä.

Eino Leino.
(*Antti Favenin maalaus*
v:ltta 1922)

Oskar Merikanto.

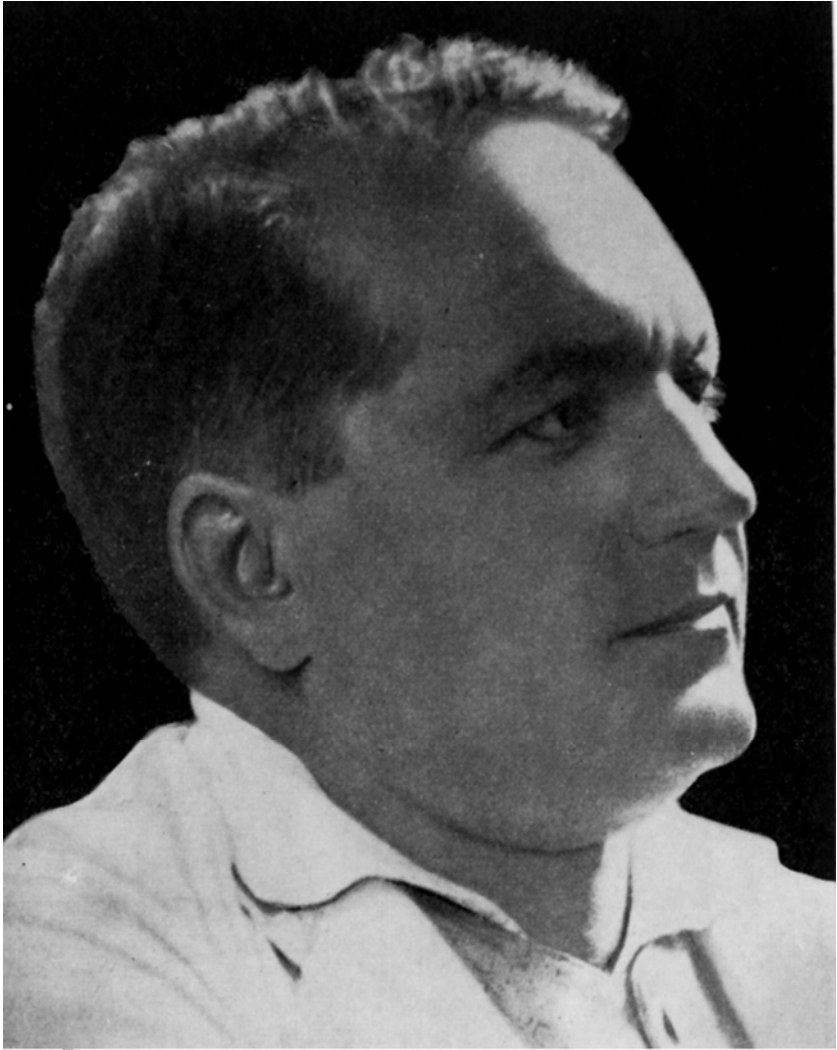
Erkki Melartin.

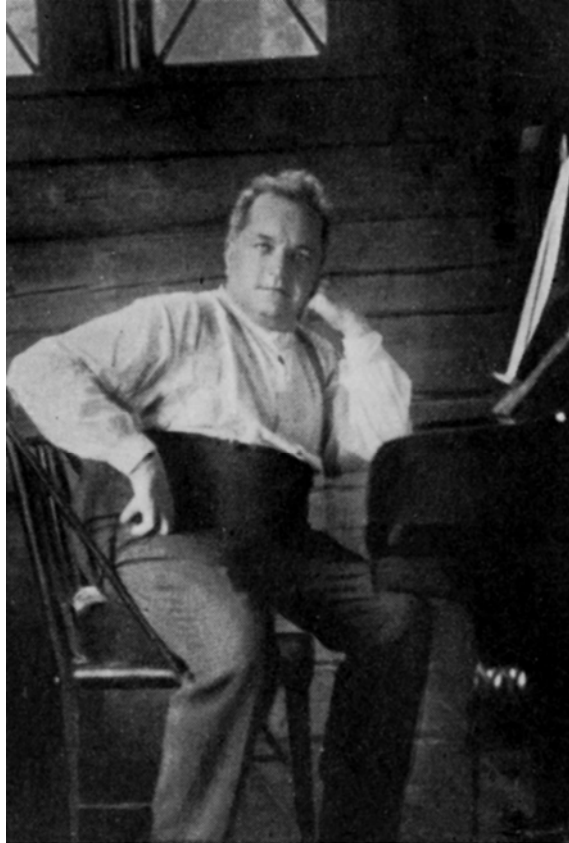
J. Pönnänmies.

Helvi Leiviskä.
(Kuusisto)

Kuva Viipurin ajoilta.

Pekka Ervast lahjapianonsa ääressä.

47. P. E:n teosofinen työ romahtaa

Ervastille oli sängen merkityksellistä saada tietää eri ryhmien kanta noissa ristiriidoissa, joita oli ilmaantunut. Niinpä hän päätti henkilökohtaisesti käydä niillä paikkakunnilla, joilla tuollaisia ryhmiä oli.

Hankittiin sivuvaunullinen moottoripyörä. Jaakko ajoi ja Pekka istui sivuvaunussa. Niin hän sitten kiersi jotenkin kaikissa maaseutuosastoissa, joissa pidettiin kokoukset, Mikke-
liä lukuunottamatta. Matka onnistui hyvin. Nuo ns. looshit olivat jotenkin yksimielisinä Ervastian kannalla. *)

Elokuun lopussa hän jälleen oli Epilässä ja kirjoittaa toiminnastaan Hilda Pihlajamäelle. Viipuri muuttuu nyt työn keskuksesi. Siellä ja Terijoella hän luennoi syyskuun 15—20 päivinä. ”Tietäjän” toimitus ja kustannusliike muutetaan Viipuriin, Maunonkatu 4:ään. Kustannusliikettä ryhtyy hoitamaan Fredrik Heliö. ²⁾

Sitten Ervastilla onkin jo kiire vanhaan päämajaan.

”Tietäjä” oli jäänyt ilmestymättä numero numerolta ja ilmestyi lopulta kolmoisnumerona. Siinä Ervast surumielin toteaa seuran kahtiajaon. Näinollen meillä on tilaisuus kuulla tuo asia hänen itsensä esittämänä.

”Tietäjässä” oli taaskin moitittu häntä siitäkkin, että hän lehdessään ei ollut julkaissut englantilaisten teosofien lausuntoja päivänkysymyksistä, so. sota- ja poliittisista kysymyksistä.

Ervast huomauttaa:

”Kuinka sitä omantuntoni edessä olisin voinut tehdä? Jos

olisin julkaissut englantilaisten salatieteilijain liittolaisystävällisiä lausuntoja, olisin puolueettomana välttämättä myös tahtonut ainakin itse kirjoittaa jotakin saksalaisten puolustukseksi. Sillä puolueeton olin, puolueeton tunsin koko sydämeistäni olevani. En mitenkään voinut uskoa sodan siunauksiin . . . Kun en saanut puolustaa saksalaisia, en puolueettomana sallinut niitä vastaan hyökättävän.

Täten syntyi ensimmäinen väärinymmärrys minun ja ainakin joidenkuiden T. S:n jäsenten välillä, enkä kyennyt mitään tekemään sen poistamiseksi. . .

Olin ennen uskonut, että teosofinen uranaukaisijatyöni oli voittanut minulle sijan kaikkien meikäläisten teosofien sydämissä; olin luottanut siihen, että kaikki poikkeuksetta pitäisivät työtäni edelleen yhtä tärkeänä Teosofiselle Seuralle ja teosofisen liikkeen menestykselle kuin ennenkin. Oli melkoinen nöyryytys minulle nähdä, että niin ei ollut laita. Olin ajatellut liian suurta itsestäni. Silminnähtävästi oli teosofeja, jotka pitivät työtäni ja vaikutustani, jollei suorastaan vahingollisena, ainakin tarpeettomana ja mitättömänä.”³⁾

Yrjö Kallinen muisteli kuinka hän jolloinkin vuonna 1922 istui Pekka Ervastin kanssa Tonttulassa ja silloin hän teki tälle kysymyksen: Minkä tähden jätit Teosofisen seuran? P. E. oli silloin vastannut: Onhan se aiheellinen kysymys. Kun olin nuori ylioppilas, jolloin olisi pitänyt luoda karriääri, luovuin kuitenkin kaikesta suunnitellusta tiedemiesurasta, ja annoin koko elämäni Teosofiselle Seuralle, mutta nyt se ei enää minua tarvitsekaan. Mitään ei ole minulla elämässä.

Kaksikymmentäkuusi vuotta Ervast oli tehnyt teosofista työtään, luonut seuran, johtanut sitä, tavalla, johon tuskin kukaan täällä olisi pystynyt. Ja tällaiseen lopputulokseen oli tultu. Meidän ei tarvitse arvailla hänen tunnelmiaan näihin aikoihin, sillä on käytettävissä hänen omakin lausuntonsa:

”Olen saapunut merkilliseen käännekohtaan elämässäni. Voin melkein sanoa Hamletin tavalla: olla vai eikö, siitä onkin kysymys! Kyseenalaista tuntuu todella olevan, voinko edelleen jatkaa tätä teosofis-okkultista työtäni Suomessa, vai

onko minun siirryttävä muille markkinoille — kyseenalaista sekä aineellisessa että henkisessä suhteessa. Pystyykö aineellisesti katsoen teosofinen työni minut elättämään sillä arvokkaalla tavalla, minkä pitäisi kuulua kulttuurityön tekijälle, joka — ehkä suurimman — osan päivätyöstään jo on suorittanut? *Tarvitaanko henkisesti katsoen Suomessa miestä, joka ikuisen elämän asioissa seisoo omilla jaloillaan ja jonka välityksellä henkimaailmalla on oma, muista riippumaton sanoma sanottavanaan?*

Jos ei näihin kysymyksiin voida vastata myöntävästi, silloin olen kuin 'maurilainen, joka on tehtävänsä suorittanut ja saa mennä'.⁴⁾

Kun ottaa huomioon sen vaatimattoman elämänasenteen, minkä Ervast yleensä oli omaksunut ja tutkii edelläolevan lausunnon ehdotonta varmuutta, täytyy panna merkille — kun eliminoimme tuon aivan luonnollisen ja ymmärrettävän pettymyksen pois — että tässä puhuu mies, jolla on aivan ehdoton ja sangen merkillinen varmuus omasta tehtävästään.

Eikä se tehtävä suinkaan ole mitään tavallista laatua. Aikaisemminkin hän on siihen melko peitetysti viitannut. Nyt hän puhuu ”miehestä, jonka välityksellä henkimaailmalla on oma, muista riippumaton sanoma sanottavanaan”.

Tarvitseeko tähän ollenkaan huomauttaa, ettei kysymyksessä suinkaan ole mikään mediumistinen henkimaailman ilmoitus. Onhan Ervast niin lukemattomia kertoja kehoittanut pidättyväisyyteen ja kriittisyyteen sellaisen suhteen. Sellaisesta ei siis ollenkaan voi olla kysymys. Mutta Ervast antaa tässä selvästi ymmärtää, että hänen kauttaan olisi saatavissa syvällisempää, suorastaan ilmoituksenluontoista uskonkäsitystä niille, joilla on ”korvat kuulla”.

Merkitsemme vielä muistiin kuinka Ervast tarkastelee tuota taakse jäänyttä tietään teosofian palveluksessa, kuinka se tapahtuu kuin hyvästi jättö tunnelmissa hänen lausuessaan: ”Oliko ihmeteltävää, että tämä kaikki oli käynyt minulle rakkaaksi ja että nuoruudesta saakka kuvittelin kerran kuolevani Teosofisen Seuran uskollisena palvelijana? Ja nyt karma

pyysi minulta odottamatonta uhria, pyysi, että luopuisin Teosofisesta seurasta ja aloittaisin teosofisen elämäntyöni uudelleen alusta.”

Seuran presidentti oli ensin ehdottanut työn jakamista kahteen osastoon.

Olemme jo kertoneet, kuinka Ervast olikin tarmokkaasti lähtenyt liikkeelle uuden ”Okkultisen osaston” perustamiseksi, nimi, joka toisissa herätti kiukkuista pahennusta, eikä itse presidenttikään sitä hyväksynyt. Ervast selitti kyllä luopuvansa tästä nimestä ja olevansa valmis valitsemaan toisenkin, mutta asiat eivät päässeet niin pitkälle.

Tuo seuran kaikille jäsenille lähetetty kiertokirje oli laadittu semmoiseen muotoon, että monet joutuivat hämmennykseen ja epätietoisuuteen asiasta ja saivat käsityksen, että kysymyksessä oli eroaminen itse emäseurasta. Myöskin tuo luonteenomainen suomalainen hitaus monen suhteen viivytti ratkaisun tekoa.⁵⁾ Tästä kaikesta oli seurauksena, että vajaat kolmesataa seuran seitsemästasadasta jäsenestä ilmoittautui Ervastin Okkultiseen osastoon. Näinollen hänen kannattajansa jäivät vähemmistöksi.

Kuitenkin heitä oli siksi paljon, että olisi luullut olevan aiheetta noudattaa seuran presidentin neuvoa. Mutta enemmistön saavuttaneet eivät enää halunneet kuulla puhuttavankaan mistään erityisestä osastosta ja näin tämä viimeinen yritys seuran koossapitämiseksi raukesi.⁶⁾

IX UUTTA USKONPUHDISTUSTA KOHTI

48. Ruusu-Risti-seuran perustaminen

Marraskuun 14. päivä 1920 muodostui käännteentekeväksi Pekka Ervastin elämässä. Tänä päivänä hän kannattajineen lähti Teosofisen Seuran vuosikokouksesta ja kello 11 kokoonnuttiin Ostrobotnian saliin tuon ns. Okkultisen osaston matineaan.

Juhlan aloitti professori Erkki Mélértin pianonsoitolla ja sitten Ervast nousi puhumaan. Sitä kuvataan kuin olisi käynyt kohahdus ihmisjoukossa kun hän, ensin selitettään nykyiseen kehitykseen johtaneet syyt, ilmoitti tämän kokouksen tarkoituksen, jonka vertauskuvana olisi Ruusu-Risti.

Ohjelma jatkui taiteellisesti yhä korkeatasoisena. Heikki Halonen soitti viulua, Hilda Pihlajamäki esitti Erkki Melartin Jussi Snellmanin sanoihin säveltämän melodraaman säveltäjän säestämänä.

Matinean päätyttyä ja yleisön poistuttua, kahvitauon jälkeen, Okkultisen osaston jäsenet ja muutamat muut kutsutut kokoontuivat uudelleen saliin. Näitä oli seitsemänkymmentä henkeä.

Ervast selosti niitä syitä, jotka aiheuttivat uuden seuran perustamisen ja jatkoi sitten selittämällä perustettavan seuran sisäistä merkitystä meidän kansallemme.

Sitten hän julisti Suomeen pystytetyn Ruusu-Ristin. Se tapahtui kello 1.50.

Kaikkien läsnäolijain vastaus oli myönteinen ja nämä kuvaavat tunnelmaa sangen juhlalliseksi.

Alettiin virallisten asioiden käsittely, joista ensimmäisenä

päätettiin lähettää kutsu Annie Besantille suostua perustetun seuran kunniajäseneksi. Toisena asiana lähetettiin veljellinen tervehdys Suomen Teosofiselle Seuralle. *)

Saattaa asettaa kyseenalaiseksi, oliko uuden seuran nimi, Ruusu-Risti, Suomen Salatieteellinen tutkimusseura, onnistuneesti valittu.

Itsestään on selvää, että tuollaisella salaperäisellä nimellä oli mainosarvoa. Mutta voitiin myös epäillä, että tämä mainos voisi yhtä hyvin olla kielteistä kuin myönteistä.

Siksi Ervastin selitys syistä, jotka johtivat tämän nimen valintaan on tarpeen. Hän selittää seuran ohjelmaa seuraavasti:

”Nimi ‘Ruusu-Risti’ viittaa uuden seuran ulkonaiseen tehtävään; se tutkii kaikkia uskontoja ja mytologioja, saapuu tutkimuksissaan Jeesus Kristuksen mysterioihin ja koettaa elää niiden hengessä. Se elvyttää siis kristinuskonkin varsinaisen hengen ja auttaa länsimaisia kirkkoja ymmärtämään opinkappaltensa vertauskuvallista, mystillistä ja salatieteellistä merkitystä. Hengen elävänä virtana se puhdistaa ja uudistaa uskovaisten sisäistä ja ulkonaista elämää.

Nimi ‘Salatieteellinen tutkimusseura’ viittaa siihen, että seuran jäsenet ovat läpeensä totuudenetsijöitä, tutkijoita ja löytäjiä, jotka tieteellisyyden periaatetta noudattaen ovat suvaitsevaisia kaikkia ihmisiä kohtaan, olkoon näiden uskonnollinen tahi siveellinen vakaumus mikä tahansa. Se myös selvästi osoittaa, että seura ei rajoita tutkimuksiaan ns. luonnontietoihin, eikä edes tavallisiin uskonnollisiin, filosofisiin tai historiallisiin tutkimusaloihin, vaan käsittää sen ohella ja ehkä etupäässä kaikkia niitä ns. salaisia tieteitä, joilta virallinen tutkimus kieltää tieteen arvon, kuten magiaa, astrologiaa, spiritismiä jne. Sanalla sanoen seura koettaa voimiensa ja kykyjensä takaa tutkia, ei ainoastaan näkyväistä, vaan myöskin näkymätöntä maailmaa ynnä sen monenlaatuisia ilmiöitä ja voimia.

Tarvinneeko minun edes mainita, että yhtenä tärkeänä tutkimushaaranana, johon nimi ‘Suomen’ viittaa, on ajateltu

oman kansamme kalevalaisen menneisyyden, sen muinaisen viisauden ja tiedon elävä tutkiminen, samoin kuin tutustuminen sen nykyaikaisiin 'tietäjiin', niiden kykyihin ja oppeihin.”

Ja hän lisää vielä selventävästi:

”Tämä Ruusu-Risti on siis yhtymä, jonka turvissa teosofis-okkultinen työni tulee jatkumaan. Siinä ovat ne ystävät, jotka haluavat kuulla, mitä henkimaailmalla on sanottavana minun kauttani.”

Mutta hän jatkaa: ”Seikka, joka ei suinkaan merkitse, että seura olisi perustettu minua varten.”²⁾

Ei voida kieltää, etteikö tämä olisi varsin seikkaperäinen ja selvä ohjelmajulistus.

Mutta hyvämuistinen lukija ehkä tulee ajatelleeksi, onko Pekka Ervast muuttanut kantaansa sen suhteen, mitä tarkoitetaan okkultisella eli salatieteellisellä tutkimuksella? Olihan hän nuoruudessaan niin suurella innolla hyväksynyt madame Blavatskyn määritelmän siitä, mitä on oikea Okkultinen eli Salatieteellinen tutkimus. Asian ratkaisevan merkityksen vuoksi otamme sen tähän uudelleen:

”Salatiede tutkii luonnon näkymätöntä maailmaa, henkimaailmaa ja hengen maailmaa. Se tapahtuu aina siveellisillä perusteilla ja sen edellytyksenä on siveellinen kehitys. Mikään muu okkultismi ei ole todellista kuin se, mikä tapahtuu Mestarin johdolla tutkijan ollessa opetuslapsisuhteessa häneen. Salatieteellisessä tutkimuksessa ei siis saa käyttää mediaa eikä muuta tutkimusvälinettä kuin omaa itseään. On it sessään kehitettävä sellaisia kykyjä ja aisteja, joitten avulla voi tutkia näkymätöntä maailmaa.”

Täysin oikeutetusti lukija saattaa kysyä, katsottiinko siis Ruusu-Ristiä perustettaessa, että nuo seitsemänkymmentä ihmistä ja sittemmin monet sadat jäsenet olivat tulleet siihen kohtaan, että he Mestarin johdolla todellakin saattoivat suorittaa okkultista tutkimusta tällaisilla ehdoilla?

Näin ei asiaa ole ymmärrettävä. Tuskinpa uusi seura Ervastin kuoleman jälkeenkään milloinkaan on eksynyt joihin-

kin tuollaisiin ”maagillisiin”, ”spiritistisiin” ym. tutkimuksiin kokeellisesti, mikä kuuluu parapsykologisen tieteen alalle. Mutta eri asiahan on perehtyä näihin asioihin ja yleensä kaikkiin tutkimustuloksiin kirjallisuuden avulla, seurata semmoisia päivänkysymyksiä. Mutta tuo Pekka Ervastin huomautus, että uusi seura on yhtymä, jonka turvissa hänen oma tutkimuksensa tulee jatkumaan, on luonnollinen, sillä hän saattoi täyttää nuo vaaditut ehdot, kuitenkin niin, että kenellä tahansa seuran jäsenellä sama tie oli avoinna edessään, mutta sille tielle johtivat ehdot, jotka olivat vaativat: Tuli itsestään ”kehittää tuollainen medio”, ei mikään mediumistinen selvänäköjä, vaan moraalinen ihminen uuden liiton tiellä. Tässä kohdassa tulemme jälleen nimitykseen Ruusu-Risti. Pekka Ervast oli tunnustautunut kristityksi mystikoksi, rosenkreutsiläiseksi. Yhtä vähän kuin seuran jäsenet olivat okkultisteja, vaan siihen pyrkijöitä, yhtä vähän heitä voitiin nimittää rosenkreutsiläisiksi, vaan siihen pyrkijöiksi.

Tässä tullaankin niin merkilliseen tulokseen, että jos noihin salaisiin tietoihin yritetään pyrkiä jollakin muulla tavalla kuin edellä olevassa madame Blavatskyn määritelmässä on sanottu, onkin poikettu oikealta tieltä.

Ervast siis ilmeisesti tällä ohjelmajulistuksellaan on tahtonut johdattaa oppilaitaan kristilliseen mystiikkaan, ja senhän hän selvästi lausuukin edelläolevassa selityksessään: *saapuu tutkimuksissaan Jeesus Kristuksen mysterioihin ja koettaa elää niiden hengessä. Se elvyttää siis kristinuskonkin varsinaisen hengen ja auttaa länsimaisia kirkkoja ymmärtämään opinkappaleittensa vertauskuvallista, mystillistä ja salatieteellistä merkitystä. Hengen elävänä virtana se puhdistaa ja uudistaa uskovaisten sisäistä ja ulkonaista elämää.*

49. Vapaamuurariuden tulo

Aivan samaan aikaan kuin tuo Pekka Ervastin suunnittelema Okkultinen osasto näin oli muotoutunut uudeksi seuraksi, Ruusu-Ristiksi, saapui maahamme toinenkin salaperäiseltä kuulostava liike, vapaamuurariliike.

Sitä ei suinkaan ole sekoitettava noihin esoteerisiin ja okkultistisiin liikkeisiin, joista edellä on ollut puhe, vaikka nekin ilmoittavat tarkoituksensa jäsentensä henkisen ja eettillisen kasvatuksen. Ulkopuoliset nimittävät kaikkia tuollaisia salaseuroiksi, mutta mitään salaseuroja ne eivät ole, koska niiden olemassaolo on hyvin tunnettu. Mutta niitä ehkä voidaan nimittää suljetuiksi seuroiksi, niinkuin monet muutkin seurukset ja johtokunnat ym. ovat, sillä ei niittenkään kokouksiin ulkopuolisilla ole pääsyä.

Nuo erilaiset ns. salaiset seurukset voidaan kuitenkin luokitella toimintatapojensa perusteella. Ns. esoteerinen seura tarkoittaa yksityisen ihmisen pyrkimystä ja sen keinoja ovat mietiskely, asioihin syventyminen ja keskittyminen. Vapaamuurariudessa kenties tärkeimpänä menetelmänä on asioitten käsittäminen seremonioitten ja vertauskuvien avulla. Okkultisen tutkimuksen menetelmistä on juuri edellä ollut puhetta.

Suomessahan oli vanha vapaamuurarius Viaporin upseerien keskuudessa 1700-luvulla. Keisarillisella käskyllä se sitten lopetettiin viime vuosisadan alkupuolella, eikä täällä Venäjän vallan aikana ollut mitään vapaamuurariutta, lukuunottamatta ehkä joittenkin yksityisten henkilöitten liittymistä loosheihin ulkomailla. Kansan kesken kulkikin vallan

tarumaisia ja enimmäkseen kauhua herättäviä kuvia noista salaperäisistä järjestöistä.

Yleinen käsitys on, että vapaamuurarius on yksinomaan miesten järjestö. Tämä pitääkin paikkansa viime vuosisadan loppupuoliskolle saakka, ja yleensä nuo miesvapaamuurarit eivät vielääkään tunnusta loosheja, joissa on mukana naisia.

Kuitenkin viime vuosisadalla naisetkin ovat Amerikassa perustaneet vastaavanlaisia järjestöjä, joitten jäsenmäärä lie-nee laskettava miljoonissa. Euroopassakin, tarkemmin sanottuna Ranskassa on perustettu järjestö, jossa on sekä miehiä että naisia. Sen perustivat ns. Skottilaiseen riitukseen kuuluneet korkeimman asteen miesmuurarit. Mieslooshit, ehkä yhtä suurta ranskalaista järjestöä lukuunottamatta, eivät tätä tunnusta, mutta siitä huolimatta se on levinnyt satoine loosheineen ympäri maapallon ja sen keskus on Pariisi. Teosofisen seuran presidentillä, Annie Besantilla, on ollut huomattava osuus sen kehitykseen ja teosofit kautta maailman ovat suuresti innostuneet tähän vapaamuurariuteen, mutta mitenkään ei ole käsitettävä, että tämä taikka muukaan vapaamuurarius olisi teosofiaa. Päinvastoin, enemmistö jäsenistä ei ole teosofeja. Harhakäsityksiä näissä asioissa on lisännyt se, että teosofisia ryhmiäkin on nimitetty loosheiksi, mutta ne eivät ole vapaamuurariutta. *)

Jo vuodesta 1919 alkaen tuo ranskalainen yhteisvapaamuurarius skandinavisen johtonsa välityksellä alkoi ottaa yhteyttä Suomeen. Etsittiin sopivaa henkilöä, joka olisi kyllin viisas, arvokas ja avarakatseinen johtamaan tuota vanhaa liikettä. Katseet osuivat Pekka Ervastiin.

On otaksuttavissa, että Ervast teoreettisesti tunsi tämänkin liikkeen, mutta hän ei ollut siinä mukana. Hän oli perehtynyt muinaisaikojen mysteereihin aina Egyptistä asti ja tunsi siis vapaamuurariuden ikivanhan alkuperän. Mutta hän tunsi myöskin sen uudemman historian ja vuosisatojen aikana syntyneet rappeutumisilmiöt, jotka eivät kenties sentään olleet vieneet arvoa itse liikkeeltä. Joka tapauksessa hänen oli asetettava kriittiseksi sen suhteen.

Pekka Ervast epäröi.²⁾

Annie Besant oli antanut teosofeille kehoituksen liittyä vapaamuurariliikkeeseen ja sitä oli eri maissa innostuksella kuultu. Nyt tuo yhteisvapaamuurarius teki tuloaan Suomeen ja Ervastiin vedottiin. Oliko hänen siis mentävä mukaan?

Ervast valitsi kompromissin. Hän oli juuri saavuttanut itselleen tutkijavapauden ja oli perustamassa omaa seuraansa, joka otti hänen harrastuksensa, hän siis kieltäytyi uuden liikkeen käytännöllisestä johdosta, jonka hän uskoi vanhalle aate-toverilleen, intelligentille ja kielitaitoiselle rouva Kyllikki Ignatiukselle, ja meni itse mukaan jotenkin henkisenä johtajana.

Lokakuun 3. päivänä saapui Tanskasta kreivitär Ellen Bille Brahe Selby kahden muun korkeimman asteen skandinavisen johtajan kanssa ja lähinnä seuraavina päivinä laskettiin perustus Suomen yhteisvapaamurariudelle, jossa siis oli mukana Pekka Ervastian kannattajia ja myöskin tuon vanhan Teosofisen seuran jäseniä ja muitakin.³⁾

Ennenpitkää Ervastian aivan kuin täytyy asettua tuon uudenkin liikkeen johtoon. Hän kohoaa ylimpään asemaan ja siinä hän yhä enemmän alkaa nähdä myönteisiä puolia liikkeessä. Eräässä kirjeessään hän lausuu:

”Ratkaisuni tapahtui silloin kun tulin luopuneeksi ego-centrisyydestäni. Vaikkeivät nuo muotomenot ehkä olleet tarpeelliset minulle itselleni, eikä ehkä jollekin toisellekaan, oli kuitenkin sellaisia, jotka niitä kaipasivat. Hän huomasi myöskin, että niistä voi olla hyötyä hänen työlleen.⁴⁾

Kaikesta tästä voimme ymmärtää, ettei vapaamuurarius Ervastille merkinnyt itsetarkoitusta, mutta hän käsitti sen yhdeksi välineeksi työssään. Olikin merkillistä, että aivan samanaikaisesti hänen ympärilleen kerääntyvät esoteristit ryhmänä ja vielä tuo Okkultinen osasto, jonka hän muodostaa Ruusu-Ristiksi.

Tietenkin tässä on itsestään lähellä olettamus, että nuo kaikki kolme kuuluvat yhteen ja voidaan yhdistää. Sitä varten olisi vapaamuurariuskin vapautettava kaikesta asiaan

kuulumattomasta, mikä siihen vuosisatojen kuluessa oli tarttunut.

Ja taas saamme erinomaisen osoituksen siitä, kuinka nopeasti Ervast hallitsee alansa. Hän pitää luentosarjan vapaamuurariudesta avoimesti yleisölle ja julkaisee sen sitten kirjanakin nimellä ”Kadonnut sana vapaamuurariudesta”.

Monet vapaamuurarit sellaista avointa puhetta kenties arvellen kuuntelivat, mutta kirjan loppuun liitetty erinomaisen laaja lähdeluettelo osoittaa, että eihän tässä mitään luvattomia salaisuuksia paljastettu, sillä maailmankirjallisuudesta nuo asiat olivat löydettävissä.⁵⁾

Tuo kirja oli armottoman kriittinen ja objektiivinen ja mielialoja puhdistava.

Ei ole tarpeen koettaa peittelemällä ja silittelemällä hyväksyä sellaista, mikä ehkä oli väljähtynyttä ja harhaantunutta tässä järjestössä. Vapaamuurariuskon on ikäänkuin mikä tahansa kulttuuriväline, kirjoitustaito esimerkiksi, sitä voivat käyttää hyväkseen täysin toisilleen vastakkaisetkin inspiraatiot.

Mutta senvuoksi tuota välinettä ei ole tuomittava. Jos turhamaiset ihmiset hurmaantuvat sen loistosta, taikka vallanhimoiset ihmiset keksivät sen ihmeellisen organisation itsekkäitten tavoitteittensa välineeksi, niin vika on näissä ihmisissä itsessään, mutta ei tuossa organisaatiossa.

Ja Pekka Ervast taas innostuu. Hän tulee ajatelleeksi, että tuo alkuperäinen kasvatustyö vapaamuurariudessa tähtäsi samaan kuin esoteerinen työ. Ja tuossa mainitussa kirjassaan hän esittää suunnitelmansa miten vapaamuurariliike olisi uudistettava.⁶⁾

Kävisi liian laajaksi tässä yhteydessä selostaa sitä. Mutta saamme jälleen todeta, että Ervastin ihanteellinen herkkäuskoisuus tuli hänelle kohtalokkaaksi. Oli aivan kuin hän olisi ollut kerrassaan vastaanottamaton varoituksille tajutakseen, että ihmisissä oli turhamaisuutta, itserakkautta, vallanhimoa ja suoranaista pahuutta. Sillä varsin pian nuo hänen toimenpiteensä aiheuttivat hänelle sanomattomia kärsimyksiä.

50. *Kodittomana*

Näihin aikoihin, syksyllä vuonna 1920 Pekka Ervastian oleskelu Epilässä päättyi. Hän asuu nyt Helsingissä, pitkän aikaa uudessa ylioppilastalossa sijaitsevassa Lähetysshotellissa ja myöskin Töölössä lähellä kansallimuseota.

Heikki Peltolan kuvittelut Pekka Ervastia vastaan olivat kehittyneet sille asteelle, ettei asumista hänen luonaan enää voinut ajatellakaan.

”Tietäjä” aikakauskirja oli nyt Peltolan hallussa ja sen johtokunta suunnitteli lehden toiminnan jatkamista uusien toimittajien avulla. Mutta se oli kuitenkin Ervastian perustama ja vastaperustettu seurakin tarvitsi äänenkannattajan. Ervast tarjoutui ostamaan lehden takaisin 10 000 markan hinnasta, mutta uusi johtokunta vaati siitä 25 000 markkaa, eikä Ervastian auttanut muu kuin suostua kauppaan. Oli ollut semmoista puhetta, että hän suorittaisi hinnan käsikirjoituksillaan ja hän antoi tuosta summasta henkilökohtaisen velkakirjan, johon Peltola vaati kolmenkymmenenkuuden Ervastian kannattajan takuun.

Lehden viimeisestä kolmoisnumerosta sukeutui melkoinen riita, jota tässä kuitenkaan tuskin kannattaa ryhtyä selostamaan. Peltola siinä aivan hurjistui. Hänkin oli tullut yhteisvapamuurariksi ja vetosi nyt näitten skandinaviseen johtoon laatien 35-sivuisen painetun kiertokirjeen, jota levitteli vapamuuraritovereilleen ja myöskin tuolle johdolle sivuuttaen kaikki säädetyt määräykset ja hyvät tavat ja syytäen Ervastia vastaan mitä mielikuvituksellisimpia syytöksiä. Tä-

mä kiertokirje on sikäli tärkeä, että siitä kuka tahansa voi havaita minkälainen oli Peltolan hermostollinen tila. Asiaa tutkittiin parin vuoden ajan ja siitä kirjoitettiin suunnattomasti. Tuloksena oli Peltolan erottaminen järjestöstä.*)

Ervastia ei tuollainen juttu juuri häirinnyt, eikä hän liene siihen puuttunutkaan, mutta sensijaan pii vakavampi asia, että Peltola, saatuaan hänen velkakirjansa takuusitoumuksiineen, käytti sitä kostotoimenpiteenä häntä vastaan heti kun määräaika oli umpeenkulunut. Hän jätti velkakirjan Tampereen Kansallis-Osake-Pankin konttorin perittäväksi ja maksuajaksi asetettiin kaksi viikkoa, joten Ervastin oli mahdotonta siitä suoriutua. Ja niin masentavaa kuin se hänelle on ollutkin, ei hänen auttanut muu kuin vedota takaajiensa apuun. Nämä järjestivätkin asian. Jotkut taisivat olla vähän katkeriakin. Mutta kauneimpia lukuja Pekka Ervastin perustaman uuden seuran historiassa on, että kun kiertokirjeellä marraskuun 16 päivältä 1921 oli käännytty seuran jäsenten puoleen tässä asiassa ja selitetty tilanne sekä se, että velka ei oikeastaan ollut Ervastin henkilökohtainen, vaan seuran äänenkannattajan, niin jo toisessa kiertokirjeessä joulukuun 2 päivänä saatiin ilmoittaa velka maksetuksi jäsenten vapaaehtoisten lahjoitusten ja lainojen avulla.

Tietenkin tämä oli hyvin kohottavaa Ervastille, jota näinä aikoina kovin ahdisteltiin, niin että hän tuli lausuneeksi näinkin: ”Luulempa melkein, että T. S:n jäsenet iloitsisivat vaikeuksistani.”²⁾

Elokuun lopulla 1921 Ervast oli kuitenkin siirtynyt vanhaan Tonttulaansa Pakinkylään. Hän sanookin siellä viihtyvänsä erinomaisesti.

Ervastin henkilökohtaiset tarpeet olivat vähäiset. Mutta kustannusliikkeen ja varsinkin aikauskirjan kannattavuus oli nyt aivan toisella pohjalla kuin ennen. Seuran repeydyttyä kahtia, putosi nyt ”Ruusu-Ristiksi” nimeltään muuttuneen entisen ”Tietäjän” tilaajamäärästä toinen puoli pois. Tänä syksynä oli jo tappio 7 000—8 000 markkaa ja marraskuussa tulisi lankeamaan suuri vekseli 17 200 markkaa.³⁾ Nyt

oli kesällä vielä Pietarista saapunut sikäläinen teosofinen joh-tohenkilö, madame Kamensky sihteerinsä kera. ”Tulemme helvetistä”, he olivat järkyttyneinä lausuneet ja tarvitsivat 3 000 markkaa matkustaakseen Englantiin ja Ranskaan. Heti Ervast siihen uhrasi varansa, suurimman osan tarvittavasta summasta ja loput saatiin kokoon muilta.

Näin siis Ervast oli jälleen antanut pois varansa ja häntä uhkasivat nuo suuret maksut. Hän oli erikoisen huolissaan siitä, että tilaajat saisivat mitä heille oli luvattu. Hänen tun-nelmiaan kuvaa hyvin seuraava ote yksityiskirjeestä: ⁴⁾

”On todella surkeata, että henkiset työntekijät joutuvat näin ahtaalle. Tuntuu välistä kuin sitä olisi liikaa maailmassa, nim. fyysillisessä. On totta, mitä olen usein sanonut: ei mi-kään tule niin kalliiksi kuin eripuraisuus. T. S:n asiat ovat myös aivan vaikeassa kohdassa. Sielussani kärsin kovasti kai-kesta, sillä en ole mielestäni ansainnut en vihaa, en ylenkat-setta, en vastustusta — en mitään pahaa teosofien puolelta, joiden hyväksi koko elämäni olen työtä tehnyt.” ⁵⁾

Lääkäri oli vaatinut häntä pitämään lomaa terveydenhoitoa varten, mutta elämä ei suonut Ervastille lomaa. Aikakauskir-jan toimittaminen on hänellä ainaisena velvoituksena. Mutta vaatiihan elämä muutenkin osansa. Ei auta muu kuin aloittaa luennot, joista hän saa vähän tuloja. Ne aloitetaan vanhassa paikassa Bulevardi 7:ssä, mutta siirretään pian Eldorado-teat-teriin Kluuvikadun varrelle, hotelli Kämpin taloon ja sieltä taas Olympia-teatteriin eli nykyiseen Maximiin. Luentojen ai-heena oli Goethe. Mikäli ne on Pikakirjoitettu, lienevät ne hävinneet. Joulun edellä hän puhuu Aleksis Kivestä ja aloit-taa myöskin Graal-sarjansa. Kevätpuolen luennot taas käsit-televät Kristusta, Saatanaa ja kuolleitten maailmaa. Myöhem-min keväällä luentopaikaksi tulee Normaalityö juhlasali ja kysymysiltojen paikaksi Rautatieläisten huoneisto Itäinen Teatterikuja 3:ssa.

Tänä keväänä 1922 käy amerikkalainen Katherine Tingley Suomessa, hänhän oli täällä käynyt myöskin vuonna 1907. Tä-mä 70-vuotias vanhus oli vielä pirteä ja eloisa. Ervastkin ta-

pasi hänet hotellissa ja kohtaus oli sydämellinen. Toinen kuulaisuus oli professori Ernest Wood Intiasta, joka piti kaksi luentoa yliopiston juhlasalissa. Jälkimmäisessä niistä Ervast oli läsnä, mutta ei siitä erikoisemmin innostunut.⁶⁾

Nuori Ruusu-Risti seura vietti helluntaina toista vuosikokoustaan.

Tämän vuoden huomattavimmista Ervastin kirjoituksista mainitsemme aikakauskirjassa sarjan ”Olemmeko käsittäneet oikein?” Se julkaistiin sitten myöhemmin muitten kirjoitusten ohella kirjanakin nimellä ”Ihmisyden uskonto”. Muita tämän vuoden luentosarjoja ovat sittemmin kirjoina julkaistut ”Jumala ja onni” sekä yksi Pekka Ervastin pääteoksista ”Paavali ja hänen kristinuskonsa”.

Vuoden 1923 alussa taas jatkuu se luentosarja, josta sittemmin muodostettiin jälleen yksi hänen huomattavimmista kirjoistaan, ”Christosophia”.

Saarenmaa.

Saarenmaan puistoa.

50-vuotias Pekka Ervast.

(Kuusisto)

Vuosikokous Stenmanin taidesalongissa.

(Kuusisto)

Turun satamassa lähdössä ulkomaille.
Eino Krohn. Pekka Ervast. Gösta Stenman.

Gerda Ugglä,
Pekka Ervastin sisar.

51. Kiertokirje maailman teosofeille

Huhtikuussa 1923 vieraili Helsingissä Ruotsin Teosofisen Seuran ylisihteeri, insinööri Erik Cronvall. Ervastilla oli hänen kanssaan neljä tuntia pitkä keskustelu. Siinä käsiteltiin teosofista liikettä kokonaisuudessaan.

Hämmästyksekseen Ervast totesi, että insinööri Cronvall oli hyvin myötämielinen sille aloitteelle, minkä Ervast oli tehnyt vuonna 1921 lähettämällä kiertokirjeen maailman teosofeille. Asia on näinollen kiintoisa ja ansaitsee tulla selostetuksi.

Ervast oli tuona vuonna laatinut englanninkielisen kiertokirjeen, jonka otsakkeena oli ”Teosofisen Seuran tehtävä”. Se oli myöskin julkaistu ”Ruusu-Risti” aikakauskirjassa vuonna 1921, sivulta 328 alkaen.

Siinä Ervast ehdottaa, että perustettaisiin kaikkien teosofisten ja samanhenkisten seurojen yleinen liitto eli yhtymä, jolla olisi kansainvälinen toimisto, aikakauskirja ja säännöllisin väliajoin uudistuva kongressinsa.

Hän perustelee tätä ehdotustaan sängen laajasti valittaen sitä, että useissa kohdin samoin ajattelevat ihmisryhmät, joiden keskeisimpiä aatteita ovat suvaitsevaisuus ja veljeys, kuitenkin ovat erkautuneet hyvin moniksi seuroiksi ja ovat vailla keskinäistä kanssakäymistä.

Ervast lausuu, että on keksittävä uusi ratkaisu ylitsevuotavan ilon tunteessa. Sillä eikö meidän tulisi kiitollisina siitä iloita, että alkuperäinen teosofinen liike on tullut rikkaaksi, niin monipuoliseksi, ilmennyksissään? Ei ole valitettavaa, että

niin monta seuraa on lähtenyt alkuperäisestä juuresta, päinvastoin on se henkisen voiman ja alkuperäisen sysäyksen laajalle ulottuvien tarkoituserien paras todistus. Meidän on iloittava kaikesta hajaannuksesta, eroamisesta ja uudelleen luomisesta. Emme koskaan palaa vanhoihin olosuhteisiin!

Tarvitsemme vain nyt uuden siteen, uuden veljeskunnan, uuden ulkonaisen järjestön tätä mahtavaa alkuperäistä sysäystä tukemaan, joka sysäys viime aikoina on jonkin verran pimitetty, mutta ei koskaan ole muuttanut muotoaan.

Me tarvitsemme, — emme uutta seuraa vanhojen lisäksi, vaan — nykyisten seurojen muodostamaa liittoa, yhteistä lavaa, jolla kaikki voimme tavata.

Ja edelleen Ervast perusteli, kuinka kaikkien seurojen voitto tästä olisi suuri, keskinäinen epäsuopu päättyisi, saavutettaisiin toinen toisensa kunnioitus ja piisi yhteinen rintama materialismia vastaan. Silti kukin seura pitäisi omat työsuuntauksensa.

Tällaisen laajan kiertokirjeen hän lähetti 900 eri teosofiseen työkeskukseen ja ehdotti, että asia otettaisiin keskusteltavaksi teosofisessa kongressissa Pariisissa heinäkuussa 1921. Olisihan luullut, että tuollainen ehdotus oli sekä veljellinen että järkevä. Mutta niin rikkiäinen jo oli tähän aikaan tuo niin paljon kohua herättänyt maailman teosofinen liike, niin vailla suurten elämänohjeittensa todellista innoitusta sen suuret johtajat, että vain aniharva ilmoitti Ervastille kannattavansa hänen ehdotustaan. Mutta Pariisin kongressi ei ottanut sitä edes käsiteltäväkseen.

Sentähden insinööri Cronvallin ymmärtäväinen asennoituminen lämmitti Ervastin mieltä. Mutta asiassahan ei enää voitu tehdä mitään.

Tämä vuosi 1923 johtaa Ervastia jatkuvasti sisäiseen selkeytymiseen tuossa kristillisessä mystiikassa, jota hän nyt laajasti esittää aikakauskirjassaan.

Yhä uusia ulkomaalaisia teosofisia kuuluisuuksia saapuu maahamme, myöskin varapresidentti C. Jinarajadasa, jonka kanssa Ervastilla oli mielenkiintoinen keskustelu ja tämä toi

hänelle myöskin Annie Besantin henkilökohtaisen tervehdyksen. *)

Luentotoiminta oli taas vakiintunut ja kirjoja muodostetaan tänä vuonna luennoista useita: ”Alempi ja ylempi jooga”, ”Jumala ja onni” ja ”H. P. Blavatskysta sananen”.

Kesällä hän viettää jonkin aikaa Kellomäellä insinööri Krohnin perheessä. ²⁾ Asuntokysymys alkaakin yhä pulmallisemmin askarruttaa hänen mieltänsä. Olihan hänellä asunto-oikeutensa vanhassa päämajassaan. Mutta Jaakolle oli keksittävä toimintaa. Tällä ei ollut juuri kestävyyttä missään, mutta maanviljelys oli aina kiinnostanut Jaakkoa. Se oli myöskin toimiala, jonka Ervast empimättä hyväksyi. Mutta olisi kyettävä hankkimaan maanviljelystila. Siihen yhdistyi myöskin Pekan oma haave, rauhallinen koti vanhuuden päviksi jossakin kauniin sisämaan järven rannalla, tuo nuorukaisiän haave.

Sellainen sitten löytyikin Lopen Pilpalasta. Se ei ollut kaukana pääkaupungista ja siinä oli pieni maanviljelystila. Rakennukset sijaitsivat kaikilta puolilta veteen rajoittuvalla niemenkumpareella, jonka kapea kannas yhdisti mantereeseen. Hurmaavampaa paikkaa tuskin olisi voinut ajatella, ja Ervastin onnistui ostaa se.

Jo maaliskuun lopulla 1924 saattoi muutto uuteen kotiin tapahtua.

Nyt näyttää kuin hieman onnea ja lepoakin olisi elämä suonut tälle monien huolten ja suuren vastuun rasittamalle sairaalle, mutta lämminsydämiselle ja nerokkaalle ihmiselle, jonka sanottavaa ei tahdottu ottaa vastaan ja jonka parhaimmassa tarkoituksessa esitetyt ja epäitsekäimmätkin toimenpiteet aina tahdottiin vääristellä toisiksi, niin että eläminen muodostui hänelle jatkuvaksi marttyyriudeksi.

Mutta olihan nyt helpompaa. Ja sen toteaa Ervast itsekin iloisena kirjoittaessaan eräälle ystävälleen:

”Minulla on nyt uusi koti. Hyvältä tuntuu. Jaakko on isäntänä, Lyyt emännöitsijänä, Aaltonen, vanha pappa, hoitaa hevosia ja pikku askareita. Tiltu karjakko hoitaa lehmii ja aut-

taa Lyytiä. Varsinaiset maatyöt tekee isäntä itse, Jaakko. Kaunista täällä on.”

Ervast itse kertoo kuluneita aikoja seuraavasti: ”Elämäni on nyt ulkonaisesti tehnyt käänteen ja astunut uuteen ajanjaksoon. Sittenkun luovutin Tuonenkylän päämajan Teosofiselle Seuralle, ei minulla ole ollut varsinaista kotia. Kohta luovutuksen jälkeen alkoi Suomen sisäinen sota, ja asianhaarat pakoittavat muuttamaan Tonttulasta Pihlajamäelle tammikuussa 1918. Saman vuoden huhti—marraskuu vietettiin Sammatissa, ja kesäkuussa 1919 tapahtui muutto Epilään. Toukokuussa 1920 siirryttiin Helsinkiin ja elokuun viimeisenä päivänä 1921 takaisin Tonttulaan. Nyt maaliskuun lopulla tänä vuonna 1924 paiskasi kohtalo meidät Loppelle, jossa olen ostanut pienen tilan.

Tätä kirjoittaessani asun siis omassa kodissa jälleen. En ole enää kuin ihmisen poika, jolla ei ole mihin päänsä kallistaa, vaan kuin ketuilla on minulla taas luola. Onko se elinikäksi vaiko lyhyeksi ajaksi, sen tietää yksin karma. . . Helsingin työtäni jatkan kulkemalla säännöllisesti kerran viikossa pääkaupungissa.”³⁾

52. Viisikymmenvuotias Pekka Ervast

Vuoden 1924 alkupuolen luennot julkaistiin kirjaseksi ”Jos mestareita seuraisimme”, ja niin päästiin vakiintuneeseen tapaan vuosikokoukseen asti. Se pidettiin pääsiäisenä ja monien juhlallisuuksien ohella siinä tuli esiin muuan taloudellinen vaikeus.

Ervast ilmoitti kokoukselle, että kustannusliikkeen vaikeuksien vuoksi hän oli joutunut tekemään sille velkaa. Erään helsinkiläisen suurliikkeen johtaja oli lainannut kustannusliikkeelle 30 000 markkaa, mutta tuo liike oli joutunut vararikkoon ja tämä lainakin irtisanottiin. Niin oli Ervast jälleen ollut pakotettu turvautumaan kammoamaansa vekseliluotoon.

Mutta nyt ilmestyi muuan seuran jäsen, joka tarjosi hänelle lainaksi 50 000 markkaa. Sellainen odottamaton apu liikutti herkkää Pekka Ervastia sydänjuuria myöten. Ja sekin oli ihmeellistä, että siitä alkoi myöskin kustannusliikkeen menestys. Kirjojen menekki alkoi lisääntyä.¹⁾

Tuo onnellinen käänne ei ollut ainoa aihe juhlien kohoavalle tunnelmalle, sillä tuosta yleisölle tarkoitettusta ja sen suuresti suosimasta matineasta oli jo tullut huomattu kulttuuritapaus pääkaupungin elämässä.

Sitäkin tunnelmallisemmiksi ja sydämellisemmiksi muodostuivat seuran sisäiset tilaisuudet. Eräessä sellaisessa Ervast täydellisesti yllätettiin kun hänelle lahjoitettiin ystävien hankkima piano tuohon uuteen kotiin. Arvaahan sen miltä tuntuu kun muistaa, että hän oli hyvin musikaalinen ja etevä pianisti.²⁾

Seuran varsinainen kokouspaikka näinä aikoina oli Stenmanin taidesalonki Heikinkadun varrella.

Menetyksiäkin seuralla oli. Alkupuolella vuotta oli kuollut säveltäjä Oskar Merikanto. Uuden Ruusu-Ristin seuran jäsen hän ei ollut, mutta oli vanha teosofi ja oli monen monissa Ervastin tilaisuuksissa antanut niille loistoa sävelillään. Myöskin kirjailija ja runoilija Aarni Kouta, joka ei aikaisemmin ollut teosofi, mutta oli Ruusu-Ristin perustajia ja aikakauskirjan innokas avustaja ja toimitussihteeri, mutta parin viime vuoden aikana oli sulkeutunut itseensä ja eristäytynyt, siirtynyt rajan toiselle puolelle.³⁾

Syntymäpäivänään, joulukuun 26:tenä, Ervast piti ajankohtaisen esitelmän ”Jos Kristus tulisi”. Tämä oli ajankohtainen siksi, että maailman eri puolilla jälleen oli uudistunut tuomonia kertoja ihmisten mieliä ennenkin kiehtonut Kristuksen toisen tulemisen odotus.

Jostakin oli maailmaan tullut taas tuollainen inspiratio ja sitä levittivät paitsi monet uskonnolliset lahkot, tällä kertaa myöskin maailman teosofit, ne, joita nimenomaan Annie Besant johti. Mutta Ervasthan ei tällaista uskonut, ja tämä oli juuri yksi kolmesta syystä, jotka hänet johti eroon Teosofisesta Seurasta. Teosofit ja nimenomaan Annie Besant on kyllä, sittenkun Krishnamurti itse selitti tuon uskon erehdykseksi, nöyrästi tunnustanut tämän erehdyksen, ja sen lukee Ervast hänelle kunniaksi.⁴⁾

Mutta näihin aikoihin oli kysymys vielä ajankohtainen, sillä määrävuoosi 1925 oli lähestymässä. Siksi Ervastkin siihen puuttui. Hänen esitelmänsä julkaistiin vuoden alussa lentolehtisenä. Selväpiirteisyydellään se varmaankin palautti monen ajatukset tästä asiasta terveelle pohjalle.

Vuoden 1925 alku olikin näinollen sopivaa aikaa sellaiselle luentosarjalle kuin Egyptin pyramiidit.

Helmikuussa vietettiin Ruusu-Ristin perustajajäsenen, professori Erkki Méléartinin 50-vuotisjuhlia. Monien vuosien aikana Méléartin oli sävelillään, usein improvisoidenkin, autta-

nut Ervastian työtä. Ja niin saavuttiin taas helluntaina vietettyihin vuosijuhliin. Tänä vuonna ilmestyy Pekka Ervastian kaksi varsin huomattavaa teosta, ”Vuorisaarna” ja jo aikaisemmin mainittu ”Kadonnut sana vapaamuurariudesta”.

”Vuorisaarna” käsittää vastaavan evankeliumintekstin sanatarkan suomennoksen ja selityksiä, jotka suuresti hämmästyttävät tarkkaavaista lukijaa. Tämä kirja kuitenkin muodostaa sen kristillisyyden perustan, jota Ervast edustaa.

”Kadonnut sana” taas on mainio ja kenties ainoa suomenkielinen selostus tuosta salaperäisestä vapaamuurariliikkeestä sillä tavalla, että liikkeeseen kuulumatonkin siitä pääsee jonkinmoiseen käsitykseen. Se on tarkkanäköinen ja kriittinen. Se ei suinkaan yliarvioi tämän liikkeen merkitystä henkisenä tekijänä eikä salaa sen heikkouksia, mutta silti se ei ole kieltäenäkään, vaan muodostuu lopulta erittäin positiiviseksi esittäessään loistavan suunnitelman liikkeen uudistamiseksi sellaiseksi, että se seremonioillaan voisi palvella yhtähyvin itsekasvatustyötä kuin okkultista tutkimusta.

Huomattavimmaksi tapaukseksi muodostuu tänä vuonna Pekka Ervastian 50-vuotispäivä ja sen suurenmoiset juhlallisuudet.

Aikakauslehti julkaisee laajahkon juhlanumeron, myös senkin johdosta, että kansainvälinen Teosofinen seurakin tänä vuonna täyttää 50 vuotta. Tämä numero sisältää ansiokkaan, tohtori Sven Krohnin kirjoittaman esityksen Pekka Ervastian tähänastisesta elämäntyöstä.

Maan sanomalehdistö osoittaa vilkasta ja myötämielistä huomiota Ervastian merkkipäivälle ja monet sisältävät melko laajan katsauksen hänen toimintaansa. Vieläpä monet lehdet Ruotsissakin muistavat hänen nuoruusvuosiensa työn siellä.

Onnittelukirjeitä, laajahkoja kirjoitelmia, runoja, sähkösanomia, tulvii läheltä ja kaukaa, ulkomailtakin aina Amerikkaa myöten ja monilta huomattaviltakin kansalaisilta koti- ja ulkomailta saapuu onnitteluja. Kaikesta siitä näkyy, kuinka tunnettu ja rakastettu Pekka Ervast on.

Hänen oma seuransa järjesti Kansallisteatteriin merkki-

päivänä juhlamatinean. Siinä esitettiin Erkki Mélartinin Jus-si Snellmanin sanoihin säveltämä kantaatti ”Etsijä”. Lausunta-osan esitti Hilda Pihlajamäki. Musiikkiosissa esiintyivät An-nikki Uimonen, Thure Åberg-Ara ja Ruusu-Ristin kuoro. Kun Pekka Ervast astui puhumaan, nousi yleisö seisoaalleen. Illalla pidettiin jäsenten ja ystävien kesken juhla.

Ei tällaista sopusointua pitäisi turmella esittämällä sora-ääniä, mutta on niin hämmästyttävää todeta, minkälainen ih-misluonto oikein on. Olipa sellainenkin seuran jäsen, jonka mielestä tuollainen kiitollisuuden osoitus oli kerrassaan sopi-matonta. Ja tuo tyytymätön lähetti Ervastille kysymyksen: ”Eikö hän kadota tasapainoaan semmoisessa ylistysten tul-vassa, mikä tuli hänen osakseen viime jouluna? Suureen yleis-öön ainakin vaikutti inhoittavasti kun P. E. antaa julkisesti kiittää itseään.”

Melkeinpä arvelisi, että Ervast saattoi sivuuttaa tuollai-sen typeryyden, mutta mahtoikohan sentään aivan ilman ki-pua sydämessään sivuuttaa sitä. Vakavampikin huomio saat-toi siinä myöskin syntyä, tämmöisillekö, jotka minua näin vä-hän ymmärtävät, minun täytyy uskoa asiani?

Meillä onkin mahdollisuus tarkistaa Ervastin suhtautumi-nen asiaan, sillä paitsi sitä, että antoi tuolle moittijansa sepus-tukselle tilaa lehdessään, hän tammikuun numerossa myöskin vastasi hänelle:

”Vaelsin satumaaailmassa viime joulukuun 26. p:nä, jolloin ystävänä viettivät 50:ttä syntymävuottani juhlallisuuksin jom-moista en ollut osannut uneksia. Ihanan ihanat kantaatit, me-lodraamat ja laulut, monilukuiset esitelmät ja puheet, runot ja adressit, noin seitsemänkymmentä kirjettä ja sähkösanomaa, toistakymmentä lahjaa, kukkia ja ruusuja — kaikki, kaikki mi-nulle omistettu. Jos en muutamana edellisenä vuotena olisi tottunut siihen, että syntymäpäivääni rakkaudella muistettiin, en varmaankaan olisi kestänyt tätä hyvyden, rakkauden ja luottamuksen tulvaa. Nyt saatoin hillitä liikutustani ainakin johonkin määrin ja muuttaa sitä kevyeksi, tekisi mieli sanoa

yli-inhimilliseksi iloksi. Kaikki mitä minulle annettiin, kannettiin hengessäni elämän pyhälle alttarille ja laskin, sydän täynnä kiitosta, ainoan suuren tietäjän ja vihkijän jalkojen juureen. Siten ystävät hyvydessään soivat minun viettä päiväni totuuden temppelin äärettömässä pyhätössä, jossa taivaallisten kuorojen laulut hiljaisina kaikuvat.”⁵⁾

53. Muutamia Pekka Ervastian auttajia

Tuo aikakauskirjan tammikuun numero sisältää myöskin Ervastian hienot muistosanat manalle menneestä ystävästään Eino Leinosta. Hän lausuu, että sisimmässään Eino Leino oli ruusuristiläinen. Aikaisemmin Eino Leino oli Ervastian aikana kuulunut Teosofiseen Seuraan ja toimi hänen kanssaan täysin samassa hengessä Leinon toimittamassa ”Sunnuntai” lehdessä. Leino olikin unelmoinut saada astua teosofisten työntekijöitten riveihin. Hän oli Ervastille maininnut kirjoittaneensa runoelman ”Mestari”, mutta käsikirjoitus oli hävinnyt teille tietymättömille. Niinikään Leino suunnitteli erinäisten evankeliumien kohtien dramatisoimista.¹⁾

Myöhemmin, arvostellessaan L. Onervan Eino Leino-elämäkertaa Ervast lausuu: ”En ole ehtinyt sitä kokonaan lukea, mutta kaikesta päättäen se on sängen arvokas ja ansioikas teos, joka antaa kauniin kuvan suuresta runoilijastamme. Minua tietysti kiinnosti, millä tavalla tekijä oli käsitellyt Eino Leinon suhdetta teosofiaan ja kiiruhdin lukemaan II osan XXIV lukua hänen Sunnuntai-ajastaan. Sitä lukiessani tunsin pettymystä. Aliarvioidessaan teosofiaa tekijä ei ole kirkastanut Eino Leinon kunniaa: hän on vain osoittanut, ettei hänellä ole samaa syvää käsitystä siitä, mitä teosofia todellisuudessa on, kuin oli Eino Leinolla, joka kerran sanoi minulle nimenomaan: korkeinta työtä, mitä ihminen voi tehdä, on palvella totuuden Jumalaa kaikilla kyvyillään. Olin silloin häntä tervehtimässä sairaalassa Helsingissä, ja hän lisäsi: ‘Katso, Pekka, minä tahtoisin tehdä teosofista työtä niin kuin

sinä ja seistä sinun rinnallasi; mutta minun aikani ei vielä ole tullut: minun täytyy vielä pari vuotta naisia naurattaa. . . . Mutta sitten . . .” Hänen katseessaan oli huumoria, mutta se oli kuitenkin kuin ennustus hänen suustaan. Pari vuotta hän vielä eli, mutta ‘sitten’ jäi tulevaisuuteen. Kerron tämän intiimin kohtauksen, koska soisin, ettei aliarvioitaisi Eino Leinon todella mystillis-teosofista hengen laatua. Tulevaisuudessa se luetaan hänelle ansioksi ja kunniaksi.”²⁾

Ervastin luentopaikaksi oli muuttunut Suomalainen lyseo ja talvikauden työn kruunaa aina vuosikokous, joka tällä kertaa vietettiin helluntaina loisteliaine matineoineen Kansallis-teatterissa.

Ervastilla oli onni aina saada mukaansa mainehikkaita ja nimekkäitä säveltäjiä.

Ensin oli ollut Oskar Merikanto. Tuo Tukholman kongressissa ensiesityksensä saanut suuri Ervastin sanoihin sävelletty kantaatti ”Kuoleman kunniaksi” on jo mainittu. Mutta Merikanto loi nimenomaan teosofisiin tarkoituksiin muitakin sävellyksiä. Sellaisia ovat v. 1908 ensikertaa esitetty ”Bhagavad Gita” ja v. 1910 esitetty ja niinkään Ervastin sanoihin sävelletty melodraama ”Rakkaudelle”. Lukemattomat vuosien kuluessa luodut improvisatiot ovat menneet sinne mistä ovat tulleetkin.

Merikannon kuoltua professori Erkki Méléartin otti tämän tehtävän ja häneltäkin on jäänyt joukko sävellyksiä, jotka ovat laaditut nimenomaan Ervastin innoittamina ja hänen työnsä tarkoituksiin. Samoin Méléartinin lukemattomat improvisatiot ovat olleet hetken tunnelmien ja juhlavuuden kohottajina.

Kun Méléartinkin siirtyi pois ilmestyi taas säveltäjä J. Pohjanmies ja sitten naissäveltäjämme Helvi Leiviskä jatkamaan tuota työtä sävelin. Esittävien taiteilijoitten innostus Ervastin työhön on aina ollut hyvin suuri.

Edellämainitussa matineassa Ervast piti kiintoisan esitel-

män, joka sitten julkaistiin vihkosena nimellä ”Temppeliherain unelma”.

Eivätkä nuo Ervastin ystävät jaksaneet ajatella, että talvikauden innokas toiminta olisi aina keväisin päättynyt tuohon vuosikokoukseen. Miksikä ei nytkin voitaisi pitää noita niin viihtyisiä kesäkursseja, sillä tuommoinen viikon kestävä oleskelu mitä intensiivisimmän henkisen tutkistelun merkeissä, suuressa ystävyudessa ja Suomen kesäisen luonnon helmassa, oli osoittautunut aivan tehokkaaksi työmuodoksi.

Tällä kertaa oli alkuunpanijana kirjailijatar Annikki Reijonen. Hän piti lepokotia Kanneljärvellä ja tarjosi sitä kesäkursien paikaksi.

Liikuttavalla auliudella hän Ervastilta kyselee, miten hän ulkonaisestikin voisi tehdä tämän oleskelun siellä viihtyisäksi ja mukavaksi.

Yhtä liikuttavan vaatimattomasti Ervast vastaa: Ei muuta kuin Paraguay-teetä ja keskipäivällä kahvia, mutta väkevää. Aineethan hän voi itse tuoda, samoinkuin keksit, ja ei kai sinulla ole kahvipannuakaan (täysvegetariaani kun A. R. oli). Perin vaatimattomia, melkeinpä askeettisia olivat Ervastin toivomukset. Sääliäherättävän, aran asian hän vielä lisää toivomuslistaansa: ”Hyvä resoorimadrassi, ei pehmeää ‘bolsteria’, selkäni takia.” Se selkävamma aiheutti hänelle kärsimyksiä enemmän kuin aavistetaankaan. ³⁾

Mutta toisia ihmisiä Pekka Ervast sensijaan saattoi auttaa. Siitä on olemassa lukuisia kertomuksia. Tulkoon esitetyksi niistä vain yksi tapaus, joka suoritettiin juuri näitten Kanneljärven kesäkursien aikana.

Valio Hytönen, silloin vielä nuorukainen, on kertonut olleensa mukana noilla kursseilla ja seuranneensa innokkaasti luentoja ja puheita. Mutta eräänä päivänä hän hyvällä ruokahalulla oli syönyt hernekeittoa, jota ilmeisesti oli liian vähän keitetty, koska ruoka turposi mahalaukussa aiheuttaen sietämättömän vatsakivun, ja hänen täytyi jäädä pois seuraavasta tilaisuudesta. Pekka Ervast oli huomannut poissaolon ja saanut tietää asiasta sekä tullut kohta hänen luokseen. Enempää pu-

humatta hän oli ottanut lasillisen vettä, kääntynyt selin potilaaseen, keskittynyt hetkeksi kuin äänettömään rukoukseen, kääntyi sitten jälleen, ojensi lasin sairaalle kehoittaen juomaan sen. Kun tämä oli sen tehnyt, kipu samassa oli poissa ja hän seurasi P. Etä luennolle, eikä kipu enää palannut jälkeenkäänpäin.

Noitten Kanneljärven kesäkurssien tunnelma nousi sitten hyvin korkealle ja monenlaisia innostuneita esityksiä tehtiin, mm. erityisen kansanopiston perustamista ehdotettiin.

Tämän vuoden 1926 esitelmät julkaistiin sittemmin kirjoina ”Neljä kättä” ja ”Avioliitto ja lasten kasvatus”.

Joulukuun 5. päivänä monet käytännölliset aatteet alkoivat kiteytyä. Perustettiin ns. ”Temppelirahasto”, jonka tarkoituksena oli kerätä varoja omaa taloa varten Helsingissä. Siihen suunniteltiin sijoittaa seuran päämaja, keskustemppele, opisto, kirjakauppa, luku- ja kirjoitushuoneita, vierashuoneita, kahvila, ja kun tämä laajasuuntainen tavoite olisi saavutettu, ostettaisiin vielä kansanopistoa varten maatila ja paljon muutakin siihen ohjelmaan sisällytettiin.

Tuollaista suunnitelmaa voi joku pitää lapsellisen rohkeana, mutta lähti se liikkeelle päästen aluksi huomattaviin tuloksiin.⁴⁾

54. *Terveyttä hakemassa Gallspachissa*

Helmikuussa 1927 Suomessa vieraili Vapaan katolisen kirkon piispa J. L. Wedgwood, jonka Ervast aikaisemmin oli tavannut Tukholmassa.

Wedgwoodin puheessa Ervastin huomiota kiinnitti se, että puhuja eräässä kohdassa lausui: Vuorisaarna nykyään pidetään epäkäytännöllisenä, jopa mahdottomana toteuttaa, mutta puhujan myönnettyä, että järjestyneestä yhteiskunnasta ja valtiolämästä ei tulisi mitään, jos vuorisaarnan käskyjä noudatettaisiin, hän lisäsi, että on olemassa näkökanta, joka poikkeaa tavallisesta ja on useimmille uusi. Sen mukaan ristiriidat kuitenkin poistuvat. Tämä näkökanta on se, että vuorisaarnan käskyt eivät ole annetut umpimähkään kaikille ihmisille, vaan ainoastaan harvoille, nimittäin Kristuksen nimenomaisille opetuslapsille.

Ervast huomauttaa, että tämä näkökanta on oikea. Olihan hän itsekin edustanut sitä jo vuonna 1906 ”Omatunto” lehdessä.

Mutta sitten Ervast selittää: Siinä piilee myöskin muuan erehdys, johon esitelmöitsijäkin oli suinpäin syöksynyt. Omalta kohdaltaan Ervast sanoo sen korjanneensa äskettäin ilmentyneessä ”Vuorisaarna” teoksessaan. Se on seuraava:

”Jos nimittäin ajattelemme, että Kristuksen varsinaiset opetuslapset ovat ainoat, joille vuorisaarnan käskyt kuuluvat ja jotka kykenevät niitä noudattamaan, työnnämme huomaamatta ihmiset Kristuksen luota. Sillä kuka meistä uskalltaa ajatella kelpaavansa opetuslapseksi ja olevansa erikois-

asemassa Kristukseen nähden? Opetuslapset muodostavat suljetun piirin, johon ei saata tunkeutua ja kuinka voi itsestään tietää olevansa opetuslapsi? Vuorisaarna ei tietenkään meille kuulu, se on aivan meidän yläpuolellamme.

Mutta nyt esitän asiat vähän toisella tavalla: Kaikki todellinen uskonto on juuri opetuslapsiutta. Kulttuurin lapset sinänsä ovat eksooteerisia esim. Kristuksen oppiin nähden, esoteristeja ovat ne ihmiset, jotka vapaasta halustaan liittyvät Kristuksen opetuslapsiksi.

Saattaa siis itse tulla ja liittyä Kristuksen opetuslapsiksi. Vuorisaarna on joka ihmiselle opetuslapsiuden koetuskiivi. Vuorisaarna on kutsu, joka kuuluu kaikille ihmisille ja kaikkiin maan ääriin. Ei kukaan ole suljettu ulos taivasten valtakunnasta. Taivasten valtakunta on lähellä ja sen portit ovat avoinna”. *)

Tämän kevätkauden luentopaikkana oli taas Suomalaisen normaalityönsä juhlasali ja näistä luennoista muodostettiin sittemmin tuo hieno kirja ”Kiusausten koulussa”.

Vuosijuhlastakin suoriuduttuaan Pekka Ervast lähtee neljäntoista vuoden väliajan jälkeen ulkomaille.

Tällä kertaa matka suunnataan ensin Ruotsin kautta Saksaan, Tsekko-Slovakiaan ja sieltä Itävaltaan, Gallspachin kylpylään kuuluisan parantajan Zeileisin hoitoon.

”Tämä on kuin toinen Johannes Kastaja”, Ervast kirjoittaa Zeileisistä. Vietettyään siellä ja Wienissä vajaan kolme viikkoa hän suuresti virkistyneenä palaa kotiin. Hän ihaili Thuringenin kauniita maisemia vertaillen niitä Suomen luonnonmetsiin, kukkuloihin, jokiin, virtoihin, koskiin, puroihin ja järviin, järviin, joita saa etsimällä etsiä muista maista.”

Tämä matka oli ollut kaikinpuolin mukava. Hän suoritti sen yhdessä ystäviensä Gösta Stenmanin ja Eino Krohnin kanssa, Stenmanin autossa. Mukana oli myös rouva Stenman.

Kotiinpalattuakaan hän vielä muistelee tuota matkaa kirjessään Hilda Pihlajamäelle:

”Rakas Hilda,

Monet kiitokset Sinulle ja Aapolle kortista — toivon, että Tekin olette saaneet sen, jonka lähetin Itävallasta. Niinhän sitä nyt on ollut tuon suuren lääkärin luona ja taas kotiutunut ja täällä viettänyt muutamia viikkoja kesäisessä sulossa.

Minä ainakin tein sen havainnon keski-Euroopassa, että ‘huoleti kiitelmät muut Alpein seutuja kauniiksi; kauniimpi, kalliimpi on mulle mun syntymämaa’, ja myös ‘muu maa mustikka, oma maa mansikka’. Koetan kuitenkin olla mahdollisimman objektiivinen. Kulttuuria tietysti on enemmän, ihmiskätköä aikaansaantia enemmän, — mutta sitä on saatavissa vähitellen täälläkin, vaikka toivottavasti ei aivan samassa määrässä kuin siellä. Sillä jos annamme Suomenmaan myöskin rikkomatta säilyttää edes jonkun verran neitseellisyttään, — mikä maallinen paratiisi tästä silloin tullee-kaan? Niin voittamaton on sentään luonnon puolesta meidän maamme kauneus. — — —”

Niinpä Ervast jaksoi jälleen johtaa kesäkurssit Terijoella.

Tähän aikaan kuoli kaksi hänen vanhaa aateystäväänsä. Toinen oli tuo vanha teosofiveteraani ja ”voimistelun isä”, professori Victor Heikel ja toinen säveltäjä Axel von Kothén.

Elokuussa saapui maahamme kansainvälisen teosofisen seuran kuuluisa presidentti, tohtori Annie Besant. Hän piti julkisen esitelmän ”Capitolissa”.

Ervast iloitsi suuresti nähdessään jälleen tämän suurenmoisen opettajan. Vuosikymmenten aikana hän oli oppinut suuresti ihailemaan ja rakastamaan tätä valkopäistä vanhusta, joka yhä oli pirteä ja hyvissä voimissa.

Kuitenkin hänen opetuksensa ns. maailmanopettajan tulosta osoitti selvää selvemmin, että Mrs. Besantin kanta tästä keskeisestä kysymyksestä kertakaikkiaan oli toinen kuin Ervastin ja tämän mielestä myöskin toinen kuin madame Blavatskyn. Ei ollut kysymyksessä mikään satunnainen käsityseroavaisuus, vaan syvästi periaatteellinen kanta.

Tuon Annie Besantin Capitolissa pitämän puheen johdosta Ervast huomauttaa, kun A. B. lausui seuraavaa: ”Hän (tar-

Kävelyllä Saarenmaan puistossa.

(Kuusisto)

Lepohetki rannalla.

(Kuusisto)

Saarenmaan idyllistä rantaa. Henkilöt: (vasemmalta) Sven Krohn, Reino Kuosma, lapsi (tuntematon), Pekka Ervast, Elli Liukkonen, Jaakko Liukkonen, Lyt Hyvärinen, Jukka Kuusisto.

Saarenmaan kaunista saunarantaa.

Pekka Ervast vieraineen Saarenmaassa. (Vasemmalta): P. E:n sisar Gerda Uggla, rouva Uggla, rouva Martinmäki, tuntematon, Jaakon pikkutyttö, Jaakko Liukkonen, Georg Uggla, Pekka Ervast, tuntematon.

Pekka Ervast »isoisänä» kävelyllä kasvattipoikansa Jaakon pikku tyttären kera Saarenmaan puistossa.

Pekka Ervast ja J. R. Hannula Jyväskylän temppelin portailla v. 1928. Temppeli oli valmistunut edellisenä vuotena.

Kesäkurssien osanottajat vuonna 1928.

koittaen Krishnamurtia) puhuu hyvin rohkeasti ja suoraan omasta kutsumuksestaan. Hän sanoo, että hän on se ovi, jonka kautta ihmiset pääsevät Jumalan luo”.

Juuri tämän johdosta lausuu Pekka Ervast:

”Ihmiset voivat siis rukouksillaan kääntyä toisten kuolevaisten — Krishnamurtin — puoleen ja hän ne välittää ylös Jumalalle. Onhan hän ovi, jonka kautta päästään Jumalan luo. Mutta surkea on tuo ovi, joka huolimatta siitä, että se on Maailmanopettaja, on aivan ulkopuolella jumaluuden toista persoonaa, Poikaa. Olemme ainakin ruusuristiläisessä totuudenetsinnässämme löytäneet juuri Pojan. Olemme päässeet yhteyteen juuri Pojan kanssa, kokeneet, että *juuri Hän ja Hän yksin on ovi, on tie, on elämä.*”

Tämä on Ervastin puhetta. Ja se on suoraa puhetta. Kielittää ei voida, että on avautunut syvä kuilu kansainvälisen teosofian ja Pekka Ervastin rosenkreuttiläisen opetuksen välille.

Mutta rakkauden puutetta tässä lausunnossa ei ole eikä siinäkään kun hän lausuu:

”Emme siis parhaimmallakaan tahdolla löydä mitään muuta kuin vanhaa taikauskoa Mrs. Besantin opetuksesta maailmanopettajasta. Kaikki yksilölliset mestarit ovat opettajia ensin oman sielunsa maailmalle, sitten ympäröivälle maailmalle, mutta eihän heitä voi tavata ulkopuolella Poikaa, sillä Pojan kautta he ovat Mestareiksi tulleet ja Pojassa he elävät.”²⁾

55. Pariisiin

Syyskuun 5. päivänä 1927 Ervast oli lentokoneessa matkalla Tukholmaan, päämääränään Pariisi.

Hän oli hyvin ihastunut tähän uuteen matkustustapaan saadessaan ihailta syntymämaataan yläilmoista käsin ja hän lausuu:

”Kyynelelmin tähystelin kaikkea tätä kauneutta ja kyynelelmin muistelin omaa kummallista, kaukaista, liian vaikeata tehtävääni tämän niin rakkaan, niin rakkaan kansan keskuudessa.

Ajattelin itseäni, muistelin, millainen oli sisäinen tilani ennen Suomen itsenäisyyttä, jonka merkeissä nyt olemme eläneet kymmenen vuotta, toisin sanoen siihen aikaan, jolloin kaikenlaiset ulkonaiset vaarat venäläisten ym. taholta uhkasivat vapaata henkistä työtä Suomessa. Muistelin, että se aika oikeastaan oli onnellista aikaa, sillä se oli uskon ja luottamuksen aikaa. Uskoin silloin Suomen kansaan elävänä kokonaisuutena. Kansa eli tajunnassani ja minä kansan tajunnassa, ja minusta tuntui, että Suomen kansa tiesi minusta ja oli tyytyväinen työhöni. Entä työni? Se oli seisomista lujana kalliolla keskellä pauhaavaa merta ja keskellä pimeyden myrskyjä, se oli soihdun kantamista yössä ja sydämenlaulun laulamista äänellä, joka hiljaisena kuului läpi meren ja myrskyn pauhinan: ole turvassa kansani, sillä, katso, vapautesi päivä pian koittaa.

Kuului joskus soraääni ympärilläni. Pilkkasivat minua, häpäisivät minua, mutta minun oli helppo heitä ymmärtää,

sillä olinhan epätäydellinen, puutteellinen, heikko — miksei minua saanut pilkata? Totuuden työ oli toki heidänkin mielessään ainoa tärkeä, sen uskoin.

Ja sitten valkeni vapauden päivä, ja senjälkeen sydäntäni kohtasi isku, toinen toistaan ankarampi, sydäntäni ja uskoani. Uskoni kansaan oli ollut lapsellinen: tämä kansa, tietäjien jälkeläinen, on sanan ja tiedon, on hengen kansa — ei miekan; kohtalokin tällä alkaneella vuosisadalla oli vienyt aseettomuutta kohti; uskoni murtui ns. vapaussodassa. Olin myös rajattomalla luottamuksella uskonut aateveljiini; olin uskonut, että pienistä erimielisyyksistä huolimatta yhtenä miehenä seisomme totuuden ja hengen elämän puolesta kaikkia materialismin ja väkivallan oppeja vastaan; olin sokeudessani uskonut, että kaikki epäröimättä tunsivat minussa totuudenetsijän, jota pimeyden vallat eivät helposti johtaisi harhaan ja jonka askelissa sentähden oli turvallista seurata. Tämä uskoni yksimielisyyteen sai kolauksen maailmansodan aikana, ja se kaatui kun teosofien joukko lopullisesti jakaantui kahtia.

Romantiikka oli hävinnyt. En tuntenut enää seisovani totuutta janoavan kansan keskuudessa, jonka askeleita oli ohjattava elämän lähteille. Nyt tunsin olevani yksinäinen ihminen, joka soihtua kantaen tähystelin ympäröivään pimeyteen ja rukoilin: ettekö, rakkaani valoa näe? Ettekö näe soihtua, jota kannan? Tulkaa luokseni kaikki, jotka ääneni kuulette! Järjestykäämme lujaksi rintamaksi, että tämän pimeyden voittaisimme!

Suomukset olivat silmiltäni karisseet eikä todellisuus enää peittynyt ruusunhohteiseen harsoon. Mutta tietoisuus työstä ja tehtävästä oli käynyt monin verroin selvemmäksi. Ääriiviivat loistivat nyt kirkkaina.

Ja äkkiä tuossa ilmassa lentäessäni tulvi vastaan avaruudesta suunnaton rakkauden ja liikutuksen aalto. Lähenimme Turku. Auringonpaisteessa lepäsi vanha kaupunki kummallakin puolen Aurajoen sinistä juovaa. Tuomiokirkon torni nousi neulana ilmaan viitaten tietä kaikille, jotka maassa matelivat. Ja kaupungin laidassa linnan harmaa graniittimöh-

käle kertoi jostain raskaasta, joka oli ollut ja josta oli päästy.

En osannut hillitä kyynelteni tulvaa. Olihan tämä sentään minun maani, olihan se minun kansani!” *)

Sykähdyttävä ja merkillinen on tämä Pekka Ervastian itse-tilitys. Voisipa kenties sanoa, että ensi kerran hän siinä peit-telemättömän suoraan puhuu julistajan leijonanäänellä, sel-laisen äänellä, joka tietää, että hänellä on sanottavaa ja tehtä-vää. Ei mitään epäröintiä eikä tuon tehtävän suhteen vaati-mattomuutta, vaikka kuitenkin nöyryys oman persoonan suh-teen kuultaa koko ajan.

Masentunut ja alakuloinen on hänen toteamuksensa. Hä-nen sanomaansa ei ole otettu vastaan. Seuraillessamme hänen elämänsä vaiheita olemme tuontuostakin joutuneet toteamaan kuinka vähän Ervastia on ymmärretty.

Ja nyt taas on jotakin tekeillä. Onko se nyt Pekka Ervastian omaa ”Via Dolorosaa?”

Olisikohan Pekka Ervastian oma elämä muodostunut on-nellisemmaksi ja hänen toimintansa menestyksellisemmäksi, jos hän olisi noudattanut ensimmäistä tunnelmaansa ja ollut liittymättä vapaamurariuteen? näin tulee kysyneeksi kun ajattelee tämän Pariisin matkan aiheita. Mutta vastauskin on siinä heti käsillä: Kylläpä vastustavat voimat olisivat kui-tenkin löytäneet jotakin muuta, nehän aloittivat heti hänen syntymänsä jälkeen.

Kun tuo vapaamurarius tuotti nyt ja sitten myöhemmin-kin kärsimyksiä Pekka Ervastille, niin ei se merkitse sitä, että syy olisi ollut vapaamurariuden, vaan siinä, että sitä käy-tettiin aiheena häntä vastaan.

Ervastian varova asennoituminen vapaamurariuteen ei suinkaan aiheutunut siitä, että hän olisi antautunut tuon taika-uskoisen epäluulon valtaan, jota monesti on tunnettu tuota salaperäisenä pidettyä liikettä kohtaan. Vielä vähemmän hän antoi arvoa kaikille mielettömille jutuille, joita sensationäl-käiselle yleisölle liikkeestä levitettiin. Niin vähätietoinen Ervast ei ollut.

Mutta hän tiesi, että vapaamurariuskin oli muuan järjes-

telmä, joka oli lähtenyt henkiseltä ja uskonnolliselta pohjalta ja sellaisena ehkä lähinnä oli verrattavissa kirkkoon.

Kummankaan yhteiskunnallista merkitystä ei tarvitse kielittää, mutta sensijaan jää aihetta niitten arviointiin henkisinä tekijöinä:

Jos oli kirkossa takerruttu ulkonaisiin muutoseikkoihin ja hengenelämä sen kautta oli menettänyt, niin eikö tämmöinen kehitys ollut mahdollista myöskin vapaamuurariudessa?

Jos kirkko suurille joukoille on muutomenojen tyydyttävä ja silloin sisäisen kasvun turruttaja, niin eikö vapaamuurarius alkuaan aristokratialle ja yläluokalle ja nyttemmin sivistyneistölle merkinnyt samaa? Tällainen rinnastus ehkä oli mahdollinen.

Onhan ajateltavissa, että tuollaiset ikivanhat muutomenot, ellei niillä ole henkistä todellisuutta takanaan, saavat aikaan vain kielteisiä vaikutuksia — ellei nyt suorastaan vahingollisia — niin ainakin joutavanpäiväistä naivia kiintymystä seremonioitten ulkonaiseen kuoreen, mikä pitkät ajat saattaa tyydyttää jotakin hukkaamaan aikaansa.

Tähän tapaan ehkä Ervast ajatteli. Mutta hän ei pysähtynyt tuollaiseen kielteiseen tulokseen, kun liikkeessä kuitenkin oli jotakin hyvin arvokastakin. Eikö siis tuo liike ole palautettavissa alkuperäiseen henkevään tarkoitukseensa, näin hän mietti. Ja hän esitti sitten suunnitelmansa kaikkien luettavaksi tuossa kirjassaan ”Kadonnut Sana”. Eikä siinä ollut mitään salattua. Jos tuo liike ikivanhana oli luettava ns. vanhan liiton piiriin, niin eikö se myöskin ollut johdettavissa Jeesus Kristuksen uuden liiton piiriin? Sillähän olikin jo vanhat perinteensä kristinuskon alkua ajoilta ja sitten kautta vuosisatoja eläneessä ritarikuntalaitoksessa.

Pekka Ervast ryhtyi suorittamaan tuommoista uudistusta. Ja siinäkin oli oleva kolme kerrostumaa: seremoniat, esoteerinen osasto ja Okkultinen osasto. Kuten siis huomaamme, täsmälleen samat, mihin hän oli pyrkinyt jo Teosofisessa seurassa.²⁾

Yhteisvapaamuurariuden johto Pariisissa ei liene paljoa-

kaan ymmärtänyt noista Ervastin suunnitelmista, skandinavi-
nen johto sensijaan enemmän, mutta molemmilla oli suuri
luottamus Pekka Ervastiin, eivätkä ne asettaneet hänelle es-
teitä.

Mutta vastustus tuli omasta maasta. Ei hyväksytty Ervas-
tin uudistussuunnitelmia.

Näin sama näytelmä uudistui jälleen. Ja nyt oli tultu krii-
tilliseen vaiheeseen, sillä Pariisissa kokoontui vapaamuurarien
korkein neuvosto ja siellä myöskin tämä syrjäisen Suomenkin
ylen sisukas asia käsiteltäisiin.

Tämä oli nyt taustana Ervastin tunnelmille matkalla lento-
koneessa Pariisiin.

Ja mikä oli nyt sitten tuo Pariisin yllätys? Pariisin korkea
raati suhtautui Ervastiin varsin suvaitsevaisesti ja tynesti.
Kyllä Ervast siitä olisi suoriutunut. Mutta suomalainen syyt-
täjä saattoi kansainväliset johtajat pahaan välikäteen. Syytös
koski juuri niitä uudistuksia, joista Ervast puhuu ”Kadon-
neessa Sanassa”.³⁾

Ervastille ei jäänyt muuta mahdollisuutta kuin erota tuosta
kansainvälisestä järjestöstä. Ja niin hän joutui perustamaan
vapaamuurariveljeskunnankin, jota hän nimittää Suomalai-
seksi riitukseksi.

Ervast oli niin iloisin mielin matkatovereittensa Gösta
Stenmanin ja Sven Krohnin kanssa suunnitellut pientä kierto-
matkaa myöskin vanhaan tuttuun Gallspachiin. Mutta vain
yksi seurueesta lähti Italiaan ja Ervast palasi sairaana ja ma-
sentuneena kotimaahan.

56. Työssä yksinäisenä

Tuo Pariisin kokous järkytti pahasti Pekka Ervastin terveyttä, hänen mielialansa laski ja hänen vanhat sairautensa, munuaistauti, sydäntä rasittava verenpaine ja aina ahdistava reumatismi saivat tuolloisesta järkytyksestä otollista maaperää. Koko talven hän sairasteli ja vielä keväälläkin vuosikokouksen aikana.

Luennoimistaan hän jatkoi syksystä alkaen. Syntymäpäivänään hän piti huomattavan esitelmän ”Niin rakasti Jumala maailmaa” ja uusi vuosi tuo esitelmäsarjan, josta muodostuu myöhemmin huomattava kirja ”Gnostikot”.

Maaseudullekin hän yrittää vielä puhumaan. Niinpä hän maaliskuun 11. päivänä 1928 oli Porvoossa, saman kuun 18. päivänä Mäntsälässä ja 26. päivänä Viipurissa. Helluntaina hän vuosikokouksessa joutuu jälleen paljon puhumaan.

Tämän kevään toiminnan suhteen on huomattava, että se nyt kokonaan siirretään Kulmakoulun taloon, Meritullinkadun 33:een. Kulmakoulun avajaisjuhla pidettiin syyskuun 3. päivänä, ja pari päivää senjälkeen Pekka Ervast Gösta Stenmanin ja Jussi Snellmanin kera matkusti Loviisaan tapaamaan vanhaa ystäväänsä raatimies Axel Ringströmiä. Vanha herttainen raatimies oli merkillinen ja syvälinen ajattelija, ei tavalliseen filosofiseen, vaan pikemminkin okkultiseen tapaan. Väsynyt ja sairas Pekka Ervast varmaankin sai pienen kaihuvan lepoetken tässä viihtyisässä ja intomielisessä, mutta hillityn rauhoittavassa seurassa.

Syyskausi alkaa erittäin voimakkaan opetustoiminnan mer-

keissä ja sitä jatkuu koko vuoden. Tuloksena on sitten kolme erittäin huomattavaa kirjaa, jotka muodostettiin näistä luennoista, nimittäin: ”Kuka auttaa meitä kuolemassa?”, ”Kristuksen tutkimaton rikkaus” ja ”Tähtikoulut”.

Näissä kolmessa kirjassa Ervast aivan kuin saavuttamansa uuden vapauden tunnossa, irroitettuna kaikista entisistä siteistä, ilman esteitä antaa parastaan suorastaan julistuksenomaisesti.

Muistaa hän kyllä toisinaan noita vanhoja aiheitaankin luentosarjoissaan, joista muodostettiin sellaisia kirjoja kuin ”Mitä on magia” ja ”Eurooppalaisia näköaloja”, ”H. P. Blavatsky ja hänen teosofiansa” sekä näytelmä ”H. P. B.” Viimeksimainitut ovat kuitenkin pikemminkin kunnioittavia muistojulkaisuja, sillä uusi kristinuskon julistaminen on tähän aikaan kokonaan vallannut Pekka Ervastin. Siihen liittyy tänä vuonna ilmestyvä aikaisempi luentosarja ”Ruusu-Ristin syntysanat Suomessa”, joka sisältää hänen oman henkisen kehityksensä historian. Tähän tuotteliaaseen julkaisutoimintaan on vielä lisättävä vuotta aikaisemmin ilmestynyt ”Kiusausten koulussa”, jonka J. R. Hannula kustansi.

Eikä maaseutumatkojakaan unohdeta. Hän käy Viipurissa ja Kouvolassa, mutta on sitten myöskin aivan lopussa. Eräälle ystävälleen hän kirjoittaa: ”Vastasin kerran isälleni, jos hetkenkään ajattelin itseäni ja omaa elämäni, en jaksaisi elää.”^{x)}

Toukokuun alkupuolella 1929 hän yrittää noudattaa professori Zeileisin kehoitusta saapua uudelleen Gallspachin kylpylään. Sitä hän suunnittelee innokkaasti ja siitä kertoo ystävilleen. Mutta kun lähdön hetken piti koittaa, ei siitä tullutkaan mitään, hän kun oli selittänyt, että hän ei mene sinne muiden kuin Gösta Stenmanin kanssa, niinkuin oli edellisellä kerralla sovittu. Mutta nyt sattui Stenmanille tärkeä liikematka Lontooseen.

Ervastin terveydentila oli kuitenkin semmoinen, että se ehdottomasti vaati hoitoa. Hänelle suositeltiin Kirvun kylpylää, ja senhän hän tunsikin ja se miellytti häntä suuresti. Myös-

kin vanha Runni, jossa hän oli ollut vuonna 1915, veti häntä puoleensa.

Mutta kummastakaan näistä suunnitelmasta ei tullut mitään. Varoja tuollaisiin kalliisiin hoitomatkoihin ei ollut. Ei ollut muuta kuin Saarenmaan oma kotoinen suomalainen kyly.

Terveystenpäivinään Pekka Ervast mielellään otti kunnon löylyt, kävipä päälle järven vilpoisessa vedessäkin. Mutta nythän oli oltava varovaisempi. Joka päivä häntä hierottiin ja saunassa hän päivittäin otti puolikylvyn, kävipä kesän helteisimpänä aikana uimassakin. Ja sitten hän teki tavanmukaisen kävelyretken, joka oli hänelle elinehto.

Tällaisilla yksinkertaisilla keinoilla hänen yleisvointinsa taas vähitellen kohentui.²⁾

Eikä hän jättänyt pitämättä tavanmukaisia kesäkurssejakaan ja syksyllä jatkuivat luennot. Silloin tällöin hän piti myöskin ruotsinkielisiä luentoja. Uusi vuosi 1930 on oikein maaseutukiertueitten aikaa, Jyväskylä, Lieksa, Kouvola ovat luentopaikkoja, ja matkustaminen oli hänelle kuitenkin varsin vaikeata. Näinä aikoina pidetyistä luennoista muodostettiin myöhemmin kirjat ”Laki vaiko evankeliumi” ja ”Kirkkoklesia”.

Vuosikokouksen jälkeen Ervast vielä luennoi Kuopiossa ja käy kesäkuussa jälleen ystävänsä Ringströmiä tervehtimässä. Tämä automatka virkisti jälleen häntä. Auto oli oma ja sitä ohjasi Jaakko. Niinpä hän kesäkurssitkin pidettyään tuntee syksyllä itsensä jälleen voimistuneeksi ja lausuu: ”Mikään erikoinen tauti minulla ei ole, ainoastaan verenpaine, joka on iän tullen luonnollinen oire, kun viettää — kuten lääkäri sanoi — istuvaa aivotyö- ja jännityselämää kuin minä. Hän, lääkäri, kielsi minulta liiallisen työn, ja vaikka sitenkin olen ollut ahkera, en kuitenkaan ole huonontunut, vaan vahvistunut. En usko Mestarin vielä tahtovan, että poistuisin näiltä mailta, koska hän on antanut minulle määrättyjä työohjeita taas.”³⁾

Marraskuun lopulla Ervast matkusti Tukholmaan. Tarkoi-

tuksena oli kai levätä. Mutta lepo muodostui pikemminkin vain hermojen levoksi. Eräälle ystäväelleen hän kirjoittaa:

”Tässä nyt olen yhdessä Tukholman hienoimmista hoteleista (Strand), asun ja elän kuin ruhtinas ja tunnen suurta kiitollisuutta sinua kohtaan, joka olet tämän asian alkuunpanija. Tekee joskus hyvää kuvitella olevansa amerikkalainen miljardööri, jolle kaikki kumartavat. Tästä kaikesta huolimatta minun on ikävä Suomeen, jossa mielelläni tekisin kirjallista työtä kaikessa rauhassa. Sitä teen täälläkin ja olen siitä hyvilläni. Gösta Stenmanin (tämä oli muuttanut Tukholmaan) kanssa suunnitteleme nyt matkaa kontinentille ensi keväänä, sillä tähän vuoden aikaan ei ole mieluista matkustaa. En ole vielä käynyt kreivi H:n luona. Käynkö? Qui virra verra. Kai muutenkin tulen terveeksi kuin pukki kaikessa tässä vapaudessa, ylellisyydessä ja kauneudessa.”⁴⁾

Tämä kirje selvittääkin paljon. Hän oli äärimmilleen väsynyt. Hänen ympärillään parveili avunpyytäjiä, sekä aineellisen että henkisen, eikä hänelle jäänyt mitään aikaa itselleen, lepuuttaa hermojaan ja noudattaa sydämensä toivetta, rauhassa keskittyä ja syventyä kirjoittamiseen. Hän kirjoitti parhaillaan englanniksi ”Vuorisaarna” kirjaansa.

Nuoruutensa aikuisia tuttaviahän ei tavannut. He olivat kuolleet. Edströmien tytär Linda kyllä eli vielä, mutta hän oli niin sairaana, ettei häntä voinut tavata.

Joulukuun puolivälissä hän taas oli Suomessa.

57. *Point Loman tarjous*

Vuosi 1931 oli teosofisen liikkeen perustajan, madame Blavatskyn syntymän satavuotis- ja kuoleman neljäkymmenvuotismuistovuosi. Se kykeni vielä kerran hetkeksi kokoamaan nuo monet liikkeen haarautumat yhteiseen muistelemiseen.

Ervast oli aina suhtautunut tähän opettajaan suurella kunnioituksella ja lämmöllä. Hän aloittaa muistelemisensa jo aikakauskirjansa tammikuun numerossa.

Liikkeen amerikkalainen haarautuma toimeenpanee Helsingissä neuvottelutilaisuuden, johon kutsuu edustajia eri seuroista. Ervastkin oli siinä mukana. Seurustelu tapahtui sangen veljellisessä hengessä.

Keväällä Ervast sai amerikkalaisen seuran englantilaiselta ylisihteeriltä Mr. A. Trevor Barkerilta kirjeen, jossa häntä amerikkalaisen Point Loma seuran ylijohdajan, tohtori G. de Puruckerin nimessä kutsuttiin saapumaan yhteiseen neuvonpitoon Lontooseen juhannuksena.

Myöskin Adyar seuran päämajasta Intiasta tuli professori Ernst Woodin kirje, joka koski tätä samaa Lontoon konferenssia. Vieläpä jotkut Ervastin ystävät tarjoutuivat suorittamaan hänen matkakustannuksensakin. ^{x)}

Mutta Ervast antaa ymmärtää, että kirjalliset työt estävät häntä matkustamasta, ja sitäpaitsi tohtori Puruckerinhan lupauksensa mukaan piti tulla Suomeen.

Olemme edellä jo huomanneet, että Ervastin kirjallinen työ juuri näihin aikoihin olikin erittäin tärkeätä ja intensiivistä,

mutta on myöskin ilmeistä, että hän suhtautuu pidättyvästi kaikkien teosofisten seurojen yhteistyötarjouksiin.

Sensijaan hän ei kieltäydy toiminnasta, joka tarkoittaa H. P. B:n muiston viettämistä. Sellainen muistojuhla pidettiin elokuussa.

Tätä juhlaa huomattavammaksi oli ehkä kuitenkin muodostunut Pekka Ervastin pitämä luentosarja H. P. B:stä sekä näytelmä ”H. P. B.”, joka pääsiäisenä vietettyjen vuosijuhlien yhteydessä esitettiin Kansallisteatterissa suurella menestyksellä, Hilda Pihlajamäki pääosassa.

Tohtori Purucker saapuikin Suomeen. Vierailu oli kovin kiireellinen ja Ervastilla oli vain lyhyt neuvottelu elokuun 20 päivänä hänen kanssaan. Siinä Purucker teki tarjouksen, että Ruusu-Risti saisi liittyä Amerikan Point Loman seuraan, jolloin Ervastista tulisi suomalaisen osaston presidentti ja Suomessa oleva amerikkalaisen seuran osasto taas ilomielin liittyisi tähän työhön.

Ilman epäilystä tarjous oli vilpitön ja ystävällinen ja selitettiin vielä, että suomalainen osasto saisi täyden toimintavapauden omien asioittensa suhteen ja saisi itse määrätä keskusseuralle menevän jäsenmaksunkin suuruuden.

Lämpimän tunnelman tarjous Ruusu-Ristissä herätti.

Mutta mitä käytännöllistä hyötyä siitä olisi, se ei ollut itsestään selvää. Arvelivatpa jotkut, että tuollainen liittyminen saattaisi Adyar-seurassa herättää väärinkäsityksiä.

Sensijaan oli tuollaisella kaikkien seurojen yhteisellä liitolla enemmän kannatusta. Semmoisen aloitteenhan Pekka Ervast oli tehnyt kymmentä vuotta aikaisemmin.

Ja tämän mukainen tuli myöskin päätöslauselma.

Ervast oli aina työskennellyt hajaantumisen ehkäisemiseksi. Nyt hänelle ojennettiin veljellinen käsi mahtavan järjestön taholta, jolloin yhteydet koko maailmaan olisivat samalla järjestyneet. Ervast tuosta yhteistyöstä kuitenkin kieltäytyi. ²⁾ Joudumme kysymään: Mitä oikeastaan on tapahtunut? Onko hän ehkä kokonaan luopunut teosofiasta, niinkuin on väitettykin?

58. *Vastustavat voimat hyökkäävät*

Näin seuraillessamme Ervastin elämää olemme nähneet, että se on kuin mahtavaksi paisuva vuo, jota vastaan usein lyö toinen korkeiksi tyrskyiksi nouseva virta yrittäen padota määrätietoisena virtaavan veden kuolleeksi suvannoksi. Mutta tuo tyyni ja voimakas vuo kasvamistaan kasvaa, laajenee. Se on hengen maailmoista Ervastin elämään saapuva yhä selvenevä ja kirkastuva näkemys, eläminen, kokeminen, tietäminen.

Ja toinen on vastustavien voimien hyökkäys. Suomen taivaalla oli syttynyt kirkas tähti. Pienokainen ei ollut täyttänyt ensimmäistä ikävuottaan kun nuo voimat yrittivät tuhota sen. Kun poikanen oli päässyt kiihkeästi kaipaamansa oppimisen alkuun, yrittivät perhetraditiot tehdä tyhjäksi hänen aavisteleman elämäntyön. Ja niinkuin prinssi Sidhartin muinoin, suunnittelivat nämä voimat tämänkin nuorukaisen sitomista kultaisin kahlein. Mutta kun hän kaikista näistä oli itsensä päättävästi vapauttanut, alkoi kohtalo juurruttaa häntä vieraaseen maaperään, jolloin hänen elämäntyönsä olisi saanut toiset, ulkonaisesti kai loistavat mittasuhteet, mutta hän tuskin olisi tullut suorittaneeksi sitä mitä tällä kertaa hänen suhteensa ”jumalissa oli päätetty”.

Nyt ryhtyivät nuo voimat sairauksilla ja aineellisella puutteella lamauttamaan nuorukaisen rohkeutta. Sekään ei onnistunut. Silloin ne kylvivät vihan ja kateuden hänen ympärilleen, jolloin tämänkin rakennuskivi hyljättiin.

Nyt oli hänelle jälleen tarjottu hyvitystä arvokkaalla tavalla. Miksikä hän ei ottanut sitä vastaan?

Pitkä tutkijakausi oli hänelle osoittanut, että asioitten ymmärtäminen ja oikea maailmankatsomus olivat toki kaikille ihmisille välttämättömät. Sellaisen voi saada teosofialta.

Mutta oli jotakin, mikä oli vielä suunnattomasti tärkeämpää. Kyllä sen voisi ilmaista kirkonmiehenkin sanoilla. Tärkeintä oli usko. Pekka Ervastillekin se oli lapsuudenusko, joka elämän aikana nyt oli suunnattomasti laajentunut. Ja nämä vuodet 1931:stä lähtien olivat sitten hänen elämäntyönsä julistamisen aikaa. Hän piti luentosarjat, joista sitten muodostettiin sellaiset kirjat kuin ”Uusi uskonpuhdistus”, ”Nykyisen ajan ongelma” ja ”Jeesus Kristus, maailman Vapahtaja”.

Nämä kirjat antavat vastauksen, jos kysymme, mitä on Pekka Ervastille tapahtunut? Itse hän mm. lausuu:

”Kaikki tällainen (tarkoittaa maailman mielialaa) todistaa minulle, että elämme suuren ajan aamunkoitossa. Jos eivät kirkot herää unestaan, niin voi, ei ainoastaan kirkkoja, vaan koko ihmiskuntaa! Mutta niiden täytyy nyt herätä etsimään ja kysymään: Mitä on kristinusko? Kuka Jeesus Kristus on? Mitä hän on opettanut, ja mitä hän odottaa apostoleiltaan ja papeiltaan? Siihen täytyy meidän aikamme kirkkojen vähitellen herätä. Ja mielestäni ei tilanne ole aivan toivoton, minusta vähitellen alkaa elämä virrata kirkkoihin ja pappeihin.” *)

Tämä kuuluu jo samantapaiselta kuin kuului neljäsataa vuotta aikaisemmin Wittenbergin tuomiokirkon ovelta kun tuo rohkea mies kirkon oveen naulasi kuuluisat teesinsä.

Mutta kuinka positiivinen ja elämänmyönteinen tämä nykyinen julistus onkaan! Ei mitään syyttelyjä, ei pappien moitiskelemista, ei hämärää filosofista spekulointia.

Huomamme, että kysymys on vain uskosta. Kysytään kuka Jeesus Kristus oli? Voidaankohan aiheellisempaa kysymystä tehdä?

Ervastin oli vallannut voimakas usko tehtävänsä. Ja eräälle ystäväälleen hän todellakin kertoo suunnitelmistaan

tuollaisen sisäisen todellisten pyrkijöitten piirin perustamisesta.

Mutta silloin vastustavatkin voimat alkoivat jo vavahdella.

Se alkoi ensin vähäisenä luottamuksen puutteena vuosikokouksessa, kun oli puhetta tuosta ns. temppeleirahastosta, joka oli perustettu oman talon hankkimista varten. Rahasto oli neljän toimintavuotensa aikana saanut kokoon jo 600.000 markkaa silloista rahaa. Mutta nyt oli tapahtunut, että rehtori Yrjö Eloniemi, joka oli ostanut talon Meritullinkadun 33:sta ja laajentanut sen Kulmakoulu nimiseksi yhteiskouluksi, oli rakentanut sen niin, että juhlakerrosta voitiin käyttää myöskin seuran tarkoituksiin.

Se oli tietenkin kysynyt paljon varoja. Mutta oman talon hankkiminen oli joutunut uuteen vaiheeseen nyt kun tuollainen mainio talo oli jo käytettävissä.

Koulutalo oli vaikeissa raha-asioissa. Muistettava on, että elettiin suurta maailmanpulan aikaa. Sille oli annettu lainavaroja 150.000 markkaa.

Nyt Ervast ehdotti, että muunlaisen temppelein rakentamisesta toistaiseksi luovuttaisiin ja sen vastineena käytettäisiin koulun juhlasalia, jonka jonkinlaisena vuokrapääomana koululle luovutettaisiin 400.000 markkaa, mutta jällelläoleva lainasumma 310.000, joka myös oli koululle lainattu, suoritettaisiin takaisin temppeleirahastolle.

Hänellä oli asiassa päätösvalta, mutta hän kysyi myöskin jäsenten mielipidettä. Siinä keskustelussa esiintyi melkoista kiihkeyttäkin, mutta tällä välillä koulutalon rahaasiat yhä vaikeutuivat. Siinä vaiheessa perustettiin Kulmakoulusäätiö, jonka yhdeksi osakkaaksi seura tuli sijoittamalla siihen 500.000 markkaa.

Ei tuo arvostelu ollut mitenkään pahansuopaa, vaan se aiheutui vain pettymyksestä kun monet viittasivat siihenkin, että tuolla summalla olisi jo saatu vaikkapa kaikki Pekka Ervastian kirjoitukset koottuina teoksina painosta.

Vanha temppeleirahasto perustettiin silloin talorahastona uudelleen.

Tämä jupakka kuitenkin osoittaa, ettei luotettu Ervastian kykyyn ymmärtää taloudellisia kysymyksiä, vaikka mainioita esimerkkejä hänen taidostaan kyllä olisi ollut, kuten Tuonenkylän päämajan rakentaminen ja Saarenmaan tilan osto. Eihän kukaan osannut kuvitella missä nyt oltaisiin, jos olisi olemassa ehkä miljoonaa, pariin, nouseva temppeleirahasto inflatorahaa, sensijaan, että on olemassa arvokas koulukiinteistö.

Vähäinen kai oli sentään Pekka Ervastian mielipaha tuon asian johdosta.

Mutta syyskuussa sitten hyökkäys tuli.

”Kolmannen valtakunnan” aatteet olivat levinneet Suomeenkin. Adolf Hitler oli jossakin suhteessa loistava psykologi. ”Mein Kampf” kirjassaan hän esittää suorasukaisesti tuollaisen taistelukeinon, että jos tahtoo saavuttaa kansanjoukkojen suosion, on valittava ihmisryhmä, joka tehdään syylliseksi aivan kaikkeen. Muut ihmisryhmät silloin tuntevat itsensä vapaiksi kaikista epäluuloista ja ne silloin myöskin tuntevat itsensä aivan virheettömiksi ja tulevat oikeaoppisen suvaitsemattomiksi ja ne valtaa kiihkeä oman johtajan seuraamishalu.

Hitler löysi siihen tarkoitukseen sopivan ihmisryhmän, juutalaiset ja lisäksi ns. ei-arjalaiset. Tähän hän vielä lisäsi vapaamuurarit, jotka kenraali Ludendorff otti erikoisalakseen.

Meillä Suomessa on juutalaisia vähän ja heidän poliittinen merkityksensä on mitätön. Olisi ollut vaikeata usuttaa rauhallisia suomalaisia sellaisen pienen kansanosan kimppuun. Mutta ’onneksi’ oli tullut noita vapaamuurareita, monenlaisia ja monennimisiä kuin maasta polkaisten. Niiden kimppuunhan sopi käydä.

Sitten sattui mitä sopivampaan ”tarpeeseen” tuo aikanaan kuuluisuutta saavuttanut Tattarisuon juttu. Olisi luullut jokaisen ajattelevan ihmisen ilman muuta ymmärtävän, että

P. E:n syntymäpäivän viettoa.

Jyväskylän kesäkurssit vuonna 1933.

Hilda Pihlajamäki
H. P. B:n osassa Pekka Ervastin näytelmässä »H. P. B.» Kansallisteatterissa
5. 4. 1931.

Hilda Pihlajamäki.
(Kuusisto)

Rakel Ervasti,
os. Bergroth.

Ilmeikäs kuva Pekka Ervastin kasvoista.
(Kuusisto)

Fil. maisteri Uno Pore.

Rehtori Yrjö Eloniemi.

Kulmakoulun juhlasali tulipalon jälkeen uusittuna.

N:o 15, vasen kulmatalo Oikokadun päässä oli Pekka Ervastian viimeinen kaupunkiasunto.

Pekka Ervastian huoneen ikkuna oli toinen vasemmalta ylimmässä kerroksessa.

sellaiseen puuhailuun saattoivat ryhtyä vain sairasmieliset ihmiset, psykopaatit, niinkuin sitten saatiin todetakin.

Mutta juttu oli liian herkullinen ”kolmannen valtakunnan edustajille”, että sitä olisi päästetty käsistä. Perustettiin erityinen lehtikin asiaa ajamaan. ”Olihan ‘ilmeistä’, että nuo ruumiinsilpojat, jotka harjoittivat mustaa taikuuttaan salassa, olivat yhteydessä vapaamuurareitten kanssa, koska jälkimmäistenkin muotomenoja harjoitettiin mitä suurimmassa salaisuudessa.”

Masennuksella täytyy taipua myöntämään kansamme sivistys vielä niin pintapuoliseksi, että se saattoi joutua tuolaisen vimmatun ja taikauskaisen psykoosin valtaan.

Viranomaiset aikanaan paljastivat nuo psykopaattiset tyypit, ja siitä heille kuuluu tunnustus. Mutta sitä täytyi ihmetellä, että tutkijaviranomaiset kallistivat korvaansa tuolle joukkopsykoosillekin ja suostuivat asettamaan kuulustelujensa alaisiksi maamme vapaamuuraritkin. Siinä päästiin selville, että noihin järjestöihin kuului suuri määrä maamme kulttuurielämän ensirivien nimiä, jolla valtiomme johdon, talouden, tieteen ja taiteen aloilla oli aivan poikkeuksellisen ratkaiseva ja positiivinen merkitys.

Kun tällaisiakin henkilöitä kuulusteltiin tuommoisen tökerön jutun yhteydessä, ei se voinut olla jäämättä häpeäpilkkuksi historiaamme, samalla kun se oli näille mitä kiusallista.

Tuohon hienoon kuulusteltujen joukkoon pääsi myöskin Pekka Ervast, sillä olihan hänelläkin oma ‘salainen’ seuransa. Hän oli tosin jo eronnut kaikista kansainvälisistä järjestöistä, niinkuin on kerrottu, mutta aikakauskirjansa kansilehdillä hän puhuu seuran looshielämästä, joka on seremoniallisella pohjalla. Juuri noita seremonioitahan viranomaiset kiihkeästi ja uteliaina tutkivat siinä juuri osoittamatta erikoista hienovaraisuutta, kun luonnollisesti kokivat niitten suhteen pettymyksen.

Olisihan tämän kaiken voinut ottaa humoristisestikin, mutta kun se muodostui Ervastille hänen heikon terveydenti-

lansa johdosta ankaraksi räsituksiksi, oli se erittäin valittavaa. Hänen nimensä vetäminen julkisuuteen tällöisen jutun yhteydessä suuresti masensi häntä. Eikä se mennytkään ilman seurauksia. Lyhensikö se hänen elämänsä kaarta, emme kykene sanomaan, mutta hänen terveydentilansa suuresti huononi. Hän käy lokakuun 7. päivänä jälleen Loviisassa vanhan tuttavansa Ringströmin luona, jolla oli kyky rauhoittaa, rohkaista ja lohduttaa.

59. Lauantai-ilta Saarenmaassa

Tämä oli Pekka Ervastian elämän kaikkein kiihkeintä luovan työn kautta. Siksipä oli onni, että hänellä oli koti Saarenmaassa, josta hän vain kerran viikossa saapui kaupunkiin.

Minkähänlainen olisi se kuva, minkä outo kulkija hänestä olisi saanut, jos hän olisi sattumalta tullut Pekka Ervastian luokse, vaikkapa vain tarvitessaan yösijaa. Koettakaamme luoda etemme tuo kuva.

Pienen järven rantaa kiertäen astelee nuori mies. On lauantai. Hän on nähnyt järven toisella puolella niemen ja sen rannassa pieniä talousrakennuksia sekä ylempänä rinneessä taitekattoisen huvilamaisen asuinrakennuksen. Maisema on idyllisen kaunis.

Hän oli kuullut, että talossa asuu kirjailija Ervast, ja tämä on ystävällinen vanha herra, joka kyllä varmasti antaisi yösijan kulkijalle.

Mikäpä siinä! tunsihan hän sen nimen. Kuka sitä ei olisi kuullut.

Hän astuu pienen sillan yli. Sitä reunustaa kahden puolen sievät kaiteet. Tallin luona hääräilee vanha mies. Mutta vieraamme astuu ylös kohti taitekattoista huvilaa, jonka veranalle johtavat portaat. Hän koputtaa ovelle. Lopulta tulee nuori nainen avaamaan. Monina vaellusvuosinaan on nuori mies viisastunut. Hän ei selitä asiaansa emännille eikä palvelijattarille, sillä majoituspyyntöön voisi helposti tulla kieltoakin. Mutta hän tiedustelee, onko kirjailija Ervast tavattavissa?

Kyllä, olkaa hyvä ja käykää sisään, nainen sanoi, niinkuin sanotaan lääkärin luo pyrkivälle potilaalle, ilman ystävällisyyttä, mutta myöskin ilman epäystävällisyyttä, kun on totuttu, että käy paljon väkeä. Sitten hän häipyi sisähuoneisiin.

Nuori mies seisoo eteisessä, jonka avoimesta ovesta näkyi hirsiseinäinen suurehko tupa, mutta ei kuitenkaan astu sisään. Hän heittää levottoman silmäyksen pitkävartisiin metsäkenkiinsä. Tulivatkohan ne kunnollisesti pyyhityiksi portaiden edessä olleisiin havuihin! täällä on siistiä ja kaikki niin erinomaisessa järjestyksessä.

Hetken perästä alkaa tuvasta yläkertaan johtavilta portailta kuulua hitaita, vakaita askelia. Talon isäntä on tulossa.

Siinä hän seisoo. Lyhyehkö, lihavahko, valkoiseen kesäpukuun puettu vanhanpuoleinen herra, tennispaidan kaulus levitettyinä vilpoisesti takinkauluksen päälle. Ja hän luo vieraaseen katseen, joka, huolimatta siitä, että se on ystävällisempi kuin kuvitella saattaa, silmänräpäyksessä saa vieraan katumaan, että oli tänne uskaltanut.

Kuinka saatoinkaan tulla häiritsemään hänen pyhäistä rauhaansa, häivähtää ajatus!

Mutta nyt noitten ystävällisten teräksisten silmien katse lävistää hänet kuin miekka. Se on älykäs. Se leikkaa ihmisen kahtia ja paljastaa kaiken mitä hänessä on, koko tyhmyyden ja tyhjyyden.

Hän oli kenties juuri luovassa työssään, ja minä ymmärtämätön tulin häntä keskeyttämään vähäisine huolineni! Voi-ko koskaan hämmennys olla suurempi! Sellaista varmaankin tuntee kun yhtäkkiä joutuu majesteetin eteen ja tämä tarjoaa pehmeän lämpimän kätensä.

Mutta mikä sydämellinen lämpö hänestä lähtikään. Kädenpuristus oli pehmeä, mutta luja ja vilpitön.

Kuinka nyt olenkaan näin kömpelö! ajattelee vieras.

Tämä kaikki ennätti välähtää tajunnassa kun hän väivoin sai esittäytyksi ja pyydetyksi anteeksi tuottamaansa häiriötä.

Oi, ei ollenkaan! Astukaa sisään! Olkaa hyvä!

Minun asiani on sen kaltainen, että se on esitettävä kynnyksen ulkopuolella, lausui vieras. Lyhyesti sanottuna, olen vailla asuntoa, eikä tässä kohtuullisen matkan päässä näkynyt muuta mahdollisuutta kuluttaa aikaa pyhän yli, ja siksi minä rohkenin. . . mutta pyyntönihan taitaa olla mahdoton. . .

Pyyntönne on kaikkein luonnollisin, keskeytti isäntä. Astukaa toki sisään, olkaa hyvä! Ja niin vieraskin astui tupaan jätettyään lippalakkinsa ja selkäreppunsa eteiseen.

Isäntä viittasi häntä istumaan ja kiiruhti keittiön puolelle arvattavasti neuvottelemaan talon naisväen kanssa.

Sillä aikaa jäi vieraalle tilaisuutta tarkastella huonetta. Siinä oli tummenneet hirsiseinät. Keskellä huonetta oli pitkä pöytä ja sen kahden puolen penkkejä, katossa kristallikruunu, lattialla rasumatot. Oikeasta peränurkasta lähtivät kiertoportaat yläkertaan ja portaan kaidetta vasten oli sijoitettu piano. Oikealta oli myös ovi keittiöön ja siitä nyt isäntä palasi mukanaan äskeinen nuori nainen, jonka hän esitti talon emäntänä ja 'miniänään', nimittäin kasvattipoikansa vaimona. Jaakko oli ajanut jonnekin, eikä talossa ollut muita kuin Aaltonen pappi, joka hoiteli hevosia, sillä Hannulakin oli viikolla lähtenyt polkupyörineen ainaisille matkoilleen.

Näinollen ette siis ollenkaan ole vaivaksi, kevensi isäntä vieraasta hieman kireältä tuntunutta tunnelmaa.

Hän puheli ranskalaisen vilkkaasti. Mikä maailmanmies! Ja tuollaisella hienolla kohteliaisuudella hän oli pyyhkäissyt pois vieraan hämmin, sillä hän luki tämän ajatuksia kuin avointa kirjaa.

Mutta minun täytyy näyttää teille huoneenne!

Hän lähti opastamaan vierastaan yläkertaan. Siinä oli pieni hallintapainen. Oikeanpuoleinen ovi vei suoraan kirjailijan työhuoneeseen. Sen seinät olivat kokonaan kirjahyllyjen peitossa. Oikealla oli makuualkoovi. Kirjoituspöytä oli sen edessä, jotenkin keskellä huonetta ja sillä oli käsikirjoituspinkka. Joitakin tauluja oli seinillä ja myös Kristus-

kuva ja vanhan rouvan kuva. Huoneesta johti ovi ylä veranalle.

Hallista pääsi vasemmalta myös toiseen huoneeseen, jota hän nimitti kustannusliikkeen huoneeksi ja jonkinlainen toimistohuone se olikin. Siitä johti ovi pieneen vierashuoneeseen, johon tämäkin vieras nyt johdettiin. Kirjailija loi pitkän silmäyksen pesupöytään, mutta muisti sitten, että oli lauantai ja lausui: Ehkäpä haluatte ensin käydä saunassa. Ennätätte vielä hyvin ennen päivällistä, ja tietenkin myöntävän vastauksen saatuaan hän lähti laskeutumaan alakertaan ohjaten vierastaan saunarantaan. Mennessään hän vielä huusi keittiön puoleen: Tyyne, on kai sauna valmis vieraallemme?

On kyllä! kuului iloinen vastaus.

Minä lähden sitten opastamaan. Ja niin hän oli jo johtamassa vierasta mitä idyllisimpään saunarantaan, jossa aivan vedenrajassa oli tuollainen jokaiseen suomalaiseen kesämaiseen kuuluva pieni punainen saunarakennus.

Tarpeetonta on kuvailla saunan ihanuutta. Kirjailija oli lähtenyt kävelemään mäkeä ylös, kehoitettuaan vierasta kylpemään rauhassa, sillä mitään kiirettä ei ole. Itse sanoi hän kylpevänsä illemmalla, lisäten vielä: Älkää laiminlyökö käydä järvessä, se on ihanaa! Tulkaa sitten kylvettyänne suoraan päivälliselle, kyllä kai nyt jo ruoka maittaaakin.

Tuon pienen saunan tunnelma oli kuin olisi ollut jossakin muinaissuomalaisessa mysteriotemppelissä, niin rauhallista ja sopusointuista oli. Vieras oli iloinen, että hän sekärepustaan vielä oli löytänyt puhtaan vaatekerran ja hän tunsu voivansa vapaammin sitten liikkuu tuon hienostuneen miehen seurassa.

Hän saapui tupaan ja päivällinen olikin valmiina, ei niinkuin olisi häntä odottanut, vaan niinkuin juuri sattumalta tällä hetkellä valmistuneena.

Kun tavanmukaiset kohteliaisuudet saunasta oli lausuttu, kehoitti kirjailija Ervast vierastaan asettumaan pöytään. Itse hän istuutui isännän paikalle pöydän päähän. Tyyne emäntä hoiteli mieluummin emännyytensä tällä kertaa keittiöstä käsin ja niin he olivat vain kahden.

Eikä aikaakaan kun heidän välilleen sukeutui vilkas keskustelu, sellainen, jota vieras ei koskaan unohtanut.¹⁾

Tällainen saattoi olla muuan lauantai-ilta Saarenmaassa, Pekka Ervastin kodissa. Usein hänen luonaan kävi paljonkin vieraita.

Mutta jo pitkän aikaa oli osoittautunut vaikeaksi sieltä käsin alinomaan saapua pääkaupunkiin.

Aikaisempina vuosina hänellä oli ollut varattuna huone Gösta Stenmanin kodissa, Heikinkatu 10:ssä, ja myös Eirassa, mutta kun Stenman oli myynyt talonsa ja muuttanut Ruotsiin, järjestettiin Ervastille tuollainen pieni kaupunkiasunto Kulmakoulun taloon. Sitä kesti kuitenkin vain vähän aikaa.

Tänä vuonna matkusti fil. maisteri, sittemmin tohtori Eino Krohn kokonaiseksi vuodeksi ulkomaille ja hän luovutti kotinsa Maneesinkatu 2:ssa Ervastin käyttöön. Täällä tämä sitten asuikin, toverinaan ja apunaan Waldemar Kaade.

Waldemar Kaade oli joitakin vuosia sitten liittynyt seuran nuorten ryhmään ja seurasi Ervastia tämän matkoilla. Kaade vuokrasi huoneiston Oikokatu 15 A:sta ja Ervast sittemmin noin puoleltoista vuoden ajan piti tätä huoneistoa talvi- ja kaupunkiasuntonaan, vaikka varsinaisesti asui Saarenmaassa, jossa Kaade puolestaan vietti kesälomansa.

Ervastin ulkonainen elämä helpottui täten huomattavasti. Mutta Kulmakoulusäätiön raha-asiat antoivat huolta, kun rahamarkkinat maassa olivat kireät.

Tämä vuosi 1931 oli hänen elämänsä tuotteliainta aikaa henkiseltä kannalta.

XI TYÖ PÄÄTÖKSEEN

60. Pekka Ervastin julistus

Oli aivan kuin jännitystä ilmassa siitä, ennättääkö hän saada työnsä päätökseen, ennenkuin voimat loppuvat.

Kuitenkin matkojakin täytyy aina tehdä. Mutta hänen varsinainen opetustyönsä Helsingissä juuri tänä aikana, 1931 vuoden jouluna, muodostuu hänen elämäntyönsä huipennukseksi.

Ervast valmistaa kuulijoitaan siihen, mitä tuleva on, seuraavaan tapaan:

”Tiedämme myös, että teosofisissa kirjoissa on pohdittu tätä asiaa ja koetettu katsella taaksepäin Jeesuksen edellisiä jälleensyntymisiä. Tämän johdosta tahdon huomauttaa, etten omasta puolestani ole koskaan uskaltanut mitään sellaista yrittää. Olen ajatellut, että kuinka minä tavallisena halpana ihmisenä voisin ruveta urkkimaan jonkun suuren, niin kaihista suurimman olennon edellisiä jälleensyntymisiä. *Ja minusta on tuntunut vastenmieliseltä kuulla puhuttavan Jeesuksen edellisistä jälleensyntymisistä.*”¹⁾

Ja edelleen:

”Ymmärrän häntä paremmin, jos hänen historiansa on ollut toisenlainen kuin muitten.”

”En ole uskaltanut sitä lausua, mutta kuta vanhemmaksi olen tullut, sitä selvemmäksi on käynyt, että Jeesuksen historian on täytynyt olla hieman toisenlainen kuin muitten.”²⁾

Ja sitten tulee ratkaisu.

Hyvin ihmeellisellä, mutta kuitenkin käsitettävällä tavalla Pekka Ervast selittää kuinka se ihmissielu, joka syntyi

Jeesus Nasaretilaisena, oli elänyt taivasmaailmassa, onnen ja autuuden maassa, kuitenkin tuntien yhteytensä koko ihmiskunnan kanssa. Siellä hän oli säilynyt viattomana ja tah rattomana ihmisenä lankeamatta aineellisen maailman viettelyksiin, eikä hän ruumistunut aineelliseen maailmaan. Mutta koska hän oli herännyt minuus tuossa minuuksien maailmassa, tunsu hän yhteytensä toisten minuuksien kanssa ja sillä tavalla saattoi niitten kautta — niinkuin voisi sanoa — tutustua tämän aineellisen maailman elämään, kärsimyksiin ja synteihin. Hän saattoi niihin tutustua ulkopuolisena ja ylhäältä päin, ottamatta persoonallisesti millään tavalla niihin osaa. Tässä on hänen sijaissovituksensa syvin mysterio.³⁾

Me ihmiset tässä aineen maailmassa emme olisi voineet kehittyä ottamaan vastaan jumalallista maailmaa, ellei ensin joku olisi tuonut jumalallista rakkautta tähän aineen maailmaan ja näyttänyt mikä on se Isä, joka on kaiken takana. Meidän täytyi tuntea kautta vuosimiljoonien, että maan päällä vaelsi itse jumalallinen rakkaus, joka alusta alkaen oli tätä rakkautta. Sillä tavalla sitä ei olisi voinut osoittaa kukaan sellainen ihminen, joka ensin oltuaan synnin tekijä olisi sitten kääntynyt. Sellaiseksi saattoi tulla ainoastaan se ihminen, jossa Jumalan Poika ruumistui kokonaan, jona Jumalan Poika tuli lihaksi.⁴⁾

Lopulta — niinkuin meidän pyhässä kirjassamme sanotaan — aika täyttyi. Jeesus syntyi maailmaan. Meidän on erikoisesti otettava huomioon, että lapsi, joka silloin syntyi, oli ollut mijoonia vuosia taivaissa eikä hänellä ollut mitään karmaa. Jeesuksen kasvaminen lapsena oli mitä ihmeellisintä ja salaperäisintä. Hän kasvoi täyteen mittaansa ja sitten palasi takaisin Galileaan, Juudean maahan. Lähestyi se suuri hetki, jolloin hän menee Jordanin virralle Johannes Kastajan luo ja sanoo: ”Kasta minut!”^{B)}

Johannes, joka tietysti oli Jeesuksen vanha ystävä ja tuttu essealaiselta ajalta, pani vastaan, koska hän tiesi, kuka tässä oli, tiesi, että tässä oli se ihminen, jonka tuloa oli niin äärettömän kauan valmistettu. Hän ensin kieltäytyi kas-

tamasta Jeesusta. Mutta Jeesus kehoitti kastamaan, että kaikki kävisi oikeassa ja hyvässä järjestyksessä. Jeesus itsekään ei aavistanut, mitä kasteessa tulisi tapahtumaan. Mutta kun hän oli astunut Jordanin virtaan ja Johannes painoi hänet veteen ja oli noussut siitä, Johanneksenkin silmiin näkyi, että taivaat aukenivat ja jotakin ihmeellistä laskeutui Jeesukseen.

Jeesus itse sen näki ja samalla kuuli äänen, joka sanoi: ”Tämä on minun rakas poikani, jonka minä olen tänään synnyttänyt. *Jeesus Kristuksesta oli tullut Kosmillinen Kristus. Häneen laskeutui silloin Kosmillinen Kristus ja täytti itsestään koko tämän maapallon tullen ihmiskunnan yhteiseksi korkeammaksi minäksi, jossa jokainen voimme löytää toinen toisemme. Hän tuli Vapahtajaksi, Lunastajaksi, joka on meidän kaikkien toivo ja pelastus.*”⁶⁾

Tähän tapaan Ervast puhui ja paljon muuta. Kuin voimakas äänetön humaus kävi läpi kokoushuoneen.

Oli kuultu jotakin ennen kuulematonta. Oli kuultu esitettävän jotakin semmoista, niin syviä salaisuuksia, että kukapa sellaista uskaltaisi puhua, ellei hänellä ole siitä tietoa.

Kuulijoitten tunnelma oli sanomattoman hämmästyksen, ymmärryksen aukenemisen ja ihastuksen sekoitusta.

Ervastin kuulijakunta voitiin henkisen kehityshistoriansa puolesta jakaa kahteen selvästi toisistaan erotettavaan ryhmään.

Toisen muodostivat nuo enimmäkseen vanhat ja häntä vuosikymmeniä seuranneet ja teosofisen vakaumuksensa useinkin tuskalla ja työllä itselleen taistelleet ystävät. He olisivat ehkä aivan hyvin viihtyneet Teosofisessa Seurassakin, teosofisessa ajattelutavassa, mutta vahva ja syvä kiintymys Pekka Ervastiin oli saanut heidät jättämään tuon seuran.

Näille oli Ervastin yllätys valtava, vaikkapa tämä oli sitä jo kauan valmistellutkin. Tuskinpa he voivat välttää ensi ajatusta: Oliko Pekka Ervast palannut takaisin kirkon helmaan?

Mutta vain hetken häivähti tuollainen pieni arvelu heidän sieluissaan, sillä siinä samassa he ymmärsivät, että kysymyksessä oli uusi uskonpuhdistus. Suuri oli Ervastin puheen va-

kuuttava voima. Siinä samassa tuo joukko omaksui hänen julistuksensa tästä asiasta. Ja tästä vanhojen teosofien joukosta oli tullut pieni kristillisten mystikkojen seura.

Mutta tuo toinen joukko? Siinä oli sellaisia, jotka olivat tulleet liikkeeseen myöhemmin. He olivat enemmän uskonnollisuuteen kuin filosofiseen mietiskelyyn taipuvia luonteita. He olivat monet kiertäneet kirkot ja kristilliset lahkot, mutta kadotusoppi, joka useimmista tekee materialisteja, oli nämä etsijät lopulta saanut taivutetuiksi kuulemaan mitä teosofialla oli sanottavana. Jälleensyntymisoppi oli ollut suloinen sanoma heidän etsivälle mielelleen. Mutta Jeesus Kristus, teosofien opetus hänestä, kykeni aina tekemään heidän sydämensä levottomiksi. Jollakin oli jo saattanut olla oma-kohtaisia kokemuksiaakin Kristuksesta. Pitikö hänen nyt kieltää tällainen ja uskoa niinkuin teosofit opettivat, sillä järki todisti jälleensyntymisopin puolesta. Ristiriita oli kauhea.

Kun nämä ihmiset kuuluivat Pekka Ervastian julistuksen, se oli heidän elämänsä suuri vapauttava, autuaallinen täytymys.

61. Kalifornian matkan suunnittelua

Kristinuskomme alkuaikoina totuudenjulistajat ristiinnautittiin tai raastettiin leijonien eteen, keskiajalla nostettiin polttorviolle tai jätettiin muuten ”pyhän” inkvisition käsiin. Meidän aikanamme semmoiset menettelytavat eivät enää ole mahdollisia. Mutta nytkin on tuolla ”inkvisitiolla” vielä keinonsa. Meidän aikanamme riistetään totuudenpuhujalta usein kunnia ja hänet saatetaan henkisen kidutuksen alaiseksi.

Koko elämänsä ajan Ervastkin joutui kokemaan tuollaista vastustusta, joka kohosi kiihkeimmilleen silloin kun hänen julistuksensa saavutti ennen aavistamattoman voiman ja rohkeuden. Ja se pyrki surmaamaan hänet hitaasti, vähitellen ja huomaamatta. Sillä oli mainiot aseet: munuaistauti ja reumaattiset säröt ja niitten lisäksi nyt vielä korkea verenpaine ja miltei yhtämittäinen päänsärky, ja sydämen kesto-kyky oli todella lujalla koetuksella.

Kaiken järjen nimessä hän näissä olosuhteissa olisi muun hoidon ohella tarvinnut ehdotonta lepoa, mutta sitä hän ei saanut.

Ei kuoleman ajatus Ervastia peloittanut. Päinvastoin hän mielellään olisi mennyt kaipaamaansa lepoon. Mutta kuitenkin hän kiihkeästi taistelee kuolemaa vastaan, samalla torjuen kaikki varoittavat äänet, jotka muistuttavat levon tarpeesta ja hän työskentelee kaksinverroin, sillä hänellä on kiire. Jotakin on vielä suorittamatta.

Hän puhuu lakkaamatta: Kristinusko on saatettava alkuperäiseen puhtauteensa.

Arkailematta hän ryhtyy selvittämään kristinuskoon vuosisatojen kuluessa kasvaneita dogmeja.

Hän matkustelee maaseudullekin, mutta hänen terveydentilansa huononee jälleen. Päänsärky ei hellitä. Vanhat keinot, hieronta ja kylvyt lievittävät kyllä kärsimyksiä. Vuosijuhlia vietettiin hyvin kohonneen tunnelman vallassa ja perustetaan oma kirjallisuusseura, jonka tarkoituksena on hänen kirjallisen työnsä tukeminen. Kulmakoulusäätiön raha-asiat antavat huolta, mutta järjestyvät sentään.

Heinäkuussa hän pistäytyy jälleen Loviisassa vanhaa ystäväänsä tapaamassa, lähteepä pitemmällekin automatkalle Jaakon ja ”VValdemarin kanssa, aina Porin lähelle, missä Hilda ja Aapo Pihlajamäki viettävät kesää. Siellä nyt keskusteltiin hänen matkasuunnitelmistaan. Tämä tapahtui syyskuun 23. päivänä, *) mutta oli kesäkurssitkin pidetty heinäkuussa Jyväskylässä ja niissä käsitelty Paavalin Kolossalaiskirjettä.

Lepomatkaksi voitaneen myös sanoa hänen käyntiään loka-kuussa Tukholmassa. Siellä hänet silloin tapaamme vanhassa tutussa Strand hotellissa. Ruotsissakin oli olemassa oma Ruusu-Risti järjestönsä. Sen johtajan W. Hiilphersin Ervast tällä matkallaan tapasi.²⁾ Heitä yhdisti varmaankin ainoastaan aate-toveruus, sillä mitään muuta yhteyttä keskenään ei heidän seuroillaan ollut. Mahdollisesti Ervast sai Hulphersiltä hieman lievitystä sairauksiinsa, sillä kotimaahan palattuun hän ryhtyy innolla kirjoittamaan asunnossaan Oikokadun 15:ssä. Hänen seuraavat luentonsa koskevatkin sairauksien psykologiaa.

Mutta terveyttä ei lisää se, että koulutalo aina on vaarassa. Kuin ihmeen kautta siitä aina pelastutaan.

Jotta Ervast saisi jonkin työn suoritetuksi hänen on mielestään nyt siirryttävä Amerikkaan. Sitä ennen on kuitenkin välttämätöntä jonkin verran kohentaa terveyttä.

Eräälle tuttavalleen hän kirjoittaa:

”Poismenoa Suomesta en ole ajatellut. Ainoastaan terveystmatkaa Itävaltaan ja mahdollisesti luentomatkaa USA:han ensi syksynä. Parhaiten minä viihdyn kotimaassa.”³⁾

Mutta keväällä hän suunnittelee ensin matkaa Kirvuun luovuttuaan matkasta Gallspachiin.⁴⁾

Näissäkään olosuhteissa hän ei unohda maaseutua, vaan käy ainakin Vihdissä ja Jyväskylässä, mutta sitten olivatkin voimat niin lopussa, että vuosikokous v. 1933 oli siirrettävä aina helluntaihin, sillä hän kesti kokousten rasitukset ainoastaan oltuaan ensin Kirvun hoidossa.

Kesäkuun lopussa hän eräälle ystävälleen kirjoittaa raha-asioitten järjestelystä, jos Amerikan matkasta tulisi tosi: ”En ole koskaan ajatellut ansiota tai voittoja tehdessäni teosofista työtäni. Olihan minulla nuorena maailma edessäni ja kaikki mahdollisuudet, mutta luovuin kaikesta, enkä pyytänyt Jumalalta muuta kuin tilaisuutta ja kykyä tehdä teosofista työtä. Jos nyt vanhana tarvitsen enempi varoja, tulevat nämä aina itsestään pyytämättäni.

Siten ajattelen nyt myös Amerikan matkastani. Se on ehken ensi sijassa minulle opintomatka (ja se olisi ihanaa, sillä semmoista tarvitsisin) ja ehkä siinä ohella saan tehdä sen verran työtä, ettei matkasta tule suoraa aineellista tappiota. Kuta enempi ajattelen matkaa, sen kiintoisammaksi se muodostuu mielessäni. Ja kuitenkin olen aina pelännyt matkoja ja rasittunut niistä. Mutta minusta vaan tuntuu, että Amerikassa voisin yhtä ja toista oppia.⁵⁾

Ehkäpä voidaankin sanoa, että Pekka Ervastian Amerikan matka ja hänen viimeinen ”suuri seikkailunsa” alkoi oikeastaan noista Jyväskylässä pidetyistä kesäkursseista, joista hän itse kirjoittaa:

”Kesäkursseilla Jyväskylässä heinäkuun 30 p:stä elokuun 6 p:ään elin omasta puolestani kuin taivaissa. Kipua ei ollut, väsymystä ei tuntunut, työ oli todellista nautintoa. Ilmapiiri oli täynnänsä hyvää tahtoa, myötätuntoa ja luottamusta, ja lopuksi kerroin — ehkä avomielisemmin kuin koskaan — muutamia menneen ajan muisteloita ja muutamista lähitulevaisuuden työsuunnitelmista. Ystävät kuuntelivat kiinnostuneina, hartaina, liikutettuina.

Tulevaisuuden suunnitelmat keskittyvät minuun nähden

siihen, että lähen tänä syksynä Amerikkaan. Amerikkalaisesta luentomatkastasta on ollut puhetta pian parin vuoden aikana, mutta tuuma muuttui äkkiä tänä keväänä kokonaan toisenlaiseksi. Ei ole minun mentävä Amerikkaan luennoimaan — esitelmien ja kokousten pito jää ainakin sivuseikaksi. Matkan tarkoitus on toinen. On lähdettävä Kaliforniaan koko talveksi ja — kirjoitettava. Oikeammin sanoen: opittava ja kirjoitettava.

Mikä kirjoitus on sitten niin merkillinen, ettei sitä voi kotimaassa suorittaa? Aivoilleni selitän näin: sinä tarvitset perspektiiviä, ja Euroopassa perspektiivi on liian lyhyt. Mutta henkeni tietää: sinun täytyy avata älysi eräälle inspiratiolle, joka Kaliforniassa on lähellä, jotta voisit suorittaa sen tehtävän, mikä sinulle nyt on määrätty.

Tämä kuulostaa vähän liian juhlalliselta. Ei se tehtävä niin merkillinen ole, ettei kuka tahansa toinen suuremmilla kyvyillä varustettu kykenisi sitä paremmin ja helpommin suorittamaan. Että minut on siihen viime vuosina valittu, riippuu vain siitä, että sydämeni on aina ollut nöyrästi ja vaatimattomasti altis. Tuntien pienet kykynsä se on asettanut itsensä Mestarin palvelukseen.

Kaikkien meidän Mestariimme ja Vapahtajamme Jeesus Kristus tahtoo, että kristikunnassa on tapahtuva uusi uskonpuhdistus. Lutherin reformatio pysähtyi puolitiehen. Se puhdisti kirkon muutamista epäkohdista, mutta itse uskonpuhdistus jäi kesken. Kuitenkaan kirkko ei voi läpeensä uudistua, ellei se oppi, se elämänymmärrys, johon kirkko perustuu, muutu kokonaan Jeesuksen omaksi elämänopiksi. Tämä taas on mahdotonta, ellei Paavalin perustama kristillinen teologia kirkastu Paavalin oman tarkoituksen mukaiseksi. Uuden uskonpuhdistuksen tehtävä on näinollen ensinnä näyttää, mikä Paavalin teologinen metafysiikka oli, ja toiseksi palauttaa alkuperäiseen puhtauteensa Jeesus Kristuksen siveysoppi. . .

Nyt on tämä kristikunnan reformatio keskitettävä suureen ponnistukseen Pohjolassa, ja sitä varten on julkaistava teos, joka piirtää uskonpuhdistuksen selvät ääriviivat ja kut-

suu kirkkoja ja lahkoja mahtavaan työhön Jeesuksen ja Paavalin auttamiseksi heidän suunnitelmiansa toteuttamisessa”.

Amerikkalaiselle ystävälleen hän myös kirjoittaa:⁶⁾

”Minun on oltava Kaliforniassa useampia kuukausia kirjoittamassa kirjaa, jota kauan täälläkin on odotettu. Luennot täytyy jättää kokonaan sivuasiaksi. Tämä on Mestarin tahto.”⁷⁾

Toisessa kirjeessä hän kirjoittaa: ”Lienen kai kertonut matkasuunnitelmista, jonka sain Mestarilta ja jonka mukaan minun tulee viettää talvi etelä-Kaliforniassa kirjoittaen uutta tärkeätä teosta ja tavata samaa Mestaria fyysillisesti, koska hän nykyään asuu Kaliforniassa.”⁸⁾

Nuo Pekka Ervastin viimeiset kesäkurssit vietettiin vaikiintuneeseen tapaan. Oli ‘aamukuulustelut’ klo 9—11 aiheesta ‘Suomen ja Euroopan tulevaisuus’, parin tunnin aamiaisaika, joka riitti myöskin kävelyretkiin Harjulla tai muissa kaupungin puistoissa, ja nuoret pujahtivat uimalaitokselle, toiset aina Tuomio järvelle asti. Jossakin näkyi hitaasti avopäisenä ja kesäisenä astelevan P. E:kin, joskus mukanaan pari pientä tyttöä, jotka pitivät häntä kädestä ja toisessa kädessä heillä oli järvestä poimimiaan valkeita lumpeenkukkia, joita he olivat tuoneet kaikkien rakastamalle Pekka sedälle. Kello 13 alkoi jälleen työ ja sitä kesti taas pari tuntia. Iltaisin Pekka Ervast piti luennon yleisölle. Tästä sarjasta muodostettiin jälkeinpäin kirja ”Uni ja kuolema”. Kurssien johtolauseeksi oli otettu ”päivännousua katsellessa”, ja tuohon päivännousuun uskottiin varmasti. Lopettajaistilaisuudessa lausuttiin Eino Leinon ”Päivän poika” ja sen päätti Sibeliuksen mahtava Finlandia. Siinä tilaisuudessa Pekka Ervast ilmoitti lähtevänsä Amerikkaan, sillä hän oli saanut siitä varmuuden näitten kurssien aikana. Alakuloiseksikin painui mieliala hieman kaiken muun ohella.

P. E. ennen Amerikan matkaa.

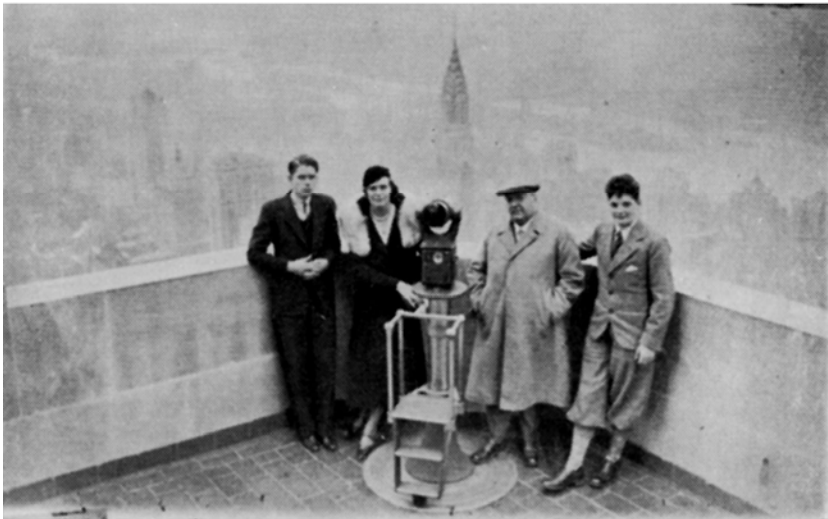
Gerald Kaade.

Waldemar Kaade.

Varakonsuli Geo E Ervast.

Empire State building New Yorkissa, 102. kerros. Henkilöt (vasemmalta): Eric Ervast, Anna Eskelinen, Pekka Ervast, Gerald Kaade.

Kaliforniaan lähtijät: Eric Ervast, Pekka Ervast, Gerald Kaade.

Mr. Honkanen, Geo Ervast, Thyra Ervast, Pekka Ervast ja Gerald Kaade.

Pieni bungalow Ojaissa. Vasen ikkuna Pekan, keskimäinen Ericin ja oikea Geraldin.

Vanha Pekka "puhuttelee" lintuja parvekkeella.

62. Matkalla

Syyskuun 23. päivänä matka alkoi. Edellisenä iltana oli Helsingissä vietetty jäähyväisjuhla. Ervast matkusti vielä Saarenmaahan, josta vain lähimmät omaiset saattoivat häntä Turkuun, jonka laivarantaan turkulaiset ystävät olivat koontuneet. *)

Aivan viime hetkessä hän oli onnellisesti saanut ratkaistuksi kysymyksen matkatoverista. Yksinään matkustaminenhan hänelle oli vaivalloista ja rasittavaa. Mutta aivan viime vuosina oli näköpiiriin ilmestynyt nuori Gerald, jota mikään ei sitonut ja joka oli kieltitaitoinen ja syvämietteinen nuorukainen ja oli nopeasti omaksunut Ervastin maailmankatsomuksen. Hän seurasi mukana. Matkustettiin Bore-laivalla.

Tukholmassa oli vastassa vanha ystävä ja työtoveri, hovintendentti Gösta Stenman. Siellä hän aina viihtyi hyvin. Nytkin hän sai asua vanhassa kantahotellissaan, hienossa Strandissa. Sattui niinkin hyvin, että oopperassa esitettiin Lohengriniä.

Ervastilla oli omaperäisen terve kanta oopperan suhteen — muistakaamme, että hän oli etevä pianisti — hän lausuu: ”En yleensä ymmärrä oopperoita, mikäli musiikissa kuvataan jokapäiväistä elämää. Oopperat eivät saa olla liian realistisia. Musiikki, todellinen, jumalallinen soitto, vaatii satua tai jumalaistaria, jotakin henkevää ja ylevää. Lohengrin, sininen Graal ritari, joka taivaallisesta kodistaan, Valkoisen Veljekunnan eurooppalaisesta looshista saapuu puolustamaan ja pelastamaan viatonta, vaikka murhasta syytettyä Elsa, Braban-

tin prinsessaa, — kas siinä todellinen oopperamotiivi. Noissa sävelissä viihdyn, viihdyn. Sieluni saa levätä.”²⁾

Seuraavana päivänä jatkettiin matkaa junassa Göteborgiin. Siinä oli Ervastillekin vielä uusi Ruotsin kaupunki, vaikka hän nuoruudessaan oli matkustellut maan ristiin rastiin.

Junan hytti oli tuntunut ahtaalta. Hänhän oli aina pelännyt sellaisia ahtaita hyttejä.³⁾ ja siihen oli ollut sijoitettava kaikki kahdeksan matkatavarakolliakin. Ei juuri jäänyt liikkumatilaa. Mutta vuoteet olivat sentään pehmeät ja hyvät, ja yö kului mukavasti.

Aikaisin aamulla oli jo herätty katselemaan Ruotsin kauniita, hyvinhoidettuja maisemia. Ja ennen kello seitsemää saavuttiin Göteborgiin.

Kungsholm, valtameri jättiläinen, ei päästänytkään matkustajia laivalle ennen yhtätoista. Ystävällinen virkailija otti sentään hoitaakseen heidän tavaransa ajoissa sinne.

Niin oli parasta palata takaisin kaupunkiin ja ajella ympäri aamu-unista Göteborgia toivossa, että edes jokin kahvila avaisi ovensa. Lopulta he saivatkin kupposensa jostakin nurkkakahvilasta, joka kuitenkin oli siisti.

Mutta aikaa tuntui riittävän. Kaupungin nähtävyydet eivät houkutelleet. Liikuskeltiin verkalleen pitkin katuja banaaneja mutustellen ja katsellen kauppatorin elämää ja lasten rientämistä kouluihin.

Lopulta päästiin laivaan, jossa tavaratkin jo onnellisesti olivat odottamassa omassa hytissä. Lähdestä ei kuitenkaan tulutkaan mitään, sillä Turun—Tukholman laiva oli myöhässä ja siinä tuli vielä paljon Amerikkaan matkustavia.

Kungsholm on kuin loistohotelli, hytit kuin pienehköt uudenaikaiset hotellihuoneet. Matkatavaroitten järjestely antoi aluksi puuhaa. Sitten sopi lähteä kiertelemään laivaa katsomassa, sen monia salonkeja, kirjastoa, musiikkisalia, tupakkasalonkia ja muita. Kaikki olivat omaan tarkoitukseensa sopivia ja loisteliaita. Oli kävelykansia, vilpolakahviloita orkestereineen, kuin olisi istunut jossakin Pariisin Cafe de la Paix'ssa. Ruokasali oli suuri ja loistelias ja ruoka erinomaista.

Mutta paljoahan he eivät ruokaa tarvinneet, Gerald tuskin nimeksikään. Ensimmäiset päivälliset olivat juhlalliset ”jäähäväispäivälliset” erikoisine ohjelmineen, jolloin matkustajat varustettiin pähinein.

Laivalla oli myöskin muuan Amerikan suomalainen vanha pastori, joka oli käynyt kotimaassa Turun pappiskokouksessa, ja oli myöskin roomalaiskatolinen pappi, joka piti messun sunnuntaiaamuna ja siinä matkamiehemme olivat läsnä. Ervast sanoo pitäneensä papista, jolla oli mukanaan pieni seurakunta, ja pappi oli suuri leikinlaskija. ⁴⁾

Näyttää kuin ”Suuren seikkailun” henkilöhahmot alkaisivat hiljalleen muodostua. Kun luin tuon kirjan ensi kerran, tuli minulle mielikuva rovasti Santalasta, että tämän ainakin ulkonaisena mallina oli tohtori Sirenus, joka oli joskus nähty kuulijana Pekka Ervastian esitelmässä. Nyt tuo Amerikan suomalainen pappi Kungsholmilla on saattanut antaa lisäpiirteitä tuohon henkilökuvaan, joka luonnollisestikin kirjassa edustaa tiettyä aatetta ja katsomusta. Katolinen pappi ehkä on antanut aiheen piispa Sparvaglin henkilölle.

Laivalla oli mukana huomattavia taiteilijoita, jotka myöskin esiintyivät.

Niinpä melkein huomaamatta lähestyttiin New Yorkia. Ervast oli mennyt aamukahville ja oli menossa portaita ylös hyttiinsä kun laivan upseeri lähestyi takaapäin ja englanninkielellä esitteli hänelle vanhanpuoleista hymyilevää herrasmiestä. Jokin tuntui hyvin tutulta, mutta kuinka se olisi mahdollista! Hänen veljensä asui Amerikassa, mutta laivahan oli vasta saapumassa New Yorkiin! Kuka siis oli tuo tutun näköinen mies?

Mutta tämä vain hymyili: ”Et taida tuntea?”

”Oletko sittenkin sinä, Georg?” ⁵⁾

Kateltiin pitkään ja lujasti. Niin, siitähän oli kolmekymmentä vuotta kun nuo nuoret miehet tuona kesäisenä yönä olivat eronneet Pälkäneellä kun Georgin oli ollut lähdeävä maanpakoon Bobrikoffin vainoamana. Senjälkeen ei oltu nähty toinen toistaan.

Nyt he olivat vanhoja harmaapäitä miehiä kumpikin. Hetken he ihmettelivät toistensa kovin muuttuneita kasvoja.

Geon mielestä Pekka oli Uhonnut ja häntä kohta huolestutti kun huomasi tämän olevan fyysillisesti kovin huonossa kunnossa. Mutta Pekan olemus säteili sisäistä rauhaa ja tyytyväisyyttä — rakkautta, kertoo Geo.⁶⁾

Kuinka yksinkertaisesti tämä jännityksellä odotettu kohtaaminen sujuikaan. Gerda-sisar olisi tahtonut olla siinä kameroineen mukana vaanimassa erikoisia tilanteita, mutta ilman erikoisempaa saalista hän olisi jäänyt.

Geo veli oli suhteittensa avulla Suomen konsulaatin virkamiehenä päässyt tullimiesten kera laivalle tarkoittaen helpottaa Pekan maihin pääsyä. Mutta Suomella oli hyvä nimi Amerikassa ja Pekalla kuriirinpassinsa ja ulkoministeriön suosituskirje. Geon seurassa niihin ei edes vilkaistu ja passintarkastus kävi silmänräpäyksessä.⁷⁾

Satamassa oli vastassa Geon rouva Thyra ja heidän poikansa Eric, joka oli sinne ajanut auton. Neiti Anna Eskelinen, joka laivayhtiöltä oli saanut väärän ilmoituksen Kungsholmin saapumisesta, ennätti sinne juuri viime tingassa.⁸⁾

Tullitarkastuskin sujui nopeasti ja niin ajettiin konsulaattiin jättämään mukana tuotu ulkoministeriön posti.

Sieltä ajettiin auto lautalle ja matkustettiin State Islantiin, jossa Geon talo sijaitsi Annadalessa. Matkaa oli parikymmentä kilometriä, puolet lauttamatkaa. Annadalekin kuuluu New Yorkiin ja sieltä Geo päivittäin käy konsulaatissa. Matkaan kuluu kaksi tuntia päivässä, mutta paikka on ihana asua ja siitä nyt tuli Pekankin koti kolmen viikon ajaksi.

New York, tuo maailman suurin kaupunki, tuotti hänelle pettymyksen. Ei se ollutkaan tuollainen aito amerikkalainen kaupunki, puhdas ja loistava, leveine katuineen ja bulevardineen, aurinkoisine valtamerentuoksuineen ja taivaita hipovine pilvenpiirtäjiineen.

Pekkaa aivan hävetti nuo lukemisiensa ja kuvien perusteella muodostamansa mielikuvat tästä kaupungista, sillä ajettaessa tuota varsin pitkää matkaa satamasta Hudsonvirran

rantaa pitkin todellisuus oli vallan toista. Hän joutui hämmästelemään kaupungin talojen rumuutta ja kaikkialla näkyvää likaa.

Oli kyllä liikennettä ja huutoa, soittoa ja toivotusta. Mutta mitään muuta mieltä ylentävää ei näkynyt kuin jokunen ympäristöstään kohoava pilvenpiirtäjä.

Pari päivää myöhemmin oli sunnuntai ja silloin taas hämmästytti liikenteen hiljaisuus, oli melkein kuin Helsingissä vain. Arkipäivänä tämä käsitys oli kokonaan korjattava, sillä silloin liikenne oli huumaava.

Mutta tuo kuuluisa Broadway, eihän se ollut leveämpi kuin Aleksanterinkatu Helsingissä, alkupäästään tietenkin.

Kierreltiin kaupunkia. Ja nähtävyyksiä riitti. Empire State Buildingin 102 kerrosta oli kyllä sellainen, olihan se huomattavasti Eiffeltornia korkeampi. Sieltä saattoi saada jonkinmoisen käsityksen jättiläiskaupungista, jonka ääret eivät näyttäneet olevan vielä horisontissakaan.

Maanpäällä liikuttaessa Ervast alkoi tarkastella myöskin kaupungin ihmistyyppjä. Minkätähden häntä hieman vaivasi tuo New Yorkin niin tavallinen juutalaistyyppi. Heitä on kaksi miljoonaa liikekeskuksessa. Heissä on jotakin perin älykästä itsetietoista voimaa ja se kai vaivaa ihmistä heidän lähellään.

Sensijaan häntä miellytti enemmän se kaupunginosa, jossa asui kaksi ja puoli miljoonaa italialaista. Olikohan se jälleen tuota vanhaa rakkautta Italiaan. Nämä ihmiset olivat kauniita. Lapset leikkivät iloisina, mutta kalpeina ahtailla kaduilla.

Neekereitä oli kaikkialla, Ervastia he liikuttivat ja miellyttivät, sillä varsinkin vanhempien ihmisten katse oli surunvoitoinen ja aivankuin anteeksipyytävä.

Suunnattomat ihmismassat liikuskelivat tavarataloissa.

Se kauppa, mikä häntä kiinnosti, oli kirjakauppa. Amerikkalaisten kiinnostus kohdistuu hyvin suureksi osaksi sanomajä aikakausjulkaisuihin ja magasiineihin. Myöskin kaikenlaiset salapolisii-, rakkaus-, ja kauhukertomukset ovat kysytyä tavaraa. Niitä levittävät — apteekit! Apteekit harjoittavat myöskin virvoitusjuomien ja kahvin tarjoilua.

Auliina oppaana kaupungissa toimi neiti Eskelinen. Taide-museossa käytiin kaksikin kertaa. Niitten kokoelmat täällä, niinkuin muittenkin suurten kaupunkien vastaavissa laitok-sissa, ovat niin valtavat, ettei niistä kävijän mieleen jää juuri mitään.⁹⁾

Kuitenkin jokin erityinen muisto Ervastilla saattoi liittyä erääseen tauluun Museum of Artissa. Hän ei löytänyt sitä ja hän pyysi virkailijalta saada nähdä sitä. Selitettiin, ettei se ol-lut yleisön nähtävänä, vaan sitä säilytetään museon kellari-holvissa. Neiti Eskelisen mielestä Ervast oli niin pettyneen nä-köinen, että hän sai ajatuksen kääntyä toisen virkailijan puo-leen ja samalla selittää, että täällä on suomalainen kirjailija, joka haluaisi nähdä tuon taulun. Avainkimppu kädessään vir-kailija lähti opastamaan heitä kellariholviin taulun luo.

”Voi sitä taivaallista rakkautta, mikä pojan silmistä uhkuu suojellessaan tyttöä! lausui Ervast katsellessaan taulua. Tau-lun nimi oli ”Myrsky” ja se lienee peräisin 1700-luvulta.¹⁰⁾

Myöskin Roerich-museossa käytiin ja se kiinnosti häntä erikoisesti. Taidemaalari Roerich on skandinavista syntype-rää, mutta on äitinsä puolelta venäläinen. Hän oli syntynyt ja saanut koulutuksensa Pietarissa.

Amerikassa häntä on ymmärretty ja on rakennettu 24-ker-roksinen talo Riverside Drivelle hänen taidettaan varten.

Siellä on 1006 Roerichin maalausta ja skitsiä. Niistä 246 on maalattu Suomessa ja useimmat niistä kuvaavat Suomen maisemia. Roerich aloitti Suomesta ja lopetti Tihettiin.

Värien käsittely on erikoinen. Maalauksissa on symboliik-kaa, mystiikkaa ja okkultismia. Siellä on mm. kaksi taulua, ”Katumus” ja ”Buddha voittajana”, jotka saattavat ajattele-maan, että maalari oli teosofi.¹¹⁾

Suomalaisia Ervast tapasi useissa tilaisuuksissa New Yor-kissa. Oli tilaisuuksia vartavasten järjestetty, kuten Mr. ja Mrs. Sundquistin kodissa Brooklynessä ja samoin Mr. ja Mrs. Honkasen luona Brooklynessä, jossa hän joutui vastailemaan hänelle tehtyihin kysymyksiin. Omaiset Annadalestakin olivat niissä mukana, samoin kuin myöskin ”Finnish Relief Fund” ni-

misen hyväntekeväisyysyhdistyksen kahvikutsuilla, jotka neiti Hanna Winqvist oli järjestänyt asuinhotellinsa aulaan. Myöskin esitelmätilaisuus järjestettiin hänelle Kalevan Naisten kokoushuoneeseen. Sali oli täynnä suomalaisia kuulijoita. Veli Geo muistelee esitelmän kestäneen lähes pari tuntia, mutta kuulijat istuivat kuin hypnotisoituina ja esitelmän lopulla tuli muuan vanha tuttava Geon luo ja lausui: ”Tämmöistä puhetta kuulisi mielellään vielä pari tuntia lisää.”¹²⁾

Saamiensa ohjeitten mukaisesti Ervast osti isokokoisen käytetyn ”La Salle” auton Kalifornian matkaa varten, koska selitettiin matkakustannusten tällä tavoin tulevan pienemmiksi. Eric tuli mukaan sitä ohjaamaan. Kolmantena matkalaisena oli Gerald.

Geo veli ja tämän rouva lähtivät toisella autolla saattamaan. Ennen eroa vietettiin tunnelmallinen rentoutumishetki maastossa.

Oli ajateltu matkustaa vain hiljalleen ja viivähtää merkittävässä paikoissa vähän aikaa, mutta kun saavuttiin Washingtoniin, alkoi Ervastista tuntua, että eihän tässä millään huvimatalla oltu. Oli riennettävä kohti päämäärää, jossa työ odotti. Katseltiin ikkunasta ”valkoista taloa”, ja sitten hän kysyi matkatovereiltaan: Mitä arvelette, jos ajettaisiin eteenpäin ja jättäisimme pääkaupungin nähtävyydet? Nämä olivat samaa mieltä ja niin mentiin.

Kuitenkin saattoi läpiajaessa todeta sen verran, että Washington on uudenaikainen kaupunki leveine katuineen ja bulevardineen, matalahkoine taloineen, puutarhoineen ja kuvapatsaineen.

Kuinka monen valtion kautta ajettiin? siinä vilahtelivat: New York, New Jersey, Pennsylvania, Delaware, Virginia, Tennessee, Arkansas, Texas, Arizona.

Ensimmäisenä päivänä ajettiin Trentoniin, Philadelphian ja Wilmingtonin kaupunkien kautta ja yövyttiin Baltimoren lähellä eräässä matkailijakodissa.

Kaupungeissa yöpymistä yleensä vältettiin, mutta sensijaan jäätiin mieluummin johonkin rauhalliseen maalaiskylään,

sillä yömajoja oli kaikkialla. Kaupunkien laidassa oli huviloita, jotka ilmoittivat ottavansa matkailijoita yöksi. Paikoin oli myöskin aidattuja matkailijapihoja, joissa oli pieniä puurakennuksia yöpymistä varten. Niitä kuitenkin vältettiin, koska pelättiin niitä kylmiksi.

Ajettiin ns. Amerikan Broadwayta, eteläistä tietä, sillä oli jo syksy ja pohjoisella tiellä olisi voinut olla luntakin.

Talot itävaltioissa olivat varakkaan ja hyvinvoivan näköisiä pilariparvekkeineen. Tavallisesti pysähtyttiin kerran päivässä johonkin kylään aterioimaan. Juotavaa sensijaan tarvittiin useammin. Bensiiniasemat tarjoilivat limonaadia ja olutta. Tiet olivat kestopäällyksiset ja erinomaiset ja mainiosti merkityt.

Keskivaltioissa talot muuttuivat yksinkertaisemmiksi ja lopulta ne muuttuivat harmaiksi kuin Suomen puutalot riihineen ja muine ulkorakennuksineen.

Muutamissa hotelleissakin majailtiin, kuten ”Mimslynissä” Lurrayssa, Virginiassa. Olikin jo ajettu monien kaupunkien läpi VVashingtonin jälkeen: Fairfaxin, New Marketin, Stantonin, Roanoken, Pulaskin, Bristolin, Beanstationin, Knoxvilleen, Nashvillen, Jacksonin, ja oli saavuttu aina Tennesseehen, jossa yövyttiin Memphin kaupungissa ”Peabody in Memphis”-nimisessä hotellissa.¹³⁾

Ervast viihtyi mainiosti matkalla eikä siitä ruumiillisesti kärsinyt ja koko ajan hän oli erinomaisella tuulella.¹⁴⁾

Länsivaltioissa alkoivat maisemat muuttua. Ajettiin läpi Texasin ja monien kaupunkien, Little Rockin, Prescottin, ja siinä vilahti jälleen kaupunkeja: Texarkana, Greenwille, Dallas. Texasissa yövyttiin ”Western Hotellissa” Westexissä.

Eteläinen Kalifornia on erämaata, jossa kuitenkin on keittäitä. Mutta matka ”Villin lännen” halki tänä päivänäkin on elämys, sillä se on suureksi osaksi asumatonta ja sen luonto vaihtelevaa ja kaunista. Ja Mississippin, tuo kaikkien poikien seikkailujen ja intiaanikertomusten valtava virta Tennesseeen ja Arkansasin välillä, eikö se yhä vavahduttaisi mieltä, vaikka

cowboyt ja intiaanit nykyään ovat varsin kesyjä ja tavallisten ihmisten näköisiä.

New Yorkista lähdettyäessä oli ollut melko kylmää. Parin päivän perästä oltiin täydessä kesässä ja ilma lämpeni lämpenemistään. Virginiassa oli ollut komeat syksyn värit, mutta Arkansasissa oli täysi kesä ja Kaliforniassa se oli kukkeimmillaan, vaikka oli marraskuu.

Arizonan rajalla ja samoin myöskin Kalifornian rajalla aikoi tulla olla tarkkana, sillä ei saanut olla mukana hedelmiä, koska pelättiin hedelmäruton tartuntaa. Suomen ulkoministeriön suositus kuitenkin pelasti matkalaiset hankalalta penkomiselta kummallakin kerralla.

Jälleen sivuutettiin monia kaupunkeja, siinä meni For Worth, Abilene, Big Spring, Pecos, El Paso, Safford, Miami, Phoenix, Buckeye, Yuma, El Centro, Jacumba, San Diego, Oceanside, Santa Ana, Los Angeles, Hollywood. Viimeinen yö vietettiin Venturassa Tyynen meren rannalla.¹⁵⁾

Sitten suunnattiin auto kohti Ojaita. Konsuli Yrjö Paloheimo, joka Ervastian New Yorkista lähtiessä vielä oli konsulaatin virkamiehenä siellä ja oli kaikinpuolin avulias matkamiehille, oli kehoittanut heitä yöpymään Hollywoodissa, jossa oli suomalainen perhe ja tämä osaisi neuvoa, mihin heidän olisi Ojaissa asetettava. Tuo perhe olikin kovasti heitä odotellut, mutta Ojaihin nyt kuitenkin oli saavuttu. Annadalesta oli lähdetty lokakuun 28. päivänä ja Ojaisissa oltiin marraskuun 12. päivänä, joten matka oli kestänyt 16 päivää.

Oli kirkas sunnuntaipäivä kun saavuttiin. Mihinkäs tästä nyt sitten ajettaisiin! Yrjö Paloheimolla oli pieni farmi Ojaissa ja sitä oli heille tarjottu. Kysytäänpäs ensin sitä. Otetaan kartat ja muistiinpanot esiin. Mutta ne olivat lähtötouhussa unohduneet Annadaleen ja siinä myöskin kaikkien ihmisten nimet ja osoitteet, jotka heille oli annettu.

Ojain laakso on korkeiden kukkuloiden ympäröimä, toistakymmentä kilometriä pitkä. Ajettiin sen halki vievää pääkautua. Ojai on pieni kaupunki, komeita kauppoja kahden puolen

katuviertä, posti, pankki, hotelli, kirkko, kouluja. Viehättävä pikku kaupunki.

Mutta kukaan ei osannut neuvoa Paloheimon farmille. Lopuksi äkättiin kysyä Mr. Krishnamurtin farmia, jonka piti olla lähellä. Pian löytyi neuvoja. Hän viittasi eteenpäin kukkuloita kohti. Kuutisen kilometriä peltojen ja puutarhojen välitse, sitten vasempaan mäkeä ylös ja pari kilometriä eteenpäin.

Aavistus sanoi, että tuon komean kiviaidan takana on Krishnamurtin talo. Se osoittautui pian todeksi. Pysähdys portin eteen ja Gerald sai juosta tiedustelemaan asiaa.

Odotus tuntui pitkältä. Mutta lopulta kuului iloista keskustelua. Puitten seasta ilmestyi Gerald hienon näköisen naisen seurassa. Tämä rientää auton luo, ojentaa kätensä: ”Oo, te olette Mr. Ervast Suomesta! Minä olen Mrs. Rajagopala. Mieheni on Krishnamurtin sihteeri”, hän esittäytyy. Pekka Ervastin nimi, se on tietysti yleismaailmallisesti tunnettu näissä piireissä.

Kun kaikki olivat katelleet, Ervast selitti, että oltiin asunnon haussa.

”Tiedän, tiedän”, vastasi Mrs. Rajagopala. ”Te voitte vuokrata vaikka tämän Krishnamurtin talon huhtikuuhun saakka.”

Auto ajettiin pihaan ja mentiin katsomaan. Rakennus oli kivistä ja näytti ylen isolta ja tilavalta. Ervast oli hieman ymmällä.

”Montakohan huonetta tässä onkaan?”

Niin äkkiä siihen ei osattu vastata. Mutta kylpyhuoneita ainakin on neljä.

”Meitähän ei riitä edes kylpijöiksi, meitä kun on vain kolme. Kyllä talo on sentään meille vähän liian suuri.” Se oli kuin pieni linna.

Naurettiin. Ja Mrs. Rajagopala puhkesi lausumaan: ”Silloinhan teille mainiosti sopii Mrs. Grayn vierastalo. Siinä on vain yksi kylpyhuone, vaikka makuuhuoneita on kolme.”

Se oli aivan vieressä. Asiat alkoivat järjestyä kuin sadussa. Mrs. Rajagopala ilmoitti pian palaavansa äitinsä luokse Hollywoodiin odottamaan miehensä paluuta Krishnamurtin kera

Ojaihin. Mutta Mrs. Grayn alueella oli useita huviloita, kaikki tyhjinä, lukuunottamatta yhtä, jossa asui suomalainen teosofi Roine rouvansa kera. Mrs. Gray lienee ollut vaikutusvaltainen teosofien piirissä ja tohtori Ingelmanin perhe oli hänen ystäviään.

Herra Roine oli Vapaan katolisen kirkon pappi ja varsinaiselta ammatiltaan rakennusmestari. Hän oli miellyttävä henkilö ja molemmatkin aviopuolisot olivat teosofeja ja myös vegetariaaneja.

Saatettuaan vieraat tänne Mrs. Rajagopala hyvästeli, sillä hänen oli vielä ajettava autollaan yli sadan kilometrin matka Hollywoodiin.

Tarjolla oleva asunto miellyttikin tavattomasti matkamiehiämme. Ja he ihmettelivät mikä hyvä onni heidät sinne johdattikaan, sillä olisivatpa myöhästyneet vain jonkunkaan tunnin, olisi Mrs. Rajagopala ennättänyt lähteä, ja mihinkä he olisivat sitten joutuneet. Olihan alhaalla kylässäkin tosin vuokrattavia huviloita, mutta tähän oli aivan toista. Ei tämmöistä rauhaa ollut siellä.

Se oli pieni hauska bungalow. Oli marraskuu. Aurinko hehotti taivaalla, lintujen ja sirkkojen helkytys tulvi ikkunoista sisään ja koko huvila oli vihreitten puitten keskellä. Vaaleanpunaiset ruusut kukkivat kaikkialla ja tuoksuivat, appelsiinit roikkuivat kypsyyttään puissa, mutta ruoho oli hieman kellastunut, sillä sadetta ei oltu saatu, vaan puutarhaa kasteltiin joka toinen päivä. Ja koko tätä paikkaa ympäröivät korkeat vuoret.¹⁶⁾

63. *Ojai, Amerikan helmi*

Ojain laaksoa sanotaan Amerikan helmeksi. Siellä on ihanan lämmintä, näin talvellakin 30 astetta Celsiusta varjossa. Kesällä se nousee 55:een ja silloin kuuluu olevan vähän tunka-
laa. Astutpa nytkin auringonpaisteeseen, niin olet kuin saunassa Suomessa. Ja kuitenkin tämä laakso on tunnettu juuri viileän ilmastonsa vuoksi.

Ojai on kuin Egypti. Mutta täällä sataa joka vuosi, kun sensijaan Egyptissä vain joka neljäs vuosi. Yöt ovat kylmät. Useampia huopia tarvitaan nukkuessa.

Ojai on kuiva sisämaan laakso parikymmentä kilometriä Tyynenmeren rannasta. Kaupunkina se ei ole vanha. Oikeastaan kaupunki syntyi vasta kun teosofit valtasivat paikan. Mutta se on edistynyt ripeästi, kadut kestopäällyksiset, sähkö on, puhelin ja vesijohto joka talossa.

Paikkaa pidetään todella kauniina. Ja miksikä ei, myöntää Pekka Ervast: Sen herttainen aurinko, hyvätuoksuiset eucalyptuspuut, pinjat ja sypressit, kukkia vaikka minkälaisia, mehiläisten surinaa, appelsiinilehtoja ja auringonlaskussa kuultavat korkeat kukkulat — miksikä ei se olisi kaunista, lumoavaa kuin teatterikulissit. Mutta suomalainen, voiko hän viihtyä ilman järveä, vettä — edes jokea? Ei kuulu lehmien ammuista, ei koiran haukkua, ei aamuisin kukon kiekunaa. öisin vain preeriakoirat haikeasti ulkovat.⁵⁾

Eräänä päivänä rouva Roine tuli aamukävelyllä oltaessa vastaan ja hän ehdotti, että käytäisiin katsomassa Krotonaa, ei sitä vanhaa Krotonaa, joka kaupungin kasvaessa oli jäänyt

aivan Hollywoodin keskelle, vaan uutta, joka sijaitsi Ojain laakson vastakkaisessa laidassa.

Rouva Roineella oli asiaa sinnepäin. Hän ajoi omalla autolla ja Ervast seuralaisineen omassaan. Matkaa oli toistakymmentä kilometriä.

Krotonan alue käsittää useampia hehtaareja maata ja siellä on useita huviloita. On Mr. VVarringtonin espanjalaistyylinen tasakattoinen rakennus, joka oli tyhjänä, koska isäntä, joka oli Teosofisen Seuran varapresidentti, parhaillaan oli Adyarisissa Intiassa hoitamassa presidentin virkaa, kunnes uusi Annie Besantin kuoleman jälkeen oli valittu. Ja oli toimistorakennus monine kanslioineen, kirjapainoineen jne.

Erytinen nähtävyys oli kuitenkin itse päärakennus, jossa on kirjasto ja kokoushuoneet.

Tämä Krotona perustettiin vuonna 1912 Mr. Warringtonin toimesta ja aluksi Hollyvroodiin. Mutta vuonna 1923 se huomattiin liian rauhattomaksi ja myytiin. Silloin uusi Krotona rakennettiin Ojain laaksoon.

Päärakennus miellytti Pekka Ervastia. Se oli aistikas, valoisa ja vakava, ei ylellinen. Terassilta oli avara näköala yli Ojain laakson aina Krishnamurtin pieneen linnaan asti. Näky ipä se pieni huvilakin, jossa Ervast seuralaisineen asui. Itse rakennus oli kaunis, sen tunnelma erinomainen, kirjasto suuri, parikymmentätuhatta nidosta, joten se on suurimpia teosofisia kirjastoja maailmassa. Ervastillekin suotiin tilaisuus ottaa sieltä tukuttain kirjoja.²⁾

Sitten rouva Roine vei Ervastin toiseen rakennukseen, jossa esoteerisen osaston pääsihteeri Miss M. Poutzin otti hänet vastaan. Keskustelu muodostui kiintoisaksi tämän vanhan herttaisen naisen kanssa.

Hartaasti Ervast oli odotellut Krishnamurtin saapumista. Kahteen vuoteen tämä ei ollut käynyt Ojaissa, mutta keväällä hänen piti saapua.³⁾

Suomalaisiakin käy Ervastia tervehtimässä. Nämä ovat jo kauan Amerikassa olleita. Monet kuitenkin tuntevat hänet, sillä Suomessa käydessään he ovat olleet hänen luennoillaan.

Useat ihmiset Ojaissa olivat teosofeja. Mrs. Hovila tuon tuostakin käy auttamassa Ervastin taloudessa pyykinpesussa ja muuten. Hän se juuri osaakin kertoilla noista teosofisista suuruuksista, Annie Besantista, Krishnamurtista ja muista. Krishnamurtia hän oli koko ajan palvellut. Myöskin oli siellä Miss Kaarna.

Mrs. Hovila opasti heidät joulukuun 3. päivänä Hollywoodissa tervehtimään Haanpään perhettä. Tämä matka kuitenkin rasitti Ervastia ja hän alkoi välttää sellaisia.

Hollyvwoodissa oltaessa käytiin Vapaan katolisen kirkon jumalanpalveluksessa. Sen piispa Irving S. Cooper piti saarnan. Ruotsalaissyntyinen lääkäri, tohtori Ingleman, jonka Ervast tunsi Ruotsin ajoilta, toimi kahden muun kera pappina. Lisäksi oli useita diakoneja, kuoripoikia ja kuoro. Jumalanpalvelus oli Ervastin mielestä kyllä kaunis, alussa se ehkä vaikutti hieman teatraaliselta, mutta kohosi lopussa ehtoollista jaettaessa yleväksi, ja varsinkin urkujen soitto oli vaikuttavaa.

Vierailtiin myöskin tohtori Inglemanin kodissa. Siellä oli hyvin kaunis puutarha ja Eric muistaa, että siellä kukkien seassa oli värillisestä savesta valmistettuja patsaita, joitten rouva Ingleman selitti esittävän tonttuja, keijukaisia ja sen semmoisia ja rouva kertoi seurustelewansa, ei vain noitten patsaitten, vaan oikeitten pikku olentojenkin kanssa.

Iltapäivällä ajettiin ympäri Hollywoodin kaupunkia, jota parikymmentä vuotta aikaisemmin ei ollut olemassakaan. Nyt se oli laaja kaunis puutarhakaupunki upeine huviloineen. Illalla oli Haanpään taloon kerääntynyt suomalaisia ja seurustelu oli vilkasta. Yötä myöten ajettiin vielä tuo 130 kilometrin matka O jäihin.

Muullakin ympäristössä käytiin ajelulla, Santa Barbarassa, Venturassa ja Santa Paulassa.⁴⁾

Taloutta Ojaissa hoitivat Gerald ja Eric, viimeksimainitun ollessa pääkokki, koska hän oli taitava kaikissa asioissa. Gerald auttoi Pekkaa, mikäli tämä apua tarvitsi.

Ervast etupäässä kirjoitti. Sitten hän lähti kävelyille, ja näytti, että hän nautti olostaan Ojaissa.

Eric Ervast muistaa tuota aikaa Ojaissa ihmeellisenä elämyksenä ja hänen mielestään sedällä oli kultainen sydän.⁵⁾

Kuinka erikoiseksi joulu muodostuikaan tuossa ikuisen kesän maassa! Vaikka se maa on ihanan lämpöinen, muisteli P. E. kuitenkin haikeudella Suomen joulua, jossa istutaan kuusen ympärillä ja muistetaan kaikkia ihmisiä rakkaudella. Hänen ajatuksensa kiitivät sinne, missä kynttilät paloivat kuusessa vaikeitten hankien keskellä.⁶⁾

Se oli juhlahetki kun hänen oma aikauskirjansa saapui kotimaasta. Hilda Pihlajamäelle hän kirjoittaa tammi—helmi-kuun vaihteessa:

”Täällä on muuten sangen erikoista henkisesti ja psyykkisesti katsoen. Olen yhtä ja toista oppinut, jota tuskin Euroopan ilmanalassa voisi oppia. Olen myös hyvässä toivossa saada kirjalliset työni hyvin loppuun suoritetuiksi. . . Elämme täällä ‘kolme musketööriä’ yhdessä, kuten veljeni sanoo meistä, ja kovasti kiltit nämä pojat ovat minulle. He pitävät minusta hyvää huolta ja komentavat, jos olen liian laiska tämän maailman hienouksiin. Minun täytyy muka olla kuin gentlemani. Olemme tietysti täysiä vegetariaaneja enkä luule kenenkään siellä uskovan, jos kertoisin, kuinka vähän minäkin syön. . .”

Pojat hakivat Krotonan kirjastosta tukuttain kirjoja. Gerald sai aatteen tuoda Marie Coreliin teokset, joita Pekka luki.

Päiväjärjestys oli varsin yksinkertainen. Työskentely aloitettiin kello 9 aikaan. Aamiainen oli kello 12. Pekkakin siis rupesi myös kasvissyöjäksi taas ja Gerald laati sopivan ruokalistan. Erikoista siinä oli appelsiini-mehu, jolle Pekka antoi nimen ”morningglory”. Lisäksi aamiaiseen kuului aina vahva kahvi, tomaattia, juustoa, voileipää, vähän punaviiniä, ja Erik valmisti myös omelettia ja kinkkua. Paljon käytettiin valmiita säilykeruokia ja -keittoja. Kello 12—15 Pekka tavallisesti kirjoitti, mutta jos hän oli väsynyt, ajettiin autolla jonnekkin. Kello 17 oli joka päivä kylpy ja kello ½ 18 illallinen. Kello 18 Eric

usein ajoi autolla omille teilleen ja Pekka ja Gerald taas jäivät istumaan tuoleihinsa lukemaan tahi juttelemaan. Nukkumaan mentiin kello 22 kun sitä ennen oli juotu sekoitus, jolle Pekka oli antanut nimen ”eveningsconsolation”. Se valmistettiin viidestä puserretusta appelsiinista ja banaanista. ⁷⁾

Koko talven oli kukkien runsaus jatkunut ja linnut visersivät puissa. Aamuisin Pekka tavallisesti siirtyi parvekkeelle tervehtimään noita siivekkäitä ystäviään. Hän puhelee niille. Puitten oksilla ne istuvat, kääntelevät päätään, katselevat ja kuuntelevat kuin Pyhää Fransiscusta muinoin. Ne tietävät, että tuo harmaantunut, kärsimysten vaivaama, nopeasti vanheneva mies, ei millään hinnalla suostuisi tekemään niille mitään pahaa. P. E. vaistoaan niitten siunaavan ajatuksen ja vielä selvemmin, jos se sadepäivinä puuttuu. Mutta kun linnut ovat häntä tervehtineet, sujuu työ hyvin.

Pekka ja Geo Gripsholmin
kannella.

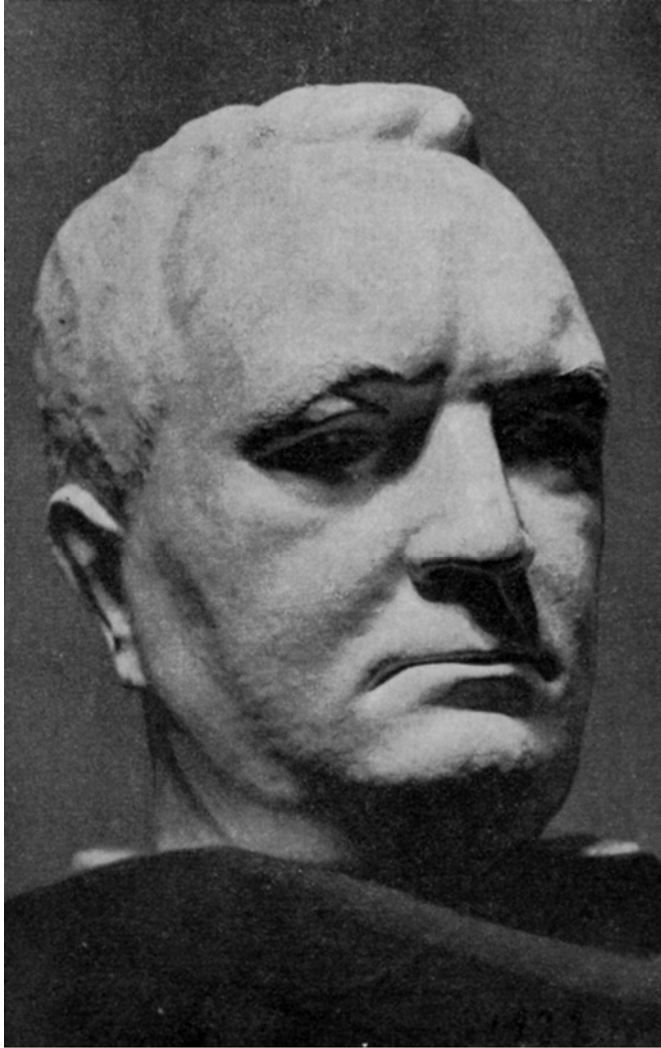
Yksin Gripsholmilla.
Viimeinen kuva Pekka Ervastista.

Kukkakumpu P. E:n arkulla.

(Kuusisto)

3) oven suuhun vakaavan ja arvokkaan näköinen keskiväkinen
~~keskiväkinen~~ mies, joka kohteliaasti kysyi, näinitsikö.
 - Ette ollenkaan. Käykää sisään istumaan.
 Nousia tervehtimään, sillä ^{tuleks} ~~se~~ ojensi kätensä
 ja esitti itsensä:
 - Nimeäni on Santala.
 - Kaikkoherra Santalako? kysyi kiintoisan
 utelias meidän katellessamme.
 - Sama, vastasi vierasni, ja meidän istuutues:
 samoin ikkunan luo vastapäätä toisammole hän leski: - Tah-
 toin kytä kuitte minut?
 - Sitä en voi sanoa, koska olen teidät ajatellut
 kerran, mutta olen kuullut teistä. Te sitte vastoin nähti-
 västi tunnitte minut ainakin alkunäköni. Syy lienee,
 että olette käynyt jossain luennossani. Kuulin kerran erään
 ystävästäni, että hän oli nähnyt teidät.
 - En ainostaan kerran, vaan monta kertaa
 olen käynyt tohtorin luennolla yliopistossa.
 - Sepä kiintoista. Tapit eivät yleensä ole
 suosineet minua.
 - En soisi, että ymmärtäisitte minut väärin,
 sanovi vierasni vakaavan kohteliaasti, - en minäkään ky-
 väsky kaikkia teidän näkölaattamne, mutta tunnustan
 mielelläni, että ihailen teitä puhujana.
 - Joo. Puhujia on paljon ja meidänkin maas-
 sänsä on varmasti monta paljon etevämpää puhujaa, raiton
 tyytymättömyyksiä. - En ole koskaan halunnut olla puhuja,
 - en oikein ymmärrä, mitä se sana merkitsee, sillä kaikki
 ihmisetkin puhumme yhtämittaa. Jos olen puhunut, olen
 puhunut ainostaan sen takia, että minulla on mielestäni
 ollut jotain sanottavaa.
 - Siinäpä se, ihastui kiskokherra. - Sitten vasti

Kosti Sartin veistos Pekka Ervastista.

64. Kirja syntyy

Tammikuussa hän vain kuljeskeli ympäri ja mietti työtään eli ”muni” uutta kirjaansa, niinkuin hänen ennen nuorena oli tapana sanoa siinä työn vaiheessa, kun oli alavireistä.

Sitten yhtäkkiä — se tapahtui tammikuun 28. päivänä — hän aloitti. Säännöllisesti, järkähtämättä hän joka päivä istui työnsä ääressä ja maaliskuun alkupäivinä kirja oli valmis.*)

Oli sekin hämmästyttävä tapa tehdä kirjoja! Ajatella ja miettiä viikkoja, kuukausia, kaikki aivan viimeistellyn valmiiksi. Ja sitten kirja syntyy, minkä vain ennättää paperille saada.

Hän kirjoitti ”Suuren seikkailun” kaukana vieraassa maassa, missä hänellä ei ollut minkäänlaista tilaisuutta pätevään neuvotteluun kenenkään suomenkielisen kanssa, mutta suoriutuu siitä kuitenkin yksin. Monella on ehkä ollut sellainen käsitys, ettei Pekka Ervastilla vielä vanhempanakaan ollut varmaa suomenkielen korvaa eikä tyylitajua, ainakaan sellaista kuin taidekirjailijalta vaaditaan. Tämä käsitys osoittautui nyt kuitenkin täysin erheelliseksi. Se oli kai saanut alkunsa siitä, että Ervast puheissaan ei viimeistellyt sanontaansa, vaan viljeli puolittain tahallisesti muutamia tuollaisia ”sve-tisismejä”, jotka hän kyllä olisi kyennyt siivilöimään poisikin, mutta hän piti tärkeämpänä puheitten helpotajuisuutta ja sisällyksen käsitettävyyttä. Kun useimmat hänen kirjoistaan kokoonpantiin noitten vapaasti pidettyjen pikakirjoitettujen puheitten mukaan, niitä tuskin ollenkaan korjaamatta, eikä hän itse useinkaan ennättänyt sitä tekemään, puhumattakaan kuo-

leman jälkeen julkaistuista kirjoista, on luonnollista, että noitten kirjojen kieliasussa oli sijaa huomautukselle.

Mutta kun tarkastelee tämän viimeisen kirjan ”Suuren seikkailun”, käsikirjoitusta, niin hämmästyksekseen^x) voi todeta, että se on lause lauseelta, sana sanalta, kirjain kirjaimelta hänen omaansa. Se on Ervastian omalla käsialalla kirjoitettu eikä siihen kustantaja ole tehnyt kerrassaan mitään muutoksia tahi korjauksia. Olisikohan neljä tahi viisi sanaa pyyhitty yli, eivätkä nekään ole sellaisia, että niissä olisi ollut kielellistä tahi tyylillistä virhettä eivätkä ne muutenkaan ole merkityksellisiä. Kirja on julkaistu sellaisena kuin se Pekka Ervastian kynästä kaukana Kaliforniassa syntyi. Korehtuuria en tosin tässä suhteessa ole voinut tarkistaa. Kustantaja näyttää antaneen arvoa sen omintakeisen yksinkertaiselle, hieman vanhanaikaiselle tyylille, joka lukijaa niin viehättää kun sitä on käytetty juuri tämänlaatuisessa teoksessa, niinkuin tietenkin tekijän taiteellinen aisti on sen oikein arvioinut.²) Kaunokirjailija, sehän oli hänen nuoruutensa ihanne ja monien myöhempien hetkiensä haave. Se hän myöskin oli, mutta ei yksistään taiteen vuoksi, sillä taidekin hänen käsissään joutui palvelemaan totuuden asiaa.

Niinpä on muistettava, että tässä viimeisessäkin kirjassa tuo ulkonainen puoli on ollut vain ilmaisukeino, mutta pääasiana on ollut kirjan valtava julistus.

Oli siis Ojaissa päästy maaliskuuhun ja kevät alkoi. Ervast suunnitteli jo uusia kirjoja.

65. *Koti-ikävä*

He istuivat Ojaissa vankeina. Kotiinpaluuta ei vielä uskaltanut ajatellakaan, sillä talvi itävaltioista ei ollut väistynyt.

Mutta kuinka Pekka Ervast jo kaipaakaan kotiin. Jospa pääsisi vuosikokoukseen!*)

Ojaissa käydään joka päivä. Pojat tekevät ostoksia. Pekka menee vain huvikseen, nyt kun työ on tehty.

Siellä oli pieni puisto ja siinä tenniskenttä. Hiukan se muistuttaa Kaisaniemen puistoa siinä vanhassa asussa. Siellä hän mielellään käyskentelee lapsuutensa muistoissa. Mutta Ojain bulevardi tuo mieleen vanhemman muiston, tien, joka Pariisista johtaa Malmaisoniin. Ah, Ranska! Muistojen maa. Niin, olihan hän siellä käynyt nykyisessäkin elämässään, hän miettii.

Mutta tuossa taas muuan kohta, matala joen uoma, jonka yli johtaa silta, pensasaita molemmin puolin ja avara, epätasainen kenttä, taustalla puita ja vanhannäköinen kaksikerroksinen talo. Kun siitä menee ohi, tuntuu kuin olisi Tanskassa. Mutta eihän hän ollut käynyt Tanskan maaseudulla.

Siinä nyt oli uusi kirja ”Suuri seikkailu” uuden uutukaiseina valmiina pöydällä.

Pojat olivat moittineet häntä siitä, että hän oli työskennellyt liian utterasti. Mutta heidän kiinnostuksensa kirjaan oli ilmeinen kun hän luki käsikirjoitustaan heille. He todellakin molemmat saattoivat kieliesteistä riippumatta seurata sitä. Tämän ”perheen” yhteinen kieli oli englanti, mutta Geraldin suomenkielentaito lisääntyi päivä päivältä, ja Eric, vaikka ei

juuri puhunut suomea, ymmärsi sitä kuitenkin auttavasti. Isä Geo, uudessa maassakin asuen ja kolmeenkymmeneen vuoteen vanhassa maassa käymättä, oli pitänyt huolen, että vanhaa rakasta suomenkieltäkin opittiin heidän kotonaan. Ericin äiti Thyra Elisabeth o.s. Åkersten oli myöskin käynyt suomenkielisen koulun Porissa ja osasi siis sitä kieltä hyvin, mutta perheen puhekielenä Ericin pienenä ollessa oli ollut enimmäkseen ruotsi, siihen aikaan kun Geo toimitti ”Finska Amerikanaren” lehteä. Myöhemmin oli englantia ottanut ylivallan. Nyttemmin on Eric Ervast jo perustanut perheen ja hänen vaimonsa Olive Estelle o.s. Doyle ei puhu muita kieliä kuin englantia, enempää kuin heidän kaksi pientä poikaansa, David ja Roger. ²⁾

Mutta palatkaamme ajassa takaisin tuohon Ojain kevääseen. Eric lähtee ulos elokuviin tahi muualle. Gerald istuu ja lukee. Joskus hän keskustelelee Pekan kanssa. Mutta Pekka ei tee mitään. Hän lepää. Hän muistaa sisaren antamaa neuvoa: Pekka, Gerda sanoi, sinun ei pidä esitelmöidä niin usein, ei joka sunnuntai. Mutta Pekka oli silloin ajatellut, hänhän asui talvisin vielä Saarenmaassa silloin, että siinä saattoi olla vähän perää, mutta kun hän asuisi koko talven Helsingissä, olisi hänelle vain ilo puhua joka sunnuntai.

Mutta nyt näitten viimeisten kokemusten jälkeen hän ajatteli, että hänpä tahtoi kirjoittaa kirjan silloin tällöin. Sitä varten hänen olisi saatava olla hiljaa, sillä kirjoittaminen on suoritettava keskeyttämättä.

Jokaisella on rajoituksensa. Se, mikä häntä tähänastisessa elämässään eniten oli rajoittanut, oli ollut tuo ainainen taloudellinen puoli.

Mutta pääsisipä jälleen kotiin! Täällä on kaunista. Talvi on mennyt. On kukkia, lintujen laulua päivisin, sirkkojen soittoa öisin. Aurinko paistaa lämpimänä. Mutta kuitenkin, hän lausui, minulla kiittämättömällä on vain yksi ajatus: Oi, Suomi, ihana maa! ³⁾

66. Lähtö Kaliforniasta

Ervastin lähtö Kaliforniasta tapahtui aivan äkkiä. Veli Geo kertoi, että oli suunniteltu, että hän rouvineen keväällä tekisi sinne virkistysmatkan ja kaikki palaisivat sitten takaisin Pekan suuressa autossa. Mutta juuri kun he olivat lähdössä matkaan, tuli Pekalta sähkösanoma, jossa tämä kielsi heitä lähtemästä, sillä itse hän ilmoitti lähtevänsä aivan pian.*)

Horjuvaisuutta tuon päätöksen suhteen näyttää kuitenkin olleen. Gerald muistaa Pekan joskus suunnitelleen lykätä paluumatka kesään, poiketa sitten joksikin aikaa Pariisiin ja sitten vasta palata Suomeen. Pekka oli ollut huonossa kunnossa silloin. Waldemar oli kirjoittanut, että tulemme kyllä toimeen vuosikokouksessakin, mutta sitten saapui Hilda Pihlajamäen sähkösanoma, jossa tämä ilmoitti, että vuosikokous siirrettäisiin pääsiäisestä helluntaihin ja Pekkaa odotetaan siihen. Sähkösanoman saatuaan Pekka sanoi: Täytyy sitten lähteä.²⁾

Geo vähän ihmetteli tuota hänen äkillistä lähtöään. Pekka oli hänen ihmettelyynsä vastannut: Tiedän pian kuolevani ja haluaisin kuolla rakastamassani Suomessa.³⁾ Gerald tätä ihmettelee, sillä hänen mukaansa Pekalla oli vielä paljon suunnitelmia, niinkuin matkat Palestiinaan ja Egyptiin.

Gerald oli kyllä saapunut New Yorkiin lähteäkseen Pekan mukana Suomeen, mutta New Yorkiin saavuttuaan hän omien sanojensa mukaan sai kehoituksen Pekalta palata Kaliforniaan. Ei ole tiedossa mikä tähän antoi aiheen, sillä matka oli hänelle sängen rasittava linja-autossa edestakaisin halki mantereen.⁴⁾ Geolle ja hänen perheelleen tämä nuorukainen lie-nee jäänyt hieman arvoitukseksi, mutta Ericin kanssa hän

Ojaissa oli kyllä tullut hyvin toimeen.⁵⁾ Tietenkin tällainen äkillinen paluu Kaliforniaan herätti ihmettelyä kun Pekka pitkällä valtamerimatallaan olisi tarvinnut apuakin. Omaisilleen Pekka oli jutellut varsin avomielisestikin harrastuksistaan,⁶⁾ mutta nämähän eivät kolmeenkymmeneen vuoteen ja ehkä Geoa lukuunottamatta siis ollenkaan olleet seuranneet hänen merkittäviä elämäänsä, joten on käsitettävissä, että monet asiat heistä saattoivat tuntua vähän ihmeellisiltä.

Mutta joka tapauksessa omaiset ja ystävät New Yorkissa jälleen saivat iloita Pekan läsnäolosta. Eikä ollut vältettävissä, että monissa tilaisuuksissa piti olla läsnä, vaikka hänen terveydentilansa ei suinkaan ollut hyvä,⁷⁾ siitä huolimatta, että hän saattoi näyttää terveemmältä ja virkistyneeltä näin työnsä suoritettuaan tuossa aurinkoisessa maassa.

Neiti Eskelinen oli ollut kiinnostunut tuosta merkittävästä viisaasta, joka Ervastin piti tavata. Hän oli sitä asiaa kysynyt kirjeessään ja saanut vastauksen, että hän ei vielä ollut tuota tietäjää tavannut, mutta tiesi hänen olinpaikkansa. Nyt hän käytti tilaisuutta kysyäksään uudelleen: ”Näittekö hänet?” ”Näin”, oli niin lyhyt vastaus, että kysyjä arvasi olevan parasta olla enempää kysymättä.⁸⁾

New Yorkiin oli saavuttu huhtikuun 12. päivänä ja Gripsholm lähtisi 21. päivänä. Siihen Ervasti tilasi paikan.

Kyynel kimmelsi Pekan silmäkulmassa, muistelee Geo veli heidän hyvästellessään laivan kannella. Kyynelsilmin hän myöskin hyvästeli Geraldia ja Anna Eskelistä, jotka olivat seuranneet häntä aina laivan hyttiin asti. Päivä oli lämmin ja hikikarpalot nousivat Pekan otsalle.

Sitten jo hälyytettiin saattajat pois laivalta. Pian Gripsholm lipui hiljalleen merelle päin. Näkyi valkoisten nenäliinojen huiskuttelua ja yhä etäämmäksi liukui suuri laiva näköpiiristä.⁹⁾

Lohduton oli tunnelma rannalle jääneitten keskuudessa. Laiva lähti kello 4 iltapäivällä ja samana iltana kello 7 Gerald oli jo matkalla takaisin Kaliforniaan.¹⁰⁾ Hänestä Pekka oli huolissaan, mutta muuten hän oli hyvin kiitollinen osakseen

tulleesta ystävällisyydestä. Hän kirjoitti seuraavana päivänä Anna Eskeliselle:

”Oli sangen haikeaa jättää New York eilen. Ystävälliset kuvat jäivät mieleeni — kaikki olivat olleet niin herttaisia ja sydämellisiä. Tunsin suurta sääliä Geraldia kohtaan, jonka nyt piti lähteä näin pitkälle matkalle. Millä mielellä hän lähtiesseen oli? Oliko hän rohkea ja luottavainen? Kun kirjoitatte hänelle, sanokaa sydämelliset terveiset minulta, sanokaa, että olen levoton, kunnes näen hänet taas Suomessa. . . Tunnen kuin hän olisi lapseni ja minä hänen isänsä, ja kysyn itseltäni, teinkö viisaasti antaessani hänen lähteä yksin.”¹¹⁾

Yksin istui Ervastkin suuren valtamerijättiläisen hytissä.

Mitä liikkuikaan tuossa harmaantuneessa, viisaassa päässä?

Ehkäpä hän käytti yksinäiset rauhalliset päivänsä kuluneen elämänsä tarkkailemiseen. Hän huomasi suorittaneensa elämäntyönsä ainakin jotenkuten. Tuhansia ihmisiä hän oli sokeasta välinpitämättömyydestä nostanut itsenäiseen ajatteluun, kysymään, mitä on elämä?

Eiväthän ne kaikki olleet häntä ymmärtäneet. Hän muisti nuo rakkaat teosofinsa palavimman nuoruutensa päiviltä, jolloin hän aatteelle oli uhrannut elämänsä keväisimmän innostuksen ja rakkauden.

Eiväthän ne kaikki häntä olleet siitä kiittäneet, päinvastoin. Mutta olisiko hän kenellekään katkera. Olihan yhdessä innostuttu, yhdessä uskottu suureen yleisinhimilliseen veljeyteen. Mitäpä merkitsi, jos jossakin pienessä piirissä oli oltu vähän eri mieltäkin, hän hymyillen ajatteli.

Minkätähden pitäisi teidän kaikkien kulkea sitä polkua, minkä olen nähnyt suorimmaksi ja kirkkaimmaksi. Minulla on kuitenkin se usko, että lopulta nuo kaikki eri polut yhtyvät suureksi valoisaksi tieksi. Se tie on Jeesus Kristus.

Tätä viimeistä totuutta ei aina oltu ymmärretty. Mutta tuolla pienessä kaukaisessa Suomessa oli pieni ihmisjoukko, joka kuitenkin aavisti. Valtamerijättiläisen koneitten jyskyttäessä hänen ajatuksensa kiitivät Suomeen hänen omiensa luo. Minun täytyy se vielä kerran ilmoittaa heille, tuo salaisuuksista suurin. Oi, kiiruhda laiva!

67. Kotona

Niin hän sitten jälleen toukokuun alkupäivinä asteli noita tuttuja, milteipä lukemattomia askelmia Kulmakoulun yläkertaan, portaita, joilla taitaa olla tilillään useampia vuosia hänen elinpäivistään.

Hieman vieraalta hän näytti kovin kesäisessä amerikkalaisessa puvussaan, valkeissa housuissaan ja sinisessä takissa, milteipä keikarimaisen hienona. Harmaa pitkäkö tukka oli harventunut ja tullut entistä valkeammaksi. Iho oli päivän-paahdama ja ahavoitunut.

Kädenpuristus oli pehmeä, lämmin ja sydämellinen. Kaikki parveilivat saadakseen toivottaa hänet tervetulleeksi. Mutta sitten siirtyivät melko nopeasti syrjemmälle, aivan kuin pieni arkuus mielessään.

Vanha tuttu Pekkahan siinä oli, ylen tuttu! Mutta oli tullut jotakin uuttakin, vavahduttavan kunnioitustaherättävää. Ja kuitenkin hänen silmistään säteili ymmärtämys, myötätunto ja jälleennäkemisen ilo jokaista kohtaan.

Hän itse oli luonnollinen eikä millään tavoin asennoitunut erikoisemmin.

Koetettiin arvailla mitä tästä nyt sitten olisi tuleva, mikä uusi voimantäyteinen kausi? mitä hän tulisi sanomaan?

Oli huikaisevan kaunis kevät ja valmistuttiin pian viettämään vuosikokousta, johon oli vielä joitakin päiviä.

Nuoret koristivat juhlasalin taiteilija Ola Forsellin johdolla, tällä kertaa varhaiskristillisin aihein ja 19. päivänä toukokuuta pidettiin tervetuliaiskokous. Siinä hän jälleen istui puheenjohtajan paikallaan. Oli puhetta ja musiikkia.

Varsinainen vuosikokous alkoi vasta sunnuntaina ensimmäisenä helluntaipäivänä. Kotiutunut matkamies pahoitteli, ettei ollut aivan voimissaan, mutta sitä ei osattu ottaa aivan vakavasti.

Kun Händelin ”Largon” säveleet olivat vaimentuneet, nousi hän puhumaan lausuen seuraavaan tapaan:

Muistakaamme, että ensimmäinen kristillinen seurakunta alkoi hengenvuodatuksella; helluntaita vietetään senkin muistoksi. Mikä oli se henki, joka silloin vuodatettiin? oliko se jokin ulkoapäin tuleva vuodatus, joka antoi apostoleille kyvyn puhua eri kieliä, niin että kaikki ymmärsivät? Mitä oli se henki?

Apostoleissa heräsi äkkiä selvä tietoisuus siitä, että he eivät olleet ruumiillisia eivätkä persoonallisia olentoja yksinomaan. Kun Kristus vaelsi maan päällä, edusti hän heille henkeä; he olivat persoonallisuuksia hänen ympärillään. Nyt he kaikki tulivat henkiolennoiksi; he eivät enää olleet persoonallisia sieluja. Nyt he heräsivät tietoisuuteen siitä, että he olivat henkiolentoja.

Kun henki meissä herää, silloin se tunnustaa asemansa Jumalan edessä. He tunsivat olevansa Jumalan Poikia. Kun ihmiselle näin käy, silloin on todellinen tahto hänessä herännyt. Se ei kysy erikoisia motiiveja, se tahtoo vain Jumalaa, totuutta, rakkautta. Järkeä hänessä silloin on ominaisuus, ei hänen syvin ominaisuutensa. Sitä ennen ihminen aina on tuntenut, että hän on yhtä järjen kanssa. Mutta kun hän tällä tavalla on herännyt, tuntuu kuin hänen persoonallisuutensa rakastaisi. Sekä järki että rakkaus ovat ainoastaan ominaisuuksia Jumalan Pojassa. Ne voivat hänen persoonallisuuttaan valaista. Mutta itse asiassa ne ovat hengen ominaisuuksia.

Tällä tavoin herännyt ihminen ei enää omista itselleen ansioita, vaan sanoo: ”En minä, vaan Kristus minussa.” Jos Kristus täyttää meidät, meille ei jää mitään kerskaamista. Tämä täyttyminen vapauttaa meidät omasta pienestä, syntisestä, huonosta persoonallisuudestamme.

Me ihmiset puolestamme voimme tehdä sen, mihin Jeesus

Kristuskin kehoitti: ”Valvokaa ja rukoilkaa!” Niin paljon me voimme muistaa olevamme henkiolentoja, että mikään näkyväinen maailma ei ole niin kovin tärkeätä, ja me voimme muistaa, että tärkeämpää on seurata Mestaria ja muistaa mikä on tehtävämme. Muistakaamme nytkin, ettemme ole tämä ruumis, emmekä persoonallisuus, vaan olemme henkiolentoja. Ei ole pelkoa siitä, että kuolema voisi meille mitään. *)

Illaksi oli järjestetty Pekka Ervastin esitelmätilaisuus yleisölle muun ohjelman ohella, ja hänen noustessaan puhumaan sali oli ahdinkoon asti täynnä kuulijoita. Hän puhui aiheesta ”Teosofinen liike ja apostoli Paavali”. Suuresti lyhennellen esitetään seuraavassa sen sisältö:

Teosofinen liike ja apostoli Paavali on yllättävä yhdistelmä. On kiinnitettävä huomio teosofisen liikkeen alkuun, siihen, mistä se on kotoisin. Se ei ole uskonto eikä lahko. Sikäli se on uskonnollinen, että se puhuu uskonnosta yhteisenä, yleisenä ilmiönä, tutkii, mistä uskonto on saanut alkunsa, kuinka uskonto valaisee kaikkia elämän eri ilmiöitä. On eräs veljeskunta tämän maan päällä ja sen jäseniä elää tämän ihmiskunnan keskuudessa, vaikka he elävät salattuina ja tuntemattomina. Ihmiset eivät heitä tunne. Vain silloin tällöin se toimii siten, että se lähettää jonkun veljen maan päälle. Hän kehoittaa ihmisiä elämään parempaa ja jalompaa elämää. Mutta me lohdutamme itseämme sillä, että hän ei ole tavallinen ihminen, vaan epätavallinen, ehkäpä joku jumala, niinkuin on aikoinaan luultu Kreikassa ja Intiassa. Siinä ei ole mitään pahaa, ellemme tahtoisii tällä vapauttaa itseämme velvollisuuksista, jotka meille tulevat sillä, että hän on keskuudessamme. Me vaiennamme omantuntomme äänen sillä, että asetamme hänet jalustalle ja palvomme häntä.

Turhaa meidän on haaveilla mistään paratiisista ennen kuin olemme luoneet tilan onnelle, autuudelle, hyvälle, omassa sydämessämme. Maapallo ei ole luotu helvetiksi, vaan paratiisiksemme. Kun te otatte itseenne Jumalan valtakunnan, silloin se astuu alas maan päälle. Tähän ovat kaikki suuret opettajat aina viitanneet. Meidän on jatkettava työtä, jonka luonnon

kaikki jumalat ovat panneet alulle. Paavali sanoo: 'Koko luomakunta odottaa Jumalain Poikain palaamista.' Se merkitsee, että ihmisten vaikutus ulottuu laajemmalle kuin he itse nykyisin osaavat aavistaakaan.

Teosofinen liike sai alkunsa tästä pyhästä veljeskunnasta. H. P. B. oli heidän työväliseensä.

Missä suhteessa teosofinen liike on kristinuskoon?

Jeesus Kristus on tuon mainitsemaamme veljeskunnan pää. Ovatko hänen apostolinsa kuolleet?

Veljeskunnan jäsenistä ovat useimmat tuntemattomia, eräät tunnettuja. Jos he kerran kuuluvat tuohon veljeskuntaan, merkitsee se, että he yhä elävät. Kaikki nuo ihmeelliset ihmiset yhä elävät.

Entä meille jo lapsuudestamme tutut apostolit?

Vaikkemme tietäisikään kaikkien vaiheita, voimme ainakin tietää jotakin eräistä, etenkin Paavalista. Mitä me tiedämme hänestä? Hän oli diasporajuutalainen, joka erosi muista apostoleista siinä, että hänen mielestään pakanoillekin oli julistettava uutta sanomaa, vieläpä niin, että heidän ei tarvinnut tulla juutalaisiksi. Pietari ja Jaakob antoivat kannatuksensa Paavalille ja Bamabaalle.

Paavali astui syvällisten kokemusten jälkeen Mestari-ihmisten joukkoon, niiden, jotka tekevät työtä ihmiskunnan hyväksi. Hän on syntynyt uudelleen. Hänellä on uusi ruumis, mutta hän on kuitenkin sama Paavali. Hän on yhtä innostunut Jeesuksen sanomasta kuin ennenkin.

Paavali on katsellut teosofista liikettä. Hän ei liittynyt siihen. Hän pysyi samalla epäilevällä kannalla kuin muutkin. Paavali, joka oli koettanut moneen kertaan puhdistaa kristinuskoa ja kristillistä kirkkoa, pysyi epäilevällä kannalla, mutta luonnollisesti täynnä myötätuntoa. Monet arvelivat, että he ehkä 20 vuosisadalla voisivat tehdä jotakin. Teosofisen liikkeen vaikutushan on, että se tahtoo elähyttää kaikkia uskontoja, saada aikaan, että jokaisessa uskonnessa aletaan seurata alkuperäistä opettajaa.

Ehkä 1900-luvun ensimmäisellä puoliskolla voidaan ryhtyä puhdistamaan kristinuskoa, siis jo vuodesta 1925.

Pohjolasta tullaan esittämään suurella ponnella, mitä kristinusko on, H. P. B. on viitannut Suomeen. Se voi merkitä sitä, että H. P. B. on päättänyt: Minäpä synnyn Suomeen.

Paavali on mukana tässä työssä. Hän auttaa kaikkia niitä, jotka vilpittömästi tahtovat palvella tätä asiaa.

Toivon, että voisitte uskoa niinkuin minä uskon, tietää niinkuin minä tiedän, että Paavali on mukana tässä työssä, jota me olemme tekemässä.²⁾

Varmaankin Ervast nyt tässä jäähyväispuheeksi muodostuneessa esitelmässään riittävän selvästi toi tarkoituksensa ilmi, eikä kenenkään ollut vaikea päätellä kuka oli hän, joka vuodesta 1925 alkaen Pohjolassa suurella ponnella esitti mitä on kristinusko.

Nyt ei enää ”Suuren seikkailun” lukijan liene yhtä vaikeata ymmärtää kirjan symbolista esitystä. Ei se missään tapauksessa ole pelkkä mielikuvituksen luomus, vaan elettyä todellisuutta, joka on puettu tuollaiseen kaunokirjalliseen muotoon. Siitä tuli tekijänsä joutsenlaulu, niinkuin edellöselostetusta puheestakin, joka sitä täydensi. Tosin hän piti seurankokouksessa vielä suuren puheen ja maanantai-illan päätätjäiskokouksessa toisenkin, mutta ne vahvistivat sitä mitä hän jo oli lausunut.

Hän puhui tuosta suunnittelemaastaan matkasta kristinuskon syntymäpaikoille, Palestiinaan ja Egyptiin.

68. Pekka Ervastin poislähtö

Seuraava päivä oli tiistai. Oli jo toukokuun 22. päivä. Aamupäivällä hänet nähtiin vakaana astelemassa Snellmaninkatua alas *) menossa Gerdan luo. Oli jällellä vielä yksi kokous, kirjallisuusseuran. Ulkoapäin hän näytti olevan tavallisessa kunnossa.

Tuo kokous sitten illalla pidettiin. Pekka Ervast oli hilpeällä, suorastaan humoristisella tuulella.

Kokouksen jälkeen hän meni samassa koulutalossa sijaitsevaan ”Nuorten kerhoon” kirjoittamaan alle viimeisen kirjansa luovutusopimusta. Merkillistä kyllä, hän sen tehtyään sanoi: ”Se on joutsenlauluni!”

Jonkun aikaa hän seurusteli nuorten kanssa, ja nämä näyttelivät hänelle kuvateosta, jossa oli purjealusten kuvia, ja sanoivat: Tuollaisen huvipurren me sinulle hankimme kun lähdet Egyptiin. Näin laskettiin leikkiä.²⁾

Sitten hän lähti Waldemar Kaaden ja Eino Krohnin kanssa Kaaden ja hänen yhteiseen kotiin Oikokatu 15:een. Eino Krohn saattoi heitä ovelle saakka. Tämä tapahtui kello 22.30 aikaan.

Pekka Ervast ja Waldemar Kaade menivät asuntoonsa. Oli jo myöhä ja alettiin riisuutua levolle menoa varten. Pekka oli valmiina vuoteeseen menoa varten kun alkoi tulla yskänkohtauksia, jotka tihenemistään tihenevät. Limaakin nousi suuhun lakkaamatta. Hän nousi kävelemään ja Waldemar antoi hänelle kostutetun pyyhkeen, jolla paineltiin rintaa. Vain muutamia sanoja vaihdettiin.

Waldemar ei arvanut sitä vielä aivan vakavaksi, mutta huomasi sitten, että tosi oli kysymyksessä. Hän ei kuitenkaan voinut jättää potilasta yksin. Ennen yskänkohtauksia hän oli istunut Pekan sängyn reunalla, kuten tavallisesti, ja oli puheltu päivän tapauksista. Mutta tällä kertaa Pekka oli kumman vaitelias. Mitä tehdä? Hän tuki Pekkaa tämän istuessa. Yhtäkkiä Pekka raukesi ja kaikki oli lopussa. Se tapahtui kello 23.20.

Waldemar riensi Eino Krohnin luo. He kutsuivat tohtori Armas Ruotsalaisen. Kun lääkäri saapui, voi hän ainoastaan todeta sen, mikä muutenkin oli ilmeistä.

He valvoivat siellä yön. Aamulla sitten ilmoitettiin omaisille ja tuttaville.³⁾

On olemassa hyvin lukuisia kuvauksia siitä tunnelmasta, minkä Pekka Ervastian äkillinen ja odottamaton poismeno hänen ystäväissään herätti. Yhteistä niille kaikille on, että uutinen ensin oli tuntunut miltei uskomattomalta. Kun se sitten tajuttiin, oli sen vaikutus huumaava.

Parhaiten ehkä tuota yhteistä kaipauksen tunnelmaa kuvaa tohtori Sven Krohnin muistokirjoitus Pekka Ervastista tämän omassa aikakauskirjassa. Se esitetään seuraavassa lyhenneltynä:

”Eräs tärkeä vaihe ikuisuusvaelluksessasi on päättynyt, vaihe, jonka ulkopiirteet mekin, aistimaailmaan sidotut ihmisolennot, saatoimme havaita, 58 vuotta kestänyt ajanjakso, jolloin näkyvänä vaelsit ja toimit keskuudessamme. Miten lyhyt olikaan tämä ajanjakso, ajatellessamme kuluneita vuosia, miten pitkä, ajatellessamme suorittamasi työn määrää.

Miten ylevän kaunis olikaan tämän maisen elämäsi latu, miten korkeaan vireeseen viritetty sielusi soitin.

Melkein kuin maasta Sinä poljit esille henkisen liikkeen täällä Suomessa. Sinä vavahduttit sielujen syvintä, kutsuit ihmisiä totuutta etsimään, Kristusta seuraamaan.

Valtavia ja puhtaita tunteita on ilmentämäsi kauneus herättänyt, järkeämme ja ajatustamme olet terästänyt, totuuden tahtoa, syvemmän ja ihanteellisemmän elämäkäytännön

tahtoa olet meistä esiin kutsunut. Ja juhlallisin oli sittenkin lähtösi hetki, jolloin kätesi siunasi meitä ja huulillasi värähtelevät maagillisen voiman kannattamat ja samalla niin lempeän sydämelliset sanat: ”Menkää rauhassa.”

Pekka Ervast, kuninkaallinen sielu! Sinun elämäsi oli merkittävä taru, satu ja seikkailu, niinkuin vain aniharvojen ihmisten elämä on ollut.

Olet jättänyt meille näkyväisiksi todistuksiksi kirjoissasi piilevät tyhjentyneen henkisen tiedon aarteet. Olet jättänyt meille esikuvan elämällä elämäsi etsijänä ja päättämällä sen voittajana. Ja ennen kaikkea on tällöin ehkä omiaan vahduttamaan meidän sielujamme Sinun sydämesi, suuri ja heikko sydän, joka kykeni jakamaan meille kaikille myötätuntoa, elämään tuhansien ihmisten persoonallisissa huolissa ja ahdingoissa, tappioissa ja voitoissa, suremaan ja iloitsemaan heidän kanssaan, rakastamaan ja antamaan anteeksi, samalla kuin ihmiskunnan suuret huolet elivät siinä.

Mitä Sinulle jo suuremmalla suulla on sanottu, kaikukoon vielä julki tuhannesta sydäimestä. Ole kiitetty, ole siunattu!”

69. Jäähyväis juhlallisuudet

Ei viikkoakaan ollut kulunut noista suurista juhlallisuuksista, joita oli järjestetty Pekka Ervastin palattua pitkältä matkaltaan. Kun hänen ystävänsä taas joutuivat kokoontumaan, mutta nyt niin aivan vastakkaisen tunnelman vallitessa.

Hädin tuskin itse kukin oli koettanut jotenkin selvittää ajatuksensa siitä täydellisestä hämmennyksestä, mihin ne olivat syöksyneet, kun oli tapahtunut jotakin niin perin vastakkaista kuin oli osannut kuvitella tulevaisuudessa tapahtuvaksi. Johtajan poismeno löi yhdellä iskulla maahan ruusunpunaisimmatkin haaveet.

Mutta ainahan käy rakkaan ihmisen poismentyä niin, että muodostuu tuollainen hyvin siunaustatuottava välivaihe, ennenkuin surevien on pakko siirtyä siihen elämänmuotoon, mikä väistämättömästi on edessä kaivatun poismentyä. Sen välivaiheen muodostaa vainajan jäähyväis- ja siunaustilaisuuden järjestäminen ja sen juhlallisuudet, jotka eivät anna surevan ajatuksille täyttä tilaisuutta keskittyä menetyksen koko suuruuteen, ja sitten kun se on välttämätöntä, on jo jäänyt jonkun verran välimatkaa sopeutumista varten, mikä muodostuu suureksi helpotukseksi sureville.

Sunnuntaina toukokuun 27. päivänä kello 12 oli temppeelin jokainen kohta, eteishalli ja portaatkin niin täynnä poismenteen omaisia, ystäviä, seuran jäseniä, aatetovereita ja yleisöä, kuin ei koskaan ennen eikä jälkeenpäin.

Temppeli oli kauniisti koristettu. Korokkeella itäpäässä, Kristuskuvan edessä, makasi poismennyt johtaja.

Maan sanomalehdet ja myöskin jotkut Ruotsin lehdet huomioivat tilaisuuden ja esittivät kauniita ja myötämielisiä selostuksia Pekka Ervastin persoonallisuudesta ja elämäntyöstä.

Juhlallisuudet alkoivat seuran soittajien esittämällä Händellin Largolla. Sitten Annikki Uimonen lauloi Beethovenin koraalin ja Piippa Heliö Merikannon ”Oi muistatko vielä sen virren?” sekä Martti Seilo Loewen ”Kello” aarian, kaikki vainajan mielimusiikkia.

Arkun luo astui varapuheenjohtaja, näyttelijätär Hilda Pihlajamäki Eino ja Sven Krohnin saattamana. Arkku oli kukin kauniisti koristettu. Valtakunnan ja seuran liput tekivät kunniaa. Sitten Hilda Pihlajamäki piti vaikuttavan ja muotokauniin muistopuheen.

Seurasi jälleen musiikkiohjelmaa, jossa oli kuoron esittämä Wennerbergin psalmi ”Ne, jotka kyynelin kylvävät” ja Oskar Merikannon säveltämä kantaatti ”Kuoleman kunniaksi”, jonka sanat, kuten muistamme, olivat Pekka Ervastin. Lausuntosan esitti Hilda Pihlajamäki ja laulusoolot Annikki Uimonen ja Martti Seilo.

Seurasi seppelten lasku ja pian kohosi arkulle korkea seppelten ja kukkien kumpu. Niitä toivat omaiset ja ystävät, aatteelliset järjestöt ja yhteisöt. Niitten lisäksi esitettiin joukko runopukuisia tervehdyksiä, adresseja ja sähkösanomia kotimaasta ja ulkomailta.

Laulaja Reino Hallaperä esitti Kasken ”Erakkomajan” ja kuoro Beethovenin ”Jumalan kunnia luonnossa”. Virsi ”Sun haltuus rakas isäni” päätti tilaisuuden, minkä jälkeen suuri joukko seurasi vielä vainajaa krematoriokappeliin viimeiselle matkalle.

Pekka Ervastin tuhka kätkettiin hänen vanhempiensa perhehautaam vanhalle hautausmaalle, jonne vuosikymmenten aikana ilmestyy jatkuvasti kukkia, joita ei koskaan näy puuttuvan.¹⁾

Jo noitten juhlallisuuksien järjestelyjen aikana Ervastin jälkeensä jättämä seura myöskin järjestäytyi. Varapuheenjohtaja Hilda Pihlajamäki tulee johtajaksi. Voimakkaalla kädellä

hän pitikin sitten seuraa koossa aina kuolemaansa asti vuoteen 1951, jolloin jo Ervastian aikana toiminut pitkäaikainen sihteeri, fil. maisteri Uno Pore tuli johtajaksi.

Kenties päätehtäväkseen seura on ottanut Ervastian jälkeensä jättämien pikakirjoitettujen luentojen julkaisemisen ja suuri määrä kirjoja niistä on jo tullutkin, mutta paljon on vielä julkaisematta. Luentotoimintaa vakiintuneeseen tapaan on jatkettu. Niissä on pidetty tärkeimpänä yhä uudelleen lukea Ervastian omia luentoja, mutta on myöskin ilmaantunut joukko uusia luennoitsijoita.

Seura onkin siten pysynyt varsin kiinteästi koossa, vähäisiä hajaantumisilmiöitä lukuunottamatta, jotka eivät kuitenkaan ole voineet ehkäistä seuran jäsenmäärän hiljaista, mutta varmaa kasvua. Toiminta on varsin määrätietoista eikä montakaan päivää vuodessa mene, ettei seuran kokoushuoneissa ole jotakin toimintaa. Hämmästyttävää rohkeutta on seura osoittanut ryhtymällä rakentamaan Jyväskylään uutta temppeleä kun entinen joutui eronneelle Hannulan ryhmälle ja ilmiömäisen nopeasti se myöskin rakensi uudelleen tulipalossa vaurioituneen Helsingin temppeleinsä. Pekka Ervast ei eläessään koskaan päässyt nauttimaan siitä turvallisuudentunteesta, mikä hänen kuolemansa jälkeen taloudellisessa suhteessa on tullut hänen jättämänsä seuran osaksi.

Voimme tästä kaikesta tehdä sen päätelmän, että Ervastian vaikutus yhä on voimakas. Eikä kysymyksessä ole yksistään hänen persoonallinen vetovoimansa, niin suuri kuin se olikin, koskapa se jatkuu yhä hänen poismentyäänkin, jolloin mukaan on tullut jo uusi polvi, joka ei koskaan ole häntä nähnytkään.

On siis itse hänen julistuksessaan ollut jotakin, mikä kykenee vetämään puoleensa etsiviä sieluja. Mitä se on, sen ehkä voimme saada selville hänen ”joutsenlaulustaan”.

70. ”Suuri seikkailu”

Näin seurailtuamme ”Suuren seikkailun” kirjoittajan elämänvaiheita olemmekin tulleet huomaamaan, että tuo teos on omaelämäkerta, mutta sellaisena tavallisesta suuresti poikkeava.

Se alkaa kuvattavansa aivan viimeisestä elämänvaiheesta. Kiintoisalla tavalla se sitten, puoliksi muistelmina, puoliksi juuri tapahtuvina elämyksinä esittää tuon elämän syvimät syyt.

Siinä esiintyy tohtori Kotkan poika, nuori Ilmari, joka tuona hyvästijätön hetkenä ehkä edustaa Pekka Ervastian lähimpiä ystäviä ja oppilaita. Ne hänen ennenpitkää on jätettävä.

Tohtori Kotkan vaimolla on lapsuudenystävän Ingridin nimi. Mahdollisesti tämä kuvaa juuri sitä persoonallista elämää, joka tunnetaan Pekka Ervastian nimellä.

Mutta kuka sitten olisi itse matkamies, tohtori Ensio Kotka? Tietenkin myöskin Pekka Ervast, mutta tuo ”seikkailija”, ihmisminuus, joka tässä elämässä oli lähtenyt totuutta etsimään ja myöskin — löytämään.

Kertomus etenee seuraten tuon todella tapahtuneen Kalifornian matkan ulkonaisia vaiheita ja siinä se avaa lukijalle paljon sellaista, mitä Pekka Ervast todellakin oli elänyt lapsuudessaan lähtien.

Seuraa viehättävä kuvaus keskustelusta rovasti Santalan kanssa junassa. Se antaa meille oivan käsityksen Ervastian suhtautumisesta kirkkoon ja papistoon. Sehän oli ollut kauttaaltaan myönteinen aina, vaikka papistolla siitä ehkä on ollut

päinvastainen käsitys, niinkuin paljastuu tuon hienostuneen, valistuneen ja sympaattisen rovasti Santalan vuorosanoista.

Ervast aivan lyhyesti antaa keskustelutoverilleen selostuksen siitä lapsuudenuskosta, mikä hänellä oli ollut ja minkä hän, niinkuin varmaankin jo olemme tulleet ymmärtämään, oli pienenä lapsena saanut omalta äidiltään. Siinä myöskin viitataan siihen voimakkaaseen uskonnollisuuteen, jossa Pekka Ervast eli ripillepääsynsä aikana. Suhtautuminen kirkkoon oli silloinkin perin myönteinen. Rippipapin vaikutus on ollut hyvä. Eikä nuorukainen ajattelekaan muuta kuin, että hän on harras kristitty ja hänelle ”usko” merkitsi sitä, että hänen koko sydämestään tuli *seurata* Jeesusta.

Tämän kaiken ymmärtävä ja suvaitsevainen kirkonmies hyväksyy.

Sitten seuraa merkillinen kertomus kun nuori ylioppilas oli kirjoittanut arkkipiispalle, että hänen tuli päästä arkkipiispaksi, jotta hän silloin voisi toimeenpanna kirkon uudistuksen, jonkinlaisen uskonpuhdistuksen. Hän ensin ehdotti, että arkkipiispa itse toimeenpanisi erinäisiä muutoksia tai, jos tuntisi itsensä liian vanhaksi, tavalla taikka toisella tekisi nuorukaisesta arkkipiispan.

Niin hämmästyttävän hullua, ja sen Ensio Kotka itsekin toteaa, kuin se on ollutkin, se hänen mielestään kuitenkin todisti, että nuorukainen oli ”luterilaisempi kuin luterilainen kirkko itse”, sillä hän ”uskoi uskoon”.

Näin lyhyin, nopein skitsein tekijä piirtää etemme hyvin havainnollisen kuvan siitä merkillisestä nuorukaisesta, jonka olemme tulleet tuntemaan Pekka Ervastina.

Ja siinä tulee sitten lyhyt taitava esitys rovasti Santalan suulla meidän aikamme uskosta: ”Emme enää elä semmoisten ihmeitten aikaa.” Ja kuitenkin tohtori Kotka hänelle kohta kertoo ihmeen. Hän kertoo varsin avoimesti tuon kokemuksensa, jolloin hänen luokseen tuli merkillinen olento. Hän tekee sen ehkäpä avoimemmin ja yksityiskohtaisemmin kuin ennen, mutta yhä tuntuu tuo kokemus Pekka Ervastista niin pyhäältä, että hän arastelee sitä kokonaan selittää. Kuka on

tuo ”egyptiläisen” näköinen olento, joka on todellinen ihminen, mutta kuitenkin niin paljon muutakin?

Rovasti Santala ottaa esiin senkin mahdollisuuden, että kysymyksessä olisi jokin muu kuin hyvyyden maailmasta kohtoisin oleva ”enkeli”, mutta tämä ajatus kohta torjutaan ja siinä yhteydessä saamme kuulla Pekka Ervastian erinomaisen määritelmän ”pahasta”. Tämä määritelmä kuuluu: *”Kyllä minäkin uskon pahan todellisuuteen, vaikken sen ikuisuuteen enkä sen absoluuttiseen persoonalliseen johtajaan.”*

Ja lopuksi tässä keskustelussa tohtori Kotka ilmoittaa tietävänsä, kuka oli tuo merkillinen olento, mutta hän ei ole oikeutettu ilmaisemaan sitä.

Kirjan toisessa luvussa jatkuu keskustelu rovasti Santalan kanssa valtamerilaivalla ja siinä tämä tekee hyvin järkevän kysymyksen: Ettekö kaipaa uskonnolta mitään syvempää ravintoa hengellenne? Ihmistä ei tyydytä paljas älyllinen näkökanta.

Kysymys antaa nyt tohtori Kotkalle tilaisuuden tuoda esiin ne näkökannat, mitkä Pekka Ervastilla oli ollut uuden uskonpuhdistuksen suhteen. Saamme hyvin havainnollisella tavalla tietää, mitä kristillisessä uskossamme olisi ”puhdistettava”.

Ensimmäinen kysymys koskee ”pelastusta”. Tarkoitattekko ”pelastuksella”, että ihmisinä tulisimme siveellisesti paremmiksi ja voittaisimme synnin?”

Tämän tohtori Kotkan tekemän kysymyksen aiheuttama reaktio oli kirkonmiehelle todellakin luonteenomainen: ”Tjaa, tavallaan. Mutta emme ihmisinä kykene parantamaan itseämme, vielä vähemmän voittamaan syntiä.”

Siinä sitten käsitellään ”perisynti” ja muita kirkollisia oppeja. Mutta tuohan tohtori Kotka sitten esiin senkin tosiasian, että historia kuitenkin tuntee joitakin ihmisiä, jotka ovat tulleet niin lähelle täydellisyyttä, että silmiämme häikäisee, ja myöskin sen, että Kristus itse on sanonut: olkaa täydelliset niinkuin teidän Isänne on täydellinen. Onko tuommoinen sana lausuttu turhaan?

Tohtori Kotka myöntää, että verraten harvat ihmiset ovat

pyrkineet Jumalan yhteyteen, mutta totuus olisi kuitenkin opetettava kansallekin.

Mikä totuus? tiedustelee rovasti.

Se totuus, herra rovasti, että ihminen elää täällä maan päällä pyrkiäkseen Jumalan tietoon ja yhteyteen.

Näin vaivattomasti tohtori Kotka nyt vastaa tuohon elämän suurimpaan kysymykseen, mitä varten elämme.

Vilpittömästi hämmästyen rovasti Santala lausuu: Mutta si tähän opetetaan kristikunnan kaikissa kirkoissa.

Olisi luullut tohtori Kotkan tässä jääneen sanattomaksi, mutta hänellä on heti vastaus valmiina: Ns. kristinusko on täynnä opinkappaleita, jotka hämmentävät totuuden ymmärtämistä. Jos pyyhitte ne pois ja opetatte suoraan kaikille ihmisille, miten heidän on pyrittävä ja eletävä, silloin ehkä voidaan sanoa, että totuutta opetetaan.

Ja rehellinen rovasti Santala myöntää, että tässä puheessa on perää.

Näin molempien keskusteli joitten käsitys yhtyy siinä, että uusi reformatio on tarpeen. Usko perkeleeseen ja ikuiseen kadotukseen on Suomen kirkonopista poistettava, niinkuin on tehty jo Ruotsissa, lausuu ensinnä tohtori Kotka.

Seuraa kiintoisa keskustelu helvetinopista. Siinä rovasti Santala aluksi, tosin heikosti, koettaa huomautella, että onhan tuo oppi kuitenkin auttanut monta yksilöä luopumaan raa'asta pahanteosta.

Mutta tohtori Kotka huomauttaa, ettei 'auttanut' ole oikea sana, vaan 'peloittanut' ja sitäkin hän puolestaan epäilee, sillä ei pahan pelko auta meitä hyvän rakkauteen. Kuinka moni ihminen helvetinopin johdosta onkaan epäillyt Jumalan rakkautta, kuinka moni sydän särkynyt, kuinka monet aivot kadottaneet tasapainonsa!

Molemmat ovat yhtä mieltä siitä, että oppi perkeleestä ja kadotuksesta on hyljättävä. Mutta rovasti Santala kysyy huolestuneena, mitä meidän sitten on asetettava tilalle? Hän saa lyhyen vastauksen: totuus, totuus kuolemanjälkeisestä elämästä.

Sen rovastikin myöntää oikeaksi, mutta sehän on meiltä salattua.

Tohtori Kotka huomauttaa, että siinä Luther teki kohta-
lokkaan erehdyksen kun hän poisti kirkonopin uskon kuole-
manjälkeisistä välitiloista ja protestanttisen kirkonopin mu-
kaan ”nukutaan” haudassa viimeiseen tuomiopäivään asti. Ei-
kö tämä ole hirveätä taikauskoa? *Jollei ihmisen sielu elä ruu-
miista riippumatta, ei hänen ”heräämisestään kuolleista” ole
paljonkaan toivoa.*

Rovasti Santalakin myöntää näin uskovansa, mutta huo-
muttaa, ettei se vielä ole tietoa, jolloin tohtori Kotka puoles-
taan huomauttaa: En ainoastaan usko, minä tiedän.

Puhe kääntyy tietenkin spiritismiin, jolle tohtori Kotka
kyllä myöntää tietyn oikeutuksen, mutta hän itse ei perusta
tietoaan semmoiseen, vaan omakohtaiseen tietoon, joka ehdot-
tomasti on saavutettavissa. Samalla hän huomauttaa, että kuol-
leita ei saa missään tapauksessa häiritä. Heitä saa ja täytyy
auttaa, jos siihen kykenee, mutta ei turhan päiten puhutella.
Ei edes katsella ilman lupaa.

Ja sitten hän yllättäen kysyy: Ettekö usko, että Vapahtaja
rakastaa kuolleita, niinkuin eläviäkin? Ettekö usko hänen pi-
tävän kaikkia silmällä? Kristus hallitsee kuolleitten valtakun-
taa, ja ainoastaan Hänen rakkautensa luvalla ja avulla voi
kuolevainen siihen valtakuntaan astua.

Rovasti vakavoituu ja lausuu: Te väitätte siis, herra toh-
tori, että kuolevainen meikäläinen voi, kuten sanotte, astua
vainajien valtakuntaan.

Väitän! oli tohtorin vastaus.

Tätä kaikkea ei kunnan rovasti sentään voinut hetkessä su-
lattaa. Mutta seuraavana päivänä hän jälleen pyrki tohtori
Kotkan puheille. Hän oli nukkunut huonosti ja kärsi hirvittä-
västä päänsärystä, minkä keskustelutoveri miltei hetkessä
poisti tarttumalla hänen käteensä. Se tietenkin lisäsi tämän
kiinnostusta ja uskoa häneen. Ja niin taas yhdessä jatkettiin
suunnitelmia uskonpuhdistuksen suhteen.

Tohtori Kotka huomautti, että katolinen oppi kiirastulesta

saattaa tosin tuntua teennäiseltä ja monen mielestä naurettavaltakin. Se on keskiaikaiselle mielikuvitukselle ja järjelle luotu esitys, mutta kuitenkin elämän tosiseikoista. Meidän aikanamme kuvailisimme noita tosiseikkoja toisin. Kenties spiritistien puheet ihanasta kesämaasta ovat lähempänä todellisuutta sen eräässä puolessa. Valitettavasti noissa kokeiluissa on paljon puutteellisuuksia, jopa virheellisyyksiäkin. Ja tohtori Kotka esittää tuon okkultistien näkökannan, että ainoastaan elävien ihmisten omakohtainen kokemus näkymättömästä maailmasta voi heille tuoda totuuden.

Sitten he valitsivat sopivan kohdan laivalla, istuutuivat korituoleihin ja hiljentyivät. Tohtori Kotka keskittyy muutamaksi minuutiksi, ei spiritistisen meedion tavoin, vaan tuolla okkultisella tavalla ja ryhtyy kuvailemaan rovasti Santalalle tätä itseään koskevia seikkoja tavalla, joka saa rovastin vakuuttuneeksi. Siinä paljastuu, että rovastilla itselläänkin oli nuorena poikana ollut tuollainen kokemus, jota hän kuitenkin ei ollut uskaltanut kenellekään kertoa.

Rovasti Santala puhkeaa lausumaan: Oi kuinka me olemme sokeita, me ihmiset, kuinka sokea oli meidän kirkkomme, kun se ei tehnyt teistä heti johtajaansa. Kaksi ystävää oli löytänyt toisensa, vakava, rehellinen, intelligentti kirkonmies ja tuo merkillinen ihminen, joka oli matkalla Amerikkaan uskonpuhdistuksen asioissa.

Seuraa kertomus etsijämme käynnistä Washingtonissa erään tohtori Madisonin luona tämän palatsissa. Tohtori Madison on upporikas, sivistynyt ja hienostunut teosofi, joka elää itsetyytyväistä elämäänsä keskellä niin perin tyydyttävää loistoa ja perin tyydyttävää maailmankatsomustaan, nauttien taiturimaisesta urkujensoitostaan. Hänkin on ollut teosofisen seuran jäsen, mutta on sitten eronnut. Lukija ymmärtää helposti, ettei tuon eron syynä ole tarvinnut olla minkään ristiriidan, vaan pikemminkin ehkä tohtori Madisonin ”yksilöityminen”. Hänhän tietää olevansa Mestari Kuthuumin oppilas. Hän elää askeettisen puhdasta elämäänsä ilman tupakkaa ja lihaa, mutta saattaa sentään valtavasta viinikellaristaan tar-

jota lasin valkoista burgonjia vieraalleen tuossa kielitolaki-
maassa.

Tohtori Kotka kertoo aatteestaan, mikä hänellä kerran oli ollut, että kaikki erilaiset totuudenetsijäin seurat voisivat sentään muodostua jonkinmoiseksi liitokseksi kansojen auttamiseksi, sillä elämme nyt murrosajassa.

Siinä tohtori Madison mielihyvin yhtyy hänen ajatukseensa.

Ja sitten tohtori Kotka tälle teosofien edustajalle tekee omantunnon kysymyksen: Millä tavalla teosofinen liike yleensä on auttanut maailmaa ja millä tavalla se voi sitä auttaa?

Se sai isännän miettiväiseksi ja hän vastaa: ”Teosofiset seurat ympäri maailmaa julistavat yleistä veljeyttä pääoppiin ja väittävät sitä ensimmäiseksi ja tärkeimmäksi tehtäväkseen, mutta jos odotamme, että ne seuroina osaisivat sitä toteuttaa, petymme surkeasti.”

Lausunto jatkuu paljon pitempänä. Siinä myös huomauteetaan kuinka tuo ajattelu leikkaa kärjen yleiseltä suvaitsemattomuudelta, vapauttaa kristitytkin ylpeästä toisten uskontojen halveksumisesta, niin, että aletaan ymmärtää, että kullakin uskonnolla on oma kauneutensa.

”Kuitenkin”, päättää tohtori Madison laajan lausuntonsa, ”uskon, että lähestyy aika, jolloin uskonnollinen suvaitsevaisuus kuuluu sivistyksen alkeisiin.”

Tohtori Kotka tekee tähän älykkään varauksen:

”Tuo on kaikki totta, mutta suvaitsevaisuudellakin on oma vaaransa. Se voi muuttua leväperäisyydeksi: kaikki uskonnot ovat yhä hyviä, — miksi siis yksikään olisi tosi? Tämä vie helposti epäuskoon, jumalankieltoon, materialismiin.”

Keskustelu siirtyy käsittelemään eri uskontoja ja myöskin sitä *kuinka kristinuskosta poistettiin jälleensYntymisoppi Konstantinopolin kirkollikouksessa vuonna 553*. Käy selville, että tohtori Kotka onkin yhtä selvillä noista kaikista teosofisista opeista kuin konsanaan tohtori Madison ja on jo aika siirtää keskustelu tavallisista teosofisista aiheista syvällisempiin periaatekysymyksiin. Aloitteen tekee tohtori Kotka

kysyessään: Suokaa minun nyt tehdä erittäin asiallinen kysymys. On totta, että teosofinen liike on tehnyt työtä vanhojen uskontojen tunnetuksi tekemiseksi kristikunnassa ja nostanut ne uudestaan arvoonsa sekä itä- että länsimailla, *mutta onko myös totta, että teosofinen liike on tehnyt samaa kristinuskon puolesta?*

Seuraa vallan verraton keskustelu, jonka kuluessa tohtori Kotka panee teosofisen keskustelutoverinsa aivan ahtaalle tuosta teosofien opetuksesta, että Jeesus ei olisikaan elänyt ajanlaskumme alussa, vaan sata vuotta aikaisemmin eikä Jeesus Natsarealaista siis olisi ollut olemassakaan.

Tohtori Kotka huomauttaa, että onhan apostoli Paavalin elämä vuosiensa puolesta historiallisesti todistettu. Hän kuoli 60-luvulla, siitä ei ole pienintäkään epäilystä. Mutta hänhän oli kohdannut Pietarin ym. apostoleita, Jeesuksen välittömiä opetuslapsia, missä nämä opetuslapset ovat olleet sen sadan vuoden ajan, mikä oli kulunut tuon toisen Jeesuksen, juutalaisten Toldoth Jeshu kirjoituksessa mainitun Jesus ben Pandiran kuolemasta?

Mainiota, mainiota! huudahtaa tohtori Madisonkin, joka samassa on voitettu tohtori Kotkan mielipiteen puolelle. Ja molemmat ovat nyt yhtä mieltä siitä, että saksalainen tohtori Steiner on oikeassa kun hän väittää, että Golgatamysterio on tapahtunut, niinkuin evankeliumeissa on kerrottu.

Mutta Kristuksen mystério jää yhä tohtori Madisonille monessa suhteessa hämäräksi ja hän aivan säikähtää kun tohtori Kotka tekee henkilökohtaisen kysymyksen: Oletteko itse kohdannut tai — kuinka sanoisin — kokenut tätä kosmillista Kristusta. Eikä tämä ollut tavannut edes tuota Mestari Kuthumia, jonka opetuslapsi kuitenkin käsitti olevansa.

Keskustelu siirretäänkin nyt eetilliselle alalle. Ja jälleen joutuu isäntä hämmästyämään kun tohtori Kotka ilmoittaa, että Kristuksella oli omatkin käskynsä.

Sillä hetkellä seuraan liittyy roomalaiskatolinen piispa, monsignore Sparvagli, joka oli ollut mukana samalla valtamerialavalla, millä tohtori Kotka oli saapunut ja viimeksimäi-

nittu oli ollut läsnä piispan toimittamassa messussa, mutta eivät he siellä olleet keskustelleet.

Piispa oli kierrellyt Euroopassa ja käynyt myöskin Roomassa. Tohtori Madison oli siksi kiinnostunut noista Kristuksen antamista käskyistä, että päättää heti kokeilla, tunsiko hänen ystävänsä piispa ne. Tohtori Kotkan lueteltua ne piispa myönsi, että Rooman kirkko ne kyllä tuntee, mutta kirkko ei opeta niitä kansalle, koska ne ovat opetuslapsia varten. Rooman kirkko ei heitä helmiä sikain eteen, mutta se käskää munkkinsa ja pappinsa niitä noudattamaan.

Piispa myönsi, että teosofit ovat vakavaa väkeä, he ovat rakkaita sieluja, oli paavikin lausunut vaikutelmansa heistä, kunpa vain saisimme heidät palaamaan kirkon helmaan.

Tämä roomalainen kirkkoruhtinas osoittautui erittäin valistuneeksi, hienoluonteiseksi ja rakastettavaksi ihmiseksi. Hän kertoi nyt kirkkonsa tämänhetkisistä huolista, että Teshu Laama suunnitteli jonkinlaista buddhalaisen maailman valloitusretkeä kristikunnan alueelle. Näin jatkui keskustelu käsittellen monia asioita.

Ehkä tämä selostus voitaisiin päättää Matt. 23: 13 säkeillä, jotka tekijä on asettanut tämän luvun motoksi:

”Mutta voi teitä, kirjanoppineet ja fariseukset, kun suljette taivasten valtakunnan ihmisiltä! Sillä itse te ette mennä sisälle, ettekä salli menossa olevien mennä sisälle.”

Seuraava luku käsittää kirjeenvaihtoa tohtori Kotkan ja hänen vaimonsa välillä. Sen mottona on *Me iaciet*.

Jos pidämme kiinni siitä, mitä ajattelimme Ilmarin tässä kuvaavan, niin henkii tämä tohtori Kotkan kirje uskoa ja luottamusta siihen, että se aatteellinen työ, joka on hänen oma lapsensa, tulee saamaan uskonpuhdistuksen aikaan.

Suomalaisen rovastin olemus oli tehnyt syvimmän vaikutuksen tohtori Kotkaan. Hän oli ollut niin inhimillisesti vilpittön, että tohtori Kotka oli ajatellut: onkohan juuri Suomen kansa ja Suomen kirkko kutsuttu jotakin suurtyötä suorittamaan. Onkohan uusi uskonpuhdistus todella alkava Suomesta?

Jälleen tutustuu tohtori Kotka erilaiseen uskonnollisuuden

ilmennykseen. Se on Whiteway, uskonnollinen ihanneyhdyskunta jossakin Lännessä. Sitä johtaa upporikas Mr. Newberg.

Mr. Newberg oli tolstoilainen ja oli perustanut tämän yhdyskunnan parikymmentä vuotta sitten. Hän oli kyllä jollakin lailla tutustunut teosofiaankin, mutta ei ollut siitä innostunut. Vuorisaarnan käskyt hänelle olivat muodostuneet elämän todellisuudeksi, varsinkin sen näljäs käsky, pahan vastustamattomuus.

Näin tohtori Kotka oli kohdannut kolme eri asiaa, jotka olivat tarpeen uskonpuhdistuksessa. Luterilainen rovasti oli ollut selvillä siitä, että helvettioppi oli poistettava kirkosta, roomalainen piispa taas oli tuntenut vuorisaarnan käskyt, mutta oli sanonut, että kirkko pitää ne esoteerisina vain papeille ja munkeille aiottuina. Mr. Newberg oli vienyt ne keskeille käytännöllistä jokapäiväistä elämää yhdyskunnassaan, joka kuitenkin edellytti, että oli käytettävissä riittävästi mammonaa, mutta jälleensyntymisajatuksesta hän oli vieraantunut. Jälleensyntymisoppia edustava valistunut teosofi ei taas ollut selvillä reformation tarpeesta.

Näin lähestyy tohtori Kotka kirjan varsinaisia päätapahtumia, ”suurta seikkailua”, joka on puettu allegoriseen, sangen viehättävään sadunomaiseen rococoajan verhoon. Taaskin tahdikas ajatus! Kuinka tuollaisista asioista muuten ollenkaan voisi puhua!

Tarkastelemme aluksi hieman lähtökohtaa.

Ervast oli siis elämässään saapunut siihen kohtaan, että hän tuosta äidiltään perimästään lapsuudenuskosta oli tullut hieman erikoisella tavalla kristillisen kirkon yhteyteen ja siltä ajalta jo periytyy hänen myötämielinen asenteensa kristilliseen, varsinkin Suomen luterilaiseen kirkkoon, jota tässä rovasti Santala niin sympaattisella tavallaan edustaa.

Oppi iankaikkisesta kadotuksesta kuitenkin oli ollut vähällä syöstä Pekka Ervastin, niinkuin se on syössyt miljoonat ihmiset, suoraa päätä materialismiin. Jospa olisi ollut Santalan tapainen pappi hänen tiellään, mutta niin ei sattunut. Pekka Ervast kohtasi teosofian, kävi läpi kaikki sen vaiheet, ko-

ki myös kaikki sen ristiriidat, sai lohdutuksen järjelleen, mutta tuli myöskin tuntemaan sen heikkoudet.

Mitä antaa tuo teosofia kristinuskolle? Jälleensyntyminenopin. Se on kyllä paljon. Mutta miten se elvyttää kristinuskon, niinkuin se sanoo tekevänsä jokaiselle uskonnolle? Ei se voi tapahtua siten, että otetaan pois kristinuskon Mestari, maailman Vapahtaja.

Jotakin noissa eri näkökannoissa oli oikeata. Jotakin totuudennäkemyksen puolta ne edustivat. Mutta jokaisesta niistä myöskin puuttui jotakin.

Pekka Ervast totesi aivankuin saaneensa kokoon uuden uskonpuhdistuksen ainekset. Nämä ainekset oli nyt pantava kokoon ja sille kaikelle oli saatava vahvistus.

Tässä vaiheessa esiintyy tuo salaperäinen professori Batory. Asia kerrotaan todella kuin satuna. Mutta ymmärtävän lukijan ei pidä antaa ulkonaisten puitteitten hämätä itseään ja turhaan tehdä kysymyksiä, mikä on tuo salaperäinen Versaillesin linna kaukana Kalifornian erämaassa. Jos hän näille asioille pyrkii saamaan jonkin realistisen selityksen, vedetään varmaankin ”etterimaailman” verho hänen katseensa eteen. Sellainen kysymys on esimerkiksi: Onko kirjan professori Batorylla todellisuudessa esikuvansa. Eihän tekijä olisi tätä henkilöään pukeutunut niin erikoiseen muotoon, ellei hän olisi tarkoittanut, että se asia on ja jää, ainakin toistaiseksi, salaisuudeksi.

Kun nyt jatkamme ”Suuren seikkailun” analysoimista, on meidän parasta pysytellä niissä aatteissa ja asioissa, mitkä kirjassa on niin erikoisella ja miellyttävällä tavalla esitetty.

Tuossa kohtauksessa tekijä vie meidät jälleen erääseen nuoruudenmuistelmaansa, isänsä serkun Ida Basilierin konserttiin ylioppilastalolle, jossa Pekka Ervast pienenä poikana oli ollut läsnä ja silloin oli nähnyt merkillisennäköisen henkilön, jonka muisto oli säilynyt läpi elämän. Tämä kertomus ei ole mitään kirjailijan vapaata kerrontaa, vaan sellainen kohta on todella tapahtunut. Ervast on siitä kertonut toisessakin yhteydessä. Nyt tuo salaperäinen olento, professori

Batory, esitetään samana, joka tuolloin viime vuosisadalla oli käynyt Helsingissä ja ollut läsnä Ida Basilierin konsertissa. Siinä ensin tapahtuu tuollaista jälleensyntymismuistin selvittelyä, mutta sitten yöllä tohtori Kotka todella joutuu seikkailuihin, joissa kuvataan Valkoisen Veljeskunnan kokousta. Lukijan on tuohon kaikkeen suhtauduttava ymmärtäväisellä suvaitsevaisuudella, sillä jos olisi mahdollista sellaisesta kokouksesta antaa kuvaus, on kuitenkin oletettava, ettei sitä olisi lupa antaa muuten kuin aivan yleispiirteittäin ja erittäin symbolisessa muodossa.

Siinä on tuo kaunis ja runollinen kuvitelma siitä kuinka tohtori Kotka mielikuvituksessaan loi kuvan Suomesta ja kuinka kansamme suojelusenkeli saapui ja lausui ylevät sanansa. Tämä ehkä tahtoo esittää sitä, että juuri Suomen kansa on kutsuttu toteuttamaan uutta uskonpuhdistusta. Uneksi tätä kaikkea ei kuitenkaan ole kirjassa esitetty, vaan ns. eetteriseksi näyksi tohtori Kotkan osalta. Tohtori Kotka saa tietää, että professori Batory onkin se ihmeellinen enkeliolento, jonka hän oli nuoruudessaan tavannut ja tämä juuri oli kutsunut hänet Amerikkaan. Nyt tuo ihmeellinen olento lopultakin selittää:

Te olette vuosikymmeniä tuntenut mielessänne, että kristikunta kaipaa uutta reformatiota. Lutherin uskonpuhdistus oli jäänyt kesken. Sitä paitsi se jätti kristityn emäkirkon silleen. Aika ei ollut silloin tullut. Lutherin työ oli valmistusta. Nyt lähestymme uutta aikaa. Nyt todella koko kristikunta kaipaa uskonpuhdistusta. . .

Jeesus Kristus, kaikkien meidän Mestariimme, tahtoo, että uskonpuhdistus pannaan toimeen. Häntä surettaa kirkkojen materialismi, dogmien vääryys ja todellisen uskon puute. Hän on sanonut Paavalille: tee velvollisuutesi. Paavalihan on kirkkojen muodollinen luoja. Paavali on vastuussa kirkon toivottomasta tilasta. . .

Paavali vähän sekoitti asioita. Hän oli oppinut mies, tottunut korkeampaan juutalaiseen ajatteluun, ja kun hänestä tuli Kristuksen seuraaja, hän samalla tuli kristillisen teo-

logian perustajaksi, dogmiuskon ja kirkon. Ei hän itse mitään pahaa tarkoittanut, hän oli vilpitön, mutta hänen seuraajansa rakensivat varsinaisen dogmaattisen teologian niiden viittausten ympäri, joita Paavali oli kirjeissään antanut. He eivät edes tunteneet Paavalin sisäisiä oppeja, sillä hän ei voinut vihkiä salaisiin tietoihinsa kuin ani harvoja. . .

Te tiedätte sen myös omasta kokemuksestanne, rakas tohtori. Ystävämme tohtori Madison VVashingtonissa aavistaa, mutta ei ole kokenut. Mr. Newberg Whitewayssa on kokenut, mutta pysähtynyt siihen. Ensimmäinen sinetti on Paavalin tulikaste, joka oli sama kuin Steefanoksen ja apostoli Johanneksen. Se on Jumalan Pojan eli niinkuin nykyään myös sanotaan teosofisessa ja varsinkin antroposofisessa kirjallisuudessa kosmillisen Kristuksen näkeminen ja tunteminen. Jumalan Poika on Isän ilmennyt elämä ja tajunta. Te olette kokenut, niinkuin Paavali koki, että tässä jumalallisessa tajunnassa eli ja toimi kuollut ja ylösnoussut Jeesus Kristus. Damaskos-kokemus on kristityn tunnusmerkki. Ilman sitä hän ei tunne Vapahtajaansa. . .”

”Monseigneur, eikö Jeesuksen eli Vuorisaarnan käskyjen noudattaminen vie tähän Damaskos-kokemukseen?

”Kyllä, mutta ei ennen kuin pyrkijä on perin pohjin ymmärtänyt ja sulattanut neljännen käskyn hengen. Te tiedätte: pahan vastustamattomuuden käsky. Se on kulmakivi. . .

Tulkoon pyrkijä mistä uskonnosta tahansa, — jos hän ymmärtää ihmisen oikean suhteen pahaan, hän on tiellä Kristuksen luo, vaikk’ei olisi koskaan kuullut puhuttavan kristinuskosta. Ja jos ihminen, joka on kirkollisesti kastettu ja uskoo olevansa kristitty, ei tunne eikä toteuta tätä neljättä elämän käskyä, ei hän tiedä paljonkaan Kristuksesta. . .

”Monseigneur, ehkä siis teidänkin mielestänne tällä hetkellä on ylen tärkeätä, että kirkoissa alettaisiin opettaa vuorisaarnan käskyjä julkisesti, eikä vain salaisissa piireissä, kuten piispa Sparvagli väittää, että roomalaisessa kirkossa tehdään?

Ehdottomasti. Se on uuden reformation ensimmäinen tehtävä. Reformaatio alkaa siitä.

Koko kristikunnan täytyy päästä selville siitä, että kristinusko ei ole dogmijärjestelmä, johon tulee uskoa, vaan siiveysoppi, jota tulee noudattaa elämässä. Itsestään silloin karsivat pois pahimmat dogmaattiset valheet, kuten helvetti- ja kadotusoppi. Tämä ei tietenkään estä kirkkoja virallisesti hylkäämästä perkeleoppia.

Näin jatkui keskustelu päätyen siihen, että uskonpuhdistus oli alkava Pohjolasta. Professori Batory päätti pitkän esityksensä:

”Ensio Kotka, te tiedätte, kuka minä olen, ja te tiedätte tai ainakin aavistatte, kuka itse olette. Nimiä emme mainitse. Mutta te olette minun ystäväni ja työtoverini. Saanhan luottaa teihin?”

Silmäni kyyneltyivät. Katsahdin ylös.

”Nyt ja aina”, kuiskasin.

Professori ojensi kätensä ja minä puristin sitä.

”Olemme molemmat Jeesuksen Kristuksen palvelijoita”, hän sanoi.

Nousimme yhfaikaa ja nostimme silmämme kattoon. Oli ko harhanäky? Mutta minä näin enkelijoukon ja niiden keskellä Kristuksen lempeät kasvot.”

Näin päättää Pekka Ervast elämänsä ”suuren seikkailun.” *)

XIII LIITTEITÄ

Henkilöhakemisto

- Aaltonen, A. 191, 291, 323, 325
Abend 165—167
Agrippa 128
Ahava, Paavo 75
Albertus, John 120—122
Aleksanteri I 208
Almberg (Jalava), Antti 11, 15
Alrutz, Sydney 167
Angervo, W. 216, 234, 252
Ansamaa 258
Anteli 146
Ara (Åberg), Thure 296
Asp (katso Wetterhoff-Asp)
Aspelin, Eliel 45
Aspelin, Kyllikki (katso Ignatius)
Aspelin, J. R. 45
Aspelund, C. E. 33, 149—151
Aspelund, Gustaf (Venni) 34, 39
Aspelund, Irene 34, 151
Assisilainen, Fransiscus 55, 102, 352
Atra, Kaarlo 261
Avellan, Kaarola 10
Avellan, tirettöri 10
Avellan, Titti 10
Avinoff 148
Backman, John 115, 160, 164, 173
Barnabas 363
Basilier, Adam 14
Basilier, Augusta (katso Ervast)
Basilier, Fredrik 14
Basilier, Ida 14, 381, 382
Batory 381, 381—384
Beethoven van L. 89
Bergbom, Kaarlo 11
Bergman, Albin 189
Bergman (o.s. Alli), Suoma 189
Besant, Annie 77—81, 134, 136—140, 153, 171, 177, 187, 188, 192, 203, 211—213, 215, 216, 218, 220, 221, 223, 224, 243, 244, 253, 258, 263, 264, 268, 269, 276, 278, 282, 283, 291, 294, 304, 305, 349, 350
Bille Brahe Selby, Ellen 283
Bille, Vilhelm 155
Blavatsky, H. P. 65, 71, 77—81, 92, 93, 98, 112, 115, 122, 124—126, 134, 139, 158, 159, 171, 177—179, 183, 195, 197, 201, 258, 279, 280, 304, 315, 316, 363, 364
Bolmstedt, John 153
Bobrikoff, N. 174, 185, 339
Bodén 23
Bold, Jean 110, 135, 163
Boodhisattva 215, 216
Bourbel de (katso Wachtmeister)
Broberg 42
Broberg, pastorinrouva 152
Brotherus, K. R. 85—86, 133, 147—148
Bruno, Giordano 128
Bukley of Linden (katso Wachtmeister)

- Buddha, Gautama 55, 62, 68, 94
 Bulwer-Lytton 197
 Busch, Oscar 168
 Böhme, Jakob 128
 Charcot 148
 Christensen, Arthur 153
 Cinicelli 28
 Collan 22
 Cooper, Irving S. 350
 Corander 36
 Corelli, Marie 351
 Cronvall, Erik 289, 290
 Dagmar, prinsessa 176
 Darwin, Charles 88
 Donner, Otto 11
 Eckhard 128
 Edström, Alma 154, 183
 Edström, Enzio 155, 161
 Edström, konsuli 183
 Edström, Linda 314
 Ekblad, Anton 34
 Elias 90
 Eloniemi, Yrjö 319
 Eneberg, Valdemar 11
 Ervast (o.s. Basilier) Augusta 14, 23,
 28, 38, 39, 149, 150
 Ervast, David ja Roger 356
 Ervast, Eric 340, 350, 351, 352, 355,
 356, 358
 Ervast, Gabriel 14
 Ervast, Georg Edvard (Yrjö, Geo,
 Guggu) 22, 26, 35, 36, 39—43, 45,
 47, 57, 63, 108, 150—152, 155, 163,
 173, 183, 184, 339, 340, 343,
 356,
 357, 358
 Ervast, Gerda (katso Uggla)
 Ervast, Hilma Siviä Rosina 22
 Ervast (o.s. Törnroos) Hilma Natha-
 lia 13, 15—19, 21, 22—26, 43, 56
 268
 Ervast, Johan Fredrik 15, 23, 44
 Ervast, Johan Wilhelm 22
 Ervast, Marie 15, 23
 Ervast (o.s. Doyle), Olive Estelle 356
 Ervast, Petter 14
 Ervast, Petter Edvard 9—11, 13—16,
 19—28, 35, 39, 43, 44, 58, 66—68,
 77, 84, 108, 114, 116, 149—151
 Ervast, Sakari Simonpoika 14
 Ervast (o.s. Åkersten), Thyra 340,
 356
 Ervasti, August Wilhelm 15, 23, 44,
 73, 151
 Eskelinen, Anna 340, 342, 358, 359
 Essen v. 33
 Fazer, Edvard 83
 Federley, C. B. 120, 135
 Floman 132
 Forsblom, Nathalie 36, 37
 Forsblom, taloudenhoitaja 36
 Forsell, Ola 360
 Franzén, M. 24
 Frelander, Irene 194, 196
 Frosterus, Brita Johanneksentytär 14
 Fullerton, A. 65
 Gadd (o.s. Sirén), Ingrid (katso
 Snellman)
 Gadd, Ivar 57, 59
 Gandhi 190, 242
 Geijerstam af, Karl 80
 Goethe v. J. W. 209, 287
 Gray 346, 347
 Gripenberg, Maggie 236
 Gripenberg, O. S. 11
 Grönbärj, Herman 140, 160
 Gyldenstolpe, Martha 154
 Haanpää 350
 Haavio, Martti 251, 252
 Hallaperä, Reino 369
 Halonen, Heikki 277
 Hannula, J. R. 231, 312, 325, 370
 Harald (Tanner) 200
 Heikel, Victor 120, 304
 Heino, Aleksandra 196
 Heliö, Fredrik 273
 Heliö-Angervo, Piippa 369

- Hellner, Herman 117, 191
 Hilden 153
 Hernberg, Hanna 185, 190, 231
 Hissa, Iikka 265, 269
 Hitler, Adolf 320
 Hjärpe 74
 Hodgson 80, 133, 201, 202
 Honkanen 342
 Hovila 350
 Hugo, Victor 42, 62, 97
 Humu, Martti (katso Ramstedt)
 Hübbe-Schleiden 218
 Hübner 25
 Hülphers, W. 333
 Hytönen, Valio 300, 301
 Hyvärinen, Lyyt 291
 Hällström af, Ida 117, 191
 Hällström af, Signe 196
 Ilmari (Saari) 200—202
 Indrenius, Mathilda 36, 74, 133
 Ingleman 350
 Ignatius (o.s. Aspelin), Kyllikki 45,
 228, 229, 283
 Ignatius, K. T. 11, 19
 Jakob 363
 Jalava (Almberg), Antti 11
 James, William 104
 Jinarajadasa, C. 290
 Johannes Kastaja 90, 303
 Johansson, P. A. 196
 Judge, W. Q. 77—81, 134, 136, 155,
 177, 178, 212
 Järnefelt, Aleksander 10
 Järnefelt, Arvid 10, 109—111, 114,
 148, 188
 Järveläinen 37
 Järveläinen, Taavi 111
 Kaade, Gerald 337, 339, 343, 345, 346,
 350—352, 355—359
 Kaade, Waldemar 327, 333, 357, 365,
 366
 Kaarna 350
 Kallinen, Yrjö 226, 274
 Kamensky, Anna 210, 287
 Karadja, Mary 165—171, 200
 Karlstedt, Sigrid 63, 132
 Kettunen, Hilja 270
 Kettunen, Lauri 270
 Kihlman, A. O. 11
 Kilpeläinen (o.s. Karvosenoja),
 Anna 100
 Kilpeläinen, Karl 100
 Kilpeläinen, Karl Kustaa 100
 Kilpeläinen, Maija 100—101
 Kinglamb, W. 129
 Kivi, Aleksis 44, 190, 233
 Klemetti, Heikki 233, 287
 Knöös, Arvid 156, 161—163, 165
 Kock, Johan 189, 190, 231
 Korpi, Frans 196
 Kothen v. Axel 304
 »Kotka, Pietari» 258
 Kotka, Ensio 371—384
 Kouta, Aarni 261, 294
 Krishna 55
 Krishnamurti 215, 244, 294, 304, 345,
 346, 349, 350
 Kroggius, Ali 48
 Krohn, Alf 269
 Krohn, Eino 303, 327, 365, 366, 369
 Krohn, Kaarle 51, 251
 Krohn, Leo 189, 269, 291
 Krohn, Sven 269, 295, 310, 366, 367,
 369
 Krook 37
 Kurikka, Matti 163, 196, 215, 231
 Laakso, Roosa 196
 Larin Kyösti 261
 Laureus, Kristina Olavintytär 14
 Laurila, Lepo 236
 Leadbeater, C. W. 215
 Lehkonen, Martta 191
 Leibniz 62
 Leino, Eino 200, 233, 235, 261, 298,
 299, 336
 Leinonen 164

- Leiviskä, Helvi 299
 Liljefors (katso Parma)
 Lille, Axel 163, 174
 Lindborg 74
 Lindfors, Elis Edvard 38
 Linné v. C. 176
 Liukko 210
 Liukkonen, Jaakko 251, 261, 262, 265
 —267, 273, 291, 292, 313, 325, 333
 Liukkonen, Tyyne 323—326
 Loot 241
 Ludendorff 320
 Luther, Martin 335, 375, 382
 Löfgren, Viktor 10, 11
 Lönnrot, Elias 14, 229, 230, 233, 234
 Madison 376—380, 383
 Malm 115
 Mantere, Oskari 199
 Mattson, Guss. 269
 Mead, G. R. S. 140, 187
 Melkisedek 254
 Mélart, A. W. 10, 11, 70
 Melartin, Erkki 277, 294—296, 299
 Merikanto, Oskar 195, 209, 220, 233,
 294, 299
 Meurman, Agaton 11
 Michell 155
 Miina 150, 152
 Moberg, Ida 191
 Morelius, Adelaide Charlotte 15, 34,
 56, 74
 Morelius, Lovisa 15, 16
 Morelius, Margareta Elisabeth (katso
 Törnroos)
 Mossberg, Oli via 161
 Muhamed 55
 Murén, Emil 49, 372
 Müller, Max 118
 Napoleon 89
 Neiglick 188
 Nevalainen, Unto 251, 258
 Newberg 380, 383
 Nizida 70
 Nohrström, Lisi 196
 Norring, Aino 36, 37
 Olcott, Henry Steel 79, 154, 159, 177,
 204
 Onerva, L. 233, 261, 298
 Paavali 104, 253, 333, 335, 336, 362—
 364, 382, 383
 Paloheimo, Yrjö 345, 346
 Palomaa, Veikko 164, 185, 186, 190,
 191, 221
 Paracelsus 128
 Parma (ent. Liljefors), Oskar Anders
 85, 86
 Peltola, Heikki 259—262, 267, 268,
 285, 286
 Perachja eli Pandira ben Jehoshua
 216, 217
 Peters, Alfred Vout 169—172, 195,
 202, 209
 Pietari 363
 Pietilä, Antti J. 197, 198, 200, 201, 202
 Pihlajamäki, Aapo 247, 304, 333
 Pihlajamäki, Hilda 195, 209, 243, 247,
 251, 262, 268, 273, 277, 296,
 303,
 304, 316, 333, 351, 357, 369, 370
 Plato 128
 Pohjanmies, J. 299
 Pore, Uno 370
 Poutzin, M. 349
 Purucker de, G. 315, 316
 Pythagoras 68, 259
 Qvanten, v. Emil 33
 Rajagopala 346, 347
 Ramstedt, Maria (Martti Humu)
 175, 184—187, 191, 229, 231, 239
 Reijonen, Annikki 270, 271, 300
 Rieks 13
 Ringström, Axel 311, 313, 322, 333
 Roerich 342
 Roine 347, 348, 349
 Rosberg 10
 Rossander, J. F. 65
 Runeberg, J. L. 22

Ruotsalainen, Armas 366
 Rutanen (katso Vaivanne)
 Rydberg, Viktor 62
 Saarnio, A. A. 221, 225
 Salo, Olga 252
 Sandberg, Alli 74
 Sandberg, Elise 74
 Sandberg, Elli 74
 Santala 339, 371—376, 379—381
 Saul 253
 Sauramo, Lauri 239
 Sederholm 117, 118, 120, 175
 Seilo, Martti 369
 Selander, E. 209
 Shakespeare, W. 89
 Sibelius, J. 336
 Sidharta 317
 »Signor Elia» 39, 40
 Silander 116
 Sinnett, A. P. 55, 177, 187
 Sirén, Bruno 56
 Sirén, Emma (katso Solitander)
 Sirén, Ingrid (katso Snellman)
 Sirén, Osvald 57—59, 132
 Sirenus, Sigfrid 339
 Skogster 153
 Smith, J. 121
 Snellman (o.s. Sirén), Ingrid 57—59,
 371
 Snellman, Jussi 277, 296, 311
 Snellman, J. W. 43
 Solitander (o.s. Sirén), Emma 57
 Sonck, John 257, 269
 Sparvagli 339, 378—380, 384
 Spink, Kate 187
 Spinoza 62, 89
 Stadius, V. 191
 Standertskjöld 38
 Stark 169
 Stefanos 383
 Steiner, Rudolf 177, 178, 208, 209,
 211—213, 216, 218, 252, 253, 378
 Stenberg 10
 Stenbäck, Lydia 43
 Stenius, F. 13
 Stenman, Gösta 303, 310—314, 327,
 337
 Suchardt 31
 Sundelin, Amanda 21
 Sundquist 342
 Suso, Henrik 128
 Swedenborg, Emanuel 128
 Söderman, Anto Frans Alarik 85—86
 Tarkiainen, W. 233
 Tauler 128
 Tavaststjerna, K. A. 168
 Tenetti, Tuovi 261
 Thureson 16
 Tilda (katso Indrenius)
 Tingley, Katherine 136, 138, 139, 155,
 177, 287
 Tolstoi, Leo 82, 83, 95, 96, 106, 107,
 109, 124—126
 Tompuri, Elli 233
 Topelius, Zakris (vanhempi) 14
 Topelius, Zakris (nuorempi) 34, 60,
 173, 174
 Toppelius, kenraali 120
 Trevor Barker, A. 315
 Trine, R. W. 175
 Tyanalainen, Apollonius 215, 217
 Törnroos, Emelie Sofie 16, 28, 34, 38,
 59, 60, 62, 63, 72—74, 101, 133, 160
 Törnroos, Erik 15
 Törnroos, Hilma Nathalia (katso
 Ervast)
 Törnroos (o.s. Morelius), Margareta
 Elisabet 15, 16
 Törnroos, Maria Charlotta (Mimmy)
 15—17, 19, 28, 34, 38, 59, 60,
 62,
 63, 72—74, 101, 133, 160, 173,
 174,
 263
 Törnroos, Ulrika Amalia 15, 16
 Törnroos, Vivika 15, 34, 56, 74
 Ugglä, Aleksander (Sassi) 152, 163

Uggla (o.s. Ervast), Gerda 22—24, 26
—29, 34—43, 57, 63, 70, 100, 101,
108, 150—152, 161, 163, 340, 356,
365

Uggla (Katso Broberg)

Uimonen, Annikki 296, 369

Unkovsky, Aleksandra 210

Wachtmeister (o.s. de Bourbell),
Constance 77, 154, 176—182

Valjean, Jean 42, 97

Valvanne (o.s. Rutanen), Elina 265

Valvanne, Väinö 190, 195, 196, 198,
210, 221, 231, 252, 269

Warrington, A. P. 349

Weckman, Knut 149

Wedgwood, I. I. 302

Wegelius, Martin 83, 84

Wendell, A. 65

»Vera Elia» 193

Verdi 22

Wetterhoff-Asp (Wettenhovi-Aspa)
232

Vikman, Malin 34

Wilhelm II 156

Villebrand v. 74

Vinqvist 187, 194

Vinqvist, Hanna 343

Vinqvist, Hilda 34

Virtala, Ilma 261

Wood, Ernst 288, 315

Vuorenjuuri, Tyyne 220

Ylöstalo, Amanda 40, 47, 48, 63

Yrjö-Koskinen, Y. S. 10

Örnfast 14

Zander, Emil 153, 154, 159, 167, 175,
181

Zander, Gustaf 107, 136, 137, 138,
139, 153, 155

Zarathustra 65, 68

Zeileis 303, 312

L Ä H D E V I I T T A U K S I A :

Lyhennyksiä :

- P. E. — Pekka Ervastian kirje
G. E. — Geo E. Ervastian kirje
G. U. — Gerda Ugglan, o.s. Ervast, haastattelu
R. R. — »Ruusu-Risti» aikakauskirja
T. — »Tietäjä» aikakauskirja
O. — »Omatunto» aikakauskirja
R. Synt. — »Ruusu-Ristin syntysanat Suomessa»

JOHDANTO

1) Sanomalehtiarvosteluja joulukuussa 1934—tammikuussa 1935, mm. Uusi Suomi, Ajan Suunta, Keskisuomalainen, Mikkelin Sanomat, Österbottningen, Pohjatuuli, Nurmeksen Sanomat ym. 2) Järnefelt: »Vanhempieni romaani» II osa s. 177.

I L A P S U U S J A N U O R U U S

I. Syntyperä

1) Helsingin kaupungin henkikirjat 1875—76. 2) G. U. ja Helsingin kaupungin historia. 3) Bergholm: »Sukukirja». 4) G. U. 5) »Sukukirja» ja »Genealogia sursilliana». 6) Ilona Jalava: »Antti Jalava», s. 101, A. W. Ervasti; »Muistelmia matkalta Venäjän Karjalassa», R. R. 1921, s. 191. 7) Helsingin suomal. ruotsal. seurak. arkisto, LEI, s. 407, 408, 418 sekä syntyneiden kirja ja kuolleitten kirja. Espoon kirkonkirjat. 8) Helsingin osoitekalenterit (kaupunginarkistossa.) Suomal. ruotsal. seurakunnan kirkonkirjat. 9) Kutsukortti Hilma Törnroosin ja Edvard Ervastian vihkiäisiin. 10) G. E. 11) Alkuperäiskappale Hilma Törnroosin käsialaa 3. 8. 1870. 12) Muistokirjoitukset pääkaupungin sanomalehdissä, Suometar, Päivälehti, Hufvudstadsbladet ym.

2. Lapsuusvuodet

1) Helsingin kaupungin henkikirjat 1876. 2) G. U. 3) G. U. ja Sven Krohnin kirjoitus R. R. 1925, s. 399 sekä T. 1915, s. 157. 4) G. U. ja P. E:n talteenpanemat sanomalehtileikkeet. 5) Hilma Ervastian kirjeet 23. 6. 1881 ja 8. 7. 1881. 6) T. 1915, s. 6, R. Synt.s. 10. 7) Kuolinilmoitus sanomalehdessä.

3. Isä lasten huoltajana

1) G. U. 2) G. U. 3) G. E. 4) R. R. 1925, s. 400. 5) Rouva Rakel Ervastian ja Waldemar Kaaden kertomaa. 6) P. E:n kertomaa Reino Kuosman muistiinpanemana. 7) R. Synt. s. 8. 8) R. R. 1925, s. 402. 9) T. 1916, s. 100.

4. Kesiä maalla

1) G. U. 2) Tekijän muistelmä. 3) G. U. 4) G. E. 5) P. E. 12. 7. 1886 ja 4. 7. 1887. 6) P. E. 15. 7. 1888. 7) P. E. 29. 6. 1888 ja 21. 7. 1889. 8) G. E. 9) G. E. ja P. E. 21. 7. 1889. »Röfvarbandefin» käsikirjoitus. 10) P. E. 15. 7. 1891. 11) P. E. 16. 6. 1892. 12) p. E. 19. 7. 1892. 13) G. U. 14) G. E.

5. »Kirjailija» herää

1) G. E. 2) »Röfvarbandefin» käsikirjoitus. 3) R. Synt. s. 57. 4) Georg Ugglan kertomaa. 5) G. U. ja G. E. 6) Sven Krohnin kertomaa. 7) G. E. ja Sven Krohnin kertomaa. 8) Sven Krohnin kertomaa. 9) G. E. 10) G. E. 11) G. E. ja G. U. 12) Pekka Ervastian isän ja tämän veljien Fredrikin ja Villen sekä näiden äidin välistä kirjeenvaihtoa 19. 11. 1880, 16. 12. 1881, 15. 10. 1883, 25. 6. 1885, hautajaiskutsu 1887, vuoden 1879 almanakassa olevat muistiinpanot, kaikki ovat tapahtuneet suomeksi ja todistavat hyvää suomenkielentaitoa. 13) A. W. Ervasti: »Muistelmia matkalta Venäjän Karjalassa», s. 11 (Otava 1918). 14) G. E. 15) T. 1916, s. 99. 16) Rouva Kyllikki Ignatiuksen haastattelu. 17) G. E. 18) R. R. 1925, s. 403. 19) G. E. 20) Helsingin Normaalilyseon arkisto.

6. Uskonnollista mietiskelyä

1) P. E. 4. 6. 1893 ja 25. 6. 1893. 2) T. 1915, s. 8, T. 1910, s. 397. 3) G. E. 4) R. Synt. s. 12, T. 1915, s. 56. 5) T. 1915, s. 56. 6) T. 1915, s. 7. 7) R. Synt. s. 13. 8) R. Synt. s. 17.

7. Pekka Ervast kohtaa teosofian

1) T. 1909, S. 106 ja T. 1915, s. 8.

8. Lapsuuden leikkivereita

1) Helsingin osoitekalenterit (kaupungin arkistossa), Ruots. normaalilyseon matrikkeli, Yliopiston matrikkelit ja Viljo Kustaa Kuuliala: »Sikojärven Sirenit». 2) Rouva Emma Solitanderin, os. Sirén, kertomaa. G. E. 3) P. E. 4. 7.

1933, G. E. Sven Krohnin ja Waldemar Kaaden kertomaa. 4) Helsingin kaupungin historian nojalla kuvitelma. 5) Sven Krohnin haastattelu 8. 2. 1954. 6) Emma Solitanderin kertomaa. 7) G. E. 8) G. U. 9) Eino Krohnin haastattelu. 10) K. Synt., s. 51—53, »Haaveilija», s. 15.

II MÄÄRÄTIETOISTA ETSINTÄÄ

9. »Haaveiluaika»

1) R. R. 1924, s. 219. 2) T. 1915, s. 56. 3) T. 1915, s. 99, T. 1916, s. 100.

10. Merkillinen näky

1) G. U. 2) T. 1915, s. 99.

11. Matka Kuolan Lappiin

1) T. 1915, s. 101. 2) Waldemar Kaaden kertomaa. 3) T. 1915, s. 101. 4) T. 1915, s. 102.

12. Epäilyksien yössä

1) T. 1915, s. 59. 2) T. 1915, s. 152.

13. Tiedon portille

1) T. 1915, S. 156. 2) T. 1915, s. 157. 3) G. E. 4) T. 1915, S. 158.

14. »Haaveilija»-elämää

1) T. 1915, s. 55. 2) Suomalaisen yhteiskoulun matrikkeli ja Sanomalehti-miesten matrikkeli. 3) Professori K. R. Brotheruksen haastattelu. 4) Waldemar Kaaden haastattelu.

15. Jälleensyntymisoppi kristinuskossa

1) R. Synt. s. 18. 2) R. Synt. s. 24. 3) R. Synt. s. 25.

III MESTARIN ETSIMINEN

16. Vuorisaarna

1) R. Synt. s. 28.

17. Syvempää tietoa kohti

1) R. Synt. s. 61. 2) R. synt. s. 64.

18. Suuri kokemus

1) Pietarin Marian seurakunnan kirkonkirjat. 2) G. E. 3) P. E. 7. 7. 1896. 4) R. Synt. s. 67—68. 5) T. 1915, s. 158. 6) William James: »Uskonnollinen kokemus moninaisuudessaan». 7) T. 1915, s. 159—160. 8) R. Synt. s. 71. 9) R. Synt. s. 9. 10) T. 1915, s. 160.

IV ELÄMÄNTEHTÄVÄÄ SUORITTAMAAN

19. Tolstoilaisena

1) T. 1915, s. 160. 2) T. 1915, S. 262. 3) T. 1915, S. 263. 4) T. 1015, S. 263—265.

20. »Salainen oppi»

1) T. 1915, S. 265—267.

21. Isän kodista häädettynä

1) T. 1915, s. 319—325.

22. Oliko madame Blavatsky 'pakana'?

1) R. R. 1922, s. 302.

23. Uusia kokemuksia

1) T. 1915, s. 365.

24. Teosofien suuntariitoja

1) P. E. 16. 6. 1898. 2) O. 1905, s. 27, R. R. 1924, s. 220. 3) T. 1915, s. 412.
4) T. 1915, S. 410—415.

V OMAA SUUNTAA ETSIMÄSSÄ

25. Tietäjän luona

1) Herman Grönbärj'in kertomaa. 2) O. 1906, s. 197.

26. Stipendin hakija

1) T. 1915, s. 462. 2) T. 1915, s. 463. 3) Professori K. R. Brotheruksen haastattelu. 4) P. E. 9. 2. 1899.

27. Isän kuolema

1) R. R.:n jäsenlehti n:o 16, s. 12. 2) G. U.

28. Vanha koti hajaantuu

1) P. E. 17. 6. 1899, R. R. 1922, s. 105. 2) R. R. 1924, s. 221, R. R. 1922, s. 5.
3) R. R. 1924, s. 105, P. K 5. 5. 1900.

29. Toimintaa Ruotsissa ja Suomessa

1) P. E. 7. 9. 1900, G. E. 30. 1. 1955. 2) P. E. 14. 9. 1900. 3) »Teosofisk tidskrift» 1901, s. 65. 4) P. E. 14. 10. 1900. 5) T. 1917, s. 346, R. R. 1922, s. 4.
6) P. E. 5. 12 1900. 7) R. R. 1924, s. 221, O. 1905, S. 27. 8) R. R. 1924, s. 222, G. E. 9) R. R. 1924, s. 222. 10) O. 1905, s. 27. 11) P. E. 6. 5. 1901. 12) P. E. 29. 8. 1901. 13) R. R. 1922, s. 4—13 ja s. 52—58. 14) R. R. 1920, s. 70—80.

30. Suomi, vaiko Ruotsi

- 1) P. E. 10. 12. 1901. 2) P. E:n epist. n:o 9. 3) O. 1901, s. 27, T. 1916, S. 100, R. R. 1922, s. 107. 4) R. R. 1925, s. 410. 5) R.R. 1924, s. 222—223. 6) R.R. 1922, s. 150—155. 7) T. 1910, s. 367. 8) R.R. 1922, s. 150. 9) G. E.

31. Suomi kutsuu

- 1) T. 1915, s. 401. 2) R. R. 1924, S. 228. 3) O. 1906, s. 140, R. R. 1924, s. 224. 4) O. 1905, s. 10, 91. 5) O. 1905, s. 148. 6) O. 1905, s. 178. 7) Signe af Hällströmin muistelmä 1. 9. 1940.

32. Suurlakko ja P. E:n työ

- 1) P. E:n epist. n:o 9, T. 1915, s. 401. 2) Eino Krohnin kertomaa, R. R. 1948, s. 9. 3) P. E:n epist. n:o 9, T. 1915, s. 401. 4) T. 1915, s. 401. 5) R. R. 1924, s. 225. 6) O. 1906, S. 251, O. 1907, s. 78. 7) O. 1907, s. 225. 8) O. 1907, s. 238.

VI TEOSOFINEN KAUSI

33. Suomen Teosofisen Seuran alkutaipale

- 1) T. 1918, S. 19. 2) T. 1908, S. 124. 3) T. 1908, s. 188. 4) T. 1908, S. 313. 5) T. 1909, S. 1. 6) T. 1910, s. 157, 206—218. 7) T. 1910, s. 328.

34. Toimintaa Tuonenkylän suojoissa

- 1) Tekijän muistelmä. 2) T. 1911, s. 20. 3) T. 1911, s. 83. 4) T. 1911, S. 87. 5) T. 1911, s. 88.

35. Uutta aikaa kohti

- 1) T. 1912, s. 26. 2) T. 1910, s. 83. T. 1912, s. 206, R. R. 1925, s. 155. 3) T. 1912, s. 247. 4) T. 1912, s. 288—296.

VII RISTIRIIDASSA TEOSOFISEN SEURAN KANSSA

36. Kristus-kysymys

- 1) T. 1912, s. 403—405, T. 1918, s. 165. 2) T. 1911, s. 285. 3) T. 1912, S. 412. 4) T. 1912, s. 414. 5) T. 1912, s. 414. 6) T. 1916, s. 135—136. 7) T. 1913, s. 1.

37. Teosofinen seura jakautuu

- 1) T. 1913, s. 169. 2) T. 1913, s. 213, 285. 3) T. 1913, s. 213. 4) T. 1918, S. 20. 5) T. 1914, s. 2—3.

38. 'Veljeyden' romahdus sodan syttyessä

- 1) R. R. 1925, s. 414. 2) R. R. 1924, s. 227—230. 3) T. 1920, s. 104, 338, R. R. 1921, s. 455. 4) T. 1914, s. 314—315. 5) T. 1916, s. 413.

VIII KALEVALA JA KRISTINUSKO

39. Kalevalatutkimuksia

- 1) T. 1915, s. 259—261. 2) T. 1915, s. 261. 3) Kyllikki Ignatiuksen haastattelu. 4) T. 1915, s. 262. 5) T. 1915, s. 314. 6) T. 1915, s. 402. 7) T. 1915, s. 412.

40. »Kalevalan avain» ilmestyä

- 1) T. 1915, s. 495. 2) T. 1916, s. 143. 3) T. 1916, s. 146—149. 4) T. 1916, s. 241—245. 5) T. 1916, s. 244 ja Teos. seuran jäsenlehti 1917, s. 7. 6) T. 1916, s. 435. 7) T. 1917, s. 3—7. 8) T. 1917, s. 7. 9) 1917, s. 147.

41. Mietteitä vallankumouksen aikana

- 1) T. 1917, s. 128, 156. 2) T. 1917, s. 189—191. 3) T. 1917, s. 198. 4) T. 1917, s. 198.

42. Ero ylishteerin toimesta

- 1) Kirje Hilda Pihlajamäelle 8. 6. 1918. 2) Teos. seuran looshilehti n:o 7 ja kutsu vuosikokoukseen 1917. 3) T. 1915, s. 455.

43. Pekka Ervastian yhteiskuntaihanne

- 1) T. 1918, s. 23. 2) T. 1918, s. 18, 62, 63, 72. 3) R. R. 1924, s. 124. 4) T. 1918, s. 118—120, 166. 5) T. 1918, s. 127, 166, 224.

IX KRISTINUSKON SELITYSTÄ

44. »Mitä on usko?»

- 1) Kirje Hilda Pihlajamäelle 7. 6. 1918. 2) T. 1918, s. 132. 3) T. 1918, s. 165. 4) T. 1918, s. 166. 5) T. 1918, s. 2, 52, 100, 134, 165, 167, 197. 6) T. 1918, s. 138, 165. 7) T. 1918, s. 199—201. 8) T. 1918, s. 233—234.

45. Muutto Epilään

- 1) T. 1919, s. 162. 2) R. R. 1932, s. 237—239. 3) Heikki Peltolan kiertokirje 1922. 4) T. 1919, s. 290.

46. Syviä mietteitä — vaikeita ristiriitoja

- 1) T. 1920, s. 101. 2) T. 1920, s. 102—104. 3) T. 1920, s. 104, 198. 4) T. 1920, s. 242. 5) T. 1920, s. 242. 6) Iikka Hissan haastattelu. 7) Sven Krohnin haastattelu. 8) P. E:n kirje Annikki Reijoselle 26. 11. 1929. 9) Sven Krohnin haastattelu. 10) Heikki Peltolan kiertokirje. 11) Kyllikki Ignatiuksen haastattelu, Reino Kuosman haastattelu, Hilda Pihlajamäen haastattelu. 12) Waldemar Kaaden haastattelu. 13) R. R:n jäsenlehti n:o 16, s. 12. 14) Kyllikki Ignatiuksen haastattelu, Ale Nikolain haastattelu. 15) Heikki Peltolan kiertokirje. 16) Georg Ugglan kertomaa. 17) Iikka Hissan haastattelu. 18) Sven Krohnin haastattelu. 19) Olga Auerin haastattelu. 20) P. E:n kirja »Karmalliset sai-

raudet», s. 119—120. 21) P. E:n kirje Annikki Reijoselle 11. 1. 1928 ja 10. 7. 1928. 22) R. R. 1924, s. 6—7, Waldemar Kaaden haastattelu. G. U. 23) Sven Krohnin haastattelu.

47. P. E:n teosofinen työ romahtaa

1) T. 1920, s. 334. 2) T. 1920, s. 336. 3) T. 1920, s. 338. 4) T. 1920, s. 340. 5) T. 1920, s. 334. 6) T. 1920, s. 341.

X UUTTA USKONPUHDISTUSTA KOHTI

48. Ruusu-Risti seuran perustaminen

1) T. 1920, s. 343, 382. 2) T. 1920, s. 343, 382.

49. Vapaamuurariuden tulo

1) P. E:n kirja »Kadonnut sana», »Suomen yhteisvapaamuurari», aikakauskirja. 2) P. E:n kirje Kyllikki Ignatiukselle 7. 8. 1918 ja 2. 10. 1919. 3) T. 1920, s. 335, T. 1921, s. 55. 4) P. E:n kirje Jaana Brummeltille 19. 3. 1931. 4) »Kadonnut sana».

50. Kodittomana

1) Heikki Peltolan kiertokirje. Kyllikki Ignatiuksen kirje kreivitär Selby Brähelle ja tämän kirje rouva Ignatiukselle 21. 7. 1922. 2) P. E:n kirje Iikka Hissalle 21. 9. 1921. 3) Sama kuin edellä. 4) R. R. 1921, s. 325. 5) P. E:n kirje Iikka Hissalle 24. 5. 1921. 6) R. R. 1922, s. 166—167.

51. Kiertokirje maailman teosofeille

1) R. R. 1923, s. 163, R. R. 1930, s. 181—185. 2) Sven Krohnin haastattelu. 3) R. R. 1924, s. 124—125.

52. Viisikymmenvuotias Pekka Ervast

1) R. K. 1924, s. 168. 2) R. R. 1924, s. 174. 3) R. R. 1924, s. 83. 4) R. R. 1929, s. 20. 5) R. R. 1926, s. 10.

53. Muutamia Pekka Ervastian auttajia

1) T. 1918, s. 128, R. R. 1926, s. 13. 2) T. 1918, s. 128, R. R. 1933, s. 2. 3) P. E:n kirjeet Annikki Reijoselle 16. 2. 1926, 27. 2. 1926 ja 9. 6. 1926. 4) R. R:n kiertokirje n:o 12.

54. Terveyttä hakemassa Gallspachissa

1) R. R. 1927, s. 85. 2) R. R. 1927, s. 41, 327.

55. Pariisiin

1) R. R. 1927, s. 293. 2) Kirje A. Viitaselle 6. 9. 1933. 3) »Kadonnut sana».

56. Työssä yksinäisenä

- 1) P. E:n kirje Annikki Reijoselle 28. 6. 1929. 2) Kirje samalle 15. 7. 1929.
3) Kirje edelleen neiti Reijoselle 26. 11. 1929. 4) Postikortti Bertha Lindbergille
23. 11. 1930.

57. Point Loman tarjous

- 1) R. R. 1930, s. 182, tohtori G. de Puruckerin kirje 11. 8. 1930. 2) R. R.
1931, s. 252, R. R. 1934, s. 252.

58. Vastustavat voimat hyökkäävät

- 1) P. E.: »Uusi uskonpuhdistus».

59. Lauantai-ilta Saarenmaassa

- 1) Sommiteltu monien kertomusten mukaan.

XI TYÖ PÄÄTÖKSEEN

60. Pekka Ervastian julistus

- 1) P. E:n kirja »Christosophisia peruskysymyksiä» II, s. 102. 2) Sama, s. 103.
3) Sama, s. 112—113. 4) Sama, s. 113—114. 5) Sama, s. 118. 6) Sama, s.
131—132.

61. Kalifornian matkan suunnittelua

- 1) P. E:n kirje Hilda Pihlajamäelle 16. 9. 1932. 2) P. E:n kirje Annikki Reijoselle 11. 10. 1932. 3) P. E:n kirje Tyyne Vesalle 21. 1. 1933. 4) R. R. 1933, s. 243—247. 5) R. R. 1934, s.1. 6) G. E. 7) Anna Eskelisen kirje 14. 1. 1954. 8) Sama kuin edellä.

62. Matkalla

- 1) R. R. 1934, s. 3—8. 2) R. R. 1933, S. 244. 3) R. R. 1933, s. 245. 4) R. R. 1933, s. 243—247. 5) R.R. 1943, s. 1. 6) G. E. 7) R. R. 1934, s. 1. 8) Anna Eskelisen kirje. 9) R. R. 1934, s. 8. 10) Anna Eskelisen kirje, Gerald Kaaden kertomaa. 11) K. R. 1934, s. 8. 12) R. R. 1934, s. 12—13, Anna Eskelisen kirje, Gerald Kaaden kertomaa, G. E. 13) R. R. 1934, s. 13—14, 51—59, Gerald Kaaden ja Eric Ervastian tiedonantoja. 14) Eric Ervastian kertomaa. 15) R. R. 1934, s. 51—59. 16) R. R. 1934, s. 49, 73.

63. Ojai, Amerikan helmi

- 1) R. R. 1934. 2) R. R. 1934, s. 78. 3) R. R. 1934, s. 76. 4) R. R. 1934, S. 79—81. Eric Ervastian kertomaa, Gerald Kaaden kertomaa. 5) Eric Ervastian kertomaa. 6) R. R. 1934, s. 267, P. E:n kirje Gerda Uggilalle, P. E:n kirje Rakel Ervastille 8. 3. 1934. P. E:n kirje Hilda Pihlajamäelle 21. 1. 1934. 7) Gerald Kaaden kertomaa. 8) R. R. 1934, s. 109—110.

64. Kirja syntyy

- 1) R. R. 1934, s. 110. 2) Tekijän toteama.

65. Koti-ikävä

- 1) R. R. 1934, s. 109—110. 2) G. E. 3) R. R. 1934, s. 111.

66 Lähtö Kaliforniasta

- 1) G. E:n ja Thyra Ervastian kirje 25. 3. 1934. 2) Gerald Kaaden kertomaa.
3) G. E. 4) Gerald Kaaden kertomaa. 5) Eric Ervastian kertomaa. 6) Anna
Eskelisen kirje. 7) Gerald Kaaden kertomaa. 8) Anna Eskelisen kirje. 9)
Sama. 10) Gerald Kaaden kertomaa. 11) Anna Eskelisen kirje.

67. Kotona

- 1) R. R. 1934, s. 176—182. 2) R. R. 1934, s. 181—182.

XII TYÖN JÄLKEEN

68. Pekka Ervastian poislähtö

- 1) Saira Melan kertomaa. 2) Tuuli Reijosen kirje Annikki Reijoselle 28. 5.
1934. 3) Waldemar Kaaden kertomaa. 4) R. R. 1934, s. 149—154.

69. Jäähyväisjuhlallisuudet

- 1) R. R. 1934. 2) R. R. 1951.

70. »Suuri seikkailu»

- 1) P. E:n kirja »Suuri seikkailu».
-

LÄHDELUETTELO

1. Painettuja

Bergholm: »Sukukirja»
Ervasti, A. W.: »Muistelmia matkalta Venäjän Karjalassa», Otava 1918
»Genealogia Sursilliana»
Helsingin kaupungin historia
Helsingin normaalilyseon matrikkeli
Helsingin ruotsalaisen normaalilyseon matrikkeli
Helsingin suomalaisen yhteiskoulun matrikkeli
Jalava, Ilona: Antti Jalava (elämäkerta)
James, William: »Uskonnollinen kokemus moninaisuudessaan», K. J. Gummerus Oy. 1914
Järnefelt, Arvid: »Vanhempieni romaani»
Kuuliala, Viljo Kustaa: »Sikojärven Sirenit»
Osoitekalenterit Helsingin kaupungin arkistossa
Peltola, Heikki: Painettu kiertokirje vuodelta 1922
Ruusu-Ristin painettuja kiertokirjeitä
Teosofisen Seuran painettuja jäsen- ja looshilehtiä vuoteen 1920
Yliopiston matrikkelit

2. Monisteita

R. R:n jäsenlehti n:ot 1—16
R. R:n looshilehti n:ot 1—5
P. E:n epistolat n:ot 1—22
P. E:n esitelmiä

3. Käsinkirjoitettuja

Espoon seurakunnan kirkonkirjat
Helsingin kaupungin henkikirjat v. 1875—76
Helsingin suomalaisen normaalilyseon arkisto

Helsingin suomalais-ruotsalaisen seurakunnan arkisto, III, s. 407, 408, syn-
tyneitten kirja, vihittyjen kirja, kuolleitten kirja
Pietarin Marian seurakunnan kirkonkirjat valtionarkistossa
Pekka Ervastian kirjeitä eri henkilöille noin 420 kpl.
Pekka Ervastian omaisten arkistoa

4. Valokuvia

Taidevalokuvaamo Jukka Kuusistolta
Helsingin kaupungin museolta
Monilta yksityisiltä

5. Haastattelulausuntoja

Auer, Olga, rouva, Helsinki 30. 3. 1950
Brotherus, K. R., professori, yliopiston rehtori, Helsinki, 7. 2. 1943
Eloniemi, Yrjö, rehtori, Helsinki
Ervast, Geo E., varakonsuli, New York, 22. 5. 1953, 15. 8. 1953, 7. 2. 1954
Ervasti, Rakel, rouva, Helsinki, 28. 3. 1953
Eskelinen, Anna, neiti, New York, 14. 1. 1954
Grönbärj, Herman, taidemaalari, H:ki 29. 5. 1941
Hall, Greta, rouva, H:ki, 11. 7. 1940
Heino, Sanni, rouva, H:ki 30. 4. 1936
Helle, Anja, rouva, H:ki 1. 2. 1951
Hissa, Iikka, tehtailija, Oulu, 23. 2. 1942
Hytönen, Valio, johtaja, H:ki
Hyvärinen, Lyyt, taloudenhoitajatar, H:ki 27. 9. 1941
Hällström af, Signe, neiti, H:ki 19. 9. 1940
Ignatius, Kyllikki, rouva, H:ki 30. 3. 1950
Joki, Lyyl, neiti, H:ki
Kaade, Gerald, kieltenopettaja, H:ki
Kaade, Waldemar, toimitusjohtaja, H:ki, 29. 5. 1942 ja useita keskusteluja
Kallinen, Yrjö, johtaja, H:ki
Kallio, Tilda, rouva, Karihaara, 23. 8. 1936
Kivikäs, Olavi, Jyväskylä
Koivisto, Anni, rouva, H:ki
Koivisto, Esko, H:ki
Kotilainen, Aarne, toimittaja H:ki
Krohn, Eino, fil. tohtori, H:ki 13. 2. 1955
Krohn, Sven, fil. tohtori, H:ki, 8. 2. 1954
Kuosma, Helvi, rouva, H:ki
Kuosma, Reino, H:ki
Kuusisto, Jukka, valokuvaaja, H:ki
Laurila, Impi, Länkipohja, 20. 12. 1934

Lindberg, Berta, teatterinjohtaja, H:ki, 20. 4. 1942
Lindholm, Malla, neiti, H:ki
Lounas, Olga, rouva, Jyväskylä, 3. 5. 1947
Manninen, Mimmi, Oulu
Martinmäki, Maria, rouva, H:kl
Mela, Saila, rouva, Hiki
Mölsä, Otto, tehtailija, H:ki, 11. 7. 1950
Nikola, Ale, hieroja, H:ki, 7. 5. 1951
Parmas-Saarnio, Dagmar, laulajatar, H:ki, toukok. 1940
Petäjaniemi, Juho
Pihlajamäki, Hilda, näyttelijätär, H:ki, 12. 2. 1950
Pohjanmies, J., säveltäjä, Hollola
Pore, Uuno, fil. maisteri, H:ki
Reijonen, Annikki, kirjailijatar, H:ki, (jälkeen jääneet paperit)
Ringström, Axel, raatimies, Loviisa
Salovius, Sirkka, neiti, Helsinki
Solitander, Emma, rouva, Helsinki
Stenbäck, Aksel, Jyväskylä 11. 3. 1936
Stenbäck, Kalevi, H:ki
Ström, Emil, satamakapteeni, Kotka, 15. 4. 1942
Särkkä, Hilja, rouva, Kerava
Särkkä, Väinö, Kerava
Suanto, Jussi, taiteilija, Helsinki, 3. 6. 1950
Thessleff, Katri, rouva, H:ki
Torniainen, Anni, H:ki
Uggla (o.s. Ervast), Gerda, rouva, H:ki, 28. 2. 1951
Uggla, Georg, opettaja, H:ki
Valvanne, Hugo, ministeri, Intia, 4. 6. 1941.

PEKKA ERVASTIN KIRJOITUKSET JA TEOKSET

1. Kirjoituksia

	vuosilta
»Nya Pressen», kirjoituksia	1897—1899
»Päivälehti» „	1897—1899
»Humanitas» „	1898
»Teosofisk tidskrift», Tukholma, kirjoituksia	1901—1905
»Uusi Aika» „	1901
»Työmiehen illanvietto» „	1902
»Työväen kalenteri», Hancock, U. S. A	1905
»Omatunto» kirjoituksia	1905—1907
»Tietäjä» „	1908—1920
»Ruusu-Risti» „	1921—1955
»Sampo», joululehti, Turku „.....	1908
»Idän Tähtien» joululehti „	1914
»Sunnuntai» „	1916
Suomen Teosofisen Seuran vuosikertomukset ja loos- hilehdet „	1912—1920

2. Kirjoja

Kortfattad teosofisk Uppslagsbok, tekij. kust.....	1897
Ihminen, miksikä itket? Lentolehtinen, tekij. kust	1897
Teosofin som religion, ylipainos »Humanitas» aikakauskirjasta	1898
Den hemliga läran, ylipainos »Nya Pressen'istä»	1898
Framtidens religion, Wilhelm Bille, Tukholma, myös islanninkielinen painos	1900
Valoa kohti, tekij. kust.....	1901
2. painos 1901 Amerikassa	
3. painos 1903, kust. »Valon aivot»	
4. painos 1909, Teosof. kust.liike	
5. painos (17:s tuhat), 1918, Kust.oy Tietäjä	

Haaveilija, tekij. kust.....	1902
Uskonnosta ja elämästä, tekij. kust	1903
2. painos nimellä Nykyinen asema, kust. Mystica	1927
Kun usko petti, lentolehtinen	1903
»Salainen oppi» ja muita kirjoituksia, tekij. kust.....	1904
Eräs Kristuksen lauselma, lentolehtinen	1904
Det gifves ingen religion högre än sanningen, lentolehtinen	1904
»Kuolema», lentolehtinen	1904
Teosofia ja teosofinen seura, Teosof. kust.l	1904
2. painos 1906, Teosof. kust. l.	
Mitä on kuolema? T. kust.l	1904
2. painos 1907, T. kust.l.	
3. painos 1925, Mystica	
Salatieteilijän sanakirja, T. kust.l.....	1905
Henkimaailman salaisuudet ja kuoleman jälkeinen elämä, T. kust.l.	1907
2. painos 1950, Ruusu-Ristin kirj.s.	
Enkelein lankeemus, Teosof. kust.l	1907
Henry Steel Olcottin elämäntyö, T. kust.l	1907
Viisi esitelmää, T. kust.l	1908
Mitä on kristinuskko? T. kust.l.....	1908
Uuden ajan aamunkoitteessa, T. kust.l	1909
2. painos 1941, R.-R. kirj.s. (Kirjana »Ihmisyuden uskonto»)	
Jumalan valtakunnan salaisuudet, T. kust.l	1909
2. painos 1924, Kust.oy Tietäjä	
Mitä on teosofia? T. kust.l	1909
Oletko teosofi? T. kust.l	1909
Veljeysaate ja pahantekijät, T. kust.l.....	1909
Veljeys, lentolehtinen	1909
Suuret uskonnot, T. kust.l.....	1911
2. painos 1913, T. kust.l.	
3. painos 1926, Mystica	
4. painos 1951, R.-R. kirj.s.	
Suomen kansallishaltia, Teosof. kust.l	1913
»Hiljaisuuden ääni», T. kust.l	1913
2. painos 1955, R.-R. kirj.s.	
Kirkonopin teosofia, Teosof. kust.l	1914
2. painos 1938, R.-R. kirj.s.	
Salatiedettä omin päin, Teosof. kust.l	1914
2. painos 1935, R.-R. kirj.s.	
Palaammeko maanpäälle? Teosof. kust.l.....	1914
Teosofian merkitys meidän aikamme ihmisille, kokoelmasta »Salat julki», jonka on julkaissut Kaarle Kyrölä	1915

Jeesuksen salakoulu, Teosof. kust.l.....	1915
2. painos 1919, Kust.oy Tietäjä	
3. painos 1946, R.-R. kirj.s.	
Teosofia hengen uskontona, Teosof. kust.l.....	1916
Kalevalan avain, T. kust.l.....	1916
2. painos 1939, R.-R. kirj.s.	
Mitä opimme sodasta ja vallankumouksesta? Teosof. kust.l.....	1917
Uusi Jumala, Teosof. kust.l.....	1917
2. painos, 1946, R.-R. kirj.s.	
Onko Kalevala 'pyhä' kirja? Kust.oy. Tietäjä	1918
Eversti Ansamaa, K. J. Gummerus Oy	1918
Teosofian sanoma nykyajalle, Kust.oy. Tietäjä	1919
Mitä jokaisen tulee tietää teosofiasta, Kust.oy. Tietäjä	1919
Sydänsuru, Kust.oy. Tietäjä	1920
Jumala ja onni, Kust.oy. Tietäjä	1923
Paavali ja hänen kristinuskonsa, Tietäjä	1923
H. P. Blavatskysta sananen, Tietäjä	1923
Alempi ja ylempi jooga, Tietäjä	1923
Christosophia, Tietäjä	1924
Jos Mestareita seuraisimme, Tietäjä	1923
Jälleensyntymismuisti, Tietäjä	1924
Onko totuuden tieto saavutettavissa?, Tietäjä	1924
Ajatuksen ja käden parantava voima, Tietäjä	1924
Uudestisyntyvä Suomi, Tietäjä	1924
Kristuksen toinen tuleminen, Kust. Oy. Tietäjä 2. painos 1944, kirj.s.	1925
Itsemurha, Kust. Oy. Tietäjä	1925
Kadonnut sana vapaamuurariudesta, Tietäjä	1925
Vuorisaarna, Mysticen kust. 2. painos 1943, kirj.s	1925
Temppeleiherrain unelma, tekijän kust	1927
Kiusausten koulussa, Mysticen kust.....	1928
Ruusu-Ristin syntysanat Suomessa, Mystica	1929
Kuka auttaa meitä kuolemassa? Mystica	1930
Kristuksen tutkimaton rikkaus, Mystica	1930
Tähtikoulut, Mystica	1930
»H. P. B.«, näytelmä, R. R. kirj.s	1931
H. p. Blavatsky ja hänen teosofiansa, R.-R. kirj.s.....	1932
Ruusuristiläinen elämänymmärrys, lentolehtinen	1932
Mitä on magia? Mystica	1932
Eurooppalaisia näköaloja, R.-R. kirj.s.....	1933
Ruusu-Risti ja vapaamuurarius, lentolehtinen	1933
Neljä kättä, R.-R. kirj.s.....	1934

3. Pekka Ervastian kuoleman jälkeen julkaistuja

Suuri seikkailu, WSOY	1934
Laki vaiko evankeliumi, R.-R. kirj.s.....	1936
Jumala ja luominen (Christosofisia peruskysymyksiä sarja I), R.-R. kirj.s.....	1937
Valoa Pohjolasta, julkaissut Jalmari Alava, Kotka	1938
Jeesus Kristus, maailman Vapahtaja (Christosofisia peruskysymyksiä sarja II) R.-R. kirj.s	1940
Ihmisyyden uskonto, R.-R. kirj.s	1941
Gnostikot, R.-R., kirj.s	1943
Teosofian sanoma nuorille, lentolehtinen	1944
Johanneksen evankeliumi, R.-R. kirj.s	1944
Uni ja kuolema, R.-R. kirj.s.....	1944
Äiti, lentolehtinen	1944
Nykyisen ajan ongelma ja sen ratkaisu, R.-R. kirj.s.....	1945
Karma ja sairaudet, R.-R. kirj.s.....	1947
Avioliitto ja lapsen kasvatus, R.-R. kirj.s	1948
Kirkko-Ekleesia, R.-R. kirj.s.....	1949
Ihmisen synty, (Christosofisia peruskysymyksiä sarja III), R.-R. kirj.s.....	1950
Kristus meissä, R.-R. kirj.s	1951
Mitä on teosofia, lentolehtinen	1952
Nuorten elämänehanteet, lentolehtinen	1952
Pieni Ruusu-Risti-Katekismus 2. painos, R.-R. kirj.s. (Aikaisemmin ilmestynyt myös venäjänkielisenä käännöksenä.)	1953
Uusi uskonpuhdistus, R.-R. kirj.s	1953
Vihkimyksen polku ennen ja nyt, R.-R. kirj.s	1955

Vuorisaarna

Tekijän arvokas testamentti Suomen kansalle, sillä hänen elämäntyönsä kehystyi Vuorisaarnan julistukseen.

2. painos, 156 sivua. Hintaa
250/350:—

Kristus meissä

Selostaa verraten vierasta käsitettä meidän kirkonopissamme ja neuvoo miten Jeesus Kristus voi toimia meidän lunastajana, auttajana, oppaana ja kuninkaan ja antaa meille hänen elämänsä esikuvaksi.

166 sivua. Hintaa 250/350:—

Avioliitto ja lapsen kasvat-

tus

Tekijä koskettelee avioliittokysymystä aivan uudelta kannalta ja esittää lapsenkasvatuksen ohjeksi ritarikasvatuksen.

190 sivua. Hintaa 300:—

Vihkimyksen polku ennen ja nyt

Tekijä neuvoo mitan nykypäivien ihminen voi saavuttaa Paavalin Damaskos-kokemuksen. »Nämä esitelmät ovat tärkeitä niille, jotka todella etsivät totuutta.»

218 sivua. Hintaa 350/450:—

Edelläluetellut ja kolmisenkymmentä muuta P. E.:n kirjaa varastossa. Hintaluettelo pyydettyessä.

Ruus-Ristin Kirjallisuusseura r.y.

Helsinki. Meritullink. 33
Postisiirtotili 7868.

(Kansikuva Emil Halosen P.E:stä muovilemmasta kohokuvasta.)

Pekka Ervastin elämäkerta

Nykypolvelle alkaa Pekka Ervastin nimi jo olla melko tuntematon. Tämä unohdus aiheutunee suureksi osaksi myöskin välille sattuneista murrosajoista. Sen verran nuori polvikin sentään tietänee, että Pekka Ervastin nimeen liittyy käsite teosofia. Niin oikea kuin tämä vain välähdyksenä säilynyt tieto onkin, antaa se kuitenkin varsin puutteellisen, jopa osittain harhaanjohtavan kuvan Pekka Ervastista. Vanhempi polvi sensijaan hyvin muistaa kuinka huomattava, erikoislaatuinen ja mitä suurimmassa määrin mielenkiintoinen henkilö kirjailija Pekka Ervast oli, kulttuurihahmo, jota ilman pääkaupunkimme sivistyselämä olisi ollut paljon köyhempi, hienostunut maailmanmies, jota sen ajan kirjallinen ja taiteen maailma lähestyi suurella arvonnolla. Teosofia oli tietenkin se, mikä P. E:n nimen teki kuuluisaksi. Mutta hän oli lisäksi paljon muutakin, ehkäpä ainutlaatuinen uskonnollisen ajattelun uudistaja, nimenomaan kristillisen, tavattoman tuottelias uskonnollisfilosofinen kirjailija, loistavalahjainen puhuja, lämminsydäminen ihminen, uuden ajan mystikko. Meidän aikanamme juuri tässä mielessä taas jotakin kuohuu pinnan alla, sillä kaikesta henkisestä piittaamaton materialismi on menettänyt otteensa aikamme ihmiseen. Itsenäisiä ajattelijointa tapaamme taas sekä kirkossa että sen ulkopuolella ja yhä useamman katse on jälleen kääntynyt kristinuskon alkuperäiseen sanomaan, sen mysterioihin. Eikö siis aikamme ihmistä mitä suurimmassa määrin kiinnostaisi se, mitä sellainen nerokas henki kuin Pekka Ervast on etsinyt ja löytänyt.